

ARĪTĀ

A
8853
I

ANDREJS UPĪTS

ZEM NAGLOTA
PAPĒŽA



I

KULTURAS BALSS

1953

ARMIJAS SPIESTUVE
Rīgā, Muižas ielā № 1

L. V. B. ✓
In. 225003

0309069154



Lielgabalu dunoņa ap Daugavu Ķekavas pusē nenorima visu dienu. Vējam novakarē pierimstot un bulvaņa gobu šalkoņai pamazām apklustot, tā likās vēl pieaugam.

Aizbrauca garām zaldātu smagi pieblīvēts tramvaja vagonš. Spīdīgu durkļu mežģis pār platformas malu braši draudēja atpakaļ katram, kas arī te vēl mēģinātu uzbrukt. Tāpat uz Aleksandra vārtu pusi strauji aizklakšēja noputējis kazaku eskadrons.

Tad spējā klusumā draudošā dunoņa izlikās divkārt sajūtama. Gaisā to dzirdēja mazāk. Viņa vēlās pa zemi, tirpināja kājas un pa visiem nervu vadiem iebalsojās ausīs.

Debesis skaidrojās. Viegli dzeltens saules spīdums plaiksnījās irstošu mākoņu spraugās. Bet tad zenita baterijas piepēži atkal sāka sprakstēt pār pilsetu. Kā ar divdesmit vālēm velēja nekārtīgā rakstā. Namu sienu loks ap Esplanadi meta atbalsis vienā jūklī. Nogurušas, apnikušas acis gausi pavērās gaisā, kur pelēku dūmu kamoltiņu švītras priekšgalā reizēm iznira spīdīgs metala putns. Bet nu viņš salieca švītru divos gabalos un pats noslīga atpakaļ, Daugavai pāri.

Sprakstoņa apklusā. Dūmu kamoltiņi lēnām klīda pret ziemeļiem, vietām saplūzdami ar mākoņu pelēkumu, vietām gaiši atēnodamies pret saules dzeltenuma pilnām spraugām.

Kad viņa pati nonira skaidrajā joslā, divus cilvēka augumus virs apvārķņa, bulvaņa namu sienas vakara pusē atspīda blāvi. Atspuldza augšstāvu logi, šur tur pie tiem parādījās kāda patricieša sačervēlējusies, bet smaidīgā seja. Bij arī ļaudis, kuņus iepriecināja šī skumji norietošā saule.

Ari tālā dunoņa pa to laiku aprimusies. Savādi drūms neparastais klusums. Gobu lapotnim lāgiem pārskrēja vieglas trīsas. Gājēji, satikdamies, vaicājoši paskatījās cits citā. Klusi, nervozi, dzeltenī peļēksnejām sejām.

Tad kājas uz acumirkli it kā pielipa trotuaram. Ķekavas pusē atkal nobūkšēja no vakardienas pazīstamais šāviens. Pēc pāra bezgala gaļiem mirkliem jau varēja sadzirdēt tāpat pazīstamo sīkšanu. Tā pieauga, izvērtās gaļi stieptā svilpienā, kaucienā, nikna zvēra rūkoņā, tad spēji notrūka ar spalgu, apdullinošu sprādzienu, — šķitās, tepat virs galvas, tepat aiz muguras, tepat pret šī nama sienu. Kā tērauda āmura sitiens pieplacināja gājējus uz vietas. Tikai pēc brīža kādas sievietes ķērciens, kāda bērna spiedziens, kāda vīra instinktīvi izmests lāsts bez apdoma un mērķa. Pusaudža zēnu aiz rokas līdz raudama, sieva metās no trotuara ielai pāri. Bet no turienes uz šo pusi skrēja trīs skuķes, cieši sakērušās, galvas cieši sakļāvušas, cita aiz citas slēpdamās. Vārtu iedobumi un durvju nišas pieblīvējās pārbiedētiem cilvēkiem. Bet tie viņējā malā jau klīda un skrēja, acis vērsdami prom no sarkanmelnās uguns, dūmu un putekļu strūklas, kas uzšļacās augstu pāri Vērmaņa parka kokiem.

Aiz stūra, aiz namiem dzirdami kliedzieni, vaišanas, ratu tarkšēšana, jucekļaina pakavu klaboņa. Troksnis līdz ar lādiņa smirdošiem dūmiem izplūda pa visiem ielu krustiem. Ap stūri uz Aleksandra ielas izaulekšoja zirgs bez braucēja. Pa pusei bruģim pieplacis, izstieptu purnu, pieglaustām ausīm, plīvošām krēpēm. No sāniem sarkana straume šļakatām lija uz ielas, divas reizes pāršļāca trotuaram, tumšām lāsēm ielija baltajā sienā, tad parfimeriju veikala spoguļa logā. Riteņi joņiem piesitās akmeņiem. No tukšās ores pacēlās strīpota sega un kā milzīgs putns spārniem plīvodamies nometās ielas vidū.

Gājēju drūzma juka kā skudru pūlis, kur akmens iemests. Bet kad pēc piecām minūtēm Ķekavas pusē nobūkšēja atkal, vārtu iedobumi un durvju nišas pieplūda izbailu trenktām skudrām. Izbailes vēl pavairoja bruņoti zaldāti, kas, granatai gaisā svilpjot, slēpās pirmie, un pēdējie uzdrošinājās laukā līst. Atklīduši vezumnieki un atsevišķi jātnieki, kuri lēkšoja gājējus nevērodami tā, it kā vācu granata tieši viņiem dzītos pakal.

Tā tas ilga līdz septiņiem vakarā. Tad krēslains klusums nolaidās pār Rīgu. Ielas atkal pieplūda ļaužu pilnas. Nesteigā, neziņā, smeldzošā nemierā gājēji klaiņoja kā noteiktu izredzi meklēdami. Inteliģence pulcējās stūros ap štaba un izpildu komitejas nenozīmīgiem, bet mierinošiem ziņojumiem.

Arvienu garākas palika vezumnieku rindas ceļā uz Aleksandra vārtu pusi. Novārgušie zaldātiņi tikai plecus paraustīja vai atmēta ar roku retiem ziņkārājiem vaicātājiem. Jājēji oficiēri meta naidīgus mirklus logos, aiz kuriem slēpās patiesa prieka un gaidu pilnas sejas.

Krēslai arvienu vairāk sabiezot, drūzma no pilsetas centra pamazām aizplūda pa nomalēm. Stājās Daugavmalā skatīties, kā ugunsgrēks no Jumpravmuižas puses sārtu atblāzmu meta gausajā straumē. Pūcīša mājā no augšstāva kāds ar tālskatu lūkojās tiltam pāri. Nozuda, pūla naidīgiem saucieniem atskanot un strādnieku dūrēm augšup saslienoties.

Tad desmittūkstošgalvaino pūli pēkšņi pārlidoja viena kopēja doma. Par to, kas cēlonis visam postam, neziņas drausmai un tai nelaipei, kas līdz ar briestošo tumsu kā riebīgs rāpulis līda Daugavai pāri.

Nodevība te visapkārt — aiz visām durvīm, pie katra jumta lodziņa. Slepeni telefonu vadi līdz vācu ierakumu līnijai. Jau vairāk nakšu manīts signalizējam no Pēterbaznīcas torņa. Rīga vācu spie-

gu pilna. Visi vācu tautības ģenerāļi krievu armijā nopirkti. Latviešu strēlnieki Nāves salā un ziemsvētku kaujās tieši nodoti iznīcināšanai... Fantastiski nostāsti jaucās cits citā. Sarkana atblāzma no Daugavas krāsoja naidā sarauktās sejas. Pilsoņi Rīgas nelaimi meklēja citur. Zaldātu komitejas un socialistu propaganda sagrāvusi armijas disciplīnu. Bet kara apnikušās bēgļu sievas un nomocītie tranšeju un ceļu strādnieki viņus aplūsināja. Kā nāvi viņi ienāda vāciešus, bet kara posts ilgāk nebij izturams. Divas pretišķas jūtoņu strāvas mētāja šos cilvēkus un vērsa pret tiem, kas gaidās pukstošām sirdīm slēpās aiz Vecrīgas sienām.

Drūzma atplūda no Daugavas līdz divām vezumnieku rindām, kas pārvilkās pa abiem tiltiem un cauri Vecpilsētai, lai Kalkielas galā saplūstu vienā. Vecie nosūbējušie nami ar šauriem ģēveļiem un nesimetriskiem logiem tinās tumsā, paslēpties no tām ienaida pilnām acīm.

Piepēži straume it kā aizmetās un sablīvējās. Kur priekšā atskanēja dārdoši kludzieni. Koks lūza, stikli plīsa, kas tinkšēdams un grabēdams bira uz ielas. Īsu brīdi, tad — pūlis plūda tālāk, drūzmaināks un trokšnaināks. Sablīvējās atkal un chaotiski virmoja uz vietas. Un atkal tālāk. Un stājās atkal. Skanēja dārdoši kludzieni, protesta kliegzieni, lāsti; pašpuiku aurošana un svilpieni. Koks lūza stenēdams, stikli džinkstēdami plīsa, skambas zvanīdamas un grabēdamas šķīda ielas gājējiem zem kājām, braucējiem zem riteniem un zirgu pakaviem.

No sarkanā nama pa pāriem, pa trim steidzās Strādnieku Deputātu Padomes aizsargi sarkanām lentām ap piedurkni. Mierināja, brīdināja, mēģināja pārliecināt. Iejuka un pazuda pūlī, ko bads, bezcerība, alkums un naidis sajaucis mežonīgā nevaldāmā masā.

Zaļām kastēm un audekla somām piekrautā vezumā trausās zaldāts ar aužamo dziedziņu pakām padusē un aizjūga sikšņu saiņiem abās rokās. Cits stāvēja uz sava vezuma kājās izcēlies, vienā rokā sudrabā kalnu kristala augļu vāzi, otru, dūrē savilktu, kratīja pret aizkaļu segtiem logiem un lamājās pārskaities, it kā nupat atkarojis savu nolaupīto īpašumu. Pa izdauzīta loga melno caurumu manufaktūras veikalā patlaban spraucās iekšā divi vezumnieki, divi citi, gatavām šautenēm rokās, stāvēja par sargiem. Pūlis skatījās klusu.

Līdz ko vezumi atkal sāka dārdēt, drūzma aizklīda prom. Tikai rets gājējs tumsā vēl brida pa nirkstošu stikla drumsļu, tukšu papīra kārbu un dažādu lēveru nokaisītām Vecpilsētas ielām.

Atkal sacēlās vējš. Mākoņiem nosedza debesis un sabiezināja tumsu ielu spraugās. Bet tūlīņ arī uzplīvoja augstāk ugunsgrēki pilsētas apkaimē. Šaudīgs spīdums plaiksnīja logos un pret sienām.

Vērotāju pūli virzījās pa Maskavas ielu uz Jāņa vārtu apkaimi. Smalkākā publika kāpa Bastejkalnā, lai gan no turienes aiz kokiem, vācu teātra un dzelzceļa valdes ēkas nekas īsti nebij saskatāms. Tikai Pēterpils priekšpilsētņieki no Grīziņkalna klusi skatījās drausmīgajā ainā.

Škirotavas stacijas tuvumā dega kāda koka ēka. Melnus mutuļus augšup vērpdama, liesmu plīva virmoja ieslīpi pret Dreiliņu mežu. Turpat netāli kaut kas dzisdams kūpēja balti. Viņpus Daugavai dega vēl trijās vietās. Visa debess puse bij blāvi sarkana. Atblāzma sniedzās pāri zenitam, bet viņā malā mākoņu sega gulēja smaga, augšā violēta, lejā melni sakvēpusi. Mainīgi spīguļoja Kleina fabrikas kupols. Gaži skursteņi, kā izbrīnā izstiepti kakli, slējās gar sarkano spīdumu.

Ļaudis runāja pusbalsī — it kā baidītos uzmodināt ko tuvumā noslēpušos un aizmigušu. Tas nav nekas. Mēnešiem ilgi viņš gulējis aiz Daugavas,

aiz Olaines purviem, un nav mēģinājis nopietni uzbrukt. Un ja arī mēģinātu — tur taču stāv latviešu strēlnieki. Tur taču Briedis un citi varonīgie virsnieki... Pat tie, kas līdz šim mītiņos uzgavilējuši pretkaŗa propagandai, kāri klausījās Rīgas aizsargu varonības stāstos. Drošināja un mierināja cits citu, tomēr stiklainām, melnos dobuļos iegrimušām acīm lūkojās kaut kur gaŗām un klausījās tālē. Kāpēc tik dīvaini kluss tur aiz Daugavas? Neizturams, slāpējošs tāds klusums zem sarkani plīvošām debesīm.

Pilsētā nevienā logā nespīdēja uguns. Ielas ar tukšajām laternām likās kā melnas plaisas starp drūmām akmens grēdām. Ķelneru biedrības telpās zaldātu balle pārtraukta pusgaitā. Visi logi vaļā, durvis virājās vējā. Trepes vēl nobērtas biezu konfeti ripiņu kārtu. Vējš grābstīja tās un čaukstošiem virpulīšiem dzina prom pa trotuaru. Paklīdis suns pakāpās līdz sliksnim, ošņāja vēl cilvēku smakas pilnajā istabā, bet iekšā iet neiedrošinājās. Bikli attupās uz augšējās pakāpes un gaŗi nogautojās.

Divdesmit pirmā augusta rītā Mārtiņš Vilnis pamodās agri. Tikai pēc pusnakts bij nolicies, tāpēc savāda pašam izlikās agrā pamoda. Ārā kaut kas šalca — spēcīgi, vienā laidā. Tas varēja būt lietus uz skārda jumtiem un pa noteku caurulēm, krusas negaiss, vai pēkšņi uzplūdušas upes šņakoņa. Bet galvu no kušetes pacēlis viņš redzēja, ka pāri viņā pusē saule atspīd Stabu ielas augšējo stāvu logos. Debēsis dzidri zilas.

Viņš piecēlās un atvēra logu.

Tas Bruņinieku ielas sētas pusē, no laika gala pa to nekā nevarēja saredzēt. Bet šalkoņa sadzirdama stiprāki. Tikpat savāda un nesaprotama tā nāca no Aleksandra ielas puses, kamēr te tuvumā apkārt šķitās pilnīgs klusums. Tā, it kā ko garu, smagu, džinkstošu-klabošu pa bruģa akmeņiem vilktu visai Rīgai cauri. Vilka bez apstājas un beigu, līdz galva sāka dunēt.

Mārtiņš Vilnis aizvēra logu un atskatījās. Sieva gultā, līdz kaklam sasegusies, gulēja aizvērtām acīm, cieši sakniebtām lūpām. Nomodā — Vilnis to skaidri redzēja. Bet izliekas, lai nebūtu jārunā ar vīnu. Viņai pēdējā laikā tik grūti parunāt ar vīru. Vilnis pasmīnēja ļauni un novērsās, tomēr krūtīs smeldzoši iedzēla. Mazajai Martai uz krēsliem taisītā guļu vietā sedziņa noslīdējusi. Viņš apsedza to un sāka ģērbties.

Tikai ģērbdamies iedomāja, kas šodien darāms. Atmiņā nāca dažādas sēdes un apspriedes. Tomēr pavedienu līdz galam izrisināt Vilnis nevarēja. Āra šalkoņa nemitīgi skanēja ausīs un ar smagu nemieru pārmāca smadzenes.

Pats nezināja nolūku, tomēr izlikās tā, it kā ticētu sievas miegam. Uz pirkstgaliem izgāja ķēķīti un aizdedzināja primusu. Ūdens katlīnā drīz sāka sīkt. Bet pieliekamajā, papīrā ietīts, tikai gabaliņš rupjas maizes, to sieva droši vien paglabājusi Martai. Vilnis paņēma šķīvi ar vakarējo kartupeļu paliekām un mazliet iebaudīja. Nebij jau nekādas ēstgribas. Karstā tēja ar augļu cukura gabaliņu likās sāja un savādu piegaršu. Pusdzertu viņš glāzi nolika nost.

Sieva bij uzcēlusies un ģērbās, kad Vilnis ienāca pēc cepures. Noprata, ka atkal pašam jāsāk, ja negribēja aiziet, vārda nepārmainījis.

— Tu arī taisies kur iziet, Anna?

Viņa nesteigdamās aizpogāja blūzei pēdējo pogu, tad noliecās sakārtot spilvenu.

— Nē. Kur es iešu.

— Nu, varbūt, tāpat uz ielas. Tagad tik daudz redzams.

Viņa joprojām atbildēja nesteigdamās. Šī vilcināšanās Vilni nervozēja vairāk, nekā atbilde pati. Nu viņa vēl plecus paraustīja.

— Mani tas neinteresē.

Vilnis mēģināja pasmieties.

— Es nesaku, ka interese vai ziņkāres pēc. Šodien droši vien sagaidīsim Rīgai jaunus kungus.

— Vakar Avotu ielā vācu granata nonāvējusi vienu bērnu.

Vilnis instinktīvi pastiepa roku un atkal sakārtoja Martai apsegu.

— Mājās nava daudz drošāki. Gertrudes ielā granata ielauzusi sestā stāva sienu. Viss iekārtojums redzams. Gultiņa apgāzta, krēsli juku jukām.

Anna atlicās taisni un pameta viņā neizteiksmīgu skatu.

— Mēs ar Martu vairāk dzīvojam koridorā. Tur sienas biežākas.

Vai tas bij pārmetums, ka viņš nekad nav mājā un tik maz rūpējas par savējo drošību? Bet ko viņš te varēja līdzēt? Kas te vispāri ko varēja līdzēt?

Vilnis iesāka ko citu, pats nezinādams kādēļ.

— Desmitos mums Strādnieku Deputātu Pado-
mes sapulce. Divos apspriede kopā ar bijušo Ze-
mes Padomi un citām organizacijām. Pievakarē pil-
sētas domes sēde...

Nu Annas seju pārlidoja tāds pats smīns, kā pir-
miņ Vilņa.

— Vēl vienmēr sēžat?

— Taisni tagad. Mēs nevaram pamest pilsētu
chaosā un iedzīvotājus bez instrukcijām.

— Nu, tad izdodat instrukciju, lai krievi nebēg,
bet aizstāv Rīgu.

— Vēl Rīga nav atdota. Mums nepienāk no-
teiktas ziņas, bet kamēr strēlnieki frontē, visas ce-
rības nav zaudētas.

Viņš neiedrošinājās paskatīties Annai acīs. Tik
neīsti un pretīgi pašam skanēja šīs tukšās, vakar
simtkārt dzirdētās frāzes.

— Cerat vien. Vairāk jau jūs nekā nevarat.

Viņa izgāja ķēķī nodzēst aizmirsto primusu.

Mārtiņš Vilnis uzrāva platmali pār acīm un gāja
laukā. Nošķinda aizsarga ķēde, durvis noklakstēja.
Trepju galā Vilnis vēl acumirkli pagaidīja: varbūt,
viņa vēl ko aizmirsusi un nāks pateikt. Bet ķēķī jau
šķinda trauki, vairāk viņai nebij sakāms.

Ari viņam nē. Vilnis ātri kāpa lejā, it kā viņam
tikai četras minutes, nevis četras stundas laika.

Bruņinieku iela pāri Tērbatas un Suvorova ielai
aizdomīgi klusa. Koka namelu logiem aizvirtnes
cieti. Veikalu logi un durvis ciet. Tāpat līdzās pār-
tikas pagrabīna logā vairs neredzēja āboļu groza, ne
kartupeļu maišeļa. Iekšpusē aizvilks netīrs palags,
gar malu pašāvās Millerienes izspūrusī galva. Otrā
pusē pretim vārti pavērti, pa spraugu lūkojās ve-
cāks vīrs un meitene.

Bet no Aleksandra ielas puses plūda dārdoņa. Ratu riboņa, pakavu klaudzoņa vienā laidā, kas viņam augšā izklausījusies kā krusas negaisa vai pārplūdušas upes šņākšana. Pelēka straume virmodama bez apstājas traucās Bruņinieku ielai pāri. Kā vilņu atnestas šlakatas, no tās atšķīda pa pārim, pa trim, pa desmit un traucās šurpu lejā.

Pirmā grupa paskrēja gaŗām. Priekšā gaŗš subjekts zaldāta frencī, žokejcepuri galvā, platu apdauzītu zobena maksti tāpat ar auklu ap vidu apjozies. Zobi vaļā, sejā smaids kā zēnam nedarbos. Bet iesarkušās acis šaudījās meklēdamas un draudēdamas. Apstājās, paskatījās pārtikas pagrabiņa tukšajā logā un aizslēgtajās dzelzs durvīs un steidzās tālāk, Tērbatas ielai pāri. Viņam uz pēdām pakal pusaudzis, kādai sētai atlauztu stieni ar bultveidīgu galu pār plecu. Un vecis ar šķindošu muskulī maisā. Un gabaliņu iepakal kliba sirma vecene ar čaulīšu kārbām piekrautu grozu uz rokas. Acīm redzami, vesela dzimta nopietna, steidzama darba gaitā...

Tie pazuda Vilnim no acīm. Drūzma no Aleksandra ielas pieauga ar katru acumirkli. Patlaban pūlis viņā pusē iedauzīja friziera veikala logu. Pār ielu izriņoja koka manekens uzsukāta jaunkunga veidā. Klupdama jaunkungam pakal steidzās sieva baltās, nošķiebtās drēbes kurpēs. Pagrāba, pārliecinādamās pakasīja ar nagu. Bet tad viņai pie kājām atriņoja dāma sprogotiem dzelteniem matiem, sarkanī nokrāsotām lūpām. Sieva nosvieda jaunkungu un pasīta dāmu padusē, nikni apskatīdamās, vai kāds netaisās viņai to atņemt.

Vilnim karsts sasiņās sejā. Roka cieši saņņaudza spieķi, viņš gribēja doties turpu. Bet tajā brīdī skrejošs pūlis nobīdīja viņu no trotuara. Viņš atskatījās un palika.

Trīs piedzērušies zaldāti atlīgoja pret blakus namu. Divi noliecās pār dzelzs margām un kaut ko

vēroja pagraba dzīvokli. Trešais pacēlās pirkstgalos, pasniedzās pāri platajam karnizam, ar šautenes durkli izsita spodri noberzto loga stiklu. Nošķinda gaŗi. Bij dzirdami sievieŗu izbailŗu kļiedzieni un bērnu spieŗšana.

Vilnis metās turpu.

— Ko jŗs darāt? Vai jŗs esat zaldāti, vai barbari!

Loga sitējs, savēlies bārdainis, atgriezās un paspēra soli tuvāk.

— Ko? Ko runā?

— Kāpēc jŗs to logu dauzāt? Tur taŗu cilvēkiem jādzŗvo.

Gaŗu uzaŗu aizēnotas, labsirdīgās, tagad sŗva nīknuma pilnās aŗeles papletās izbrŗnā.

— Kā — jādzŗvo? Vācietis nāk virsŗ — viņam jādzŗvo? Atnāks un izceps kā cāŗus.

— Jums nāk virsŗ, kaŗaspēkam. Tie ir mierīgi cilvēki.

Mazās aŗeles zaŗgani aizkvēlojās.

— Ko tu teici? Cilvēki? Pēc tavām domām mēs neesam cilvēki?

Otrs piesita šautenes resgali trotuaram .

— Ko tur tērgo ar tādiem! Dod viņam pa purnu!

Pa trotuaru atplŗda jauns pŗlis, aŗi ŗos ievēŗpa savā mutulī. Vilnis nespēkā bij atspiedies pret sienu. Kŗadai cauri dzirdēja, ka bērni virs galvas rau-dāja un sievietes skruidēja kaut ko pievākdamas un slēpdamas. Ko viņŗ te varēja lŗdzēt? Kas te vairs varēja lŗdzēt? Sabrukums paŗos pamatos, neatturams un neglābjams.

Pāŗa minūtēs visa iela bij pāŗvērtusies verdoŗā mutulī. No Aleksandra ielas straumes atdalŗjās aŗvienu jauni, meŗonīgi satracināti pŗļi. Vŗrieŗi un pusaudŗi dzelzs lauŗamiem un nŗjām rokās, sievietes un bērni maisiem, groziem un tāpat pilniem klēŗjiem. Cits citu noskriedami devās lejup, kā izsalkuŗi ŗakaŗi metās no vienas puses ielai uz otru, lŗ-

kodami, vai kur zem kādas izkārtnes vēl nav palikusi neielauzta aizvirtne vai neizdauzīts logs. Citi spraucās vaļējos caurumos un, tukšā izlīduši, grāba augšā to, kas kā nevērtīgs pamests uz ielas.

Lejā, šķērsām, pa Tērbatas ielu traucās tādi paši šakaļu bari. Lūstoša koka brakšieni, stikla šķindoņa, izmisuma kliegzieni, lamas un lāsti sajaucās drausmīgā apdullinošā jūklī. Atklīdušu piedzērušu zaldātu bandas gataviem ieročiem siroja pa ielas vidu, vērodamas, vai kāds nemēģinās ceļā stāties. Šur tur atstatāku dzirdēja arī pa šāvienam.

Gabaliņu pagājušu, Mārtiņu Vilni drūzma atkal nobīdīja kādā vārtu iedobumā. Viņš stāvēja stūrī atkritis un skatījās stulbi.

Sīkiem solīšiem gaŗām aizmanījās kungs katliņā un gludinātām aprocēm, nikelja tējas vārāmo trauku zem mēteļa pasitis. Zēns ar milzīgu linoleja paklāja titeni pār plecu. Madama ar padusē iemiegtu gumijkoka podu un sasietu sandalu pāri otrā rokā. Saulesbrālis noskretušiem bikšu galiem jaunas sakas bez paugām kaklā uzmaucis, klēpī augļūdens pudeles abām rokām samiedzis...

Bet vairums vēl tāpat bešā. Skrēja aizelsušies, aizbadojušies, citu laupījumu sakairināti, meklēja kādu attālāku veikalu, kas vēl nebūtu iztukšots. Vienalga ko, kad tikai sakampt, turēt, sajust rokās kā savu īpašumu.

Kāds ierunājās Vilnim līdzās.

— Redzat nu, kādi laiki!

Tā bij padzīvojusi, inteligenta izskata vācu jaunava. Stāvēja tāpat pret vārtiem atspiedusies. Tikai rokas izaicinoši uz krūtīm sakrustotas. Brūnās acis bezgala nicinājums.

Vilnis nopūtās.

— Jā...

— Man šķietas, romieši Aleksandriju tā neizdemolēja. Pat barbari Romā būs izturējušies cilvēcīgāki. Pirmiņ man ienāca prātā, ka tie ir zvēri.

Tagad redzu, ka tas būtu apvainojums zvēram. Viņš uzkrīt un plosa kamēr izsalcis. Šitie nevar atrīties. Viņi posta aiz vienkāršas postīšanas kāres.

Rūgts pelēks smaids paplaiksniņās Vilnim sejā.

— Atminaties zināmo pantu Zvana dziesmā.

Viņa sarauca pieri.

— Ak ko, Zvana dziesma! Nepinat te klāt Šilera vārdu. Tā ir profanacija! Viņš domāja cilvēku vispāri. Krievu zaldāta viņš nebij redzējis un nepazina.

— Nu, tur jau nava zaldāti vien.

— Jā, diemžēl. Es Rīgā esmu piedzimis un uzaugusi. Visu mūžu starp latviešiem. Tādu mežonību nekad nebiju iedomājusies. Zināt, mūsu sētā dzīvo veļas mazgātāja. Seši gadi viņa mums uzkopusi istabas — godīga sieviņa. Adata mums pa to laiku nav zudusi. Kad jūs tagad redzētu! Visu nakti abi ar savu veci nes mājās — es nezinu, kur viņi to ņem. Skārda vanna, velosipedu riepas, veca šujmašīna, divdesmit tukšas konfekšu kārbas, ādu polstēts kluba krēsls... Kur viņi to liks? Kam viņiem tas vajadzīgs?

— Tā ir psihiska epidemija. Tā samaitā itin visus.

— Epidemija? Kāpēc tad jūs un es neesam slimuši? — Nē, nē! Tas ir kur dziļāki. Tas guļ kaulos un asinīs.

— Varbūt, jums taisnība. Jā, katrā ziņā jums taisnība: tas guļ kaulos un asinīs. Tā ir tā svētā privatīpašuma dziņa, no cilvēces pirmsākumiem kultivēta, neapremdināma, neapvaldāma. Ko mēs te redzam, ir tikai loģiska konsekvence, tiešākais dabiskais izpaudums izdevīgos apstākļos.

Jaunava dūsmīgi pasviedās pretī un dūri piesita krūtīm.

— Tā ir dabiska konsekvence no tā, ko socialisti te visu gadu mācījuši mītiņos un avīzēs. Tās ir visas jūsu revolūcijas sekas? Privatīpašums ir zā-

dzība. Buržuji ir laupītāji. Laupi salaupīto. Lūk, tie tagad tikai piepilda praksē tos revolucionaros lozungus!

Vilnis sajūtās mazliet aizkarts. Tas jau varēja zīmēties tieši uz viņu. Cik viņš pats par šiem jau-tājumiem nebij rakstījis. Viņam gribējās paironizēt par šo pārgudro vācieti.

— Jūs esat bijuši kādā mītiņā?

— Es? Nē. Bet es zinu.

— Kas nav dzirdējuši, tie jau palaikam zin vislabāk. Nē, cienījamā. Ar socialismu un revolūciju tiem te nav nekādas daļas. Tās ir padibenes, ko frontes sabrukums uzsit virspusē. — Bet paskatāt, vai tie nav tā kā no jūsu pašu sugas? Vai arī tos revolūcija un socialismi būtu samaitājis?

Pusmūža dāma melnā zīda mētelī ar apšuvām. Zila salocīta auduma žūksnis uz rokas cēli pārņemts. Vīrs, sauss un liks ar smeilu baltu bārdiņu, gāja līdzās, drēbei maliņu taustīdams.

— Vienkāršs krepžoržets... Pārmaksājusi tu esi...

Nē, tie nebij laupītāji. Godīgi pirkuši no kāda zaldātiņa vai saulesbrāļa.

Bet tos vāciete neredzēja. Īgnuma un ironijas pilnām acīm skatījās pāri ielai, kur zaldāts kādam privātam rāva laukā dzeltena papīra saini.

— Savaldīs viņus un izmācīs. Ak, kā izmācīs!

— Domājat? Kas viņus izmācīs?

— Jūs vēl prasāt? Pievakarē vācieši būs Rīgā. Pie Ikšķiles viņi jau ir Daugavai pāri.

— Kā jūs to tik labi zināt? Jūs viņus ļoti gaidāt?

Vāciete aprāvās, pat drusku nobāla.

— No dieva puses!.. Es nekā nezinu. Es tikai klausos, ko runā...

Vilnis atmeta ar roku.

— Viena algā. Nav mana daļa.

Bet tā pievirzījās tuvāk un lūdzoši vērās viņā.

— Nē — kad es jums zvēru. Es esmu uzticama krievu pavalstniece. Dzimusi un uzaugusi starp latviešiem...

— Apmierinājaties taču. Es neesmu nekāds kontrizlūkošanas aģents...

Vairāk pateikt viņš nepaguva. Granatas svilpienu šajā troksnī neviens nebija sadzirdējis. Bet nu viņa sprāga — likās, tepat aiz muguras, tepat aiz šiem vārtiem, tepat aiz šī nama. Plīstošais gaiss zibeņātrām asām strēlām iedūrās ausīs.

Sākās atkal.

Acumirkļi Bruņinieku iela palika kā noslaucīta. Kā spējas plaukstas aiztrenktas mušas, cilvēki abās pusēs pielipa sienām. Uz bruģa nomests rēgojās kaut kā mīksta piebāzts maišelis un divas cepures.

Bet kad pēc piecām minutēm nobūkšēja kur pavisam tālu, dezertieri, marodieri, demolanti, sirotāji un vienkārši ziņkārie gājēji atkal izplūda pāri visai ielai.

Atsākās atkal.

Vilnis apskatījās. Vāciete pazudusi. Viņam drusku žēl, ka to bez iemesla aizbiedējis. Kas par to, ka viņa gaida vāciešus? Visi viņi gaida, visa Rīgas pilsonība. Kara posts, revolūcijas brāzma, un tagad šo barbaru neģēlība — kā tad lai neilgojas stipras varas un drošības? Vai tad viņš pats patlaban nevēlētos krietnu pārmācību šiem cilvēka gīmi zaudējušiem plēsoņām?

Sabrukums, sabrukums — tas tagad acīm redzams. Tīrais izsmiekls naktī izlipinātie štaba ziņojumi. Velti mātās armijas avīze. To te aizmugurē taisa cilvēki, kam pašiem nav skaidrības ne par stāvokli frontē, ne par jūtoņu karaspēkā. Lai pamēģina kāds tagad apturēt šīs apmātās dezertieru bandas un pavērst vēl pretim Rīgas uzbrucējiem. Atkāpjamijs — — tā ir vienīgā, vienotāja, suģestītāja doma. Lai pamēģina kāds piespiest lavīnu velties atpakaļ pret kalnu!

Aleksandra ielā grandiozā sabrukuma aina pavērās visā plašumā.

Pa četriem un pieciem blakus nepārredzama vezumu rinda, jukām ar lauku ķēķiem un lādiņu kastēm. Haubicu baterija, tad pāra simts kazāku, pa četri rindā, disciplinēti, dusmīgām sejām, it kā nupat ar varu atsaukti no pasāktā uzbrukuma ienaidniekam. Un atkal vezumi, vezumi bez gala un skaita. Tad puse vieglās baterijas, tad astoņcollu lielgabals tikai ar četriem zirgiem. Salauzta aeroplana paliekas. Sanitaru kulbas ar pelēkām sejām audekla apjuma spraugās. Draguņi dubļos sabirstiem zirgiem. Smago automobiļu rinda ar siena vezuma augstu zaldātu somu krāvu. Noputējušas, nonīkušas kājnieku rotas ar plīvošiem sarkaniem karogiem. Mieru bez aneksijām un kontribucijām! Lai dzīvo tautu brālība! Ieročus pret mūsu kopējo ienaidnieku, vispasaules imperialistiem!.. Oficieri zirgos, ļauni, kā sevī sarāvušies. Štaba automobilis ar augstākiem virsniekiem. Armijas naudas kaste, jātnieku eskorta cieši ieslēgta. Un atkal vezumi, lielgabali, kājnieki, kazāki, un atkal vezumi, vezumi...

Trotuari ļaužu pilni pāri renstelēm. Rīgas iedzīvotāji drūmi noskatījās, kā aiziet viņu aizstāvji. Klusi, kā bērēs — tikai retumis kādam paspruka dzelīga piezīme. Bet augšā, logos, pamanāmas arī aizturētā priekā starojošas sejas. Tur gaidīja, kad šie reiz būs projām un pa ielu sāks nīrbēt pelēkas kaskas.

Aiz šīs sagaidāmās neapprakstāmās laimes tie ar mieru pieciest arī tos postījumus apakšstāvā. Gar abām pusēm nepārtrauktā laidā izdauzītu logu rindas melniem skambainiem caurumiem. Tikai retumis kur kāds vēl rāpās laukā, kaut ko sagrabājis atlauztā atvilktnē, zem izvandītās letas vai virsējā, grūtāki aizsniedzamā plauktā.

Arvienu retāki pagadījās dezertieri ar salaupī-

tām mantām. Galvenās ielās Aleksandra vārtu virzienā vairs nekas īsti nebija dabūjams. Sirotāji klīda tālāku — līdz Avotu ielai un pat dzelzceļam pāri.

Jauns zaldātnis bez cepures nosēdies uz pakāpšļa pie izdemolētas pastkāršu tirgotavas durvīm. Sagraizītām asiņainām rokām aptvēris odekolona pudeli, lāgu lāgiem kāri ievilka no tās.

Draguņu rotmistrs apturēja zirgu un noliecās pie tā.

— Cūka! Vai tu celsies! Vācietim nagos gribi krist?

Tas tikai pabolīja acis, vārgi pasmaidīja un sāka rīstīties. Atbildēt viņš vairs nebija spējīgs.

Virnieks nospļāvās. Piedūra piešus zirgam sānos un aizlēcēja pakal savai nodaļai.

Vācu granatas plīsa te tuvāk, te tālāk. Tomēr uz šo plūstošo masu tās neatstāja nekādu iespaidu. Novārgusi, apnikusi un apdullusi tā vilkāš gausi, kā stingstoša svina upe. Smagā plūsme turēja visus vienā tempā. Bez pašu domas un gribas šie tūkstoši gāja automatiski, visu aiz sevis pametuši, neprasīdami, kas gaida tur priekšā.

Vācu aeroplani laidelējās itin zemu. Neviens te viņus vairs netrandīja. Reizēm pat melnais krusts tāpat acīm saskatāms apakšā.

Vilnis piestāja Elizabetes ielas stūrī un lūkojās augšam.

Melnais krusts atkal lido pār Rīgas torņiem. Tā pirms septiņsimts gadiem viņš pirmais nolaidās Daugavas krastā, bet pēc viņa nāca bruņinieks ar zobenu un uguni... Kas tagad glūn tur viņā pusē?

Nē, nē! Tā ir kulturas tauta. Tie nav barbari! Avīžu raksti par viņu briesmu darbiem ir oficiāli iedvesmoti naidu celt un satracināt pret stipro ienaidnieku.

Tomēr savādas baigas uzmācās, redzot arī dažus latviešu zemnieku bēgļu vezumus zaldātu plūstošā drūzmā.

Sarkani-sirms zirdziņš noļukušām ausīm. Vezumā pāris maisu, saiņi ar drēbēm un tukša kāpostu baļiņa. Sieva priekšā par kučieri. Večuks ratu pakalā, kājām atpakaļ, sargāja savu mantu.

Vilnis pagājās pāra desmit soļu līdzī.

— Kāpēc jūs bēgat?

Vecis galvu nepagrieza. Saīdzis un drūms.

— Prasa... Vai tad vācietim par vergu paliksim.

— Neklausāt, ko avīzes melš. Vācieši ir kulturas tauta.

— Kulturas, nekulturas — kad pašiem nav ko grauzt. Kurzemē visi zemnieki kļaušniekos. Pēdējais grauds ar svaru un skaitu. Zemnieks strādā un sēj, vācietis nokuļ un aizved. Ar sutinātām auzām un linsēklām cilvēkus baro. Lopiņu kārtā visi nolikti. Vietējie vācieši mūsējiem par kungiem. Spieķis un suņu pātāga atkal valda. Es zinu.

Ari Vilnis bij dzirdējis. Ko viņš lai liktu pretim šai cietajai pārlicībai? Kas zina, vai patiešām pareiza nojauca nevadīja veco vīru.

— No kurienes jūs esat?

Bēglis pameta ar roku atpakaļ.

— Un uz kurieni domājat braukt?

Mājiens uz priekšu, zirga galvai pāri. Vairāk no viņa nebij izdabūjams.

Vilnis atkāpās, kā smagu nastu plecos uzcēlis. Ari viņam tā, ka būtu jāgriežas atpakaļ, jāņem savējie un jāmetas līdzī šai pelēkai straumei.

Bet nevarēja taču tā. Viņam savi biedri un organizācijas. Aizmukt vienam, tā būtu nodevība. Vispirms pret tiem, un tad pret tām masām, kuŗas līdzī šim vadījuši. Cik dažu labu lādēja vēl no deviņi simti piektā gada. Kas prata citus aģitēt un rīkot, pašam pirmajam jāiztur.

Jāiztur, jāiztur... Vilnis domāja sakostiem zobiem un aizžņaugtu kaklu. Bet vispirms jāiztur pa-

šam savas šaubas, neziņa, gruzdošs nemiers un drūma nojauta.

Kājas gausi mina stikla drumslām nobārstīto trotuaru. Parka koki stāvēja galvas domīgi nokāruši. Saule brida pa iesārtenu dūmaku. Vācu granata plīsa ik pēc piecām minutēm. Apmātie, pieradušie ielas gājēji par to vairs neuztraucās. Visas šīs dienas saspilētie nervi beigās atslābuši. Psihisks sagurums smagi pārņēmis visus.

Pie Strādnieku Deputatu Padomes sarkanā nama nebij ļaužu pūļa, kā citkārt. Augšā, pretim gobu lapotnim, logi vaļā, bet neviena galva tajos nerādījās. Vilnis lēnām uzkāpa pa tukšām, neskaitāmas reizes staigātām trepēm. Roka acumirkli pakavējās uz turekļa — viņš kautrējās atvērt, it kā aiz durvīm atrastos zārks ar mironi.

Bet istabas bij tukšas, pa daļai jau izvāktas. Bārdainais sirmais darbvedis viens vēl kravāja galda atvilktnes laukā. Padomes sēde esot pilī — tur biezāki mūri un drošāki. Trešā granata šorīt kritusi tepat uz Kārļa ielas.

Vilnis piegāja pie loga. Kārļa iela paklāja. Tikai atklīduši kājnieku zaldāti sajukušiem pūlīšiem virzījās garām Daugavpils stacijai uz Marijas ielu.

Vilnis paliecās laukā. Pāri sarkanajiem spīķeriem cēlās baltas dūmu strūklas. Vakarējie ugunsgrēki vēl nebij apdzisuši. Un dunēja tur visa pamales. Atesivišķi ribieni saplūda nepārtrauktā, viļņotā, dobjā vienlaida dimdoņā.

Tā tad tomēr vēl cīnījās... Un Vilnis, principiēls kara pretinieks un brāļošanās agitators frontē, pieķēra sevi necienīgā priekā par to, ka Ikšķiles pusē latviešu strēlnieki vēl cīnās... Kā muzika tagad likās tā drausmīgā dunoņa. Cik pelēka un vārga tomēr paliek teorija dzīves īstenības priekšā!

Vilnis nopurinājās, it kā netikamo apziņu nokratīt gribēdams. Darbvedis, savus papīrus savācis, acumirkli pakavējās istabas vidū. Acīm re-

dzami gaidīja, vai Vilnis vēl ko neteiks. Ko viņš lai teiktu? Šī tukšā telpa ar vaļējām galdu atvilktnēm runāja pati.

Vilcinādamies Vilnis gāja laukā. Durvis palika tāpat. Arā ejot, spēcīga vēja pūsma iespraucās iekšā, uzlidoja pa trepēm un ar cietu kaulainu troksni aizcirta vaļā pamesto logu. Klakšiens smagi atbalsojās Vilnim smadzenēs. Viņš nepaguva apspiest nopūtu.

Karaspēks divām nepārtrauktām straumēm plūda joprojām pa Suvorova un Aleksandra ielām. Labu brīdi Vilnim bij jāpagaida, kamēr pagadījās sprauga, pa kuŗu tikt pāri.

Viņš gāja ātri, sargādamies skatīties izdauzīto logu caurumos. Viņam bij kauns, it kā kad pats līdzī vainīgs pie šīs mežonības. Kājas katrā soli slidēja pa biezā stikla drumslām, tukšas kārbas, papīri un visāda atkrišņa gubām mētājās pa trotuaru.

Zema augšstāva istaba pilī jau pilna. Strādnieku Padomes deputāti gandrīz pilnā skaitā. Daudzi socialdemokratiskās partijas biedri sanākuši noklausīties, ko domā organizācija, kas no februāra neaprobežoti pārvaldījusi Rīgu. Neparasts klusums šajā sabiedrībā, kur lielākā daļa profesionālu runātāju. Izpildu komitejas priekšsēdētāja Endrāna balss skanēja kā no tālienes.

Tā tad nolemts nelikvidēt Strādnieku Deputātu Padomi. Revolucionārā tauta viņu ievēlējusi. Tā ir likumīga vara, ar ko Rīgas iekarotājiem jārēķinās. Labprātīgi neatdot nevienu revolūcijā iegūtu pozīciju, ko buržuāzija katrā ziņā mēģinās apstrīdēt. Jau tagad dzirdams, ka šie Krastkalni un Veinberģi suošņājas ar vietējiem vāciešiem, lai mēģinātu atbīdīt strādniecību tur, kur viņa bij pirms kara. Visu laiku viņi cikstējās pret šovakar sasaucamo pilsētas domes sēdi. Pilsētas galva Bulmerinks vēl nav atgriezies no izraidījuma. Pēc vecām tradīcijām

nekāda sēde bez viņa neesot noturama. Vecās tradīcijas! . . . Šie nožēlojamie Hanzas laikmeta cilvēki vēl negrib atjaust, ka revolūcija līdz ar cara troni apgāzusi un izslaucījusi visas tradīcijas ar viņu nesējiem. Pilsētas vēlēšanas pierādījušas, ka astoņpadsmit procenti iedzīvotāju stāv par strādniecību un socialdemokratiju. Viņu izvēlētie nedrīkst pamest savu uzticēto posteni zemes komunālajā un politiskajā dzīvē. Nākamā valsts satversmes izveidošanā jāpatur noteicēja loma.

Noteicēja loma . . . Sapulces dalībnieki piekrita vienprātīgi, bet vairījās paskatīties cits citam acīs.

Biezās sienas apslāpēja ielas troksni tepat ārā. Bet totiesu jo vairāk jūtama bij tālā dimdoņa. Grīda drebēja skarbiem grūdieniem. Valējā loga rūts tarkšēja vienā gabalā. Pagaidu valdības grupas fotografija sarkanā rāmī pāra reižu noklakstēja pret sienu atsizdamās.

Noteicēja loma . . .

Noteicēji izklīda, lai pēc stundas sapulcētos pamatskolā Suvorova ielā Nr. 71. Plašā klase pilna — pat abās atvērtās durvīs pieblīvējušies strādnieku organizāciju un partiju darbinieki, dabūt kaut kādu skaidrību šajā drūmajā nestundā. Katedrī nosēdies, sapulci vadīja Olševskis. Līdz kaklam cieši aizpogātā pelēkā svārciņā, īsi apcirptiem matiem, brūnām dzimuša revolucionāra acīm viņš ar savu cieto noteikto balsi vēl sadūšināja pašus glēvākos.

— Stāvoklis tagad skaidrs, mums vairāk nav ko slēpt. Pie Ikšķiles vācieši ir Daugavai pāri. Latviešu strēlnieki vēl cīnās viņus aizturēdami, lai segtu krievu karaspēka evakuāciju pa Valkas dzelzceļu un Pleskavas šoseju. Varoņu darbus viņi atkal strādā, bet tam tagad vairs nav izšķirošas nozīmes. Rīga pagaidām tiek atdota, kuŗu katru acumirkli viņu var ieņemt vācu armija.

— Uz visiem laikiem!

Tas bij mazinieks Kļava. Neslēpta ironija un rūgts pārmetums izskanēja viņa balsī.

Sapulce nervozi sakustējās.

— Jūs par to esat pārliecināti?

— Jūs nē? Tik stipra ticība vēl šajā brīdī nav apskaužama. Uz ko tad jūs vēl cerat? Uz to saujīnu latviešu strēlnieku, kura, varbūt, patlaban Ropāžu mežos un pie Juglas tiek pilnīgi iznīcināta? Uz tām dezorganizētām salašņu bandām, kas te bēg cauri ieročus pametušas, laupīdamas un postīdamas? Vai tad jūs neredzat, ka tas ir uz neatgriešanās? Tas ir galīgs sabrukums.

— Revolucionārā armija nevar galīgi sabrukt. Mums ir noteikti zināms, ka tā ir tikai stratēģiska atkāpšanās uz jaunām pozīcijām. Ilgi vācieši Rīgā nenoturēsies. Plašāku apgabalu ieņemt viņiem trūkst pietiekoša spēka jau tāpēc vien, ka sabiedrotie rietumu frontē divkārti pastiprinājuši savu spiedienu.

Kļavam te bij vairāki domu biedri. Tie iejaucās cits pār citu, neievērodami parasto vārda piešķiršanas kārtību.

— Bet tāpēc atkal austrumu frontē jūs to viņiem esat pavisam atvieglājuši.

— Tikai vientieši var domāt, ka brāļošanās sāindētais krievu armijas vilnis vēl apturams un pavēršams pret disciplinēto ienaidnieku.

— Kas tad tagad apturēs demoralizēto krievu zemnieku zaldāta šinelī? Virsnieku autoritate ir galīgi iznīcināta. Izpildu komitejām un štaba komisariem nav ne iespaids, ne militaras jēgas. Aiz tiem sarkanajiem karogiem, kas te šodien par apsmieklu plīvo pa ielām, slēpjas glēvums un nodevība.

— Ari revolūcijas nodevība! Es jums apgalvoju, līdz Pleskavai neviena šautene vairs nebūs plecā un neviena baterija uz ceļa. Visu viņi nosviedīs gīvī un izklidīs pa savām sādžām.

— Un vācieši atkal iecels Nikolaju pēdējo tronī, noslēgs separatu mieru un Kurzemi un Vidzemi uz visiem laikiem pievienos Vācijai.

Iedegās vecais strīds starp kara turpinātājiem un tūlītējā miera idealogiem. Oļševskis uz brīdi pazaudēja sapulces vadības pavelienu no rokām.

— Kerenskieši! To gudrību mēs esam jau dzirdējuši līdz apnikai.

— Miers, lai ari separats, mums ir nepieciešams. Bet to slēgs Krievijas revolūcija, ne krievu cars. Cara vairs nav. Cars ir miris un necelsies. Nekas vairs neuzcels patvaldības tronī.

— Lai pamēģina vācieši doties tālāku Krievijas klajumos. Lai mēģina, ja viņi aizmirsuši Napoleona likteni!

Kļava bij kājās un iznāca spraugā starp skolas soliem.

— Neaizmirstat jūs, ka tagad vairs nav Napoleona čuguna lielgabalu, ragavu un ķirasieru laiks. Pēc diviem mēnešiem vācu automobiļi būs Maskavā. Un vēl pēc diviem viņu bruņotie vilcieni braukās pa Samaras, Kozlovas un Kījevas dzelzceļiem. Brāļodamies jūs esat galīgi iznīcinājuši krievu armijas un tautas patriotismu un pretsparu. Tā ir inerta masa, kas padevīgi nolieks muguru zem prūšu dzelzs kulaka.

Ari Oļševskis bij kājās. Ar pūlēm viņš nomierināja iekaisušos pretiniekus.

— Tagad nav īstais laiks nākotni zīlēt. Šis karš un šī revolūcija ir tik grandiozi un īpatnēji notikumi, kā precedentā vēstures atskatā tiem nevar sameklēt. Nav iespējams paredzēt, pa kādiem ceļiem un svārstībām virzīsies turpmākie notikumi. Taču viena lieta liekas skaidra. Lai vācieši paliek uzvarētāji šajā karā vai nē, Krieviju viņi neiekaros un nepārvaldīs. Un ja viņi to mēģinās, tas būs solis uz drošu pašiznīcināšanos. Krievu revolūcija izārdīs vācu armijas dzelzs disciplīnu un nogremdēs

Vācijas monarķiju turpat, kur jau gul Ķrievijas monarķija.

Kļava bij pievirzījies pie paša katedra.

— Olševski, jūs esat nelabojams optimists... es negribu teikt vēl ko ļaunāku. Jūs taču visu laiku gājāt sludināt brāļošanas frontē un šodien labi redzat tos panākumus. Miers ir vajadzīgs satriektajam, nevis stiprajam. Revolucionizēt iespējams uzvarēto zaldātu, nevis uzvarētāju. Sagrūzt sadragātās monarķijas, ne spēcīgās.

Ar tribuna žestu Olševskis to noraidīja.

— Sēstaties, Kļava. Veca dziesma, ko jūs te skandināt. Es jums saku, šajā karā nebūs ne uzvarētāju, ne uzvarēto. Kapitalistiskās pasaules organisms tik ciešiem audiem kopā saaudzis, ka izpostīdami tā saucamo ienaidnieku, uzvarētāji izposta daļu sevis paša. Bet arī bez tā Vācijas militārais spēks un neuzvaramība ir iluzoriska. Viņa pamazām iztērē savus dzīvus un materiales spēkus. Bet viņas pretiniekiem ir neizmēlamas rezerves Anglijā un Amerikā. Es personīgi esmu nešaubāmi pārliecināts, ka Vācija kritīs, agri vai vēlu.

Tas nu nebij nekāds jauns atklājums. Bieži pārrunāts sapulcēs, intīmākā sabiedrībā un laikrakstos. Bet tālai lielgabalu dunoņai logus trīcinot, ikviens it kā atvilga to no jauna dzirdēdams.

Olševskis turpināja.

— Taisnība, mēs bijām pārrēķinājušies, domādami ar proklamācijām un niecīgu aģitāciju pārliecināt no bērna kājām militarisma apdullināto, draķoniskas disciplīnas sakalto vācu zaldātu. Tāpat pārrēķinājušies krievu revolucionarajā armijā, cerēdami, ka viņa sapratīs starpību starp neuzbrukšanu un aizstāvēšanos. Tomēr ar visu to propaganda nav palikusi bez nozīmes. Pirmo reizi zvēriska ienaida un asiņu tvana piesātinātā atmosferā ir atskanējis cilvēcības sauciens: Diezgan! Metat mieru! Bet ja jūs karot gribat, griežat ieročus pret tiem,

kas jūs rīda! Jūs domājat, no šejienes to nesadzirda arī rietumu, dienvidu un visās citās frontēs? Ar lietus mākonī, ar vēju šie lozungi aplido pasauli. Un sekas, tās mēs vēl redzēsim.

Visu laiku dibenā klusi sēdējis, nodurtu seju drūmi klusējis, tagad pacēlās principiēlais lielinieciņa opozicionārs Greilis.

— Tās mēs jau redzam itin labi. Atstājat taču liriku «Cīņas» feletona rakstītājiem, Olševski! Un atzīstaties atklāti, ka par lietus mākoņiem, vējiem un pasaules aplidošanu jūs esat domājuši vismazāk. Jūsu tiešais un tuvais nolūks bij vienkārši pārdabūt krievu armiju savā pusē un sagraut veco disciplīnu.

Olševskis uzsita dūri katedrim.

— Jā! Veco disciplīnu! Visu veco, uz kā viņa balstās! Un tas ir panākts. Jeb vai jūs domājat, ka tas nav panākums? Es jums saku, lielāks nekā vāciešu sakaušana frontē. Mēs esam sakāvuši savu un visas pasaules proletariāta lielāko ienaidnieku, Krievijas patvaldību. Mēs esam sagrāvuši reakcijas stiprāko balstu, krievu zemnieka mānticīgo bijību cara patvaras priekšā. Tā nav tikai politiska revolūcija, ko jūs redzat, kā to gribētu pusrevolucionārais Kerenskis un ceturtdaļrevolucionārie kadeti. Tas ir sociālās revolūcijas sākums Krievijā. Te ir ugunsķurs, kas izbārstīs dzirkstis pa visu Eiropu. Itin visās kara izmocītās tautās un izpostītās valstīs ir kā sausa degmateriala sārti. Un Krievijas revolūcija tos aizdedzinās! Mēs stāvam vēl nepiedzīvotas pasaules katastrofas priekšā. Dies irae tuvojas nenovēršami. Un tāpēc, es saku, nav nekāda nelaime, ja uz brīdi arī pazaudējam Kurzemi un Vidzemi...

— Kā? Jums nav nelaime? Kad mēs acīm redzami krītam atpakaļ vecajā jūgā!

— Vai jūs zināt, kas notiek Kurzemē?

— Viļuma naglotais papēdis samīs jūs ar visām jūsu tā saucamām iekarotām brīvībām!

— Ar latviešu tautas samītām paliekam jūs gribat nomēsnot Krievijas revolūcijas tīrumu!

Šie starpsaucēji bij vienkārši cilvēki, Kurzemes bēgļi, tranšeju racēji un karadarbu braucēju delegāti Deputātu Padomē. Visu laiku tie turējās ar lielniecisko virzienu, tikai Kurzemes atdošanas jautājumā nebij pārliecināmi. Nekāda teoretiska loģika nelīdzēja, te runāja latviešu zemnieku asinis un instinkts.

Tikai Endrānam izdevās apklusināt troksni. Mazāk dialektīķis, vairāk praktiska saprāta cilvēks, viņš visdrīzāk sapratās ar saviem deputātiem.

— Tagad nav laika teoretiskam disputam un frakciju strīdiem. Mūsu priekšā konkrēts jautājums: ko darīt? Deputātu Padome ir likumīga vara, viņa paliek. Partija nekad nav likvidējusies, ja vajadzīgs, viņa atkal atkāpsies pagrīdē. Bet kā izturēsies vācieši pret revolūcijas dibinātām iestādēm un viņu atsevišķiem darbiniekiem? Kādu taktiku viņi ieturēs pretim latviešu tautas politiskajiem un kultūras centieniem? Tas mums jau iepriekš būtu jāzina.

Pārrunas ievirzījās rāmākā gultnē. Kurzemnieki raudzījās nākotnē visai pesimistīgi.

— Okupētā Kurzemē latviešu zemnieki ir pataisīti par pilnīgiem vergiem. Viņus piespiež strādāt vācu kara spēka un Vācijas uzturēšanai, bet pašus baro ar sutinātām linsēklām un runkuļu putru. Visur baroni atkal ir par kakla kungiem. Feldfebeļi izdzen zemniekus ar rungām un suņu pātagām.

— Tas varētu būt arī pagaidu režīms atsevišķā ieņemtā apgabalā, kas rītu, parīt, varbūt, atkal atstājams. Ja visa Latvija būs viņu varā, vāciešu pašu interesēs šķietas ieturēt citādu taktiku pretim latviešu tautai. Ne sarūgtināt un atstumt, bet kultūreliem līdzekļiem piesaistīt.

No ārzemēm caur Archangeļsku nesen mājās pārbraucis žurnālists Līcis, deviņsimti sestā gada emigrants.

— Okupētā Beļģijā un Polijā viņi izturas puslīdz cilvēcīgi. Protams, militārais režīms kara laika apstākļos par sevi ir nejēdzīgs. Bet šajā apjomā vācieši pārāk netraucē tautu kulturelo dzīvi. Strādniekiem neliedz arodniecisko biedrošanās brīvību. Pat socialistiski laikraksti var iznākt.

Tas bij tikams mierinājums. Tomēr īsti viņš neviena te nepārlicināja. Bijušais pagasta rakstvedis no Doles apkaimes, Zemes Padomes loceklis Lapainis domīgi nogrozīja galvu.

— Beļģijā un Polijā ir citādi apstākļi. Šīs zemes nepazīst deviņsimti piektā gadā cietušo un septiņpadsmitā gada revolūcijas nopietni apdraudēto muižnieku. Viņām nav tās krievu administrācijas kara laikā vajātās, strādniecības nobaidītās reakcionārās vācu buržuazijas, kuŗa patlaban pa Rīgas logiem kāri raugās uz Ikšķiles pusi. Tie centīsies dabūt valstsvācus zem sava iespaيدا, un mums tad glābina nebūs.

Smagu pārdomu klusumā bij dzirdams, kā ratu rīboņa tepat uz ielas jaucas ar dobjiem lielgabalu dūcieniem tālē. Lāgu lāgiem pa retumis vēl, spalģaki un dobjāki, pilsētā plīsa vācu granatas.

Šie sprādzieni traucēja sakarīgu domu katrā galvā. Pretišķas jūtoņas svārstībās apspriede nevarēja tikt pie vienprātīga noteikta slēdziena. Skaidrs bij tikai tas, ka nedrīkst paļauties mazdūšībai un pamest līdzšinējo cīņas lauku. Tomēr obligatorisks prasījums nevietā. Kam veci norēķini un jābaidās atriebības, lai iet līdzī karaspēkam. Citi paliks, vispirms nogaidīs un novēros.

Organizēta kopuma spēka apziņu kļiedēja tie traģiskie sprādzieni pilsētā un dezorganizētā bēgošā karaspēka dārdoņa ielās. Pusgada ilgusi masu cīņa tagad izlikās tik niecīga un nenoziģmīga. Ikviens galvenā kārtā domāja par sevi pašu. Ari Vilnis — atguvās un sakaunējās tikai tad, kad bij jau izrunājis.

— Šķietas, man personīgi nav ko baidīties. Visu laiku es esmu rakstījis pret militarismu vispāri un pret šovinistisku vāciešu nīdēšanu.

Viņu pārtrauca tuvs granatas rībiens ar dunošām atbalsīm visās četrās sienās. Logi ilgi tarkšēja kā no pārkoņa spēriena.

Lapainis atkal purināja galvu.

— Es nē. Lai paliek, kas grib — es eju uz Krieviju. Es nepalaižos uz viņiem. Tā ir tauta, kuŗa nekad nav gribējusi sadzīvot ar mums socialā un kulturelā kopdarbībā. Viņa mūs nepazīst un nekad nav pazinusi. Psihiski viņa sveša, vēsturiski viņa mūs nicina un ienīst. Deviņi simti sestā gadā viņi nodedzināja mana tēva mājas un brāli nogalināja. Cilvēcība, kultura — — vācietim par visu to pašam savs jēdziens. Pielūkojat, ka jums visiem vēlāk nenākas rūgti nožēlot.

Viņš samauca platmali dzīli pār acīm un strauji izgāja laukā, nevienam roku nepasniedzis.

Pārējie izklīda palēnām, tikai pusvārdiem apmainīdamies.

Vilnis ar Kļavu uz brīdi apstājās Matīsa ielas stūrī.

Kaŗaspēka kolonas neredzēja vairs nemaz. Tikai atsevišķi marodieru pūļi maisiem uz pleca un dažādām paunām un saiņiem klaiņoja pa ielām. Daži piedzērušies, valējiem mēteļiem, ari bez cepurēm, laikam katru orientāciju pazaudējuši, slāja vēl uz Iekšpilsētas pusi.

Kļava nolūkojās ar neslēptu riebumu.

— Un tie nu esot tie socialās revolūcijas pionieri!

— Tie? Tās ir duļķes, ko straumes uzplūdi atskalo no malām. Bet tie tur!

Un Vilnis pamāja uz to pusi, kur lielgabalu rēkoņa manāmi pieauga.

Kļava uz to nekā neatbildēja. Vilni sāka kaitināt šis visu noliedzošais skepticisms.

— Kāpēc tu vispāri vēl saucies par socialistu?

— Tāpēc, ka man uz muguras deviņi simti piektais un desmit trimdas gadi. Bet kad es pārlūkoju, kas te šajā pusgadā noticies, tad man pa brīžam sāk rasties šaubas par visu to, ko mēs citiem sludinām.

Viņš saķēra Vilna roku un rādīja ielai pāri.

— Paskaties! Dzīva ilustrācija tam, ko es grībēju teikt. Komentāru vairs nav vajadzīgs.

Tur sieva stiepa miltu kuli uz muguras, bet ar roku apņēmusi, vēderam piespiedusi brūnu sīrupu pielietu mazgājamo bļodu. Divi, gandrīz vienāda auguma zēni pārleikušies stiepa smagu, acīm redzami kādā ēdnīcā izceltu ozola galdu. Šai čaklajai dzimtai sevišķi laimējies.

Bet nu sāka biežāki nākt no Tērbatas ielas pušes — ar putraimu klēpi priekšautā, ar rīsu aizsaini galvas lakatiņā, ar kartupeļu grozā sabērtiem cukura graudiem. Preču stacijas apvidū milzīgs melns dūmu mutulis gausi kāpa gaisā. Tur dedzinot nost intendanturas noliktavas. Varot ņemt, kam tīkas... Pievācēji aizelsušies, nosvīduši traucās laupījumu nogādāt mājās, lai dotos vēl reiz pēc ilgi kārotām mantām.

— Es ienīstu pilsoņus ar viņu stublo naidu pret socialisma propagandu. Bet mīlēt nevaru arī šos novārdzinātos un izbadinātos kustoņus. Paskaties tajās sejās! Tie piekritīs katrai iekārtai, kas gādās par pilnu vēderu.

— Izsalcis cilvēks ir zvērs. Par to mēs sen esam skaidrībā. Tu domā, vācieši viņus pabaros?

— Viena alga, bet es neēju prom. Šos te es, mazākais, pazīstu. Bet kas pēc mēneša vai diviem notiksies Krievijā, to es nevaru paredzēt.

Vilnis gaŗi palūkojās biedrī.

— Atzīsties labāk: revolūcija iedragājusi tev nervus. Tu esi noguris un vēlētos mieru.

Kļava atbildēja tikai pēc acumirkļa.

— Tas arī var būt. Es neesmu no stiprajiem. No Olševska sugas, kas īsti dzīvo tikai brāzmā un ielu dimdoņā. Es esmu vecas formācijas cilvēks. Desmit gadus dzīves alcis. Bet tā nav dzīve. Tas ir vulkans, kas nerada, tikai ārdā... Tu neesi noguris?

Vilnis skatījās trotuarā.

— Liekas, arī es... Divus gadus badojies un salis kaŗadarbu zemnicās. Tā nolādētā dunoņa mani padarījusi glēvu un apatisku. Pirmiņ es mierināju sevi ar to, ka neesmu vāciešiem ieriebis. Tomēr es negribētu redzēt tās pelēkās kaskas uz šīm ielām.

— Tad nekavējies. Vēl ir laiks. No Juglas stacijas atiet vilcieni.

— Tu zini, es neesmu viens. Kā mana sieva gribēs...

— Ak tā! Es tik ilgi neesmu bijis pie jums. Sveicini Annu un mazo Martu. Uz redzēšanos domes sēdē. Tu taču būsi?

Vilnis pameta ar galvu.

Viņš tikko bij noticis līdz savas ielas stūrim, kad drausmīgs trieciens atsvieda viņu pret koka namela sienu. Tā vairs nebij granata. Kaut kāds sevišķs, līdz šim nepazīts, visus namu pamatus tricinošs sprādziens, pēc kuŗa ielas troksnis labu laiku likās tikko dzirdams.

Un pēc desmit soļiem otrs, vēl spēcīgāks. Visa kā pieraduši gājēji nometa saiņus, plaukstām instinkti vi aizspieda ausis, it kā sen jau nebijis par vēlu tās sargāt.

Bet šajās ielās nebij ilgas neziņas. Kaut kādā noslēpumainā kārtā visas vēstis te pārlidoja bezdelīgas spārniem.

Krievi spridzināja dzelzs tiltu pār Daugavu. Viens loms jau esot pavisam izgāzts, otrs ar galu ūdenī. Koka tiltu dedzinot nost.

Ļaudis bariem sāka skriet turpu. Tādu izrādi nedabū redzēt katru dienu... Četri vācu kungi stāvēja kādos vārtos, sačukstēdamies un plecus raustīdami nemaz vairs neslēpa savu sašutumu. Tas taču viņu tilts un viņu Daugava! Vācu karaspēkam ienākšana paliek neērtāka. Patriotiskai galvai un sirdij tāda nepieklājība likās galīgi absurda. Vācu zaldāts taču vienīgais faktors, kam vēl nozīme pasaulē. Kāpēc viņš kavējas un ļauj barbariem postīt vācu Rīgu?

Ilgu pilniem lūdzēju skatiem kungi vērās augšup, kur laidelējās divplāksnis ar skaidri saskatāmiem melniem krustiem spārna apakšā.

Nu, kaut taču jel vienu bumbu, vienu pašu krietnu vācu bumbu šiem neliešiem vidū, tā kā lupatas

lai nepaliek pāri! Godīgo mietpilsoņu sejās rēgojās nepārprotama asiņu kāre.

Bet aeroplans aizlidoja Juglas virzienā, bumbu nenometis. Tā vietā nu arī no preču stacijas puses sāka spraukstēt apdullinātāji sprādzieni. Intendanturas noliktavas tur spridzināja augšam. Arvienu steidzīgāka un garāka no turienes nācēju rinda ar putraimu saiņiem, zaldātu sausiņiem, sālītas liellopu gabaliem un konservu bundžām. Kam dienu izlauztās noliktavās nebij laimējies, tie tagad traucās atgūt. Laupīšanas orgijas reibums viesuļaini jonoja pa Rīgas ielām.

Vācu kungi svārstīja spieķus rokās. Tā taču tieša vācu armijas aplaupīšana! Varonīgais tēvijas zaldāts cieš trūkumu, bet šie salašņas iedrošinās aizvazāt likumīgo karalaupījumu... Kaut jel drīzāk! Kaut jel drīzāk! Kur viņi kavējas?

Ilgu pilnie skati tiecās uz Ikšķiles pusi, no kurienes gaidāma pestīšana. Trīs gadus aiz aizvērtiem logiem un noslēgtām durvīm slēpusies, vācu valoda arvienu drošāk sāka skanēt pa Rīgas ielām.

Laupījuma nesēji vairīja sejas no vērotājiem vācu kungiem un madamām. Nelaba nojauda traucēja ieguvuma priekus un dzina mudīgi pa vārtiem, pagrabā, bēniņos, malkas šķūnītī, kur noslēpējs nebūtu tieši uzrādāms un pieķerams.

Kad Vilnis notika līdz divdesmit astotajam numuram Bruņinieku ielā, sāka sprakstēt sprādzieni arī Ķeizarmeža pusē. Artilērijas kazarmēs iznīcināja pamestos municijas krājumus.

Sētnieks nošļucis, skumīgs grozīja galvu.

— Dzirdat, ko viņi dara? Nelgas, kas domā, ka tie vēl atgriezīsies un atkaros Rīgu. Ar ko, kad tīšu prātu iznīcina to pašu, kas vēl bij?

Ari Vilnim tā pati doma.

— Krievu armijai tagad municijas netrūkst.

— Es jums saku, tie ir vācieši un viņu uzpirktie nodevēji. Visi krievu ģenerāļi vācu nopirkti. Rīga ir pārdota par pieciem miljoniem.

— Es domāju, tik daudz viņa arī vērts...

— Rīgas vācieši to naudu sametuši. Bet piedzīs — ar augļu augļiem. Visi mēs maksāsim raudādami. Arklā atkal jūgs latviešus... Brāļojas!.. Ar vācieti brāļosies! Nelgas, es saku!

Vilnis manījās garām sētas mājā. Viņš taču pats bij rakstījis un aizstāvējis šo brāļošanos. Tagad viss likās tik niecīgs un aplams. Idealistiskas iedomas un māņi... Reala, draudoša Maskavas priekšpilsētai pāri slējās prūšu pelēkā kaska...

No dzīvokļiem iemītnieki sabēguši trepju telpā. Sievietes un bērni, pūlišos saspiedušies, drūmi klusi. Kāda vecene pie katra sprādziena spieda rokas pret krūtīm un vaidēja, it kā viņu pašu plosītu. Pirms nedēļas dzemdējusi strēlnieka sieva ar satuntuļotu bērnu klēpī sēdēja stūrī bāla, aizvērtām acīm, pakausi pret mūri atspiedusi. Muzikas instrumentu tirgotājs atnācis pie sievas, ar kuŗu jau divus gadus nedzīvoja kopā — abi cieši blakam, margām pārliekušies, it kā no āra ko gaidīdami. Ostas sarga igauņa zēns kāpa trešā stāvā ar saritinātu persiešu paklāju, pusotras reizes garāku nekā pats.

Ceturtnā stāvā Anna ar Martu turpat pie durvīm. Meitenei aizkosta, taukiem apsmērēta maizes doniņa rokā. Tēvu ieraudzījusi, manāmi atplauka.

— Vai ilgi vēl šaus?

— Viņi nešauj vairs. Tiltus spridzina. Tagad nav ko baidīties. Kāpēc jūs stāvat koridorā?

Sakniebtām lūpām, Anna skatījās garām. Ienāca tikai pēc brīža, kad Vilnis ar Martu jau runājās istabā.

Tagad vispirms jātiek skaidrībā par to svarīgāko. Vilnis nevarēja attrāpīt ne īsto vārdu, ne izteiksmi. Sievas vēsums katru sarunu padarīja smagu.

— Sapulce nolēma, lai katrs rīkojas pēc sava ieskata. Daži paliks tepat, citi ies karaspēkam līdzi.

Sieva atkal pameta savu svešo īdzīgo skatu.

— Uz kurienu?

— Uz Krieviju. Uz Ziemeļvidzemi. Armija atiet uz jaunām pozīcijām. Tālu vācieti nelaidīs.

— Jūsu — armija nelaidīs?

Jūsu... Vilnis saprata, ko tas nozīmē. Sievas balsī un sejā tāda apvainojoša necieņa, ka labāk nerunāt par šo vārīgo jautājumu.

— No Juglas stacijas vēl atiet vilcieni. Mantas mums nav tikpat kā nekādas, stundas laikā varam sakravāties un braukt. Man liekas, pietiktu tepat līdz Tērbatai, nogaidīt tās pāra nedēļas, mēnesi...

— Ak tad pēc mēneša viņi domā Rīgu atkal atkarot?

— Kas te laiku var nosacīt? Es personīgi esmu pārliecināts, ka vēl pirms mēneša. Krievija nevar pamest Rīgu, Vidzemi un visu Baltijas jūras piekrasti. Kļava gan necer.

— Tāpēc, ka viņš skatās skaidrām acīm. Tie vairs nav Rīgas atkarotāji. Ar veikalu logiem, ar svešu mantu — ar to viņi gan kašos.

Vilni atkal pārņēma parastā nervozitate.

— Tad brauksim?

— Nekur es nebraukšu. Diezgan mēs abas esam klīdušas pa Vidzemi un igauņiem. Man apriebies mētāties pa svešām padurvīm un utis barot. Lai kā, tomēr te mēs esam starp pašu laudīm.

— Kā tu vēlies. Tad paliksīm.

— Tev tomēr labāk vajadzētu braukt.

— Kāpēc? Es viņiem nekā ļauna neesmu darījis.

— Var vēl padarīt. Jūs droši vien te nepaliksāt mierā.

— Protams, ka nē. To mēs vienkārši nevarēsim. Deputatu Padome ir likumīgi ievēlēta Rīgas

darba ļaužu pārstāve. Mums ir savs uzdevums un to mēs izpildīsim līdz galam.

— Līdz tam galam, ko vācieši jums tūlī parādīs. Jūs domājat tāpat kā līdz šim sēdēt no rīta līdz vakaram un tās savas rezolūcijas taisīt?

— Pagaidām vēl nevar zināt, kā mums būs jā-rīkojas. Tikai tas zināms: vācieši ir kulturas tauta, viņu pašu intereses prasa neapspiest okupētos apgabalus un nesanaidot viņu tautas.

Anna paraustīja plecus.

— Ko es zinu — tu jau esi tas politiķis. Tikai man negribētos atkal staigāt ar to kurvi un nikt pie centralcietuma vārtiem.

— Tas bij cara laikos. Pilnīgi saprotami, ka par pretkara propagandu toreiz slodzīja cietumā. Bet to mēnesi jau izturēt nebij grūti. Revolūcija mūs atkal atsvabināja.

— Un tādu pašu revolūciju jūs gribat taisīt arī Vācijā. Es taču esmu vērojusi, ko jūs spriežat. Es saku, labāk brauc projām. Laba gala tas neņems.

Vilnis tikko valdījās.

— Ja tev tik grūti — es neprasu, lai tu staigā ar to kurvi. Galu galā es varu arī braukt, lai tev neceltos nepatikšanas.

Sieva īdzīgi atmeta ar roku.

— Ko ar tevi runāt! Dari, kā zini.

Viņa aizgāja ķēķī un vairāk nerādījās. Mazā Marta čivināja pa istabu, bet Vilnis nevarēja klausīties. Apnikuma un dusmu nomākts, viņš lūkojās pa logu, kur spēcīgs vējš purināja bērza kuplo cekuli kaimiņu dārzā.

Ilgāk tas vairs nebij izturams. Plaša dzimtas dzīvē vērās arvienu platāka. Sieva neatzina nekādu revolūciju un negribēja atzīt nekā, kas te pēdējā pusgadā noticies. Viņas loģika bij īsa un konkrēta. Viņa redzēja un saprata tikai šīs dienas nemieru, jūkas un neērtības, nākotnes plāni un izredzes to neinteresēja. Daudz nerājās un nekad nekā nepārmeta,

bet viņas klusēšana bij apvainojošāka un sāpīgāka, nekā ļaunākā ķilda.

Vilnis gāja prom. Līdz domes sēdei vairāk kā stunda laika, bet ilgāk te uzturēties bīstami. Kas visu laiku iekšā rūdzis, varēja izlauzties nedomājot, kā netīra straume pārplūst to, kas vēl paglabājies no laulības pirmā gaišā laika.

Masu trauksmes iet pāri personīgās dzīves ērtībām. Kas strādā nākotnes laimei, paši to piedzīvot nedabū. Vecā pasaule nav pratusi saskaņot kopuma un atsevišķa individa intereses, jaunā izcīņa prasa necilvēcīgu vienpusību. Tā ir likteņa vienpusība, tā ir dzīves nelokāmā gaita, tas ir vēstures nežēlīgais ritums...

Vilnis attapās no smagām domām. Stabu ielas stūrī viņš bij labu brīdi nostāvējis un skatījies, nekā neredzēdams. Iela gandrīz klaja, tikai kāds retais vēl novēlojies un kā slapstīdamies ar nešļavu steidzās mājup no preču stacijas noliktavām.

Vēja trenkts melns mutulis tajā pusē vēl vienmēr kūpēja gaisā. Ielu spraugas balsnīja dūmu un gruzduma smakas pilnas. Ari otrā pusē pilsētai vēl kūpēja. Šāvieni un sprādzieni dārdēja vienā laidā. Aeroplani dūca kaut kur pamalē. Pārja reižu ietarkšējās ložmetis un aplkusa.

Baigs klusums savilkās pār Rīgu. Gobu lapotnī vējš šalca drūmi.

Atpakaļskatīdamies, Vilnim uzdūrās glīti apģērbies večuks, dzeltenu Ukrainas kviešu graudu piebērtu finiera kārbu klēpī.

— Atvainojat... Es neesmu pēc viņiem gājis. Es to atradu nomestu Baznīcas ielas stūrī...

Vilnis mēģināja ieskatīties melīgajās acelēs, kuras kaut ko bikli meklējās klajā ielas tālienē.

Novērsās un gāja prom, stikla drumslas atspārdīdams no trotuara.

Pa Aleksandra bulvari reti gājēji steidzās uz iekšpilsētas pusi. Pa Troņmantinieka un Teatra

bulvariem no abām pusēm nāca daudzi un nogriezās Kalku ielas šaurajā spraugā. Augšā gandrīz visi logi vaļā. Dāmas baltos uzvalkos un kungi melnos svārkos līdz pusei izliekušies laukā. Divas kņipas baltu flokšu pušķiem rokās palēkdamās un smiedamās aizskrēja pār kanāļa tiltu.

Pie Redliča pārdotavas sienas pulciņš laužu. Vilnis piestāja klāt. Deputatu Padomes pēdējais uzsaukums Rīgas iedzīvotājiem.

Krievu karaspēks ir atstājis Rīgas fronti un pilsētu. Sagaidāma vācu armijas ienākšana. Padome uzaicina izturēties lojali un uzticēties uzvarētājam, kurš gādās arī par kārtību izpostītā pilsētā...

Vilnim jānodur acis. Prātā nāca visi līdzšinējie, kategoriskie ziņojumi negrozāmu pavēļu veidā. Tā te jau nespēka pašatzišanās, muguras saliekšana uzvarētāja priekšā. Ja viņš jau bijis klāt, licis roku uz kakla un saliecis ar varu... Bet tas te šķitās kā labprātīga likvidēšanās aiz bijības, kā pielabināšanās mēģinājums...

Smagā doma rosījās pārāk gausi. Vilnis netika īsti skaidrībā, kas tas bij. Tikai sajūtās apvainots, pazemots un bezgala nomākts.

Tad viņš sāka ieklausīties.

Tā te jau bij vācu tauta. Likās, no Vecpilsētas amatnieku ģildes aprindām — varbūt, cunftes skrodermeistari, birstu taisītāju, skurstenslauķu šefi un izkārtņu krāsotāji, varbūt bodnieki, zeltkaļi un biržas makleri. Krieviskā barbarisma sadzīti, trīs gadi notupējuši savās mūŗa alās, mātes valodā drikstējuši tikai cits citam ausī iečukstēt. Nu visiem šķēŗu svāŗki mugurā un puķe pogcaurumā, krūtīs izliektas, sejas prieks un pašapziņa, it kā viņi paši atkarājuši Rīgu.

Droŗi, izaicinoŗi atkal skanēja vācu mēle.

Kalsnējs večuks kumpu mugurā, nobrūnējuŗu cilindri galvā, ar spieķi dūra Strārdnieku Deputatu Padomes uzsaukumā.

— Palūkojaties, kungi! Tie vēl aicina izturēties lojali! Kad paši visu laiku rīkojušies kā barbari un laupītāji!

— Kad pilsētā visi veikali ir izdemolēti un mantas nozagtas par simtiem miljonu!

— Viena pati zagļu un laupītāju banda! Tīrais brīnumš, ka te vēl kādam godīgam cilvēkam galva palikusi uz pleciem!

— Nu, tagad viņiem pašiem tās raus! Brašais vācu zaldāts zinās, ko darīt ar vagabundiem un neļiešiem.

Tikko piesteidzies milzīga auguma vīrietis kailu izspūrušu galvu, varbūt, mazliet nenormāls, elkoņiem pabrīvoja ceļu pūlī, degunu piebāza papīram gluži klāt.

— Ko viņi tur raksta, tie cūkas? Ko viņi te vēl drikst lipināt? Kungi, rauj nost!

Pārējie mazliet apvaldīja viņu.

— Lai nu paliek, Eizenšmita kungs. Gan viņi paši par to atbildēs.

— Vācu kaņaspēks ir jau Āgenskalnā un pie Jāņa vārtiem, bet viņi uzdrošinās te vēl lipināt savas lupatas!

— Jā gan: lupatas!

Tepat virs galvām sīka jaunkundzīte pa trešā stāva logu liecās platajai karnizei pāri, mēģinādama saskatīt lejā. Balstiņa nospindza kā iedragāta rudzu salma dūda.

— Papā! Vai viņi jau ir klāt?

Večuks kāpās atpakaļ pretī, atmuguriski gandrīz pakrita renstelē. Iebāza muti plaukstu spraugā.

— Tūliņ būs! Āgenskalnā jau ir un pie Jāņa vārtiem.

Tā augšā arī iesprauca muti starp plaukstām.

— Ko tu saki? Es nedzirdu!

— Āgenskalnā! Āgenskalnā — es saku!

Nu arī mamma baltā kleitē bij jaunkundzītei blakus. Un kaut kur pakāpies, puika sniecās abām pāri.

— Kur? Tornakalnā?

— Tad nē jel! Pie velna! Āgenskalnā, es saku, zosis tādas!

Vecim bij sarkani plankumi zilgani-cīpslaino vaigu galos. Pusducis izpalīdzīgu kaimiņu tāpat atkāpās viņam blakus renstelē un plaukstām iežogojas muti. Un tā viņi sāka sataurēties — no augšas kļiedza pa vienam un korī, tie te lejā velti nopūlējās viņus pareizi informēt.

Vilnis gāja prom.

Pret Lielo Ķēniņu ielu jau virmoja melns pūlis. Vilnis ar pūlēm spraucās uz pilsētas valdes namu.

Resns ebrejs melnu vaiga bārdu, katliņu galvā, kā mākonis bargi aizstāja ceļā.

— Ko jūs grūstaties? Redzat taču, ka te nevar.

— Man vajag uz pilsētas valdi.

— Vajag! Man arī vajag, bet es nevaru. Nekāpjat cilvēkam uz galvas!

Kāds cits steidzās atbalstīt tautieti.

— Krievu skola, to tūlīn var redzēt.

— Na! Tagad dabūs vācu skolu. Tā izmācīs!

Vīrietis sporta kamzoli, notītiem lieliem, turēja jauno sievu pie rokas un puiku plecā uzsēdinātu. Sievai puķu pušķis, puikam galvā apzeltīta papes ķivere, ap vidu skārda zobentels apjozts.

Tēvs ar galvu piebikstīja dēlam sānos.

— Harij, kad tu viņus redzi, tad kļiedz urā!

— Jā, papā, tad es kliegšu urā.

Un viņš sataustīja iesmu virs pakauša, norāva ķiveri, acīm redzami mājā iedresēto atkārtodams, pūlējās pēc iespējas dārdošāk izrunāt urā.

Tēvs, ar galvu sānos bikstīdams, koriģēja to divsitienu takti.

— Hurr-rā! Hurr-rā!

Ķivere atsītās pret kādu solidu katliņu turpat līdzās. Pavērās gludi noskūta dūsmīga džentlmeņa seja.

— Na nu! Kas tā par uzvešanos?

Bet ieraudzījis mazo patriotu, džentlmens atplauka smaidā.

— Ā! Braši, braši, manu zēn!

Un paklapēja puikam uz pleca.

Pret ieeju pilsētas valdes namā bij dzīva siena. Vilnis dzirdēja, te ieradīšoties vācu militarie pārstāvji, bet pilsētas valde sūtīšot delegāciju laukā. Neviens nezināja pateikt, no kurienes īsti nāks pestīšana. Minēja dažādi, kakli stiepās uz visām pusēm.

Ģara kalsnēja madama melnā kleitā līdz papēžiem, sačokurotu samta platmali galvā, ar varu spraucās durvīs. Šveicars izmisis nopūlējās to pēc iespējas laipnāki atturēt.

— Te nevar, cienītā kundze. Te tikai pilsētas domnieku kungiem ieeja.

Vecene bij jau īsti nikna.

— Par ko es nevaru? Bet man vajag! Es gribu pacienāt mūsu dārgos atsvabinātājus...

Un viņa pabāza sargam zem deguna rozā lentu pārsietu vāceli ar kaut kādiem cepumiem.

Sēde jau bij iesākusies, kad Vilnis iekļuva zālē. No socialdemokratu domniekiem klāt kāda puse. Latviešu un vācu pilsoņu saujīņa visa. Debatēja par jaunās pilsētas valdes vēlēšanu un pašizsardzības organizēšanu nākamo nakti.

Latviešu pilsoņi bij domīgi. Vācieši sēdēja vienā čupā, galvas kopā sabāzuši nervozi sačukstējās, reizu reizēm pamādamī viens otram uz socialistu runātāju pusi un sasmīnēdamies savā starpā.

Runas vidū pacēlās vecā pilsētas galvas vietnieks. Pirkstu galiem viegli atspiedās galdā, domnieku galvām pāri lūkojās uz durvīm.

— Domes sēde ir uzspiesta un nelikumīga. Domes vēlēšanas pašas vēl nav apstiprinātas, tāpēc viņa nekā nevar vēlēt. It sevišķi tāpēc nē, ka uz Sibīriju izsūtītais pilsētas galva Bulmerinka kungs vēl

nav pārbraucis. Pēc mūsu senām tradīcijām, jauns vēlams tikai tad, kad vecais atteicies vai atcelts.

Kļava, pieliecies, iečukstēja Vilnim.

— Viņi grib, lai vācieši atrod pilsētu bez pārvaldes iestādēm un vienkārši viņus sacel vecos amatos.

Strādnieku domnieki protestēja. Vāciešu nolūks skaidri saprotams, to vajadzēja izjaukt.

Olševskis runāja iekaisis. Pārāk aizskaroša veco Rīgas kungu čukstēšana un gandrīz neslēptie smīni. Šie iesūnojošie patricieši jūta tuvu jaunu atspaidu, cerēja atgūt revolūcijā pazaudēto un sagrauto. Visu laiku slēpušies cariskā režīma patvarā, nu metās uz otru pusi, meklēt jaunu spēku, kas viņus atkal no ārienes celtu un turētu. Vēstures izdzimtni, Hanzas laikmeta paliekas, kam bez žēlastības jānogramst brīvo tautu uzplūdā...

Klaudzēdamas atsprāga zāles durvis.

— Das deutsche Militär ist schon da!

Kā neredzamas atsperes sviesta, visa sapulce acumirkli bij kājās.

Pilsētas galvas vietnieks vispirms itin kā saklupa savā sēdeklī, bet tūlīn lēca augšam un steigās laukā, kravati sakārtodams un svārku stūrī abām rokām izgludinādams. Nervozī noklakstēja viņa zābaki pa ņirkstošo parketu.

Tās piecas minūtes ilga garākas kā citkārt stunda. Nedzirdēja neviena vārda. Piecdesmit acu pāri kā suģestēti vērās vaļējo durvju tukšā četrstūrī.

Tad ieklakstējās atkal soli un parkets ņirkstēja. Atnācējam galva bij mazliet zemāka, pats nervozāks.

— Viņu vēl nav. Viņi tuvojas no Maskavas priekšpilsētas... Mēs varam turpināt, kungi.

Viņi... Mēs... Šie vārdi vairs negribēja lāgā skanēt pretstatā.

Pārrunas atsākās saraustītas, svaidīgas. Pilsētas apsardzības jautājums... Domes delegācija

vācu karaspēka apsveikšanai... Pastarpām iemētinājās vecie strīdi par tikko pagājušām revolūcijas dienām. Pilsoņi nevarēja aizmirst nodarītās pārestības, strādniekus uztrauca bijušo zemes kungu jaunās pretenzijas... Bet vācieši, pusbalsī pārspriedzamies, klausījās nevērīgi. Ari pārējie vairāk ausījās pret durvīm. Ikvienam apziņā, ka lieks un nevajadzīgs viss, ko te vēl runā un projektē.

Palēnām, ne pārāk plaši atvērās durvis un parādījās svešs cilvēks. Sīka auguma jauneklis, noputējušā zaļganpelēkā uzvalkā ar zvaigzņiņu pie apkakles, zobenu un sānos piekārtu rokas granatu.

Pieci soļi no durvīm apstājās spraugā un kareiviski sveicināja. Domnieki atkal bij kājās, kā gadiem ilgi komandu pieraduši, taisni sastiepušies, visi sejām pret noputējušo vācu leitnantu.

Galvas vietnieks uzlēca tā, ka krēsls acumirkli palika uz priekšējām šūpojamies un atkrita tikai tad, kad sēdētājs jau bij galda galā.

Pa ceļam trīs reizes nolocīdamies, katru nākošo reizi zemāk nekā iepriekšējo, galvas vietnieks palika stāvam kā sulainis sava pavēlnieka priekšā.

Leitnants nolaida roku. Viņa nogurušajā sejā un visā augumā nebij ne uzpūtības, ne naida. Balss paklusa un laipna.

— Es esmu Vācijas astotās armijas virsnieks, pirmais šē Rīgā, un tāpēc paziņoju pilsētas pārvaldei, ka vācu karaspēks ieņēmis Rīgu un tā jau atrodas viņa varā.

Galvas vietnieka seja uz dziedēja platā, neizsakāmi laimīgā smaidā.

— Ā! Tas esat jūs, leitnanta Detmaņa kungs! Esat sirsnīgi sveicināti savā tēvu pilsētā!

Ilgī un no visas sirds viņš kratīja roku leitnantam, kam bij pieticis varonības nodot savu mazo tēviju tās lielās labā. Tad viņš atgriezās pret domniekiem.

Ne zīmes vairs no tās pirmitējās ņurdošās, čuk-

stošās, slepeni smīnošās, tomēr pabiklās piespiestības. Ne zīmes no tā cilvēka, kas gadiem nedrīkstēja vārda runāt savā valodā un bij laimīgs, ka nepamana to viņa slēptuvē un neaizden pāri Uraliem. Atkal Rīgas rātskungs ar neaprobežotām gadu simteņu tiesībām un visupārveicēju spēku aiz muguras.

Neslēptas mazcieņas pilns skats pārslīda domnieku kreisajai grupai.

— Uzmanību.

Tā jau tieša komanda kapraļa tonī un ar militaru žestu — laikam arī aiz izpatikas jaunajam varonim. Atkal zems galvas un muguras nolocījums tā priekšā.

— Rīgas pilsētas vārdā es šajā ilgi gaidītā laimes brīdī noliecos spožo uzvarētāju, Vācijas astotās armijas priekšā un nolieku jūsu rokās un varā sirmo vācu Hanzas pilsētu Rīgu, kas var atskatīties uz spožu un slavenu pagātņi un ilgāku kā septiņsimti gadi vecu kulturu. Izlūdzos tūliņ jūsu apsardzību pret laupītāju un postītāju bandām.

Leitnants nevarēja citādi, jālokas pretim šim Rīgas kungam, lai gan darīja viņš to visai atturīgi.

— Man ir liels gods kā spīdoši varonīgās vācu armijas virsniekam un it sevišķi vēl kā skaistās un man tik ļoti mīlās Rīgas pilsētas dēlam pirmajam apsveikt viņas pārvaldību. Nekādu pilnvaru man nav, bet varu apgalvot, ka starp vācu armijas vadību un Rīgas pilsētas pārvaldi pastāvēs pilnīga vienprātība un uzticība...

Un tad viņš vēl pastāstīja, ka par pilsētas drošību jau gādāts. Vācu karaspēks no centra starveidīgos virzienos pārmeklējot pilsētu. Vai kāds no kungiem nezina, kur vēl būtu paslēpušās ienaidnieka paliekas?

Galvas vietnieks atkal pagriezās pret sapulci.

— Uzmanību!

Atradās arī kāds latviešu pilsonis, kas varēja pakalpot ar noderīgu paziņojumu. Pie Bolderājas

viņš esot redzējis tiltu pār Daugavu, pa to krievi patlaban atkāpjoties. No Daugavgrīvas cietokšņa tie arī laikam vēl neesot izvākušies.

Leitnants pateicās. Lūdza vēl dažām dienām pārtiku karaspēkam un zirgiem. Un pilsētas pārvalde lai izlaižot paziņojumu, ka Rīga vācu armijas rokās un karastāvoklī.

Palocījās vispārīgi un gāja laukā. Galvas vietnieks ar diviem koleģiem izsteidzās līdzī pavadīt. Pēc brīža atgriezies, noskatījās domniekos, it kā pirmo reizi tos ieraudzījis.

Nostājās ar muguru pret galdu, tāisni sapulces vadītājam priekšā. Tas vaiņš nebij tikai Rīgas kungs, bet kādas augstākas varas nesējs, kādas lielākas gribas izpildītājs.

— Uzmanību!

Un likumīgās varas pārstāvji nodurtām acīm uzmanīja katru vārdu, ar ko viņus rīkoja.

Vilnis ar Kļavu pēdējie palika zālē.

Kļava bij gaužam mierīgs — kā cilvēks, kas pēc ilgām šaubām reiz ticis skaidrībā.

— Nu... Murdā mēs esam.

Vilnis lāgā nezināja, ko uz to teikt.

— Bet viņš nemaz neizskatījās tik ļauns.

— Viņš... Kas tad viņš tāds ir? Sīks, niecīgs skritulītis starp simtiem tūkstošiem tajā mašīnā, ko dzen paņģermaniskais imperialismis. Es nesaku, ka arī vācu armijā nav cilvēki. Cilvēks par sevi nekad nav ļauns. Ļauna tikai sistema, kurai viņiem jākalpo. Un prūšu militārā sistema ir tā ļaunākā no visām.

— Iesim labāk palūkot, kas tagad uz ielas redzams.

Bet Kļavam bij viena alga, kas uz ielas.

— Tu ievēroji, kādu pozu mums parādīja tas vietējais vācietis? Tā ir simptomatiska un simboliska. Kad mūsu senčus dancināja vagara spieķis, tas

nebij nekas. Citas dzīves viņi taču nepazīna. Bet mēs esam redzējuši arī jaunu pasauli, brīdi paelpojuši svaigā gaisā. Mūs nosmacēs kā mušas aizvāztā traukā! Es tomēr nožēloju, ka neaizgāju krieviem līdzī...

Un it kā patlaban jau smaktu nost, viņš metās laukā. Kad Vilnis izgāja, Kļava, galvu plecos ierāvis, cepuri zemu pār acīm samaucis, pusteciņiem pazuda ap stūri.

Ķēniņu iela bij gluži klaja. Pat sargs vairs nestāvēja pie durvīm un necēla cepuri. Bet galā pa Kalkielu redzama skrejoša drūzma, kas traucās uz Daugavas pusi.

Vilni negribot aizvirzīja līdzī. No sākuma viņš tikai automatiski turējās plūsmes tempā, nekā nevērodams un nesaprazdams. Bet tad viņu ievērpa biežā mutulī, brīdi cieši pieklāva sienai, tad atkal trotuaram pāri iznesa uz ielas.

Nu viņš saskatīja, ap ko tie te drūzmējas, cits citam garām spraukdami, cits citu elkoņiem atbīdīdami. — vācieši un ebreji, vīrieši un sievietes, pieauguši, pusaudži un bērni. Lielākā daļa cilindriem un platmalēm rokās — puķu klēpjiem, papīra tistokļiem, kārbām, sainīšiem...

Pa ielas vidu gāja maziņš vācu zaldātiņš zilganpelēkā, noskretušā, apputējušā mundierīnā. Patukša soma mugurā, pie jostas četras rokas granatu vāles, sīkais augums smagas durkļotas šautenes saliekts. Kājās milzīgas kurpes, lieli flaneļa strēmeli notīti, galvā pelēka kaska ar platu siksnu zem zoda. Seja zem šī smagā nolukušā apsega izlikās šauriņa, bērnišķa, acis tikko saskatāmas.

Itin nekā varonīga nebij šajā kājnieku armijas vienniekā, šajā uzvarētājā, šajā Rīgas iekarotājā. Bet atsvabinātie pilsoņi lipa ap viņu kā ap jaunatdzimušu Napoleonu. Vecas kundzes un kņipas sniecās pie viņa kaut plecu noglaudīt, kaut pirkstgaliem pieskārties. Divi tukli ebreju komersanti at-

muguriski kāpās viņam pa priekšu, klanīdamies un rokām nežēlīgi plātīdamies kaut ko stāstīja.

Viņš gāja paklibodams, nokusis, bikls, pat mazliet tramīgs, nesaprazdams, ko šie cilvēki grib no viņa. Tikai pārā reižu atmurmināja kaut ko, nevienam nesaprotamu, tāpēc ka tā bij Mazuru apgabala poļu valoda, ko viņš runāja.

Beidzot patrāpījās kāds gudrinieks, kas bij sapratis, vai tikai izlikās sapratis. Atkāpās uz trotuara, sasita plaukstas, tad iežogojā tām muti un kliecda pār visu ielu.

— Kungi, viņš prasa, vai kāds nezina, kur atrodas simts sešdesmitpiektā pulka štabs?

To neviens nezina. Bet par to katrs zināja kādu citu noderīgu padomu. Pūlis savirmojās atkal ap varoni. Triumfa gājiens turpinājās tālāk.

Uz Kungu ielas stūra to pārtrauca. Kāds augstāks virsnieks lielā kaulainā zirgā izjāja ielas vidū. Zaldātiņš sastinga kā sasalis. Šautene pie zābaka, kaskai mala gaisā, krūtis izliektas.

Jājējs par kaut ko bargi strostēja gājēju. Vilnis tikai pa daļai saprata svešādo izlokšni un militaro žargonu. Bet pūlis klausījās kā sprediķi, kā evaņģelijā. Kam vēl cepure galvā, norāva to un turēja abām rokām. Sievietes sajūsmā elsoja dziļi. Veca tantīņa slaucīja acis mutautiņā.

Spiedošā kvieciņā noskanēja komanda. Zaldātiņš sasita papēžus un kā automats pasitās puslokā. Lielos zābakus ar uzliektiem purniem stīvi augšup sviezdams, aizgāja pa Kungielu uz Tukuma stacijas pusi.

Lai iet — tas jau vairs nebij varonis. Pūlis sablīvējās ap oficiēri. Kaut tikai viņa zābaku pataustīt, zirgam purnu paglaudīt, kaut tikai strupī nogrieztai astei pirkstu piedurt!

Desmit rokas ar puķēm sniecās augšup, kur īstais varonis sēdēja augstu pār Rīgas pilsoņu galvām, roku sānos iespiedis, galvu atmetis.

Puķes viņš neņēma, uz jautājumiem neatbildēja. Vienu aci piemiedzis, ar otro caur monokli acumirkli vēroja pigmejus zem viņa papēžiem. Tad strauji apgriezta zirgu, tā ka pusaudzī tikko patapās atlēkt sānis, un aizlēkšoja, urā saucienu un gaviļu pavādīts. Puķu pušķi no viņa seglu kāpšļiem bira uz ielas.

Laukumiņā pie Pēterbaznīcas bij nostājies pusducis zaldātu, lielāku kā tas, kas aizslāja pa Kungielu. Visiem šauteņu stobru galos puķes, visiem puķu pušķi pie krūtīm. Kabatās sabāztas puķes, rokas granatu cilpās puķes, aiz mugurā nesamo maisu lencām puķes. Katram rokā pa sviestmaizes rikai, no tām viņi koda kāri. Puslokā priekšā vācu un ebreju sieviešu rinda, ēdamo pastieptās rokās. Svētlaimīgi nolūkojās ēšanas ceremonijā un vēroja to svinīgo acumirkli, kad kāda mute paliks tukša.

Drošākās pievirzījās klāt un bāza atnesto zaldātiem somās. Tie vairījās un lāvās, neprazdami, kā īsti atturēties šai nepiedzīvotai pakalpībai.

Kundzei baltā kleitē, dzeltenu rozi pie krūtīm, pūlis pašķīra ceļu. Tā nesa paplāti ar vapoņotu sudraba kafejas kannu un krūziņām. Rīgas atsvabinātāji smaidīdami galvām māja tai pretim.

Ebreju tirgoņi spraucās priekšā, locīdamies, plātīdamies, cits citu aiz apkakles paraustīdami, vaimanāja par Rīgas postu un nodarītiem zaudējumiem. Viss pūlis lamāja krievus, meklēdams savā vārdnīcā to treknāko, to nejaukāko, lai patīksminātu vācu varoņus. Citi mēģināja patēlot vācu armijas lielskos darbus rietumu frontē, it kā šie zaldāti, ne viņi paši par to izlasījuši avīzēs.

Bet iekarotāji bij pavisam klusi. Sviestmaižu rikas un prūsiskā disciplina viņu mutes turēja cieti. Atmeta pa nenožīmīgam vārdam, strēba savu kafeju un pasniedza tukšo krūzi matronai, kas stāvēja pakalpīgāka, kā dresēts sulainis pie sava kunga brokastgaldā.

Tad pie prūšu kungiem izspraucās vēl kāds pakalpīgs rīdzinieks. Sirmas matu paliekas apkārt plikajam galvas kausam gaisā izslietas. Vecmodīgie nosludinātie vizitssvārki pāri ceļiem, vienai kājai bikses sakāpušas pāri kamašas pakalpusij.

Viņš nobrauca plaukstu pāri raibajai pikē vestei un sagrieza taisni balto kravati. Un pūlējās runāt Berlīnes dialektā. Tā acīm redzami ilgi studēta runa parastā Baltijas draudzes skolotāju un ķesteru galda toastu noskaņā.

— Seid herzlich gegrüsst, ihr Helden Deutschlands! Ar kvēlošu sajūsmu un apbrīnošanu mēs gadiem sekojām jūsu varoņdarbiem cīņās pret neskaitāmiem ienaidniekiem. Visus tos jūs esat kāvuši, visa Eiropa noklāta viņu liķiem, suņiem un vārnām par barību. Ar degošām ilgām un pukstošām sirdīm mēs gaidījām uzvaru jūsu spožajiem varoņdarbiem, kādus visa pasaules vēsture nevar uzrādīt. Gadu simteņiem mēs esam cietuši krievu nežēlīgo jūgu, dzīvojuši starp pusmežonīgiem naida pilniem nevāciem, bet allaž turējuši augstu vācu kulturas karogu un acis pagrieztas uz mīlās mātes zemes pusi. Mūsu ilgas un cerības pēc pievienošanās tai nekad nav mitējušās. Lielais brīdis nu ir klāt, tāpēc mūsu prieks sniedzas pāri visām robežām.

Und kommen wird das frische Werde
das auch bei uns die Nacht besiegt,
der Tag, wo diese deutsche Erde
im Ring des grossen Reiches liegt.

Sviestmaizes gremodami, zaldātiņi platām acīm skatījās dīvainajā runātājā. Rokas viņš uz vēdera saņēmis cieši, kā svētdienā pie altara, seju augšup, laikam uz baznīcas torņa galu pagriezis. Deklamējot viņš skurinājās tā, it kā no dvēseles visdziļākā kakta kratītu laukā pēdējo sajūsmas kriptatiņu.

Bet tas vēl nebij viss. Nu viņš meklējās kabatu svārku pakalpusēs pārgriezumā, izrāva saritinātu, apaļraksta burtiem skaisti aprakstītu zīmējamā

papīra lapu. Un tālu izstieptās rokās to priekšā turēdams, sāka atkal deklmēt, deklamēt...

Tā bij Klopštoka un Deržavina garā pašsacerēta oda par vācu armijas varonīdarbiem un ķeizaru Viļumu otro, kas viens pats varenāks un gudrāks par Maķedonijas Aleksandru, Atillu, Juliju Cezaru un Napoleonu. Zem viņa svaidītā naglotā papēža vācu dievs lēmis nolikt visas pasaules tautas — par pārmācību un svētību viņām pašām un par laupījumu neuzvaramai izredzētai vācu tautai. Visa Eiropa noklāta pārgalvīgo ienaidnieku līkiem, suņiem un vārnām par barību. Ar desmittūkstoš tonnām un tūkstošiem cilvēku ienaidnieku kuģi no vācu zemūdens laivu triecieniem ikkatru dienu grimst okeana dzīlēs. Beļģija ir zemē samīta, Polija, Kurzeme un Vidzeme okupēta, vācu zobens pacelts pār visas Krievijas galvu. Ar savām asinīm samaksās katrs, kas vēl iedrošināsies pretoties vācu armijai un viņas augstajam vadonim...

Lielgabali dārdēja, zobeni šķinda un asinis pludoja šīs dzejas desmit pantos. Kā brīnumā, Vilnis skatījās viņas autorā. Skaidri redzams, savu mūžu tas nav karojis — varbūt, tikai pa vasaru ar kātiņā piesietu ādas lampatiņu mušas sitis kaut kādā Vecpilsētas istabiņā.

Kā pa trepītēm deklamētāja balss bij kāpusi arvienu augstāk, arvienu augstāk. Nu apmeta kūleni pāri pēdējai pakāpei un notrūka. Beidzamā jūsmas vilnī sapurinājās līdz pusvaigiem lejup noaugušās baltās, pinkainās matu aizausis. Abas rokas svinīgi pastiepa manuskriptu tuvākajam varonim.

Tas patlaban nodarbojās iedauzīdams olu pret šautenes stobru. Pārtrauca šo svarīgo uzdevumu, paņēma papīra lapu, pagrozīja, palūkoja vienā, otrā pusē, ļāva tai atkal saritināties turziņā, tad aizbāza aiz platā gumijas zābaka stulma.

Lēnāk gremodami, visi varoņi pavērās apsvei-

cējā, kas elsoja aizkūsis un tāpat ar piedurkni norausa sviedrus no pieres. Tad saskatījās paši, un piepēži iesmējās korī tik sirsnīgu un skaļu smieklu, ka gaviļotāju pūlis visapkārt aplūsa samulsis.

Vilnim bij palicis nelabi. Viņš metās prom pa liko eju, baznīcai apkārt.

Iekšpilsētas ieliņu spraugās jau biezēja tumsa. Zili-melni samākušās debesis novāztas zemu pār Rīgas jumtiem. Vēveņu ielā viens jau pamanījies Vācijas karogu izkārt pa logu.

Pāri kanalim krēsla vēl bij blāvāka. Spēcīgs vējš virmoja ūdeni un platiem grābieniem purināja kokus. Ziemeļaustrumu pusē gaisā plīvoja tāļu šāvienu ugunis.

Bet ārpusēta klusa kā izmirusi. Rets gājējs pāršmauca ielai un aizsteidzās gar sienām ēnā slapstīdamies. Pie Vērmandārza sētas piemalē sastājušās gaidīja prostituetes, tikpat nekustīgas, kā gobu stumbri.

Stikla skambas sīki šķinda zem kājām. Kaut kur atrautu skārda gabalu pret bēgļu komitejas durvīm atmetis, vējš to klabināja džinkstinādams.

Uz Nevas ielas stūra Vilnis pierāvās malā un palika stāvam. No Avotu ielas puses nāca neliela kaŗaspēka nodaļa. Jau pa gabalu varēja dzirdēt. Sāķumā spēlēja muzika — savāda, neparasta, sīka, kviecošiem instrumentiem, bez bungām, svilpienu pavadīta.

Tad tā aprāvās un zaldāti uzsāķa himnu. Panti ritēja gausi, gurdeni, tikai refrens izskanēja braši un nepārprotami.

— Lieb' Vaterland, magst ruhig sein,
fest steht und treu die Wacht, die Wacht am
Rhein!

Pie Reinas... Laba Reina jums te!

Vilnis it kā pasmīnēja sevī, bet tad negribēta nopūta apdzēsa smaidu.

Bruņinieku ielā aiz sētas mājas durvīm Vilnis apstājās vilcinādamies.

Trepju telpa tumša kā sveša ala. Vēsa dvēsmā ar sapelējušas malkas smaku cēlās no pagraba iejas. Māja likās kā izmirusi.

Tad viņš, kājām kāpšļus taustīdams, kā ar smagu nesamo mugurā, sāka kāpt pa trepēm.

Viņš nedomāja nekā, bet sajuta nepārprotami.

Murdā mēs esam...

Ar tādu pašu sajūtu viņš rītā pamodās pēc pusmiegā pavadītās nakts.

Atkal spīdēja saule. Stabu ielas logi zalgoja sārti. Bērza cekulis žirgti, bet bez uztraukuma drebināja appelēksnējušās lapas.

Iebraucamās vietas sēta vairāk uz kreiso pusi zaļganpelēku mundieru pilna.

Vidū kūpēja lauku ķēķis. Augstāku pakāpies pavārs smēla no katla un lēja garāmslīdošo katliņu virknē. Pa stūriem citi tīrīja svārkus un zābakus. Viens abām plaukstām smēla ūdeni no stikla poda un rīvēja pakausi. Iebraucamās vietas saimnieks uztraukts maisījās pūlī un kaut ko runāja rokām plātīdamies.

Vārti vaļā. Tajos drūzmējās vecenes, sievas un bērni, arī daži noskranduši vīrieši. Rokā kas kuņam — māla pods, krievu zaldāta katliņš, tējkanna ar nosistu osu. Visiem kakli kāri sastiepti uz to pusi, kur balti garaiņi kūpēja no lauku ķēķa katla.

Zaldāti, laikam, dabūjuši savu. Pūlis no vārtiem metās pie katla, kā suņu bars uz izmestu kaulu. Pat aizvērtam ceturtā stāva logam cauri dzirdama kņada. Smēlējam pavārnica bij sauļā, pasniedzies, viņš ar kātu ieklapēja pa pauriem, atgaiņādams pārāk uzmācīgos. Drēbju tīrītāji smējās, pār plecu atskatīdamies.

Vilnis nogāja lejā.

Sētnieks stikla drumslas uz trotuara saslaucījis čupā. Uzraušamo lāpstu starp kājām, slotu padusē iemiedzis, iztapīgi saliecies, kaut ko vāciski stāstīja pilsētas lopkautuves feldšerim no blakus nama. Tas klausījās ar vienu ausi, plecus nicīgi paraustīdams.

Tērbatas ielas stūrī jūsmoja trīs sievas.

— Tagad tikai zupu dod, bet rītu dalīšot baltmaizi un kviešu miltus.

— Un marmeladi ar cukuru.

— Es nezinu, es jau nemāku sarunāties. Bet mūsu saimniekam ir tante — agrākos laikos pie kungiem muižā dienējusi. Un tai viens stāstītis. Šiem nākot četri vilcieni ar gaļas konserviem un saldētām zivīm. Šiem pat pozīcijās katram konjaka pudele līdzī.

— Jā, vācietis ir bagāts, ko tu tam padarīsi.

— Un kā tās avīzes mums visu laiku meloja! Vācijā esot bads — no koka miltiem maizi cepot un vārdes sālot. Suņa gaļu ēdot.

— Fui, tavu nelietību! Visu pasauli viņš iekarojis, un tad tādām vēl trūks.

— Bet tā maize gan viņiem tāda balta.

— Tas tāpēc, ka bīdelētu jauc klāt.

— Lai nu kā, bet labāk jau būs. Apriekušās man visas tās kartiņas un astē stāvēšana. Zinājis tik', kad rītu sāks dalīt. Nevar zināt, vai no tiem četriem vilcieniem visiem iznāk.

— Uz stūriem esot izlipināts. Jāmanās tik' salāpīt — man tās kulītes visas cauras...

Pie Širona restorācijas aizslēgtām durvīm līgsmoja bijušo kaŗadarbu braucēju pūlītis.

— Man viena alga, krievs vai vācietis, kad tikai miers un kārtība. Un kad es tieku atpakaļ Kurzemē! Man pie Saldus pašam māja ar divpadsmit pūŗavietas zemes. Un dārzs! Kāpostgalvas — šitādas. Trīs ābeles un bumbiere. Bumbieri! Tīrais cukurs, mutē kūst! Vai tad te Vidzemē ir dārzi!

— Vid-zemē!.. Skābputru viņi nav redzējuši! Zirgi ar lencām — kā čigāniem.

— Jāmeklē tikai rokā tā vieta — lai dod zīmi. Nevienu dienu es te vairāk nepalieku. Zirģelis man vēl tīri brangs. Sievu ar bērniem un tās panckas vezumā un prom. Pustreša gada es te esmu noklejojis. Pie Saldus man pašam māja.

— Bet kā tu tiksī pāri? Nolādētie krievi saspri-
dzinājuši abus dzelzstiltus. Koka tilts ir nodedzināts.

— Phe! Vācietim! Pēc trim dienām, viņi teic,
mums vēl labāks būs gatavs.

— Es tikai gribu iet un prasīt, lai manu dēlu
laiž mājās. Dzīvs viņš ir, pie Varšavas saņemts
vaņģos.

Negribēdams, Vilnis iemaisījās sarunā.

— Jūs domājat, vācieši viņu palaidīs?

Visi pavērās viņā kā brīnumā.

— Kā? Nelaidīs? Kāpēc viņu nelaidīs? Rudzu
sēja jāpasteidz, lai nākamgad atkal nav jāiztieks ar
sasalušiem rāceņiem.

— Vācietis nav krievs, viņš cilvēkus nepametīs
bez maizes.

— Ari ar pātagu viņš prot pamieļot.

— Ko? Kas tad tā par valodu?

— Ko tāds kundziņš drīkst! Tagad tev vairs
nav krievu laiki, kad katrs balamute varēja pļark-
stēt, kas viņam tik. Tagad tikai pats piesargi ādu!

Vilnis manījās prom. Tie palika, lamādami viņu
un krievus un slavēdami vāciešus.

Otrā pusē, uz Strausa drogu veikala sliekšņa
piesēdis, noplīsis subjekts tāpat bez kaŗotes strēba
no iegumzīta skārda trauka. Iestrēbis, vērodams
grozīja galvu.

Vilnis piestāja pavaicāt.

— Nu? Ir labs?

Strēbējs atkal nogrozīja galvu.

— Silts jau ir un šķidr. Bet aizdara nemana
nemaz. Tāds sājš un glums — velns zina, kādu eļļu
tur piegrūduši. Vēderu var samaitāt.

Sarunu pārtrauca savāda procesija.

Paklibs vācu zaldātiņš, kaskā, durkļotu šauteni
pār plecu, pa ielas vidu dzina pilsētā salasītu krievu
dezertieŗu baru. Tie no vakardienas bramanīga-
jiem logu daudzītājiem. Daži vēl paģirās, bāli un ne-
droši uz kājām. Divi bez cepurēm. Vienam šinēja

piedurkne atplēsta, kā norauts spārns kuļājās ap ceļgaliem. Nošļukuši kā ūdenī apmērcētas vistas, stubām acīm visi skatījās apkārt.

Trotuara gājēji nīrgājās.

— Dzen kā telus uz kaušanu.

— To viņi arī ir pelnījuši. Šitie paši ir, kas te vakar laupīja.

— Pie sienas viņus visus līdz pēdējam. Es pats iešu lūgt, lai netaupa neviena.

— Karot nevīžoja. Ak, ko nu karot! Mēs labāk iesim brāļoties. Mēs prasām mieru bez aneksiņām un kontribucijām... Uzskaitīs tev tagad kontribuciju!

— Vācieši viņus katru dienu sienot pie staba un aplejot ar aukstu ūdeni.

— Pērt viņus katru dienu vajag, kamēr saprot, kas ir disciplīna.

Gūstekņiem līdzī virzīdamies, pūlis lamāja krievus un slavēja vāciešus.

Ielu krastos šucmaņi, tāpat zaldātu mundieros un kaskās, vēroja kustīgo drūzmu un lūkoja uzminēt, par ko tur runā.

Pagadījās ceļā kāds no apakšvirsnieku sugas, bez šautenes, tikai dunčveidīgu durkli sānos piekārtu. Izlēca ielas vidū, rokas plaši atplētis, apturēja dzenamo baļu. Izbolītām acīm, niknuma pārvērstu seju, pieliecās pirmajiem tik tuvu klāt, ka tie kāpās atpakaļ. Iespiedzās sīkā balstiņā.

— Kas tā par iešanu, ko? Zaldāti jūs esat vai tirgus bābas, ko?

Pasviedās pret dzinēju, kas pēkšņi atlieca savu kūkumu, klaudzoši nostatīja šautenes resgali pie zābaka un stāvēja izstiepies, paceltu zodu. Acu nepamirkšņinājis skatījās savam priekšniekam taisni mutē, kuŗa to strostēja ar izkoptu artistisku veiklību, it kā iemācītu galvas gabalu skaitīdama.

Tad tā atkal pavērsās pret gūstekņiem, kuŗi tāpat kā hipnotizēti lūkojās savā jaunajā kungā. Divus

gadus tranšējās un zemnicās par to dlezgan smējušies, nu pirmo reizi redzēja viņa dūri pie sava deguna.

Ne vārda nesaprazdami, vēroja tikai viņa svešādos žestus un izviebto seju. Tā palika sarkana, kā karstu ūdeni aplieta.

— Šerēnga! Šerēnga!

Beidzot viņš bij attapis īsto vārdu savā svešvalodu krājumā.

Kā iemauktu dzelžiem sarauts zirgs, tie visi izstiepās un acumirkli sastājās. Pa četri rindā — četras rindas, un viens vēl palika pāri. Septiņpadsmit spēcīgi noauguši vīri no pieciem kājnieku pulkiem, aiz viņiem bāls, brillots vācu landvērists ar šauteni pār plecu un rokas granatas vālīti sānos, bet blakus bargs otrā dienesta feldfebels ar jostā pakārtu dunci.

— Eins! zwei! .. Raz! dva!

Kā diegā raustīti hampelmaņi viņi sita kājas uz vietas, rokām rakstā šķībeniski gar vēderu vēcinādamies. Vācietis ar šauteni savējās cēla visaugstāk un klakšķoši sita uz akmeņiem, parādīdams, cik daudzkārt vācu dresura pārāka par krievu dresuru.

Labu brīdi feldfebels viņiem lika tā mīnāt ielas bruģi. Tad piepēži iebrēcās tā, it kā kāds iekšā viņu pārplēsis pušu uz divām daļām un šis brēciens pēdējais, ko viņš vēl paguvjis izspiest no sava ķermeņa paliekām.

— Ma-a-arrš!

Bet izrādījās, ka viņam vēl pietiek ari turpmākam.

— Raz! dva! Raz dva!

Ar rokām un kājām viņš sita takti, ar galvu un visu augumu diriģēja, parādīdams Rīgas publikai, ka viņam darīšana ar mežonjiem un nejēgām, nevis ar Eiropas kulturā audzinātiem vācu zaldātiem.

Sešpadsmit gūstekņi aizmaršēja viņam garām. Septiņpadsmitajam zābaks iegrauzis kāju, tas kliboja un velti nopūlējās iekļauties solī.

Komandiers pietvīka vēl sarkanāks. Atvērtām lūpām un sakostiem zobiem mēģināja iespert, bet pārrēķinājās. Tā trāpīt varēja gan pareizi ejošam, ne šitādam klibiķim. Iegrauztā kāja nokavējās par ceturtdaļsekundes. Spērājs gandrīz paklupa, cepure ar ripiņu pierē samuka pār acīm. Līdzsvaru atdabūjis, viņš vairs neskrēja pakal, tikai dzinējam kaut ko uzkiedza. Tas gan draudīgi atvēzījās ar šauteni, bet resgalis tikai viegliņām pieskārās klibiķa mugurā šķībeniski apvītai mēteļa desai.

Atgriezies, feldfebels noskatījās pūlī uz trotuara. Nē, neviens nesmējās — kas to te drikstētu. Un kad viņš sāka iet, vienmēr vēl nikni aplūkodamies un meklēdams, jau pa gabalu viņa priekšā vērās neredzamas rokas pašķirta eja.

Rīga grieza ceļu saviem jaunajiem kungiem.

Romanova ielā, pretim Jaunajam teatrim jauniņš leitnants nelielu zaldātu pulciņu kārtoja divās rindās. Rokas mēteļa kabatās sabāzis, viegliem soļiem kā uz atsperēm staigāja no viena gala uz otru, novērodams un kaut ko parīkodams. Zaldāti tāpat bez šautenēm, svārciņi visiem apnēsāti, neapvilētām apspurušām malām, bet metala pogas spoži noberztas. Kājās citam smagie nenoplēšamie, gūstekņiem novilkte krievu apavi, citam kamašas ar flaneļa strēmeli ap stilbiem, citam amerikāņu gumijas zābaki platiem drebulīgiem stulmiem. Daudziem pie krūtīm īsāka vai garāka, vertikāli strīpota lupatiņa, bet visiem, itin visiem pie jostas uz vēdera skārda ripulis ar putnu izspurušiem spārnjiem reljefā un vācu zaldāta ticības apliecību apkārt tam —

— Mit Gott für Kaiser und Vaterland.

Pie bēgļu komitejas Elizabetes ielas stūrī glīti ģērbusies jauna sieviņa ar bērnu pie rokas apturēja un izvaicāja katru garāmgājēju. Pašai maišelis uz rokas, skuķim skalu grozs.

— Ko jūs mēnāt? Man teica, ka tepat esot.

Ari Vilni satvēra aiz piedurknes?

— Varbūt jūs, jaunskungs zināt? Vai tas ir te, vai citur?

— Ko jūs meklējat?

— Man teica, ka šite dališot. Konservus un baltmaizi, laikam rozines lai.

Vilnis, nezin kāpēc, sanāca tādas dusmas, ka pļauku varētu iesist šajā kārajā sejā.

— Rozines — katrā ziņā. Katrā ziņā! Tās jūs dabūsat. Un cepeti. Un cāļu zupu — gluži karstu, tāpat aizvākotā kastrolī, tieši no Berlīnes.

Viņa skatījās nesapratusi, tad atguvās.

— Ko jūs zoboļaties? Kam pašam cepeši mājā, tam nav jāmeklējas. Man vīrs strēlniekos, man jā-lūko, kā to bērnu izvilk.

Vilnis pasmējās ļauni.

— Man nav ne sievas, ne bērnu — tikai cepeši mājās. Vai nevēlaties atnākt uz pusdienām?

Bet tā jau vairs neklausījās. Kādu paziņu sastapusi, dedzīgi pārsprida ar to.

Vilnis gāja tālāk. Pašam kauns par savu muļķīgo zobošanu. Vai tad mazumu šie ļaudis pārcietuši kara un revolūcijas juku laikā. Nekāds brīnums, ka viņi meklējās palīdzības kur iedomājuši.

Bet kaut kas smags iegūlies smadzenēs un apņēmis nervus. Vilnis netika vaļā no šī augošā sloga. Viss gaiss Rīgas ielās būs svešas smakas pilns. Pat elpot te grūti.

Bulvaļa apstādījumos jau manāma cita pasaule. Pamodusies Vecpilsēta sāka stiept savus taustekļus arvienu tālāk. Vecie rēgi līda laukā no appelējušu mūru slēptuvēm un neredzami rāpoja pa ielu, lēkāja pa gobu cekuliem, pāri latviešu gājēju galvām lūkojās uz strādnieku priekšpilsētu.

Tikai vācu valoda te vairs dzirdama, demonstratīvi skaļa, izaicinoši bramanīga. Manāmi skatījās, kad tuvojās kāds vācu kareivis. Cepures pašas cēlās viņa priekšā. Viņš vienīgi atbildēja sveicinājumu kādam labāki ģērbtam pilsonim, ar ne-

slēptu nicinājumu nolūkodomies vienkāršajos paze-
mīgajos sveicinātājos.

Ebreji pūlīšiem tekāja līdzī vācu zaldātiem, sū-
dzēdamies un žēlodamies par nodarītām pārestībām
un zaudējumiem, piedāvādami cigārus no izzeltītiem
portsigariem, pirkstiem rādīdami uz garāmgājējiem
latviešiem. Zaldāti pīpoja labprāt, nekad neatteicās
no dāvanas, bāza pilnas kabatas. Izlikās klausāmie
sūdzībās, bet tad novirzīja sarunas uz neitrālām ko-
mercialām lietām, kas viņus acīmredzami interesēja
daudz vairāk.

Spraugā starp krepostnodaļu un apgabaltiesu
trīs zaldāti jau uzsākuši komercialus nodarījumus ar
Rīgu. Tā te vēl tikai tīrā maiņu tirdzniecība pir-
matnējā veidā. Viņiem apaļas un plakanas konjaka
pudeles, rīdzinieki plātīja adītus kamzoļus un triko
apakšbiksēs. Vienam šņorzābaku pāris no vakar
nodedzinātām intendanturas noliktavām — tam vis-
lielāka piekrišana, plakanās un apaļās pudeles sprau-
cās priekšā cita citai.

Solidu ebreju pūlī pret gobu atspiedies vācu ar-
mijas zaldāts, jau no izskata nepārprotams tautietis.
Kūstošiem, lienošiem smaidiem sejās, kūkumā same-
tušies, rokām plātīdamies, Marijas ielas bazarnieki
un Kalku ielas manufakturisti lūkoja izdabūt patiesu
informāciju par apstākļiem un tirdzniecības iespē-
jamībām Vācijā.

Ebrejs prūšu mundierā, atzvēlies koda no šo-
kolades plāksnes un runāja labprāt.

— Mums ir viss. Mums nekā netrūkst. Trijās
dienās mēs Rīgu pataisīsim bagātu.

Smāids komersantu sejās izblīda vēl platāks.
Viņi saskatījās, sametās galvām, vēl ciešāki saspie-
dās apkārt.

— Bet kā ir ar cukuru? Mēs te esam galīgi
tukši. Mans veikals pusgadu stāv cieti.

— Un ar lakādām?

— Bet ar alumīnija traukiem?

Plusku pluskām atsteidzās veca ebrejiete melnu adītu lakatu ap galvu. Pūlim cauri spraukdamās, lupināja vaļā biskvītu rulli, nogrāba sauju un noglabāja brunčos. Pārējo stampāja varonim kabatā. Viena pati pārčivināja tirgoņu kņadu.

— Och! Cik tas bij braši! Kā jūs viņus šāvāt! Kā jūs viņus dzināt! Kā viņi te bēga!

Un ieraudzījusi vates pūku varoņa bikšu dibenam pielīpušu, noņēma to un kā relikviju samiedza saujā.

Jauns zaldāts nostājies Pauluči ielā, lūkoja izburtot namsaimnieku mājas logā ielipinātu variētē teatra afišu. Neskatīdamies, pirkstiem atknibināja cigaretu paciņu.

Vilnis piegāja klāt. Tas pagrieza glītu pusaudža seju, pasmaidīja sirsnīgi un sveicinādams piedūra pirkstus cepures lokam. Likās bezgala apmierināts, — varbūt par to, ka visu ceļu no Kalnciema līdz Rīgai viņu neviens krievu šrapnelis nebij ķēris, varbūt par ko citu. Ari citam gatavs sagādāt prieku. Pasniedza Vilnim cigaretu paciņu.

Vilnis gan nebij pīpotājs, bet apvainot to taču nevarēja. Viņš paņēma, aizdedzināja un pateicās.

Aci piemiedzis, vācietis vēroja.

— Nu? Labs?

Vilnim kaut kāda tabakas dūmos neparasta smarša sitās nāsīs. Bet šis taču gaidīja, lai liela.

— Jā, labs.

Vācietis pameta ar galvu.

— Mēs kaut kādas machorkas nepīpojam. Mums viss ir pirmā labuma.

— Vai tad tabaka jums arī aug?

— Lieliski!.. Jā — un tad mēs iavedam no ārzemēm. No savām kolonijām — mums kolonijas visās piecās pasaules daļās.

— Jā, es esmu dzirdējis. Tagad gan raksta, ka angļi jums viņas noņēmuši.

— Kas? Angļi? Phē! Mūsu ķeizars un Hinden-

burgs viņus tur salaīda, — lai salien kā zvirbuļi zem sieta. Mēs viņus visus saņemsim.

— Nu, tas nenāksies tik viegli. Viņiem ir stipra flote.

— Kas? Viņiem — flote? Mūsu Tirpīcs viņu katru dienu laiž dibenā. Katru dienu divsimts tūkstoš tonnu. Vai jūs saprotat: divi simts tūkstoš tonnu! Drīz viņi laivās brauks uz to savu Indiju! Ha, ha, ha! Tas taču bij labs joks, vai nē? Ha, ha, ha!

Smiedamies viņš tik aicinoši skatījās acīs, ka arī Vilnim bij jāpiespiežas un jāsmejas līdzī.

— Bet kā jums mājās pa to laiku, kamēr paši karojat?

— Lieliski! Mums ir sacharīns, marmelade un zivju konservi. Jā — un brīnišķas skābenes mums aug... Jā — un pa vasaras svētkiem sviestu izdaliņa uz kartiņām. Ak ko, pa vasaras svētkiem! Svētdienas rītos mums kafeju dzer ar saldu krējumu. Un tad — zupa ar taukiem, ar īstiem aitu taukiem! Un olas, un speķis...

Viņš meloja sirsnīgi un tik svētlaimīgu seju, ka Vilnim palika mazliet neveikli.

— Bet kā jums patīk Rīga?

— Ō! Lieliski! Rīga ir mūsu pilsēta, tikai mēs viņu bijām atdevuši krieviem. Rīgā mūsu vācu ļaudis vien dzīvo. Mūs ar diviem biedriem kāda vecāka kundzīte vakar ieaicināja ķēķī pārgulēt. Un šorīt — pienu! Gluži siltu govju pienu, katram šitādu krūzi! Un baltmaizes rīka ar sviestu! Vai jūs saprotat? Ne ar margarīnu, bet ar sviestu! Un gaļas pīrādziņus visiem sabāza kabatās. Saprotat: pīrādziņus ar gaļu!

Viņš iegrūda roku vienā, otrā kabatā, bet tad atgīdās, ka jau pa ceļam apēdis. Seja viņam drusku saviebās, viņš piespieda plaukstu vēderam.

— Es tā esmu pieēdies! Velns, kas tā jums par pilsētu! Nekur nevienas atējas vietas. Paklausāties, kā man te rūc.

Vilnis jau pats labu laiku dzirdēja aizdomīgu troksni zem zaļganpelēkā mundiera. Rīgas piena un gaļas pīrāgu labi barotam vācu armijas zaldātam tomēr par daudz.

— Tad jau laikam no Rīgas projām jūs vairs neiesat?

— Nē, mēs paliksim te. Mūsu Hindenburgs teica: Ieņemot Rīgu, tad karāms būs beigas. Taisnība ir, tā viņš teica arī pie Varšavas un Jelgavas. Bet tad mēs vēl nevarējām, tie nolādētie amerikāņi izjauca mūsu rēķinu. Tagad mēs esam te un paliksim. Ap Rīgu zemniekiem vēl ir cūkas un rudzu maize. Laba rudzu maize ar kafeju nemaz nav slikta — mēs Lietuvā tikām ēduši. Lietuvā arī zosis bij... Bet mums atnāks citi, tie ies vēl drusku tālāk.

Viņš pagrābstīja kabatā un izvilka kaut kādu papīrīti. Burtoja, ar pirkstu pa to vilkdams.

— Vēl dažas pilsētas mums jāieņem. Venden... Venden... Valk... Jā... Mums vēl jāieņem Maskava un Pēterburga. Pēterburga arī ir mūsu pilsēta. Un vēl viena — kā taču viņu sauc? Sibīrija — jā! Sibīriju mēs arī vēl paņemsim.

— Bet tas neies tik ātri.

— Ū! Mēnesi, divus — nu teiksim trīs. Mums tas ies ātri. Uz ziemassvētkiem mēs gribam tikt mājās. Divdesmit astotā decembrī man dzimšanas diena. Tad es būšu pilnus astoņpadsmit gadus vecs. Mamma raksta, ka viņa izšujot man pusdaci kabatas lakatiņu...

Rīgas iekarotājam seja pēkšņi tā kā gaŗāka pastiepās, bērna acīs iemiglojās skumjas.

— Mana mamma dzīvo Nirnbergā. Pašai veikalīņš pie tirgus. Viņa pārdod bilžu rāmīšus un stikla krelles. Nirnberga ir skaista pilsēta — Ū! daudz skaistāka kā Rīga! Uz ziemas svētkiem es gribu tikt mājās. Mūsu Hindenburgs apsolīja.

— Bet vai rietumu frontē jūs tik ātri tiksāt galā? Kā jums tur tagad iet?

— Ō! Lieliski! Beļģija ir kaput. Francija ir kaput. Serbija ir kaput. Itālija ir kaput. Tikai Anglija mums vēl jāpaņem.

— Angliju jūs arī gribat paņemt?

— Katrā ziņā! Mūsu ķeizars Potsdamā teica: mieru es slēgšu tikai tad, kad Anglija būs zem mana — —

Plāpīgais varonis spēji aprāvās. Rokas acumirkli gar bikšu šuvām, zods gaisā, pats sastiepies kā stīga.

Otrā pusē pie mineralūdeņu iestādes apstājies, kāds oficiers viņus jau labu brīdi bij novērojis. Piešiem tirkšot, tagad strauji nāca pāri.

Pienāca, pieliecās, kumpaino degunu bāza zaldātnam tik tuvu, ka tas atliecās vēl, vēl vairāk, turējās visā spēkā, lai neatkristu atpakaļ. Divi gaži priekšzobi oficierim noslīduši pār apakšlūpu, brūnās acis grasījās lēkt laukā no plakstiņiem.

— Tu esi vācu zaldāts, ko?

Vācu zaldāts palika gluži bāls. Lūpas bez skaņas drebulīgi sasitās, pirms dabūja pāri.

— Kā pavēlat, virsleitnanta kungs!

— Reglamentu zini, ko?

— Kā pavēlat, virsleitnanta kungs!

— Ar privātiem ieņemtā pilsētā atļauts sarunāties, ko?

— Kā pavēlat, virsleitnanta kungs!

Tas jau vairs nebij dzīvs, astoņpadsmit gadu vecs cilvēks, kam miesīga māte Nirnbergā. Hipnotizēts kustonis, karaļa automats, ripināma kaučuka plate, kas mechaniski kauca, tērauda adatai pāri slīdot.

— Apkārt uz labo! Ma-a-arrš!

Kā spēcīgas dūres mugurā grūsts, tas aizgāja kājas augstu celdams, naglotiem papēžiem trotuaru skaldīdams, abām rokām rakstā gar vēderu vēcinādams. Iejuka pūlī uz bulvaža un pazuda.

Virsleitnants atsviedās pret Vilni. Roka uz

zobena roktura, spīdoša skārda maksts ar ritentiņu galā mugurpusē mēтели cēla augstu. Pēc šokolades vai liķiera smaržojoša elpa sitās Vilnim degunā. Divaina paraša viņiem — it kā ar visiem zābakiem kāpt otram acis.

Vilnis maniņa, ka izstiepjas gandrīz tāpat, kā tikko tas zaldātiņš.

— Jūs! Kas jums te runājams ar vācu armijas zaldātu?

Jūs — un vācu armijas zaldāts — — Tas izskanēja tā, kā kad kāposttārpu salīdzinātu ar leopardu.

Vilnis kaut ko murmināja taisnodamies.

Garš pirksts ar alumīnija gredzena acī iegravētu miroņgalvu kratīdamies gandrīz piedūrās Viļņa pierēi.

— Nav brīv! Civiliem stingri noliegts izvaicāt vācu armijas zaldātus. Visas privatas sarunas ir aizliegtas. Par nepaklausību — koncentrācijas nometne, cietums līdz desmit gadi! Par spiegošanu — karātiesa...

Brūnās acis piepēži ievilkās atpakaļ plakstu dobulī. Pirmo reizi tās noslīda visam Viļņa augumam pāri, līdz pat zābakiem. Virsleitnants atlicās taisni.

— Jūsu dokumentus!

Vilnis pasniedza Centralās samierināšanas kameras apliecību.

Ar pazinēja seju oficiers nodziļinājās krieviski rakstītā papīrā. Bet Vilnis nomanīja tūliņ, ka burta viņš tur nesaprot. Un arī to, ka ne par ko neizrādīs nesapratīs. Pasaulē nedrīkst būt nekā, ko vācietis nesaprot. Šai lielībai tomēr sava patikama komiskā puse. Tā, droši vien, arī Vilni paglāba.

Oficiers grieza papīru riņķī, it kā lasītu apaļā zīmoga uzrakstu.

— Ach so... So... Ja...

Piesteidzās skaista slaida dāma no bulvara.

— Bet fon Glasenupa kungs, kāpēc jūs kavēja-

ties? Obersta kungs jau paziņoja auto. Mēs tūlīn brauksim!

Piešiem nošķindot, virsleitnanta kungs sasita papēžus kopā un pasvieda roku pie cepures loka.

Un kamēr viņš tur izpildīja obligatorisko pieklājības ceremoniju pret dāmu, Vilnis pašmauca viņam gar muguru un iejaucās pūlī.

Vaigi viņam svila kaunā. Dusmas un riebums spiedās kaklā. Cara valdība viņu nebij dabūjusi rokā militārai dresurai un pazemošanai. Devīnsimts sestā gadā viņš kņazam Putjatinam tā neizstiepās, kā nupat šī garzobainā garķakļa priekšā.

Vai patiešām viņu nesastiepa tā pati latvietim iedzimtā bijība pret vācu kungu? Nevarīgā niknumā sakostiem zobiem un savilktām dūrēm viņš maisījās pa pūli — trīs reizes līdz Troņmantnieka bulvarim un atkal atpakaļ. Daži paziņas sveicināja viņu, bet viņš neatbildēja. Pats sevi viņš vairs nepazina, kur vēl tos citus!

Attapās tikai tad, kad bulvarī dārdēdama uzbrauca smagā baterija ar milzīgiem pelēkiem lielgabaliem. Divpadsmit nopluksnējuši zemnieku zir dzini katram priekšā. Tikai pašam beidzamajam piejūgts arī milzīgs beļģiešu sugas ērzelis garām krēpēm un spalvainām kājām — kā mākonis pāri sīkajiem Kurzemes arkla vilcējiem.

Kungi un dāmas no bulvara vidus apstādījumiem spiedās malā, lai iespējami tuvāk aplūkotu šos skaitstos daiktus.

— Tie ir no Flandrijas frontes.

Visziņas kungs pagriezās atpakaļ un vēl trīs reizes atkārtāja pacilātā balsī, lai visiem dzirdama šī bezgala svarīgā informācija.

Un patiešām, kungi un dāmas saskatījās, ar galvu cits citam pamezdami atkārtāja pačukstus, kā svētumam pieskārdamies.

— No Flandrijas frontes...

Pēdēju lādiņu kastei sānos labi nenomazgāts,

varbūt pavisam nenomazgājams brūns plankums. Aizgrābti skati glāstīdami virzījās tam līdzī.

Gaisā palēkdami, spiegdams atstreipuloja ielas malā knīpu pūlītis un sāka sviest puķes. Ziedi bira Kurzemes zirdziņiem zem kājām, zem riteniem, uz ložu kastes.

Atpakaļiski uz tās, šauteni ceļgalos iemiedzis, sēdēja zaldāts apsikspotu pazodi, kasku galvā. Akrobatiski veikli ar sauju notvēra gaisā lidojošu baltu rozi un iesprauda svārku aizpogājamā spraugā.

Publika applaudēja. Smaids pāri visām sejām, tad urā un hoch un garāki sajūsmas saucieni. Vidū kāds bij uzsācis dziesmu, to uzķēra pārējie, acumirkli vēlāk viss pūlis vilka līdzī. Bārdains kungs divām pakaklēm, melnā auklā piesietu pensneju, solā parāpies, visiem gaņģiem līgodami, diriģēja ar spieķi.

Es braust ein Ruf wie Donnerhall!

Pēc lielgabaliem maršēja garām vairākas kājnieku nodaļas. Visiem puķu pušķi pie krūtīm, dažiem pat šauteņu stobrā puķes iespraustas. Ar sevišķi skaļām gavilēm saņēma un pavadīja velosipedistu pulku, kas aizbrauca lēnām, pa četriem tematiski taisnās rindās demonstrēdams savu mākslu.

Otrā pusē gar Zingera veikalu un Pētera pieminekļa kroplo granitstulmu vācu leitnanti jau pastaigājās ar Rīgas dāmām. Deviņdesmit procentes sausnēju, gaļu, tievi sašņorētu, cietās samta apkaklēs iežņaugtiem kakliem, brillēm uz kumpainā deguna. Cits mētelī, cits svārciņos, gandrīz katram savādi uzpleči, lielākai daļai no apsudrobotām aukliņām savīti, gaužamniecīgi, pretim pierastajām zeltītām krievu poručiku pagonām. Melnas un dzeltenas kamašas ar pārmauktiem spīdošiem stulmiem, kādi reti, krievu gūstekņiem novilkti zābaki. Apģērbu mīstrs nesaprotamā pretrunā ar militārās dre-

suras vienlaidu, ar automatiskas atsperes virzītu vienādu gaitu.

Dāmas uzgērkušas visu to labāko, kas vēl paglabājies grūtajos kara un revolūcijas laikos. Oficieriem elkoņos iekērušās, bezgala aplaimotas, smaidošas, kā spārnu paceltas, kājām tikko skāra trotuaru.

Pilsētas komercskolas direktors, uz spieķa balstīdams paralizes mazliet ķerto kreiso pusi, kliboja žirgti, jūsmas pilnās acis nenovērsdams no savas sievas, kuŗa nerimstoši čivinādama resnam majoram zem rokas gāja pa priekšu. Vecīga kundze cerīņzilā zīda kleitē, pusaugu meitu leitnantam blakus ormanī nosēdinājusi, pati uz priekšas dēlīša satupusies, veda tos uz dzīvokli Basteja bulvarī.

Pēc katriem desmit soļiem pūlītis iepazīšanās ceremonijā. Herr Oberleitenant fon Lamsdorf... Frau Katcke... Fräulein Busch... Tirkšēja pieši, papēžiem sasitoties, oficiēri skūpstīja rokas. Vecākie kungi sirsnīgi kratīja cits citam rokas, smējās laimīgi, it kā pēc ilgiem trimdas gadiem atkalsaredzējušies.

Vēsture nezina nevienas pilsētas pasaulē, kas tā līgsmojusi par savu iekarošanu.

Uz laukuma pie vācu teātra publiku nelaida. Tā drūzmējās cietā blīvē, stāpīja kaklus uz Romas viesnīcas aizkarotiem logiem, aiz kuŗiem esot apmeties armijas virspavēlnieks Bavārijas princis Leopolds. Iepretim nostādīts neliels kareivju orķestris gandrīz bez apstājas pūta sentimentalas melodijas.

Virššveicars attecējis draudzīgi informēt Rīgas patriciešus, kuŗi citkārt tam trepju galā garām iedami pasvieduši mētelī un cepurī. Pieliecies, čukstēja noslēpumaini.

— Viņa augstībai nupat uznesa siltu pienu, to viņš dzers gultā. Kafēju viņa augstība nevēlas.

Dāmas spiedās ap vēstnesi.

— Ko viņa augstība ēd?

— To mēs vēl nezinām. Viņa augstība tikai šorīt ap trijiem ieradās. Mēs varam pagatavot stirnas vai cāļa cepeti.

— Bā! Cāļa cepeti! Vai jums nav fazans?

— Nē, es domāju, fazāna mums nebūs. — Visu nakti mēs palikām nomodā — mums bija pieteikts, ka viņa augstība būs. Tikai neviens skaidri nezināja, kad ieradīsies. Cits saka, ap divpadsmitiem, cits pusdivos, bet cits, ka taisni piecos no rīta... Bet tad piepeši desmit minutes pirms trijiem automobilī piebrauc viņa augstības adjutants — —

Pūlis kā negudrs spiedās tuvāk. Virsšveicars abām rokām atpakaļatbalstījies, lai viņu margām pāri nenogāž pagrabloga nišā.

Pa Bastejkalna celiņiem kā skudras tekāja augšup lejup. Vācu zaldāti steidzās augšā no turienes Rīgu apskatīt. Manīgākie jau apcēlušī meitas, tērzēdami sēdēja ar tām solos. Citas, pa vienai, pāriem, pa trim, maisījās starp zaldātiem, aplūkodamās un meklēdamās. Te skanēja pavisam citādas asprātības un smieklī kā uz bulvara. Rīgas iekarotāji raudzīja atpūtu un izpriecu katrs pēc savas gaumes.

Pa nogāzi no kanaļa tilta un atpakaļ visu laiku maršēja puīku bars. Visiem koka šautenes krāsota skārda stobriem pār plecu, dažiem arī zobeni sānos. Prāvākais priekšgalā sita kaklā pakārtās bungas un komandēja, pārējie lūkoja turēties pa četri rindā un soļot kareiviski. Mazākais, vēl nedrošs uz kājām, ar lielām pūlēm tuntuļojās nopakaļ, paklupis vieba seju uz raudāšanu.

Pieklupa mamma, noslaucīja viņam apslapušo degunu, noglaudīja un piepalīdzēja atkal ietapt rindā. Kaimiņienes skraidīja laimīgas, piebikstīja sānos cita citai, saskatījās, cita citai ar galvu pamezdama.

Bet zaldāti, kuriem šī parade rīkota, tikai vienaldzīgi pameta acis un aizgāja garām, ar savām jaunkundzēm tērzēdami...

Vilnis visu laiku bij maldījies kā apdullis. Kas viņam meklējams pa šiem maršējošiem, smaidošiem, smejošiem bulvariem? Lieks viņš te sajūtās, kā svešā sētā ieklīdis ubags. Un aplūkojies pamanīja vēl vienu otru slepšus izmanāmiem līgsmajam pūlim cauri uz Pēterpils ārpilsētas pusi.

Tomēr vēl kaut ko meklēdams, viņš aizgāja līdz Kaļķielai. Stikla drumsklas tīri noslaucītas. Redlīcha logā galdnieki jau iestiprināja jaunus spraišļus, iekšā stiklinieks rīkojās ap savu kastī.

Acis uz nama stūri pametis, viņš saprata šo steigu. Tur uzlīpināta pavēle, ka visiem veikaliem jābūt atvērtiem, bet nepaklausīgos sodīs pēc karaštāvokļa likumiem.

Tuvāku tikt viņš nevarēja, izlasīt tos citus. Ar vienu ciešāki sablīvējās bars ap tām pavirši nodrukātām, nosmulētām lapiņām trijās valodās, no kurām latviešu pēdējā.

Kāds tuvāki sienai lasīja dzirdami.

Rīgu ieņēmusi vācu armija, pilsēta pasludināta karastāvoklī.

Visas līdzšinējās pilsētas iestādes atceltas, pārvaldi uzņemas vācu militariestādes.

Visas politiskās biedrības caur šo tiek atceltas un viņu sapulces aizliegta. Šī noteikuma pārkāpšana tiks ar cietuma sodu līdz desmit gadiem sodīta.

Visādu drukas darbu pagatavošana aizliegta.

Visas krievu karaspēka valdei un privātiem iedzīvotājiem laupītās mantas jānodod septiņu dienu laikā. Neatdošanas gadījumā katrs laupītājs tiks sodīts ar cietumu līdz desmit gadiem, katrs laupītās mantas īpašnieks ar pārmācīšanas namu līdz desmit gadiem. Kas zina un nepaziņo, ar cietuma sodu līdz desmit gadiem.

Kas apslēpj pie sievis krievu armijas dezertierus, tiks sodīts ar nāvi.

Kas glabā ieročus vai spridzināmās vielas, tiks sodīts ar nāvi.

Kas uzbrūk vai pretojas vācu karaspēkam vai viņa ierēdņiem, tiks sodīts ar nāvi...

Tas vēl nebij viss. Visa siena aplipināta baltām un dzeltenām papīra strēmelēm. Ar jaunu žūksni vienā rokā, klīstera trauku otrā, no iekšpilsētas puses kliboja pusmūža vīrelis zaldāta uniformā.

Vilnis metās atpakaļ, ielai pāri.

Desmit gadi... Desmit gadi... Ar nāvi... Viņam bij tāda sajūta, it kā viņš pats noturējis neatlautu sapulci, laupījis kroņa mantas, uzbrucis vācu karaspēkam. Bet spiedīgai jūtoņai cauri lauzās tāds kā sarkastisks smieklis — par sevi, vai tiem citiem.

Zivju konservi... Rozines... Pagaidāt tikai. Pamielos jūs ar prūšu rozinēm...

Atskanēja skarbs brīdinājuma sauciens. Iela acumirkli palika klaja.

No ārpuspilsētas puses astoņi zaldāti dzina pulciņu sagūstīto. Dzinējiem šautenes padusē iemiegtas, aizdomīgi skati slīda pār ziņkārajiem trotuara malā.

Starp dzenamiem tikai divi krievu zaldātu mēteļos. Viens laucinieku vecis sarkansirmu bārdu pastalās, maizes kulīti padusē. Pusmūža sieviete lakatiņu ap galvu un noslampātiem brunčiem. Četri noskranduši vagabundi, kaut kur no iebraucamās vietas patrepes izcelti. Un tad — Vilis Salinieks.

Viņš gāja rokas svārku kabatās sabāzis, plātmali pār acīm samaucis. Gluži tāpat, kā viņš astotā gadā bij gājis uz tiesu palatas sēdi, bet sešpadsmitā beigās uz karātiesu, uz piecpadsmit gadiem katorgas par antimilitaristisku propagandu karaspēkā.

Pieradis, viņš ar nolūku gāja lēnām, it kā nosacīdams visas bēdīgās procesijas gaitu. Viņa tumšās acis ar izsmieklu slīda pār pilsoņiem, kuri nolūkojās ar manāmu prieku un pavadīja gājienu paklusiem saucieniem.

Nu viņš bij pamanījis Vilni un vairāk pagrieza galvu.

— Pasaki mātei!

Teikts bij čukstus, bet Vilnis tomēr sadzirda un pamāja.

Kā iedzelta, jauna ebrejiete izlēca uz ielas.

— Unteroficiera kungs! Unteroficiera kungs! Viņš teica: Pasaki mātei! Es dzirdēju.

Bet zaldāts tikai atbīdīja viņu ar elkoni un turpināja savu gaitu.

Kungi un dāmas nikni sviedās apkārt, meklēt to, kam teikts. Ari Vilnis apgriezās līdzī un izlikās meklējam. Cara laiku policijas iecirkņa uzraugs civilā noskatījās viņā no galvas līdz kājām.

Vilnis lēnām gāja tiltam pāri. Pūlējās noturēt bezrūpīgu seju, pat pasmaidīt pretimnācējiem oficiēriem. Un pie tam viņā smeldza tāds pazemojums un kauns, ka spieķis trīsēja rokā.

Viņš nevēroja vairāk nekā un negribēja vērot. Kur ari pavērstu acis, visur tikai pazemojums, izsmieklis un riebums. Kāpēc viņš vakar neatstāja šo nelaimīgo, zemē pamīto pilsētu!

Mājā bij ciemiņš — sievas brālis Krišupis. Mazo Martu klēpī, viņš stāstīja tai pašsadamātu pasaku, kur nebij burvju un raganu, bet kaut kas tāds, par ko Anna atkal rauca pieri.

— Liec tam bērnam reiz mieru.

Krišupis nolaida meiteni zemē un pavērās Vilnī.

— Kas ārā jauns?

Vilnis paraustīja plecus.

— Tu zini pats, kas tur var būt. Kur tu vakar biji palicis? Nevienā sapulcē tevis neredzēja.

— Man bij nopietnākas darīšanas nekā sapulcēs.

— Es domāju, tu būsi aizgājis kaŗaspēkam līdzī.

— Neiznāca laika. Tagad jau par vēlu.

— Tagad par vēlu. Vāciešu pilnas ielas. Bez tam kaut kur aiz Rīgas viņiem katrā ziņā jauna fronte ar mūsējiem.

— Fronte nav tāļu. Šorīt no Grīziņkalna vēl lielgabalus varēja dzirdēt.

— Tu domā, viņi vēl turēsies?

— Turēsies un nāks atpakaļ. Rīgu fričiem neatstās.

Vilnis skaitās.

— Neatstās! Ko tie var atstāt, ko neatstāt? Tas tagad ir aitu bars, ko pieci simts friču aizdzīs līdz Pleskavai. Maskava un Pēterpils viņiem jau padomā. Par Sibīriju sapņo. Visiem zaldātiem tas jau iekalts.

— Appetite rodas līdz ar ēšanu. Bet aizrīsies drīz. Līdz rudenim negaidīs.

— Ak, atmet taču reiz tās tukšās frazes! Paskaties vaļējām acīm. Tie nav dzīvi cilvēki — automāti, ko militarās disciplīnas atspere dzīs ugunī un ūdenī.

Anna ar vienu ausi klausījās vaļējās durvīs. Īgns skats pārslida abiem vīriešiem un pateica diezgan skaidri, ko viņa tura par vainīgo visā šajā nelaimē.

Vilnis pagrieza viņai muguru.

— Te palikt tu nevari. Uz stūriem ir paziņojums, ka jums jāiet pieteikties.

— Un uz koncentrācijas nometni. Es lasīju. Man nenāk prātā kartupeļu mizas ēst un prūšu utis barot.

— Un vēl tur ir teikts, kas apslēpj pie sevis krievu armijas dezertierus, tiks sodīts ar nāvi.

Krišupa nodzeltējusi seja bij pavērsta lejup. Plaukstām viņš pārbrauca zaldāta mēteļa apsegtiem ceļiem. Valoda atkal pa vecam palika dzeloši skarba, nebij izšķirams, fanatiska pārliecība tur runā, vai profesionāla propagandista maniere.

— Es neesmu nekāds dezertiers. Man ir strēlnieku pulku izpildu komitejas atļauja un partijas rīkojums palikt.

— Nu, tad tev ir labas rekomendācijas tagadējiem Rīgas kungiem. Salinieku tikko aizveda.

Krišupis bij pacēlies kājās.

— Tiešām?

— Pa Basteja bulvari — katrā ziņā uz Citadeles cietumiem. Tu nezini, kāpēc viņš ir saņemts?

Krišupis stāvēja domīgs, sakniebtām lūpām.

— Mēs Matīsa ielā sastapām divus vācu zaldātus un sākām aprunāties. Viens vēl tīrais bērns, otrs večuks ap piecdesmit gadiem. Liekas, visa vācu armija sastāv no večiem un bērniem. Spēcīgie kadri ir noguldīti pie Marnas, Verdenas un Flandrijas purvos. Šitie ir kroplī miesā un idioti garā. Viņi pasauca patruļu un sāka mūs gūstīt.

— Un Saliniekam nelaimējās?

— Es tikai to redzēju, ka viņš ieskrēja kādos vārtos. Tur tie viņu būs ielenkuši.

Anna pienāca tuvāk.

— Saimniece man tikko pateica, ka divi vācu policisti un viens vietējais civilā bijuši mājas grāmatu pārlūkot. Viņai licies, ka mūsu dzīvokli atzīmē.

— Saimniece ir zoss. No katra gardavoja viņa dreb.

— Nu, protams, tādu varoņu kā jūs nava daudz. Bet man ir jādomā par bērnu, es negribu iet uz citadelī. Taisāties jūs abi prom.

Krišupis piekrita.

— Es domāju par to. Kādu laiciņu jāpaslapstas, jānogaida, kā īsti viņi te rīkosies. Kad mēs varētu tikt fronteī pāri, uz laukiem... Līdz deviņsimti septītā gada rudenim es nodzīvoju pa mūsu mežiem — man ir prakse. Bet tagad es te nekā vairs nezīnu. Bērlīnes Moabitā, Brīseles priekšpilsētās, Londonas nomalēs es pazīstu katru spraugu, bet dārgā dzimtene pa tiem piecpadsmit gadiem palikusi pavisam sveša.

Vilnis atgīdās, ka pa ielu klaiņojot, vēl pa trepēm šurpu kāpjot pašam tas bijis prātā.

— Es divi gadi esmu nostrādājis kara ceļu darbos. Suntažu un Tinužu mežos pazīstu visas takas,

šām šis nolādētais laiks novedīs tik tālu, ka viņš sāks ieņemt sievu un savu paša bērnu? . .

Jau pēc pusdienas viņi sāka taisīties. Krišupim noderīgi dokumenti sagatavoti laikus. Tikai zaldāta drēbes jāvelk nost. Tās viņš sasēja paunā un, lejā nonesuši, pār sētas mūri iemeta izraidītā vācieša, ostas inženiera dārzā. Viņa karadarbu uzvalks mazliet par platu — bet kas tagad staigāja labi šūtā apģērbā? Abi piedzīvojuši politiķi, viņi prata savas sejas un gaitu labi maskot.

Isi pirms saules rieta, viņi izgāja un nogriezās pa Suvorova ielu. Līdz Rēveles ielai viņus pavadīja Anna ar Martu. Kad Vilnis pa gabalu atgriezās un redzēja viņas abas vēl vienmēr tur stāvam un pakalnolūkojamies, viņā iesmeldzās sāpes un pašpārmets. Cik maz dzīves prieka viņš tomēr varējis sagādāt savam tuvākajam cilvēkam! Cik reižu viņš savās kļūmīgajās gaitās to tā jau pametis vientulībā un trūkumā! Un tad atkal pie sevis ļaunojies par viņas vēsumu un neuzticību tām nākotnes iluzijām, ar ko viņš to mēģināja savaldzināt. Vienkāršs, normāls cilvēks ar iedzimtu latviešu zemnieku dabu un teorijās neiespīlētu domāšanas gaitu, viņa sajūta ikdienas spaidu, un tas viņu arvienu ciešāk un noteiktāk norobežoja no tā sabiedriskā jūklā, kas viņas vīru grieza savā mutulī.

Krišupim sveša visa sentimentalitate. Atkal nelegāla cilvēka parastā gaitā, viņš tikai aukstu prātu vēroja un kombinēja.

Galvenos vilcienos bīstamā gājiena plans viņam jau mājā bij gatavs. No pilsētas jātiek laukā, kamēr vēl diena un ielās citi staigātāji. Tumsā viņi viegli varēja sacelt aizdomas. Tagad kaskotās patruļas, nepazīdamas ne šo pilsētu, ne viņas laudis, gāja garām zābakiem bruģi dauzīdamas, kaut ko pašiem nezināmu lenkdamas, platajiem durkliem ielas gājējus vispārīgi iebiedēdamas. No vietējiem vāciešiem jau

savervētie spiegi maisījās pa trotuariem. Tik nemākulīgi līda gājējiem klāt noklausities, ka paši stulbākie tūliņ uzzināja viņus. Visu ceļu Vilnis ar Krišupi nesastapa neviena arestētā.

Viņi nogriezās šķērsielā gar Felzera fabriku. Krišupis te savā laikā strādājis — sirsnīgu skatu pārļaida tukšajiem korpusiem, ar nomelnējušām sienām un izdauzītām logu rūtīm.

Bet tad viņš spēji saķēra Vilņa roku.

Abi viņi apstājās un reizē pagriezās pie mūra. Tur pielipināts sarkans plakats, rupjiem melniem burtiem apdrukāts.

Par pādrošu aģitaciju vācu karaspēkā un par biedinājumu visiem citiem, šodien uz lauku karatiesas spriedumu nošauts kāds pusmūža latvietis, kas liedzās teikt savu vārdu un ari to, no kādas organizācijas viņš sūtīts. Tāds pats sods uz pēdām sagaidāms katram citam aģitatoram.

Ari visiem privātiem iedzīvotājiem tiek uzlikts par pienākumu paziņot kara valdei par katru tādu aģitācijas mēģinājumu. Par nepaziņošanu vainīgie tiks sodīti ar spaidu darbiem līdz divdesmit gadiem.

Krišupis vēl vienumēr turēja Vilņa roku. Vilnim sāpēja, tik cieši viņš to spieda.

— Tas ir Salinieks.

Ari Vilnim tas jau bij prātā. Tikai tagad iedomāja, ka aizmirsis paziņot mātei.

— Pasaki mātei...

— Ko tu teici?

Krišupis palaida Vilņa roku. Bet tas neatbildēja, domādams savu.

Savāds teiciens, rūdīta revolucionara mutē. Bez šaubām, viņš nojauca savu likteni. Un pēdējais sveiciens mātei... Varbūt tomēr labāki, ja viņa nezina. Ko vecās sievas asaras te vairs līdzētu?

Iela gluži klaja. Viņi divi vienīgie gājēji. Pat spiegi neturēja par vajadzīgu te ložņāt. Dzeltenās

koka mājēlēs bij klusu, nevienā logā nepaspīda uguns, neviena seja nepiespiedās apputējušai rūtij.

Trotuari visu kara laiku neslaucīti, biezu smilkšu kārtu apnesti. Vilnim ar Krišupi tomēr likās, ka viņu soļi čirkst pārāk skaļi.

Viņi nogriezās uz Pērnavas ielu, gar Grīziņkalnu gribēja doties pāri dzelzceļam. Bet kazarmās jau slaistījās zaļganpelēkie stāvi un zirgi kārpījās. Pie vārtiem tukšas ielas malā sastindzis, kā no koka izgriezts, stāvēja kaskots zaldāts.

— Halt!

Tikko pamanāmi viņš pamāja ar svabado roku. Tas nozīmēja, ka pa šo pusi garām nav brīv. Gājēji klausīgi pavērsās uz otru malu.

Pret Ērgļu ielas galu viņi pa celiņu sāka kāpt kalnam pāri. Divi vācieši ar nomales ielas meitām saskāvušies sēdēja uz sola. Krūmmalā nekautrēdamies kūņojās citi. Tā pati aina, kas uz bulvara, tikai citā stilā.

Gājējus neviens neaizskāra — it kā tie nebijuši cilvēki, bet kaut kādi rāpuļi, kuŗos nav vērts paskatīties.

Bet kad viņi uzkāpa uz dzelzceļa dambja, no Aleksandra vārtu stacijas pārmijnieka būdas atkal atskanēja pazīstamais brēciens.

— Halt!

Tur stāvēja tāds pats, šautenei piesliets automats. Un atkal tāds strups, kategorisks rokas pamājiens. Bēgļi apgriezās un gāja atpakaļ pa krūmiem apaugušu kalna malu.

Tāda sajūta, laikam, ir paklīdušam sunim, ko kājas spērieniem trenkā no vienas puses uz otru.

Viņi gāja gar ugunsdzēsēju depo, pa pamestas fabrikas ēku spraugu, tad gar vēja izgāztu sētu, kur dzelondrāti apsistie asgalu nomaļi ielēsa drēbes. Smilkšu ierakumā aiz likuma tomēr pamanījās dzelzceļam pāri.

Līdz pārbrauktuvei nedrīkstēja — tur, droši

vien, arī nostādīti sargi. Zemais purvainais plavu un kāpostdārzu klajums plaši pārredzams. Pa krievu zaldātu iemītām takām šur tur vēl daži gājēji steigdzās no pilsētas prom. Bet tie pamazām nozuda melnalkšņu puduriem apaugušās, ceriņu krūmu apslēptās mājās. Beidzot Vilnis ar Krišupi te bij divi vien.

Krēsla tikko vēl sāka sayilkties. Divi gājēji tālu saskatāmi no visām pusēm. Krišupis tūlīņ aptvēra situāciju.

— Iesim labāk uz ceļa. Te mēs velkamies kā divas mušas pār prūša plaukstu.

Uz Rumpmuižas ceļa gājēju diezgan daudz. Daži vācu jātnieki aizrikoja pilsētas virzienā. Nebij jau nekas sevišķs, kad vēl divi vīrieši gar ķiršu dārzeli starp diviem nameliem iznāca uz ceļa un nesteigdamies gāja prom no Rīgas.

Kreisajā pusē mājas jau izbeigušās. Labajā pati pēdējā. Aiz tās sākās kūdras purvājs ar aplauzītiem bērziņiem.

Vecīga sieviete stāvēja ceļa malā, lielā lakatā ietinusies. Pa gabalu jau noskatījās abos nācējos, kad tie bij klāt, vienkārši gāja tiem līdz. Bez kādiem ievadiem uzsāka valodu.

— Te vajag uzmanīties: vācieši jādēlē kaut ko izlūkodami. Pirms pusstundas vienu apturēja un aizdzina atpakaļ uz pilsētu.

Krišupis to aplūkoja cieši.

— Lai viņi jā. Mēs bijām pilsētā un ejam uz mājām.

Tā nemaz neklausījās viņā.

— Pie Rumpmuižas kroga stāv patruļa un kontrolē dokumentus. Ulbrokā apmeties kaut kāds viņu štabs. Bet te viens celiņš nogriežas sāpus — lūk, tur, kur tas šķībais telefona stabs. Pa to jūs varat tikt uz Lubānas šoseju. Kur tas koku puduris, tur ir tāda muižiņa. Un tūlīņ aiz tās mežs. Tagad visi tur iet.

Aizdomām te nebij vietas, šī sieviete gribēja tikai izpalīdzēt.

— Un ja jums kas no ēdamā kabatās — tūliņ sviežat purvā. Tie visvairāk sargā, lai nekā neiznes no Rīgas. Paši izbadojušies kā vilki, tā runkuļu putra vien klankš vēderā.

Ar visām rūpēm, Vilnim gribējās pasmaidīt. Runīgā vadītāja turpināja savu.

— Sāk jau sirot pa mājām. Pie manis ienāca, lai. Vai nevarot dabūt speķi un olas? Es viņiem speķi un olas! Ar kruķi rīklē, pagāniem! Man tur nāburgos visu kāļu dārzu izraustījuši. Vienam uz mūsu ceļa vistu ar gaili aiznesuši. Karaspēks! Tīrā čiganu banda!

Viņa apstājās un parādīja vēl.

— Tur, kur tas līkais telefona stabs. Ejat tikai taisni uz to muižiņu. Tur gan būs drusku slapjš, bet pārbridīsat gan, nekādu lielu ūdeņu tagad nav.

— Jūs paliksāt tepat?

— Kur es iešu? Veča man vairāk nav, meita Nižņij-Novgorodā, dēls strēlniekos. Nevar taču to māju gluži tukšu atstāt.

— Nu, būs jums ko izturēt no fričiem.

— Ko viņi man var padarīt? Man no viņiem nav bail. Krievu zaldāts bij paēdis un pēc cilvēka — šitie, tādi kāši vien ir. Brilles uz deguna, pusakli visi, kakli kā dzērvēm. Fui! Tīrais kauns, ka tādus te salaida iekšā. Nu būs atkal jezga, kamēr izdzīs laukā.

— Jūs domājat, ka izdzīs?

— Ak, kā tad nu nē! Pie Tīnužu muižas jau esot dabūjuši pa acīm. Visu pēcpusdienu sanitarrati pa šoseju brauca Rīgā. Nu, tad staigājat veseli. Drusku slapjš tur būs, bet nekas. Tūliņ aiz muižiņas sāņus mežs.

Tur nebij vis tikai drusku viens slapjš. Rāvainā avoksnājā Vilnis ar Krišupi nobridās līdz pus

ceļiem. Bet gabaliņu aiz muiželes patiešām tūlīn sānis mežs.

Priedes bij sētas. Dienas laikā būtu jāiet labi tālu, kamēr no ceļa neredz. Tagad krēsla arvienu biežāki pieplūda koku spraugās, tikai vēriņš sekotājs vēl saskatītu gājēju augumus simts soļu attālu nīrbam starp priežu stumbriem.

Pakavu klaboņa uz šosejas piespieda viņus atskatīties.

Gūstekņu baru dzina uz pilsētu. Divi vācieši jāja pa priekšu, tad piecdesmit, sešdesmit vāginieku un pa gabaliņu aiz tiem seši dzinēji šautenēm pār plecu. Gājiens virzījās ātri, pēc pāra minūtēm ienīra muižīņas liepu un meža ēnu krustotā spraugā.

Vilnis atkal iedomāja Salinieku.

— Tas nebij nekāds nāves sods. Tā ir vienkārša pašslepkavība.

Krišupis labi saprata neslēpto pārmetumu. Ar zābaka purnu drūmi urbināja čiekuriem apbirušo sūnu. Atbildi nesagaidījis, Vilnis turpināja jau ar dusmām.

— Kāds tur prāts! Nekā nenovērojuši, nekā neuzzinājuši, ejat jau aģitēt.

— Darbs vienmēr ir riskants. Ar vērošanu un prātošanu šādos laikos nekas nav panākams.

— Jā, nu jau ir panākts. Cik Salinieku mums vēl paliekas? Ēs saku, tā ir pašslepkavība!

— Tu esi drošs, ka pats patlaban neeji uz pašslepkavību?

Vilnis sakoda zobus.

Augusta beigu nakts nebij pārāk tumša. Virs priežu galotnēm labi saskatāmas debesis ar rūsganām mākoņu švitrām. Zilganpelēki mākoņi — ari tie jau ietērpušies prūšu militarā krāsā!

Bet priežu cekulu apjums tumsu apakšā sabiezināja divkārt. Visur priekšā melna blīva ar tikko saskatāmām vertikālām stumburu švitrām.

Sausais, retais mežs izbeidzās, aiz miklā viršāja sākās smalknējs priedulājs. Te jābaidās uzdurties kādam sausam zaram — tikai izstieptām rokām drīkstēja virzīties uz priekšu.

Tad nāca sīku bērzu piejaukums. Lapoti zari vietām sapinušies cietā režģī, reizēm jāatiet atpakaļ un jāpamet likums. Vietām priežu puduri līdz zemei saauguši tik biezi, ka cauri tikt neiespējams.

Uz labo pusi tā kā klajāks. Bēgli pagriezās turpu. Bet tur mežs drīz izbeidzās, viņi iebrida ciņainā muklājā. Priežu šalkoņa no tās puses vairs nebij dzirdama. Vienlaida vējš ar sastāvējuša ūdens smaku dvesa pār kādu klajumu.

Vilnis brīdi pārlika.

— Liekas, mēs esam iznākuši Dreiliņu purvos. Par daudz nogriezušies uz dienvidu un Daugavas pusi. Mums jāturas vairāk pa kreisi un tuvāku Juglai. Bet kā mēs tumsā tiksīm cauri šiem džungļiem? Liekas, te paliek arvienu biezāks.

— Tumsa un biezoknis nav tik smādējami. Klajumā mēs vienmēr riskējam uzskriet kādai vāciešu noņemnei. Nav gan domājams, ka viņi nakti vēl kavējas svešā apvidū. Rāposim tālāk.

Viņi atgriezās mežā. Ari te ciņains un slapjš. Līgana sūna grima zem kājām, reizēm viņi samuka lipīgā dangā.

Tad kādu gabalu lielāks mežs ar retām priedēm. Aiz tā klajums — viņi samanija tā kā arumus, brīdi brida kā pa apsētu lauku. Noliecies, Vilnis patiešām sataustīja sauja auzu skaras. Pāri pretim atkal saskatāms meža melnums.

Netāļu ierējās suns. Bēgli žigli nogriezās vēl vairāk uz kreiso pusi un atdūrās dzeloņdrāšu sētā. Par laimi tā bij lopiem taisīta, tikai divām kārtām — tām viņi viegli tika pāri.

Tur smilkšains braucams ceļš. Klajumā viņš pelēksnīja kā šaura sloksniņa, bet mežā kājas viegli sataustīja mīksti sabraukto paklāju un maniņa tūlīņ nepareizu soli, kad sausi nobiruši zari sāka knaukšēt zem zābakiem un sūnas sega elastīgi liecās.

Bet ceļš drīz vien sāka vērsties atpakaļ. Bēgļiem bij jāiet šķērsām, atkal mežā iekšā.

Nelīdzens apvidus paegļiem apaugušiem stāviem pauguriem un dziļām katlveidīgām dobēm. Atkal nolaidens klajums, arvienu zemāks un zemāks, tad piepēži atkal dzeloņdrātis.

Viņi pataustīja rokām. Biezs krustots pinums, cauri tam tikt nebij iespējams.

Krišupis uzrāva sērkociņu. Viegla pūsmas ķerts, tas tūlīņ nodzisa. Tomēr acumirkļa plīvā viņi saskatīja saraini sapīnātu režģi starp piecām mietu rindām, gabaliņu tālāk aiz tā vēl vienu, un tad pašā nolejas zemumā melnu tērcas švītru ar grīšļa jostu gar malām.

Dzeloņdrātis šad un tad pataustīdami, viņi gāja atpakaļ kalnā un atkal mežā. Tur sarainā sēta pazuda, stundu vai vairāk viņi taustījās pa retām priedītēm un līda caur alkšņu krūmiem. Bet tad apstājās atkal, atdūrušies vai nu tajā pašā vai kādā jaunā žogā.

Sērkociņš vairs nepalīdzēja. Viņi ieraudzīja tikai dzeloņdrātīm piepīnātu alksnāju aizstiepjamos

nepārskatāmi tāļu. Vilnim bij noberztas kājas, smags nogurums visos locekļos.

— Liekas, mums tomēr būs jānogaida gaisma.

— Vai tev vispāri vēl ir jauda, kādā virzienā mēs ejam?

Patiešām, par to viņi līdz šim nemaz nebij padomājuši. Tikai pēc vēja varētu spriest, bet tas šalca augšā priežu cekulos, te vieglā pūsma samānāma drīz no vienas, drīz no otras puses.

— Drāšu pinumi iet līdztekus Juglai. Bet te ir vesela velnišķi sarežģīta sistema. Pa tumsu mēs varam iemaldīties tādā aplokā, no kuŗa arī dienā stundām būs jāmeklē izeja laukā.

— Un kas lai pasaka, vai kaut kur aiz šī dzenolu režģa nav nometusies kāda vācu nodaļa.

Ari Vilnim tas bij prātā. Acīm redzami, nakts gājiena plans jāmet pie malas.

Viņi pameklēja sausāku pauguru un apsēdās sūnā pie nelielas priedes. Muguras kopā — viņi sajuta viens otra pleca siltumu.

Krišupis nevarēja nosēdēt mierīgi.

— Tas ir sunisks liktenis. Tūkstots deviņsimti desmitā gada vasarā es Jeņisejas gubernā bēgu pa taigu uz Kīnas robežpusi. Toreiz, mazākais, zināju, ka esmu politisks izbēgušais un ka man jānotiek Amerikā. Bet kas es tagad esmu? Kas tu esi? Un ko mēs tur uz laukiem tavā pagastā darīsim? Vai tev par to ir kāda jēga?

Vilnis neatbildēja. Krišupis ironizēja pats par sevi.

— Es sajūtos dumjš kā puika, kas pabēdzis no mātes pēriena. Kad cara laikos Felzerī aģitēju par streiku un pret patvaldību, tad zināju, ka gāžu apkārt pastāvošo iekārtu un pelnu par to Sibiriju. Bet ko es tiem vāciešiem esmu nodarījis, ka man tagad no viņiem te jāslapstas mežā?

— Tāpēc ka tu aģitēji krievu karaspēku nešaut uz viņiem.

Krišupis pasmējās.

— Tā gandrīz iznāk. Ar ko visu tu cilvēks nevari nogrēkoties. Vācietis mīl kārtību. Apbrīnojama loģika valda viņa paurī. Kad karš, tad tu karo, netaisi revoluciju. Tev jālaujas godīgi sakauties, nevis vienkārši jāaiziet mājās. Bet es tev teikšu, šī nekarošana viņu biedē visvairāk. Tas ir tāds nezināmais viņa politiskās matematikas formulā, ar ko viņš netiek galā. Mēs esam sajaukuši visu viņu rēķinu.

— Man turpretī sāk likties, ka mēs esam palīdzējuši viņam to pārāk viegli izrēķināt.

— Vēl viņš nekā nav izrēķinājis.

— Tāpēc ka Rietumu frontē viņam jāuc franču, angļu un amerikāņu lielgabali.

— Ar lielgabaliem vien neviens karš nav izšķirts. Tur ir tā kļūda arī vācieša loģiskajā galvā. Tā ir liktenīga kļūda, viņas konsekvences mēs vēl piedzīvosim — tas ir, ja vispāri vēl dzīvosim, ja rītu gaismā vācieši mūs nesagūstīs un kā krievu spieģus nepavilks tepat pie šīs priedes zara.

— Mums abiem mana pagasta pases. Mēs esam tikai verstes trīsdesmit piecas no savas pastāvīgās dzīves vietas.

— Ja mēs būtu piecas verstes, tad es nešaubītos. Un ja tā fronte nebijusi starpā. Kaut kur te priekšā viņa taču ir.

— Tā liekas. Bet kāpēc mēs nekā nedzirdam?

Brīdi viņi abi klausījās.

Patiešām, no frontes tuvuma patlaban nekas nebij dzirdams. Tikai kāds būkšiens piejaucās vēja šalkai priedulājā. Bet izlikās ļoti tālu un likās pavisam sāpus tam virzienam, kādā viņi domājās savu ceļu.

Vilnis sakustējās ar nakts dzestrumu, meža miklumu un snaudu cīnīdamies.

— Pirms gaismas nekā te neuzzināsim.

Viņš aizsnaudās, pavirši klausīdamies Krišupa

prātojumos par dažādiem iespējamiem incidentiem un viņu apeju.

Uz rīta pusi nolija sīks lietiņš un aprasināja viņus arī no augšas. Viņi pamodās aiz vēsiem drebuliem un neizturami netikami sajuta sabristās kājas caurmirkušos apavos. Sasildīties nekādi nebij iespējams. Gažām priedei, viņi saspiedās mugurām ciešāki kopā, bet tas līdzēja maz. Runāt vairs netikās ne vienam, ne otram. Kā slapjš palags viņus ietina drūms īgnums.

Ausmas puse šajā biezoknī nebij noģiedama. Palēnām visapkārt tikai iznira priezu stumbri, tad baltām sūnu bārkstīm apkāries noliesējušu zaru režģis un beidzot smagi zaļš skuju apjums.

Pēc pāra desmit soļiem viņi iznāca savādi sakropļota meža apvidū.

Pusauga priedes stāvēja kā skrejošas liesmas apsvilināts, atlupušu mizu, brūnu skuju paliekām. Pat melneņu mētras un sūna apakšā klāņiem izdegusi, nomīrusi, bez mazākā zaļumiņa, ciņainā līdzenumā.

Viņi saprata. Tas vāciešu gazes lādiņu darbs. Tā tad kaut kur tuvumā bijušas krievu pozīcijas, ko taustījuši ienaidnieka lielgabali. Patiešām, gabaliņu tālāk nolejā paspīda klajuma nomale, bet aiz tās saredzama baltalkšņu un kārklāju kupeņota švītra.

Nolejas klajumā gājēji tūlī atdūrās dzelondrāšu žogā. Tas bij sevišķi plats, krustu krustīm sapīnāts, sarūsējis, purva zāli pieaudzis un gluži neaiztikts. Viņpus tā stiepās vēl otrs, līdztekus krūmāju švītrai, kur pa spraugām paspīda Juglas brūnais ūdens.

Tagad Vilnis aptvēra situāciju. Šis apvidus viņam nebij gluži svešs.

— Verstis trīs mēs esam novirzījušies uz kreiso pusi. Turēsimies vairāk gar mežmalu. Te drīz vajag nākt kādam ceļam, tam mums jātiek pāri.

Drāšu žogu gluži no acīm neizlaizdami, viņi uzmanīgi gāja nedziļi gar mežmalu. Pie plankotā ceļa no priežu biezokņa vērīgi izlūkoja labo un kreiso pusi. Nekas aizdomīgs nebij redzams ne sadzirdams.

Ceļš vēl jauns, maz lietots. Tikai dažas svaigas dubļainas ratu švītras uz tā. Tas pats, ko Vilnis te domājis.

— Tas iet uz smago bateriju pie Kaparāmura Ikšķiles apkaimē. To mēs vēl šopavasār te taisījam.

Krišupis piepēži bij saķēris viņa elkoni.

— Paskaties!

Soļu desmit no viņiem ceļa malā gulēja divi krievu zaldāti — viens ar galvu uz balto planku galiem, otrs otrādi, izstieptām rokām līdz elkoņiem rāvā ūdens piesmirkušā grāvī.

Vilnis ar Krišupu piegāja klāt.

Tie bij divi latviešu strēlnieki. Tas ar galvu uz ceļa, augšpēdu, jauniņš, aprecējušu asiņu caurumu deniņos, sarkanu lipīgu paklāju zem galvas un pleciem. Melns mušu mākonis aplipsis tikpat asiņu pelki, kā miroņa seju — ausis un deguns viņam pilns. Visdrausmīgākais tas, ka mušas rāpoja arī pa nāves mirkļa mokās plaši ieplesto acu redzokļiem, bet tie neparaustījās, meža grūžu un ceļa putekļu piebiruši.

Vilnis ar Krišupu izvilka arī to otro no grāvja un noguldīja uz ceļa.

Tā vecums nebij nosakāms, tikai saskatāma vispāri sejai apaugusi iesarkana bārda pūka. Līdz krūtīm atlauztu kaklu gulējis rāvā un tā sastindzis. Bēgli velti nopūlējās viņam galvu atlikt taisni — tā palika tāpat ar pakausi uz plankām, augšup pavērstu seju. Mute vaļā un dubļu pilna, resni uztūkusi mēle kā ārprātā mēdīdamās no tās rēgojās laukā pret svina pelēki apvāztām debesīm.

Bēgli nevarēja izturēt šīs šausmīgi izkropļotās

cilvēku sejas. Drebošām rokām sameklēja jaunekļa jērenicu un uzmauca to viņam pār acīm. Tam otram cepures nemaz nebij. Bet mēteļa kabatā lakatiņš zābakauta melnumā, brūniem asiņu plankumiem salipsis — viņi apsedza ar to pašu.

Krišupis aplūkojās. Grāvī iemirkusi vēl gulēja šautene. Viņš paņēma to un noguldīja abiem starpā. Noliecies, pamanīja grāmatiņu jaunajam frenča kabatā.

— Vai nepaņemt to līdzī?

— Es domāju paņemt, Tā kā tā vāciešu marodieri viņiem nekā neatstās.

Krišupis vēl apstājās nolūkodamies.

— Спите орлы боевые . . .

Vilnis sarāvās no tā nejaukā, kas izskanēja biedra balsī.

— Nezaimojies!

Krišupis pameta viņā iznīcinošu skatu.

— Par šiem te, tu domā? Par kritušiem vispāri nezobojas. Bet viņi bez tam ir darījuši to, par ko tas Parīzes ģenerālis reiz plātīdamies teica: es savu pienākumu izpildīšu līdz galam.

Viņš turpināja, kad viņi jau bij ceļam pāri un atkal gāja pa mežu.

— Bet tie — no mūsu sugas, kas domājas savu pienākumu izpildījuši dzejoļus rakstīdami un jūsmodami par viņiem.

Un atkal pēc kāda brīža.

— Patiesībā mēs visi esam lupatas un nelieši, salīdzinot ar šiem noslepkavotiem kareivjiem. Ne tik vien tie, kas dzejoļus raksta un jūsmo par karu drošā vietā sēdēdami. Ari tie, kas slapstas un bēguļo itin kā taupīdami sevi kādam augstākam pienākumam, bet patiesībā tikai glēvi sargādami savu pieri no slepkavu lodes.

Viņš nopurinājās riebumā — pret redzēto, vai sevī pašā samaniņo . . .

Vilnis klusēja. Ari viņš sajuta sevī ko līdzīgu, tam, par ko runāja Krišupis.

Lietus bij pārstājis. Debess sāka skaidroties. Mežs palika retāks, priedes šmaugākas, apvidus sausāks, un pauguraināks.

Kādas ataudzes malā bijusi zaldātu nometne. Smilkšu uzkalnos ieraktas zemnīcas koka skurstenīšiem virs uzbēruma un nokvēpušām nārām zem tā. Neizturama pelējuma, kvēpu un pūstošu ēdiena palieku smaka nāca pa šo trīs gadus smirdinātu mājokļu vaļā pamestām durvīm. Visur izbārstītas šautēju patronas un tukšas čaulas, šur tur zemē pamests kāds zaldātu katliņš, kāds apģērba lēveris, kādas speciāli tranšejām drukātas avīzes lapa. Drušku iesāņus no zariem pīta zirgu nojume. Aiz tās nosprādzis zirgs, ap kuŗu jau vārnas laidelējas ķerkdamas.

Bēgli manījās nojumei gaŗām: viegli uzkulties kādai vāciešu patruļai. Tad viņiem ienāca prātā kritušā kareivja grāmatiņa, viņi pietupa palūkot to.

Parastā zaldātu bodītēs pērkamā grāmatiņa no pēdējās kvalitātes papīra, kādas uzņēmēji piegādāja miljoniem un miljonu peļņā dalījās ar intendanturas ierēdņiem. Tintes zīmuļa raksts vietām izplūdis un nesalasāms. Citur kādas, tikai rakstītājam nozīmīgas piezīmes. No avīzes feļetona izrakstīts patriotiska dzejnieka jūsmojums par strēlnieku varoņdarbiem un smaidošu nāvē eju par slavu tautai un tēvijai. Bet turpat līdzās gaŗa bezkaunīga ziņģe, visu laiku dziedāta tranšejās un Rīgā strēlnieku ballītēs. Vaļējā lapīna ar svešu rokrakstu, acīm redzami māsas vēstule no Krievijas ar vienkārša cilvēka vientiesīgiem ziņojumiem par dažādām dzimtas un dzīves apstākļu kļūmām.

Vilnis nogrozīja galvu.

— Un tas ir viss, ko šis varonis atstājis nākamam kara vēsturniekam.

Krišupis tina grāmatiņu atpakaļ avīzes lapā,

— Viņš savu vēsturi rakstīja ar zobenu un asinīm, — kā kabineta batalisti saka. Diemžēl, pat šis dokuments nenokļūs lietpratīga izmantoja rokās. Līdzī nēsāt mēs viņu nevarēsīm. Apraksim tepat sūnās.

Grāmatīna vēl nebij lāgi iekašņāta, kad abi bēgli pameta darbu un uzlēca kājās.

Dienvidaustrumu pusē piepēži atkal sāka dārdēt lielgabali. Samērā ar to, ko Rīgā pēdējās dienās dzirdējuši, izlikās pavisam tuvu. Kad dārdoņa acumirkļiem pierimās, kā no krusas mākoņa vienā laidā nepārtraukti skanēja ložmetēju un šauteņu sprakstoņa.

Krišupis ilgi klausījās.

— Parastā kanonade tā nav, drīzāk izklausās pēc īstas kaujas.

— Rīgā jau runāja, ka vakar vācieši tikai līdz Ogresi pārnākuši Daugavai pāri. Liekas, tagad sāksusi virzīties arī tālākā frontes daļa.

Abi viņi klausījās atkal, samulsuši, pilnīgā neziņā.

Krišupis rauca pieri.

— Jūklī esam iekļuvuši... Es jau gandrīz vairs nešaubos, ka mūs sagaida tāds pats liktenis, kā tos divus varoņus.

— Vai labāk nevajadzētu mēģināt atpakaļ?

Bet tajā acumirkļī arī aiz viņiem likās, uz nupat pārietā ceļa, nosprakstēja daži šāvieni — pat lodes viņi sadzirda spindzam. Un saprata abi, ka tagad viena alga, uz kuŗu pusi.

Gandrīz skriešus viņi devās pasāktā virzienā. Lielgabalu dārdā ar nemitīgiem sikās sprakstoņas intervāliem galīgi pazuda laika apjauca. Pēc kādas stundas — divām — trim mežs spēji novērsās pa labi, ar asu apmalu aizsniecās gar plašu paugurainu, paegļu krūmiem noaugušu klajumu.

Prāvā lēzenā iedobumā zāli apauguši lauciņi, tikko izvagotu rudzu gabals, dārziņš ar apgrauztiem

pusaugu kāpostiem, kāršu sētas paliekas, aiz tām mājele ar skursteni un logu vienā galā, kūts durvīm otrā.

Pa nogāzi no meža puses patlaban nāca virs, lielu nastu aprāvies. Tur bij zaldātu sedli, apvazāts mētelis, zemnicā tikko izplēsta plīts, dažī skārda trauki un vēl citas sīkākas mantas. Svešos ieraudzījis, viņš palika visai nikns.

— Atkal jau te vazājas! Pa manu zemi nevienam nav brīv! Tās piecas zemnicas ir manās ganībās — palkavnieks pats man atvēlēja. Ejat tur uz to, tajā stūrī pie bērziem — tur tāpat vajag būt. Tur sapieri dzīvoja — šķipeles, kapļi un cirvji vezumiem mētājas. Griķis šorīt aiznesa veselu maisu četrcollu naglām. Ko jūs lienat te?

Bēgļi gribēja taisnoties, bet viņš neklausījās.

— Vai es tāpat neesmu izputināts līdz nabagam? Kāds man tas kartupeļu lauks! Katrs, kam acis pierē, redz, ka tur sēkla nav palikusi pāri. Tikko aizmetušies, katru nakti tie no baterijas iekšā. Ko es, vecs cilvēks, viņiem varu padarīt? Piesargies pats, ka nedabū vēl pa galvu. Sivēns bij, jau labi pabarots. Pagājušā naktī es dzirdu, ka kviec — kā izskrienu laukā, tā rati vien noklaudz uz upes pusi. Ko es ziemu bez aizdara iesākšu?

Krišupis izlietoja acumirkli, kad tas lādēdamies ķēra no paduses slīdošu māla podu ar nolauztu osi.

— Apmierināties, onkul. Mēs nemaz nenākam pa jūsu zemnicām ložņāt. Mums vajag uz Ogrī. Kur te var nokļūt uz Ogrī?

Bet tam gar viņiem nebij nekādas daļas.

— Sieva slima, no gultas nevar piecelties. Ko es viens cilvēks te iespēju pievākt — tāpat sveši vien vairāk aizvazā. Jā, un tad vēl melš: kas tad Baumanim, pie Baumaņa ir pulka štabs, Baumanis ar pulka putru cūkas baņo, Baumanim maiss ar zāģētu cukuru... Lai nāk un paskatās, kur man te ir tie maisi!

— Jūsu cukura mums nevajag. Pasakāt labāk, vai vācieši te nav kur tuvu.

— Vācieši vai krievi, man viena alga. Trešo gadu min cilvēkus kājām. Pāra naktīm šauj — pagrabiņā vien vairāk jānodzīvo. Velns viņus būtu parāvis ar visiem viņu kariem! Krievs vai vācietis, ļāvuši reiz mieru!

Pukodamies viņš ar savu nastu gāja prom uz mājeli. Pie stūra vēl atgriezās un kaut ko sauca ar sauja samiegtu dzelzs daiktu draudēdams.

Pieaugusi dārdoņa apslāpēja viņa balsi. Ari bēgli nedzirdēja viens otru — apmainījās zīmīgiem skatiem un devās tālāku.

Viņpus iedobuma un krūmāju apmalas augšā ar reizi saskatāmas vairākas mājeles tādu pašu izbradātu lauciņu vidū aiz nopostītām sētām. Tā kā drošāki vien palika šo cilvēku mitekļu tuvumā. Vilnis ar Krišupi abi reizē iedomāja, ka visu laiku viņus ēstgriba mocījusi. Viņi pagriezās tuvākajā mājā.

Resna pajauna sieva katuna jakā velteņa tupeļēm kājās istabā nāca viņiem līdz durvīm pretī. Naidis un cīņas gatavība visā viņas augumā.

— Ko? Maizi? Kādu maizi jūs te meklējat? Kādu maizi jūs te esat nolikuši? Pašiem mums būs jāiet ubagot — viņiem maizi! Ar mietu pa galvu tādiem diedelniekiem, kas te tagad vazājas apkārt!

Bēgli manījās laukā. Dusmīgā sieva sekoja viņiem pa durvīm, ieraudzījusi divus vīrus ar nastām no meža puses nākam, rokām plātīdamās un aizgājējiem pakalrādīdama kļiedza. Viens nesējs nometa laupījumu un kļiedza tāpat rokām mētādamies. Tā kā taisījās pakalskriet, tomēr galu galā palika turpat, salasīja nomestās mantas, tad abi ar koleģi turpināja ceļu, sirsnīgi atbalstīdami sievieti, kas spiedza nelabā balsī paegļu paugurā pakāpusies.

Vilnis gāja, acis zemē nodūris.

— Tā tad arī par diedelniekiem mēs tagad esam tikuši.

Krišupis pameta ar galvu.

— Tai sievai pilnīgi taisnība. Ko mēs trau-
cējam viņus pamestu mantu pievākšanas darbā.
Tur liecinieku nav vajadzīgs. Ir vēl arī zemāka
pakāpe par diedelniekiem — saimnieku pazaudējuši,
klejojoši suņi. Man liekas, arī to fazi mēs vēl iz-
dzīvosim.

Un tad viņš ar īgnu smieklu pārtrauca pats sevi.

— Līdz kādai drankībai cilvēks var noslīdēt
savu kailo dzīvību glābdams!..

Vēl dažām mājelēm viņi pameta likumu apkārt.
Iztālēm noskatījās sievietē, kas zemu pārliekusies,
kājām šķeterēdama, ik pēc desmit soļiem stādamās
stiepa čuguna krāsniņu, gaŗu nomelnējušu skārda
cauruli pa zemi līdzī vilkdama.

Piekalnē sprunguļiem piemētāta aciņa ar cauru
spaini. Bēgli piestāja nodzerties.

Te viņiem pienāca zēns, salasījis pilnu klēpi
slaidu, spodru lādiņu čaulu. Pats priecīgs, nerādīja
nekāda naida pret svešniekiem.

— Tur, kur tā baterija stāvēja, visa plava pie-
mētāta. Es jau trešo reizi nesu. Divdesmit piecas
man jau mājās.

— Ko tu ar viņām darīsi?

— Viņas ir misiņa. Es tās pārdošu. Vācietim
misiņa nav.

— Tur tev iznāks labs veikals. Vācieši pat mi-
siņa tureklus no visām savām durvīm noplēsuši.
Bez tam tu būsi pirmais latvietis, kas uzsācis tirdz-
nieciskus sakarus ar valdošo tautu. Tikai uzmanies,
ka tevi neapšmauc — un neielaidies uz maiņu pret
viņu konjaka pudelēm.

— Mans tēvs pārdod tikai par cara naudu.

— Tev ir prātīgs tēvs. Vāciešu kaizers tikpat
drošs kā krievu cars. — Bet vai tu nezini, kur te
ceļš uz Ogrī?

Zēns zināja ceļus tikpat uz Ogres staciju, kā uz visām tuvākajām pārejām pār upi. Bēgli tika skaidrībā, ka virziens jāietura vēl vairāk uz labo pusi.

Iepretim pēdējai mājai klībs, gaužam bāls jau-neklis, viņus ieraudzījis, apstājās un gaidīja.

Tas nelamājās un neturēja viņus aizdomās. Nolūkojās vērīgi un pamāja ar galvu.

— Jūs bēgat no Rīgas.

Bēgli bij pārsteigti. Vilnis palika ari mazliet tramīgs.

— Kā jūs to varat zināt?

Jauneklis pasmaidīja.

— Nu, tas nemaz nav tik grūti. Jūsu drēbes vairāk no pilsētas nekā no laukiem. Kabatās jūms, bez šaubām, laucinieku dokumenti, bet vāciešus jūsu āriene pārlicinās labāk nekā dokumenti. Es to esmu dzirdējis un pats piedzīvojis Polijā, leišos un Baltkrievijā. Viņiem ir speciali apmācīti aģenti pārbēdzēju uzzīmēšanai. Palūkojat mani. Vai kāds var teikt, ka es esmu kara invalids, tikai pirms četriem mēnešiem izlaists no Velikije-Luki slimnīcas?

— Invalidiem taču nav jābaidās.

— No vāciešiem visiem jābaidās. Es viņiem par kapeiku neuzticos. Viņu pašu karamāksla ar trim ceturtdaļām dibinās uz spiegošanas sistemu, tāpēc viņi arī visā pasaulē un visur meklē spieģus. Mēs te esam bēgli un tūlīņ pēc vāciešu ienākšanas mēģināsim tikt atpakaļ uz Bausku. Krievu atgriešanai es vairs neticu.

— Varbūt, jūs zināt, kur viņiem tagad te tā fronte?

— To neviens nevar zināt, es domāju, paši viņi ari nē. Frontei vajadzīga pretfronte — augšup aiz Daugavas, Jaunjelgavas apvidū tā vēl ir. Jūs dzirdat, tur patlaban vēl kaujas. No šejienes latviešu strēlnieki jau vakar pēcpusdienā atkāpās. Pa nakti un šorīt te iet juku jukām. Gaismiņā kāds ducis noklīdušu krievu ceļu prašņādami aizmaldījās uz

Juglas pusi. Pirms stundām trim atkal seši vācu kavaleristi taisni no tās puses te izjāja cauri. Pa mežu līdz Ogrēi jums diviem vien viegli izslapstīties, tikai es nezinu, kā būs tas viņā pusē. Apvidu jūs pazīstat?

— Ļoti labi. Mēs paši esam no turienes.

— Tad tā lieta nav bez izredzēm. Pamanāties tikai, kamēr vācieši vēl nav Daugavai pāri. Pēc kanonades spriežot, viņi patlaban iet uzbrukumā. No krieviem jums nav jābaidās, atkāpjoties viņiem pa vidu te visu laiku maisās bēgļi. Bet piesargāties no vāciešiem — it sevišķi, ja jums kāds uzdevums.

Krišupis atmāja ar roku.

— Mums nav nekāda uzdevuma. Mēs vienkārši esam savas ādas glābēji, no Rīgas bēgam uz savu pagastu.

— Viena alga. Tā jūs darīšana. Bet es tomēr saku: sargāties no vāciešiem. Ari jūs Rīgas darbus viņi uzzinās. Vislaimīgākā gadījumā jūs varat nokļūt gūstekņu nometnē, bet ari tādu laimi es jums nenovēlu. Tilti pār Ogrī ir nopostīti, bet ūdens sekls, kurā katrā vietā jūs tiksat pāri. Lai-mīgu ceļu!

Bet gabaliņu pagājis, viņš vēl atskatījās, tad apstājās.

— Pagaidāt acumirkli!

Vilnim tas izlikās aizdomīgi.

— Kas viņam vēl padomā?

Krišupis bij gluži mierīgs.

— Nekas slikts. Es pazīstu cilvēkus no sejas.

Patiešām, tam nekas slikts nebij padomā. Viņš iznesa bēgļiem doniņu rupjas maizes.

— Es domāju, ari tā jums noderēs ceļā. Vairāk nekā nevarēju sameklēt.

Un kad bēgļi pateicās, viņš smējās.

— No acīm es nolasīju, kas jums prātā. Es pazīstu cilvēkus.

Nobriedušās maizes gabaliņu kāri iegrauddami, bēgli turpināja ceļu.

Meža joslā viņi sajūtās puslīdz droši. Pa retajām priedēm varēja redzēt tālu uz visām pusēm — viņi pamanītu drīzāk, nekā viņus. Bet pļavu pārspraugām pāri manījās pieliekušies, gar krūmiem slēpdamies. Tikai divas mājas vēl pagadījās ceļā — sašķiebies šķūnītis meža pļavā un acīm redzami kaut kādām kara vajadzībām celta būda. Abām viņi pameta likumu apkārt, nevarēja jau zināt, kas tur slēpjas.

Sākās tranšejas augstiem uzmetumiem vienā pusē un likumoti izejas grāvji. Neviens zaldāts tātajs nebij iekāpis. Spējos izliekumos baļķiem izbūvēti, resnām stiepulēm sasaistīti pagrabīni ar šaujamiem lodziņiem, pa kuŗiem ložmetējs ne reizes nebij degunu izbāzis. Bet tālāki atkal dzelonārašu sapīnājumi, kur tālu jāmeklē caurejamā sprauga.

Lielgabalu dārdoņa apklususi. Metala krusas šalka izlikās it kā tālāka. Gājēji apstājās neziņā. Vai velti nemeklēs fronti, kuŗai cauri un viņā pusē tikt? Vai tā nevirzās projām, noslaucīdama un līdz aizraudama visu to, kur viņi domājuši patverties?

Bet tad sāka dārdēt atkal. Ausis plēsa šī simts tērauda rikļu rēkoņa, smadzenes apdulla, nekā sakarīga vairs nevarēja domāt. Vējš joņiem atnesa riebiņu pulvera smaku — kā no raganas ķēķa, kur milzu katlā vārījās dzīvu cilvēku gaļa.

Koku starpā paspīda ūdens. Pēc piecām minūtēm jau nepārprotami redzams, ka tā Ogre. Dzidri brūnā rāvas lenta sīkām mirgām aši slīdēja lejup, akmeņu no vietas saplosīta. Viņā pusē no pašas malas un pāri paaugstā krasta ovalam sprogains baltalkšņu krūmājs. Šajā pusē priedes palikušas gabaliņu atstatu, pie ūdens tikai veca ieva tārpu apgrauztiem, pelēkos tīklos ietītiem zariem, kupla ataudžu pudura apņemta.

Vilnis ar Krišupi ielīda pudurī novērot apkārtņi. Upei pāri tikt nieka lieta, bet jāzina tomēr, kas viņā pusē.

Viņi sēdēja puslīdz drošā patvērā uz noliektām ievas atvasēm. Ūdens čurkstēja tepat zem kājām, sakuldams dzeltenas putu grīstiņas pret koka kaiļām saknēm un grūžu saskalām. Turpat atvarā sagāztas neizšautas trīscollu granatas.

Tuvākai apkārtnei acis pārlaiduši, bēgli sāka izlūkot viņējo krastu. Bet tālīņ viņus iztrauca pakavu klinkstoņa un paklusas cilvēku balsis.

Pāra simts soļu augstāk no meža šajā pusē izjāja desmit vācieši. Nemaz nepavilcinājušies krastā, devās upei pāri un pazuda aiz krūmainās iekares. Pēc dimdoņas spriežot, aizjāja iešķērsām Daugavas virzienā.

Atkal atjaunotie lielgabalu grāvieni saplūda vienā laidā, pat ausī čukstot sēdētāji nevarēja sadzirdēt viens otru. Un kad uz brīdi aizrāvās tā gārdošā pūķa rīkle un dīvainā nervu sprindzinātājā klusumā tikai tāļa sīko šauteņu šalka bij sadzirdama, pa jātnieku pēdām upi pārbrida lielāks pulks kājnieku metala kaskām galvās, durklotām šautenēm pār plecu.

Daži upes vidū atbīdīja kaskas pakausī, smēla sauļā ūdeni un vēsināja seju. Citi ar krūtīm metās uz akmens, iestrēba dzidribrūngano rāvu un tad norija, kā vistas galvu atpakaļ atmezdami. Tā viņi tur knābāja ilgi, kamēr pārējie jau bij nozuduši viņpusē krūmos.

Minutes desmit vēlāk izbrauca minumetēju baterija. Pats pirmais zirgu pāris, tikko priekšējām upē iebridis, pieklupa ūdenim, ne piešu dūrieniem, ne ar iemauktu raustišanu nebij dabūjam tālāk. Pakalējie, dzeramo saoduši, traucās uz priekšu, slaištīdamies, klupdami un sprauslodami sabruka vienā juceklī. Lielie riteņi iekaukdamiēs sitās pret akmeņiem, tērauda aizjūgi lēkāja tarkšēdami. Pus-

stundu dīvainais nudzeklis rāpoja Ogrei pāri. Ari šāvienu dārdoņā labu laiku bij dzirdams, ka aizbrauc iešķērsām, Daugavas virzienā.

Vilnis pieskāra biedrim.

— Viņiem tur ceļš, un mums jātiek tam pāri. Kā to lai izdara, ja viņi pastāvīgi jā un brauc?

Taisni kā par apstiprinājumu viņa bažām krastmalā atkal parādījās četri vācu kājnieki. Tikai vienam šautene pār plecu. Bet tas pats apstājās upes vidū, pieliecies brīdi skatījās, tad cēla šauteni pie vaiga un sāka mērķēt — likās, taisni uz ievu puduri divi simts soļus lejāk.

Sēdētāji bij instinktīvi satvēruši viens otra roku. Ja nebijis lielgabalu dārdoņas, viņi manītu, ka ari elpu aizturējuši.

Šāviena viņi nedzirdēja, tikai pelēks mākonītis nokūpa gar šautenes stobru. Sīka dzidri-brūna strūkla uzsitās gaisā soļus trīs no ievas cera. No virpuliša aiz akmens pile apmeta kūleni, tad uz sāniem, vienu pleznu virs ūdens, sāka slīdēt lejup pa straumi. Vācietis pārmeta šauteni pār plecu un jau paspēra soli.

Bet tad pile, itin kā noģidusi, kas viņai gaidāms, apsviedās uz vēdera, spārniem atbalstījusies viegli virmotā ūdens līmenī, trīs reizes mēģināja un atkrita. Tomēr beidzot pacēlās neaugstu, tad iešķībi un gausi laizdamās, palēnām noslīda kaut kur viņpuses alksnājā.

Vācietis rokas vien noplātīja.

Krišupis palaida Viļņa roku un nokratīja galvu.

— Ja nu viņš atnācis šurpu...

Un pēc brīža, pašizsmējēja smīnu sejā.

— Viena pile izglāba divus lielus cilvēkus... Vilni, paturi prātā, ka divas cilvēku dzīvības tagad atpērkamas par vienu meža pili.

Vilnis domāja ko citu.

— Patlaban pārāk riskanti mēģināt tikt tur pāri.

Redzams, vesela karaspēka nodaļa izklaidus iet pa to ceļu.

Un nolūkojies, kā atkal desmit kājnieki pārbrien upi, turpināja.

— Cits neatliek, mums jānogaida nakts. Tumsā viņi droši vien vēl nestaigā pa mežu.

Pārāk ilgi nakts arī vairs nebija gaidāma. Ūdens pie viņu kājām pazaudējis dzidrumu un palicis tumši brūns. Ogrē likās asiņu pielījusi. Mākoņu vāks pār viņpuses krūmāju novāzies zemāku. Vējš pierimis. Smirdošie garaiņi no raganas ķēķa smagi pieguluši upes grāvu. Lielgabalu dārdoņa palikusi dobjāka, metala krusas sprakstoņa tikko sadzirdama.

Jau krēslā viņi vairs neredzēja vāciešus pāri brienam. Kad ap to vietu priežu stumbri krastā jau sāka saplūst iesarkanā neatšķiramā blīvā, viņi devās ceļā.

Virš ūdens vēl bija saskatāmi akmeņi, pa tiem viņi diezgan viegli pārļaivoja upi. Apaugušā stāvā krastā tikt jau nācās grūtāki. Nobrukušās māla kraujas un neizlienami biezoņi desmitējādi izlocīja viņiem ceļu. Viņi gāja stādāmiešos un vērīgi klausīdamies. Visapkārt krūmājā pilnīgi klusu, bet zem kājām lūztoša sapuvuša pakrišņa krakšiens, drēbju švīka zariem pieķeroties, pat skaļāks elpas atvilciens arī caur lielgabalu noklustošo dārdoņu dzēla ausīs.

Visvairāk viņi baidījās ceļa, pa ko tie te pirmi aizjāja un aizbrauca. Bet stundu, divas, trīs gājuši un nekā neatraduši nosprieda, ka tas bijis tikai neiebūkts, tumsā arī nepamanāms meža ceļš. No vietējo vāciešu nodevējiem tiem zināms pats mazākais krūmājs un katra taka.

Viņi gāja pa uzkalnainu sausu apvidu. Reizēm kāpa paegļiem apaugušā paugurā, reizēm brida pa garu zāli apaugušu noleju. Augusta nakts nebija pārāk tumša, cieši uzmanoties viņi izsargājās no ūdens

pilnām granatu izgrautām dobēm un tranšeju grāvjiem. Garš, likās, bezgala garš dzeloņdrāšu žogs viņus ilgu laiku turēja dienvidaustrumu virzienā, kur pēc Vilņa aprēķina jāvērsas bij vairāk tieši pret austrumiem. Bet tad pilnīgi negaidot kaut kur ļoti tālu uzliesmoja zilgana raķete, uz acumirkli blāvi paspīda arī līdz šejieni. Tikai pieci soļi priekšā atēnojās labi kopts lauku ceļš šķēršu žogam un ar atceļamiem drāšu pīteņa lomiem.

Viņiem pietika šī acumirkļa, orientēties apkārt-nē. Rokas saskrāpēdami, drēbes ieplēzdami viņi atvirzīja atceļamos lomus un izgāja viņpus krievu ierakumu trešās līnijas. Ceļš tikko samanāmi pelēksnīja viņu priekšā. Viņu nogurušās kājas mina sabrauktās grants mīkstu paklāju.

Tikai tagad viņi atgīdās, ka situācija mainījies. Labajā pusē lielgabali apklusuši, arī ložmetēju un šauteņu tarkšēšana. Nu dārdēja vairāk pa kreisi. Vairāk izklaidus, tuvāk un tālāki, spalgāk un dobāk. Kā rūsa bieži paplīvoja gaisā, bet tik viegli, tāli un skrejoši, ka gājējiem pat acis nepazīlba.

Krišupis, apstājies, brīdi klausījās.

— Tie ir krievu lielgabali. Es viņus viegli atšķiru.

— Bet kāpēc vācietis apklusis?

— Viens no diviem, vai nu viņš mēģinājis Daugavai pāri tikt un nav paspējis, vai arī pārcēlies un ieņēmis drošas pozīcijas, gaida gaismu. Tu taču pazīsti šejieni, vai nav noredzams, cik tālu tie šāvienī plīvo no Daugavas?

— Ja zinātu, kur mēs patlaban atrodamies, es noteiktu uz verstes. Bet pasaki man, kas tas ir par mežu tur priekšā?

Izrādījās, ka tas nav nekāds mežs, tikai paprāva atauga. Tūlīņ aiz tās viņi izgāja uz kāda lielceļa. Iesāpus tumsā rēgojās kaut kas, milzīgam stabam līdzīgs.

Viņi pārkāpa grāvim un pa auzu lauku gāja turp. Vecas vējdzirnavas nolauztiem spārniem, valēju durvju caurumu. Izbiedēti kovvārņi spārniem plīkšinādami un ieķērkdamies kā skrejošas ēnas izlēca no iedauzītās galvas, palaidelējās apkārt un sabira atpakaļ.

Vilnis sāka atjaust apvidu. Bet viņpus dzirnavām vajadzēja būt ataugai, agrāk te garām braukdams, viņš katreiz bij jūsmojis par šmaugiem, baltiem, gluži kā nomazgātiem bērzu stumbriem. Tagad tur samanāms tikai neaugsts vilnais izcilnis. Un kad viņš pagājās turpu un rokām sīkās rasainās elkšņu atvases skārdams paspēra pirmo soli, tad paklupa pār augsta celma šķautni.

Ataugas celmājs, dzirnavas nolauztiem spārniem ar kovvārņiem iedauzītā galvā — tos pirmos jāsatiek sava pagasta tuvākajos kaimiņos... Vilnis tikko varēja tikt grāvim pāri atpakaļ uz lielceļa. Visi locekļi smaga gurdenuma pilni, kājas ceļgalos sāpēja, acis vērās ciet.

Krišupis pagaidīja, kamēr viņš pienāk klāt.

— Vai mums nevajadzēs atpūsties? Es manu, tu esi piekusis.

Bet Vilnis tikai pie sava pagasta robežām gribēja atpūsties. Vēl labs gabals ejams. Gausi vilkdamies un ar miegu kaudamies, viņš lūkojās pa vienu pusi ceļam, pa otru, zīmēdams senāk pazīstamās vietas. Bet tumsa un, varbūt, vēl kas cits, visu pārvērtis izblīdušu, klīstošu, svešu un itin kā baigu.

Tikai tās trīs priedes un vecais verstes stabs tāpat pie ceļa atzarojuma. Bet drošības dēļ tomēr pārkāpa grāvim un aptaustīja četrus miklus stumbrus, tikko viežamus pret tuvā meža melnumu.

Nu vairāk nebij nekādu šaubu. Viņi nogriezās pa sānceļu, kas likās tiecamies taisni turpu, kur vēl dārdēja reti lielgabali. Daugavas pusē gluži klusu. Varbūt, vācietis atkāpies un aizgājis pavisam prom. Tie pie Ogres taču arī devās uz Kurzemes pusi...

Tīksmīgo jausmu māca nogurums. Kalnā kāpjot lopu izmīnātais ceļš likās dziļām dobēm izgrauts. Kājai lejāki noslīdot, itin kā sāpe iesitās pakausī. Jāapstājas atvilkt aizķērušos elpu.

Ari Krišupis bij apstājies.

— Dabūjuši te kaut kur ūdeni. Mēle pavisam līp pie žokļiem.

— Tur kalnā ir muižiņa. Ari akai vajag būt. Es te savā laikā diezgan daudz esmu braucis cauri.

No šejienes pār kalna apmalu tikko samanāms tumšs koku pudurs. Gājējiem augšup virzoties, tas pamazām iznira pretim, atdalījās vecu liepu zīmīgās ovalās piramides, spraugās sāka balsnīt mājas siena. Vēl mazliet augstāk varēja jau atšķirt jumtu konturas ar slīpām brodiņa līnijām.

Vistuvāk kaut kas masīvi kantains. Tā bij ēka ar nojauktu jumtu. Tūliņ aiz tās vārti un pagalmi. Baltā dzīvojamā māja liepu pudurī palika patālu kreisā pusē. Ceļš virzījās cieši gar saimniecības ēkām. Lielajai mūra kūtij visas durvis vaļā, pat raksturīgās lopu smakas nemanīja.

Bet tukšas šīs mājas nebij. Attālāku varēja saklausīt uzināmies sausā barībā un smagi elsojam. Pat suns kaut kur ieņurdējās. Izslējās gaisā akas mēles un vindas trijstūris. Krišupis tūliņ bij klāt, atkabinājis smagi piesmirkušo spaini, ļāva gludai kārtij slīdēt caur plaukstām. Veldzinošs ūdens vēsums ar nosūnojušu grodu smaku dvēsmoja pretī. Ķēde augšam džinkstēja, spainis blāksēdams atsitās ūdenī.

Suns ierējās attālu, miegaini, acīm redzami svešu gājēju te sen pieradis. Bet tad liepu pudurī čikstēdamas vērās durvis, bij dzirdama nikna balss, kas pucināja suni. Tas izlēca uz ceļa un, tumsā nesaredzams, riedams sāka mest līkumus ap neaicinātiem akas smēlājiem.

Liepu pudurī durvis noblāksēja, dzirdami uztraukti saucieni un grīdas dīmdoņa. Vilnis atrāva

Krišupi no akas. Spainis, brauca lejup, kladzoši pret grodiem daudzīdamies un ūdeni šlakstīdams.

Bēgļi skrēja pa nokalni, tad nost no ceļa pa zāli pieaugušu dziļu grāvi, sapinās kārklos un pieplakuši palika guļam. Kalnā kladzēja durvis, cilvēki čaloja, pirmītējs rīdīja suni, kas nebij nodabūjams lejāk. Nosprakstēja trīs četri šāvieni, lodes aizspindza kaut kur pa gaisu.

Pēc kāda laika tur kalnā atkal noklusa. Suns nurdēdams aizvilkās prom. Vilnis ar Krišupi tomēr gulēja vēl, nezinādami, vai uz ceļa nav palicis sargs. Kad Krišupis beidzot sāka raustīt Vilni, tas bij cieši iemidzis. Tikai ar pūlēm viņš to uzdabūja kājās. Klusinām, ar lielu līkumu viņi vilkās atpakaļ uz ceļa. Brida pa nenoplauta sēklas dābola gabalu, pinās sīkstajos, veldē sagulušos stiebrus un klupa. Vilnis, kā piedzēries, tikko vairs spēja uztrausties kājās.

Ari uz apaļiem kokiem noklātā karaceļa viņš streipuļoja, tikai pa pusei apjauzdams, ka jāiet un ka viņš iet. Zem rokas sapņemis, Krišupis to veda. Splāva un nevarēja izsplaut no aizkaltušās mutes.

— Nolādēts liktenis! Pat nodzerties neļauj.

Vilnim līma viss augums.

— Es tālāk vairs nevaru. Acis veras ciet, es nekā vairs neredzu.

Viņi nogriezās purva krūmājā, gabalu brida pa slapju līganu sūneklī, tad atkrita uz grīsi apauguša činkura. Viena alga, redzami no ceļa, vai nē, tālāku viņi nevarēja.

Krišupis tomēr vēl nenorimās. Gulēja uz muguras izstiepies, rokas zem pakauša savijis, un skatījās nakts tukšā melnumā.

— Nolādēts liktenis! Suņa liktenis!.. Suņa... Kas mēs par suņiem? Pat suns mūs dzen no mājām... Zinājuši vismaz, kas tur šāva: krievi vai vācieši. Vai tu nesaklausīji, kādā valodā viņi tur blaustījās?

Kad Vilnis neatbildēja, to paraustīja aiz rokas, bet tas pat nepakustējās. Gulēja uz sāniem sakņupis un krāca neglīti. Krišupis aizvēra acis un palāvās pārvarīgā noguruma snaudai. Pāri purvāja krūmiem vēl nozibsnīja gaisā. Vēl divi tāli lielgabala šāviņi. Iepīkstējās kāds purva putns, tad palika klusu, kā nomirušā pasaulē.

Gaismai svīstot pasaule spēji uztrūkās no grūta murgu pilna miega.

Raganas katls atkal sācis vārīties. Lielgabalu dārdoņa, ložmetēju tarkšēšana, šauteņu sprakstoņa sajukusi aklā auļojošā mutulī. Tagad vairs nebij nekādas labās ne kreisās, nekā tāla ne tuva. Zeme drebēja līdz pašiem pamatiem. Atskaidrojusies debess pārvilkās ar sārteni bālganu plēvi. Milzīgs vārnu bars kā apdullis zemu griezās uz vienas vietas riņķī.

Drebošā dunošā zeme atgrūda Krišupi no sevis. Viņš uzlēca sēdus un meta apkārt nejēgas skatus. Ieraudzīja Vilni tāpat pakritušu uz sāniem sūnā, kā krampjos savilktām dūrēm, sarauktu seju. Sagrāba to aiz pleca.

— Celies! Vai tad tu vēl nedzirdi?

Vilnis dzirdēja sen. Savāds stingums bij apņēmis viņa locekļus, pa kuriem dzeldami skrēja zemes drebuļi. Tikai Krišupim piepalīdzot viņš piecēlās kājās.

Zobī viņiem abiem klabēja no nakts dzestruma, sejas pelēkas rīta ausmā. Balsis likās pavisam apdzisušas un vārgas, jāpieliecas gluži pie auss, lai sadzirdētu viens otru. Vilnim bij jāmēģina vairāk reižu, līdz dabūja pār lūpām.

— Mums jāiet taisni tajā ellē.

Krišupis paraustīja plecus.

— Tagad viena alga. Vai tad mēs zinām, kur viņa sākas, kur beidzas? Labāk lai mani granata trāpa, nekā kāds prūšu idiots ar lodi pienaglo pie priedes.

— Vai tur pagastā vairs kāds ir palicies. No pirmo un otro pozīciju joslas starp Daugavu un

dzelzceļu viņus izraidīja jau piecpadsmitā gada rudenī.

Krišupis tomēr nedomāja tik skeptiski.

— Es esmu redzējis Kurzemē palikušos. Un nobrīnējies, ka arī pie granatām un visas tās elles zemnieks var pierast. Kad sāk šaut, viņš ar saviem lopiņiem noslēpjas pagrabiņā vai vienkārši aiz savas mājeles sienas. Bet lādiņa izgrautās bedres vēl nav beigušas kūpēt, kad viņš jau atkal jūdz zirgeli, iet ecēt un sēt. Kam viņš sēj — kas būs tas plāvējs, nav viņa daļa. Ari viņam ir savs pienākums, un to viņš izpilda līdz galam. Apbrīnojams tomēr šis latviešu zemnieks. Man liekas, pats velns viņu nenodzīs no šīs zemes.

Vilnis vēroja Daugavas pamali, kur dūmu mutuļi pavērpās augšup un tad izblīda pelēkā strēlainā mākonī, ko lēns vējiņš lēnām plēta tālāk Vidzemei pāri. Izsalcis polips stiepa savus taustekļus arvienu garākus.

Uz kokiem noklātā ceļa viņiem bij jāpievirzās malā un jānogaida. Krievu kaŗaspēka nodaļa gāja garām uz to pašu pusi.

Tur bij savāds juceklis. Pussimts kazaku, kājnietki, lauku ķēķis un daži vezumnietki. Nesteigdamies, vienaldzīgi virzījās garām, neuztraukdamies par to drausmīgo rūkoņu tur iesāpus, paviršu skatu pametuši abiem gājējiem ceļmalā. Acīm redzami, tādu te sastapuši daudz.

Nopakļis kūņojās bārdains večuks augstā vezumā uztupies. Viens zirgs viņam klībs, to viņš gandrīz bez apstājas sita ar resnu, pavisam jau nokultu bērza vicu — nesteigdamies, neuztraukdamies, tikai reizēm roku atpūtinādams un nolūkodams lopam kādu mazāk apdauzītu, vēl kaut cik sajūtīgu vietu. Vezumā jūkām ar parastajām zaldātu mantām arī apaļš pulēta koka galdiņš, klūdziņām pīti bērnu rati bez riteņiem, lemesnica ar visiem le-

mešiem un maiss, kam pa vaļējo galu laukā rēgojās pusauga kāļu laksti.

Večuks bij labsirdīgs un runīgs. Pameta abiem gājējiem ar galvu un pamirkšņnāja acīm.

— No vāciešiem bēgat? Tas ir tas prātīgākais. Vācietis tūliņ ņem gūstā, darbā liek un pie staba sien.

— Jūs nebēgat?

— Mēs? Nu, tā ir pavisam cita lieta. Mēs atkāpjāmies. Uz Kropengofu — zināt, ir tāda vieta, ko sauc par Kropengofu — tur būs mūsu divizijas štabs.

— Mēs atkal ejam taisni turp, kur tā šauj. Vai tas nav bīstami?

— Tur? Kas tur to baidīties? Tikai nevajag līst tur, kur lādiņi krīt. Mūsējie jau visvairāk šauj, to tūliņ var dzirdēt. Vācietim te ir tikai divas trīs baterijas, viņš lien Daugavai pāri un mūsu artilērija attura, kamēr karaspēks atkāpjas. Pulka komiteja saka, mums nebūtu vēl jāatkāpjas, bet vācietis apiet mūs no tās puses. Mēs varam palikt maisā.

— No Rīgas puses — tas ir iespējams, Rīgā viņi iegāja jau vakar vakarā. Šodien visu dienu brauc cauri — laikam gan mēģina jūs ielenkt. Rīgā jūs neesat bijuši?

— Kādi jūs? Es? Nē, bet es esmu bijis pie Kauņas, Šauļos, Bauskā — zināt, ir tāds miestiņš Bauska. Nu, no turienes vācietis mūs trieca!

Viņš pasmaidīja tā, it kā cits bijis tas triecamais.

Bet piepēži kur iepakaļ vai iesāņus, likās, ne visai tālu, norībēja atsevišķs lielgabala šāviens. Vezumnieks palika tramīgs.

— Iš, nolādētais! Lien jau aiz muguras! Vai patiešām grib atstāt mūs maisā!

Un ceļgalos paslējies, kā negudrs sāka vicāt klibo zirgu. Sīdzams iekaisa pats arvienu vairāk, sakostiem zobiem, izspiestiem acu āboliem simts krunkās sarauktu seju, strādāja kā kūlējs uz labī-

bas klājiena. Mitējās tikai galīgi aizkūsis, atšļuka sēdus un atlieca seju pret debesīm.

— Ak kungs! Par kādiem grēkiem man šitas maitas gabals iedots! Nobendēs viņš mani, nolādētais. Barabanovam divi tādi, ka turi tikai. Silka vakar vienam zemniekam no arkla izjūdz — ari nekas... Lūk, runga! Paņem draudziņ, palīdzi, tu tur lejā labāk vari. Tā — pa kājām, pa kauliem, tur viņam vēl sāp.

— Kāpēc jūs viņu tā mokāt? Viņš taču klibs un nevar.

Braucējs noskatījās nesapratā. Tad viņa seja piepēži palika sarkana līdz pat dzeltensirmām pinkām apaugušiem deniņiem. Balti acāboli spiedās no pieres.

— Kā? Ko murkšķi? Es — moku? Tu gribi, lai es tās maitas pēc palieku maisā? Vācietis man lai siksnas griež no muguras laukā? Vai jūs abi tikai neesat spiegi?

Viņš aplūkojās, it kā palīga meklēdams. Bet tuvumā cita nebij. Pārējie labu gabalu priekšā, pašiem viņiem te jāklīdz pilnā kaklā, lai gan šāvienu dārdoņa palikusi manāmi retāka.

Kājām gājēji pasteidzās apmierināt aizdomīgo. Krišupis pasniedza savu puspīpoto papirosu. Tas viņu atkal atlabināja. Ar lielu labpatiku viņš ievilka dūmu, krunkas viņa pierē noplaka.

— Svarīgs dūms — paldies, draudziņ. Mums te jau trešo nedēļu machorku vairs neizsniedz. Nolādētie komisari, paši visu nopīpo. Kam man tie komisari un komiteja, kad machorku nedod! Vecā režīma laikā nekad tā nebij, ka zaldātam nava ko pīpot. Cars teica savam ģeneralim: dod krievu zaldātam ko pīpot, un viņš tev vācieti un visu pasauli sakaus dranckās.

— Jūs daudz esat kāvušies?

— Mēs? Kādi mēs? Es? Es nē — kas es vairs par zaldātu! Man četrdesmit pieci gadi. Bez divi

mēneši četrdesmit trīs bij, kad iesauca mobilizacijā. Tikai divi mēneši trūka, es jums saku! Pirmās šķiras zemessargs. Un tad uzreiz tās sarkanās laņņas pie sienām! Kam bij maiss kviešu ko ieļrūst vecākajam, tie palika mājās, nolādētie. Tu — ej un kalpo par caru un tēvijū. Tēvijū! Kāda man te tēvijā! Kas es par zaldātu? Sešas nedēļas dzenāja pa Ostaškovu, purnu izdauzīja — gatavs, saka! Uz vezuma — un tā es te braucu jau trešo gadu. Četrdesmit pieci gadi, bet mājās nelaiž.

— Jums pašam sava saimniecība?

— Mums? Kā tad nē — ir. Man ir.

Jaukās atcerēs viņa seja atplauka vēl vairāk.

— Divas govīs un ķēvīte — o! Balts purniš un balta pakaļkāja, bet pati bēra. Uzbaro, spalva mīkstiņa — kā samts, kad ar plaukstu paglauda. Un kumeliņš — o! cukuru no sauļas ēda... Sievele un meita — pirmā skaistule, turpat pie bodnieka dēla izlaidu. Bagāts cilvēks — man pāri zābaku, šitos pašus, vēl tagad kājā, bet sievai zīda lakatu ar bārkstīm... Tikai zemītes maz, tā mūsu nelaime. Dēla dievs nebij devis, piegriezuma nekāda.

— Nu, tagad jūs dabūsat.

— Tā jau mums sola. Revolūcija jums dos, saka. Protams, ka dos. Viņai jādod! Par ko mēs cīnījāmies, par ko asinis lējām!.. Nu-u! Tad velciet jel, maita!

Un atkal ceļgalos palēcis, viņš bez apstājas tēsa klibo lopu, kuļam jau sarkanās švītras stiepās pa dziļajām ribu rievām. Rikšiem viņam vajadzēja, lai citi neaizsteidzas priekšā pie zemes dalīšanas...

Vilnis ar Krišupi nogriezās pa grambainu sānceļu, nu jau taisni uz sava pagasta robežām.

Lielgabalu šāvieni palikuši pavisam reti. Ložmetēju nemaz vairs nedzirdēja, šauteņu plīkšieni pastarpām izklausījās pavisam niecīgi.

Kādā bērzu un kārķļu krūmāja spraugā gājējiem atkal jāpievirzās malā un jānogaida. Brauca

pretim divi maisiem un mantām piekrauti vezumi bez paša braucēja. Tas ar sievu un puiku dzina pakal pulciņu lopu. Pusakls vecis uz nūjas balstīdamies kliboja iepakal. Lopu dzinēji, paši aizņemti, svešiem gājējiem nepiegrieza vērību. Viņi apvai-cājās klibajam.

— Kurp ejam? Krieviem līdzī — pie vācieša mēs nepaliksīm. No Skrundas viņš mūs izdzina, te viņam arī nedosimies rokās.

— Jūs domājat, Krievijā būs labāk?

— Krievijā? Kas par valodu! Krievijā dod mai-zi. Krievijā neviens latvietis badā nav nomiris. Krievijā cilvēku netur par lopu un nesien pie staba.

— Grūts gājiens jums būs, vecam vīram.

— Ko nu par mani — man nāve tepat zobu galā. Iešu, kamēr varēšu, ja nē, man viena alga — ceļa malā, mežā sūnās. Lai tikai tie jaunie! Meitai dēls aug — kas to māju valdīs, kad vācietis būs izdzīts?

— Izdzīs, jūs domājat?

— Ko jūs vēl runājat, tik dumji! Kurzemi un Vidzemi krievi viņiem neatstās. Šoruden, nākamo pavasar — aizmākošu gadu, bet izdzīs. Atstāt viņus te neatstās. Kad tikai tos lopiņus varējuši izmitināt — kas tagad pie jauniem tiks...

Viņu sauca. Bažīdamies viņš aizkliboja savē-jiem pakal.

Brīdi šāva spēcīgāk. Nu jau skaidri varēja at-šķirt šāvienu spalgos, asos rībienu un plīstošo gra-natu dobjakos būkšienus. Visa pamale ietīta pelēkā dūmākā.

Taisni tajā pusē, kurp viņi gāja, smagiem lēniem mutuliem pret sauli cēlās gaisā melns dūmu stabs. Reizu reizēm cauri tam paspīda starains sarkanums. Pārāk sīkst latviešu zemnieka īpašums, pat gaisā izkūpējis vēl dega...

Kad Vilnis ar Krišupi nonāca tur, dūmu stabs jau bij manāmi pieplacis. Jumts iegāzies, daži logi vēl neizplēstiem nokvēpušiem stikliem, brūna uguns aiz

tiem rūkdama strāvoja augšup no mūra apcirķņa. Georģīnu un asteru dārziņam istabas priekšā pārgāzusies spāre ar krusteniskiem latu galiem kūpēja sīvi. Pie verandas četras ābeles vienā pusē apdegušas, otrā vēl zaļām lapām, augļu pilniem zariem. Uz zediņu sētas aizmirsta izžauta balta jaciņa un mežģinēm apšūts palags.

Plašais pagalms no degošās dzīvojamās mājas līdz kūtij piemētāts dažādām istabas lietām, kastēm, koka traukiem un rīkiem. Šķūņa priekšā divas pļaujmašīnas, atsperu ecēšas un četrlemešu arklis. Visas durvis līdz galam vaļā — lopu neredzēja neviena. Tikai vistas kaņepēs salīdušas gāgāja apmulsušas. Pinkains suns skraidīja pa vienām durvīm iekšā pa otrām ārā, meklēdams, aptecēja visai mājai rinkī, svešiniekus ieraudzījis, attupās izkārtu mēli, asarainām acīm skatījās vaicādam un sēkstoši smilktēdams.

Vilnim šīs mājas kaimiņu pagastā nebij svešas.

— Viņas deg jau otro reizi. Pirmo viņas deviņi simts sestā gada janvarī nodedzināja soda ekspedīcija, tagad, bez šaubām, aizdegušās pašas no kāda plītij izkrituša pagalgala. Te ir mājājuši vāciešiem nepiekāpīgi naidīgi cilvēki.

Krišupis drūmi lūkojās gar klētsgalu, kur pa mežmalas ceļu atkal virzījās bēgļi ar vezumiem un lopiem. Redzams, viņam viena neatlaidīga doma.

— Izdzīs... Kā ari viņi to zina? Vai tā ir vienīgi zemnieka sīkstā ietiepība, vai kaut kāds pravietisks instinkts?

Līdz mežmalai viņi sastapa vēl vairākus bēgļu pulciņus un atsevišķus atklīdušus krievu zaldātus. Šāvieni priekšā un Daugavas pusē reizēm pavisam apīmās, tad joņiem atsākās un noklusa atkal. Rāmais vējiņš pagriezies vairāk dienvidos, no sīko eglīšu sienas lāgiem kūpēja laukā pulvera smirdoņa.

Mežā Vilnis ar Krišupi drīz notika pie sava pagasta robežām. Te Vilnim katra taka zināma. Viņi

uzmeklēja taisnāko stigu — agrāk parasti lēdzekstēm un stobuliem aizaugusi, tagad tā bij apāļiem gulšņiem noklāta, acīm redzami karaceļam ilgu laiku lietota.

Pretim brauca haubicu baterija ar četriem lielgabaliem un lādiņu kastēm. Jauns, nomelnējis praporščiks pelēkā ņīprā zirgā labprāt parunāja ar nācējiem.

— Te no Jaunjelgavas viņi tikai niekojas, te mēs viņus viegli atturētu. Bet pie Iķšķiles fronte ir pārrauta, Rīga kritusi — viņi sāk mūs apiet no Ropažu puses?

— Bet jūs vēl nāksat atpakaļ?

— Ar tiem — tur?

Viņš pasmējās drīzāk skumji, nekā ironiski, tad atkal palika nopietns.

— Mēs šejienes zemniekus nedzenam. Krievija jau tā bēgļu pilna — ko viņi visi tur iesāks? Bet daži iet paši, ne par ko negrib palikt pie vācieša. Tādu naidu es nekur vēl neesmu redzējis un nesa-protu, laikam tāpēc, ka pilnīgi nepazīstu šejienes apstākļus. Ari krievu zemnieks ienīst savus muižniekus, bet te ir kas cits.

Krišupis pameta ar galvu.

— Tas mums ir miesā un asinīs — no tēvu tēviem un gadu simteņiem.

— Es te esmu nodzīvojis vairāk kā gadu un pieradis. Iedzīvotājiem no karaspēka allaž daudz jācieš — tur nu reiz nekā nevar darīt. Bet es jums varu teikt: asarām acīs viņi mūs tagad pavada. Man divkāršs kauns — par to, ka pametam šīs lieliskās pozīcijas un atdodam latviešu zemnieku atkal vāciešu varā.

— Tie jau vairs nav šejienes vācieši, mūsu vēsturiskie ienaidnieki. Mēs bijām iedomājušies, ka īstais Vācijas vācietis kaut cik sapratīs, kas te notiek, ka viņš nenāks aizkavēt Krievijas un līdz ar to Latvijas revolūciju. — —

Sarauktiem uzačiem oficiers paliecās no zirga un ļaunu skatu nomēroja Krišupi no galvas līdz kājām.

— Ā! Tad jūs ari esat viens no tiem brāļotājiem! Nu — ko tad vairāk! Brāļojaties tagad!

Nikni viņš iecirta piešus zirgam sānos un aizlēcēja savai baterijai pakal.

Labajā pusē mežs izbeidzās, kreisajā viņš stiepās vēl verstes pusotras. Vilnis laida skatu pār tik pazīstamo klajumu. Upe pa vecam likumoja pa luksta pļavām, tikai vairāk kārkliem aizaugusi nekā pirms četriem gadiem. Māju jumti vairāk iegrimuši dārza zaļajās kupenās aiz labi noaugušiem vasarāja laukiem. Ar neskaitāmo rekvizīciju pamestiem vājajiem zirdziņiem zemkopji tāpat aruši un sējuši, nebaidīdamies pērkona, kas divi gadi nevarīgi rūca dienvidos. Nu Daugavas sargi prom — viņš lēnām līda tuvāk, mezdams savas smirdošās lodes tīrumos, izgraudams dziļas bedres uz ceļiem.

Vācieši šāva pa retam — it kā niekodamies vai lādiņus taupīdami. Ap mājām ņudzeklis un kņada. Aitas blēja apmulsušas tekādamās, govīs līdz vēderam sabridušas labībā, sievietes un bērni klaigādami skraidīja ar tikko no aizgaldām izlaistiem barokļiem. Uz ceļa izbrauca vezumi un palika stāvam, it kā nezinādami, kurp īsti doties, vai nevarēdami šķirties no šīs vietas.

No uzkalņa meža stūrī puspagasts pārskatāms.

Pa visiem ceļiem ņudzēja bēgļu pūļi ar sieviešu baltiem lakatiem un sīko lopu ņirboņu, ar suņu režām un izmisuma saucieniem.

Lielgabalu baterijas, nekā nevērodamas, ceļā visu jaukdamas, traucās gaŗām. Jātnieku nodaļas rikšoja taisni pār labības laukiem, lēca pār grāvjiem, ūdeni blāksinādamas pārbrida upi, ceļa nemeklēdamas pazuda mežā.

Karaspēka trauksme kā drudža drebuļiem apņēma bēgļu pūļus. Krustceļos tie saplūda jūklainā

mutulī un brīdi griezās uz vienas vietas. Bet tad turpat līdzās sprāga vācu granata, ieģraudama dziļu bedri lekņajā zemē, smilktīm, labības stiebriem, čuguna šķēpelēm un smirdošiem dūmiem sajauktas šlakatas uz visām pusēm izsviezdama. Sprādziena izjauktais bēgļu mutulis izklīda pa lauku. Sieviešu vaimanas un bērnu raudas pārmāca skrejošo govju māvas, sivēnu kviegšanu, ratu klauzozņu un satrakotu zirgu sprauslas. Kā vistu vanags neaugstu gaisā uz vienas vietas griezās vācu aeroplans. Lielu gabalu no tā ziemeļu pusē paplauka balts mākonītis, nožēlojami nevarīgs un vientuļš. Kāda reāta granata no ziemeļiem pārdūca pāri un izsprāga kaut kur turpat patāļi tukšā laukā.

Vilnis jau redzēja savas tēva mājas. Pāri nocirstai bērzu birzei lūkojās baltais vecmodīgais skurstenis ar nobirušu kalķu švītru lejup pār salmu jumtu. Katru reizi viņš bij sajutis siltu dvēsmu pārskrejam, kad vecā māja pabāza balto galvu gar gobas cekulu. Tagad tikai viena doma: vai viņš tur kādu vēl atradīs?

Pretimnācēji aizņemti pašu rūpēm, par citiem nekā nezināja pateikt. Tikai bijušais pagastskolas biedrs, pusauga kumeļu pie galvas vezdams, acumirkli piestāja un pastāstīja.

Krieviem līdzī vecie Vilņi neesot taisījušies. Četri kaimiņi, visi viņi norunājuši patverties tepat mežā, kamēr vācieši pāriet pāri, tad nākt atpakaļ. Gluži apēst jau neapēdīšot. Viņš, Lapa, savējos jau novietojis vecā cirtumā aiz sausās egles, atnācis vēl kumelam pakaļ. Kaut kur turpat būšot arī pārējie.

Un tālāku, pie pašām mājām, vēl satika pašu tuvāko kaimiņu Lomani. Abi ar puisi veda pēdējos mantu vezumus. No paša rīta kopā ar Vilņiem aizgājuši līdz pašai mežmalai, bet tad izšķīrušies. Lielā pulkā kopā paslēpties neesot iespējams, jau tā vācieši okšķerēšot pa visām malām.

Vecais vīrs atskatījās, kur patlaban granata sprāga aiz viņa mājām. Lūpas vēl kustējās, kā runādamas, bet balss nebij dzirdama. Ari Vilnis neat-tapa vārda. Krišupis skatījās apkārt, it kā meklē-dams ari sev vietu šajā chaosā.

— Cik ilgi jūs domājat tā slapstīties pa me-žiem?

Lomanis paplēta rokas.

— Cik ilgi? Dienu — divas. Ko mēs varam pa-nemt līdzī? Tepat viss paliek. Atbraucām — iegrā-bām vēl pāris maisu auzu zirgiem. Govis paganīsim turpat mežā. Cik nu viņu vairs būs palicies...

Viņš smagi pamāja pāri laukiem.

— Kur tie visi dosies... Visi lauki lopu pilni — posts, izputēšana un beigas. Bet tad labāk lai te-pat. Vai tad neredzējām, kā klājās Kurzemes bēgļiem...

Sava paša nelaiemes aizņemts, viņš novērsās no svešajiem un mechaniski savilka grožus. Bet ve-zumam blakus vilkdamies, vēl lāgu lāgiem pagrieza galvu atpakaļ uz savām mājām.

No lejas viņš vairs nevarēja redzēt, ka aiz viņa rijas sāka kūpēt. Granata aizdedzinājusi pērnējo salmu kaudzi, tā acumirkli apsvila kuplā liesmā, tad lēnām gruzda, pelēkus plēņu dzīparus ar vēju iz-kaisīdama līdz pat Vilņiem.

Abi gājēji iegriezās Vilņu pagalmā.

Tā pati aina kā tur, kur pirmiņ tā dzīvojamā ēka dega. Visur mētājās iznestas un pamestas man-tas. Visas durvis vaļā līdz galam. Istabā uz palo-dzēm miršu podi un ziedošas balzamīnes. Pie dur-vīm balliņa ar vakarvakarā samērktu veļu. Klēts sliexsnim šķērsām pāri pārplīsis miežu maiss. Dzel-tena graudu straume noplūdusi pāri visiem trim kāpšļiem. Nezin no kurienes atskrējis, baložu bars dūkdams uziņājās pa to, pa starpām nebēdīgi či-vinādami jaucās zvirbuļi. Svešs kaķis atspēries vil-ka pa mauru sava auguma lielu gaļas gabalu.

Vilnis iegāja istabā. Tā vēl pazīstama mājības gaisa pilna. Uz krāsns žāvēšanai sakrauta sīki saskaldīta priežu malka. Aiz sijām mātes plūktie sausu vērmēļu un kumelišu pušķi. Mušām apsēsta kākopstbļoda uz garā galda, gultas tukšas, vecāki apģērba gabali uz grīdas.

Vilnis metās laukā.

— Iesim! Te mums nekas nav darāms...

Krišupis stāvēja sadudzis, rokas svārku kabatās sabāzis, galvu plecos ierāvis.

— Kur mums vēl ir kas darāms? Kur mēs esam iemaldījušies un ko mēs še meklējam?

— Man jāmeklē tēvs un māte. Tomēr labi, ka es esmu še. Tie vecie cilvēki ir kā no pērķļa padzīti putni.

Šis salīdzinājums viņam bij radies pašam neapzinoties. Viņš skatījās, kur pie Lomaņiem strupa oša galā rēgojās pamests starķa perēklis, reizu reizēm iznirdams no gruzdošās salmu kaudzes dūmiem.

Viņi gāja atpakaļ, lejup pa nokalni.

Šaušana pavisam mitējusies. Aeroplans, augstu gaisā tikko sadzirdami dūkdams, laidās uz Daugavu. Kaut kur tālu kā negribēdams, kā piekusis aizmācējās ložmetejs. Sieva, aiz krūmiem pieaugušā ceļa grāvja tikai līdz pusei redzama, brūnu govī saitē vezdama, gāja uz meža pusi. Svešs teļš blēdams izlēca no labības lauka un aiztecēja tiem pakāļ.

Rudzu statīni noliektām cepurēm, kā gaidīdami stāvēja Vilņu tīrumā. Smags tukšums un klusums visapkārt zemē un gaisā. Brūngani aizkrēšlota saule brida pa dūmaku.

Lauku iekare meža trijstūrī kā uzarta, dziļām vagām sašnīpota, piltuvveidīgām bedrēm izrobota. Visur mētājās granatu skambas, misiņa galvas, trīs un sešcollu resnu čuguna čauļu šķautņainie dibeni. Egles un oši gar mežmalu apskrambāti, apkapātiem zariem. Acīm redzami, krievu kaņaspēks te saspri-

dzinājis kādu neaizvedamu municijas krājumu. Solu divdesmit no malas vesela rinda lielāku un mazāku zemnicu, tāpat kā tās zemnieku mājas steigā atstātu. Kaut kur noārdīta, šajā nometnē atvesta un atkal uzcelta vesela mājele dzeltenī krāsotām durvīm un baltiem logiem. Galā pat verandiņa, no dažāda lieluma rāmjiem saslaistīta, priekšā puķu dobe ar baltu bērzu kārtiņu sētu apkārt. Tie te dzīvojuši ilgi un niekojušies gaŗu laiku kavēdami.

Tikai šaura meŗa vīle gar malu atstāta. Aiz tās versti plats cirtums ar pusauguma gaŗiem celmiem. Un tālāku egles nodarinātiem zariem, maziem cekuliņiem galos. Aizkaltušas kļavas noplēstu mizu, bērzi dziļi iecirstiem sulas notrunējušiem robiem, alkšņi aptēstiem stumbriem, lazdu krūmi žaŗaru brizgu piegāzti. Kā ģindeņu salase ķēmīgi rēgojās šis sakropļotais piegānītais meŗš ar ģeometriiski krustotām stīgām, platiem grāvjiem dziļākajās lieknās, sētām un stādītām jaunaudzēm visos izkaltošos, vēja izlauztos vai izcirstos laukumos.

Vilnis ar Kriŗupī lielu laiku gāja klusēdami. Gaŗu zāli aizauguŗajā stīgā skaidri redzamas bēgļu ratu un lopu sliedes. Kaut kur patālu bauroja vērsis, citā pusē kvieca cūka. Tepat virs meŗa galiem pārlaidās vācu aeroplans.

Kriŗupis apstājās saguris un drūms.

— Mēs tomēr esam lieli nelgas. Ko tie cilvēki te mums var palīdzēt? Jau šovakar vācieŗi viņus uzosņās.

— Varbūt, mēs viņiem. Es gribu sameklēt savu tēvu un māti.

— Bet tam taču nav nekādas nozīmes. Trīs te nav stiprāki kā divi.

— Ja ar prātu rēķina. Bet tas ir kas cits. Tas ir instinkts — varbūt, atavistiska dziņa, kas mūs dzen pūlī it kā droŗības dēļ. Šajā ziņā cilvēks vēl nav tālu no kustoņa.

Kriŗupis īgni savilka lūpas.

— Atradis laiku filozofēt!

Mežā izmests, bez mērķa klainodams, nevarīgs, niecīgs un niecīgumā smieklīgs pats savās acīs, viņš saīga arvienu vairāk. Strādāt viņš pieradis, cīnīties, ja vajadzīgs — tā viņa dzīve. Bet kur te tas pretinieks? Kā mušai viņam jārāpjas pieplakušam, jāmēģina izbēgt plaukstai, kas pacelta pār viņu.

Viņš sakustējās visiem locekļiem, kā ko sveši pielipušu nopurinādams un pakratīja dūri gaisā, pakal dūcošam vanagam. Aprāvās pats sava puiciskā žesta un saduga vēl vairāk.

Pa stigu pretim nāca svešs cilvēks — kā visi viņi, nomocījies, pelēku seju, neziņas pilnām, gandrīz stulbām acīm. Jau pa gabalu ierunājās apdzisušā balsis, nemaz nevērodams, ar svešiem vai pazīstamiem sastapies.

— Vai ir jau klāt?

— Mēs paši maldāmies pa mežu. Vai jūs nezina, draugs, kurā pusē te varētu būt Vilņi?

Tam gar Vilņiem nebij daļas.

— Mums tur viens nupat gāja garām, saka ka neesot. Viņš visu laiku no malas vērojis. Bet citi stāsta, ka jau ap desmitiem bijuši dzelzceļam pāri. Un man tur jaunā ķēve palika piedarbā piesieta. No kūts, tos visus izvedām, man neviena lopa netrūkst. Bet skaidri kā apmāts — kaut jel ar to dulnumu maz bijis prātā. Trešā gadā man viņa, sugas lops, revīzijā nenonēma tikai tāpēc, ka par jaunu. Zinājis, ka vēl nava klāt, mēģinātu aiziet. Man jau nava tālu — verstes pusotras.

— Nu pamēģināt. Kad mēs nācām, vēl nekur nebij redzami.

— Saka, ka viņi visus šaujot nost. Aizdzenot pāri Daugavai un pie Jaunjelgavas priedēs nošaujot. Mantu, ko dabūjot, visu uz Vāczemi prom.

Vilnis lūkoja mierināt.

— Par to šaušanu būs pārspīlēts. Jūs jau ne-

esat viņiem pretojušies, ne citādi ko ļaunu darijuši. Tāpat jau viņi arī ir cilvēki.

Kēves īpašnieks spēji pārvērtās pavisam nepazīstams. Pazode viņam trīsēja, acis pieplūda pāsarkanās, roka ar egles zaru draudoši paslējās gaisā.

— Man lai nemēģina! Es viņiem parādīšu! Savu lopu es viņiem neatstāšu. Viena alga, lai tad ir, kas ir!

Viņš aizskrēja skriešus. Nožēlojami maziņš iegrima aiz vījgriežu un stobulu skarām, tikai viņa galva ar nobrūnējušu platmali kā nogriezta brīdi kūlājās virs zaļi-sirmā paklāja, līdz pazuda pavisam.

Vilnis ar Krišupi klīda tālāk pa sliedēm izbraukto, lopu izmīdīto un piegānīto, ratu smēra notraipīto meža zāli. Kaut kur priekšā jau iztālēm izdzirda izmisušus sievietes brēcienus ar labinājumiem pa starpām. Vījgriezes šalca — ausis piemiegusi, purnu sastiepusi kā bulta garām uz malas pusi aizšāvās sarkanraiba iebūvieša gotele. Lielu gabalu aiz tās slapjiem brunčiem, plusku pluskām aizelsusies dzinās sieva izjukušiem matiem, vicu rokā.

— Nu viņi man to nokauss un apēdīs, nolādētie!

Garāmskriedama tikai vienīgo balto aci pamehta uz pretimnācējiem.

— Vazājas tādi — bez kaut kā! Nevarējāt man viņu aizturēt!

Gabaliņu tālāk nāca liels pusmūža vīrs, auklu sasietu platu šķipeli un cirvi pār plecu. Rīkiem uzmaukta maizes kulīte, pie rokas dēlēns, paša veco cepuri galvā. Abi braši atmetām galvām, dūšīgi līdz beidzamam.

— Skrien visi kā dulni, prātīgam cilvēkam sagriež galvu. Ko es te mežā darīšu? Saimniekiem, tiem vezumi pilni, muldas līdzī — tie var. Saimniekam nekur maizes netrūks. Es esmu grāvracis — ko viņi man darīs? Kāpēc viņi mani ēdīs? Man, kad tikai darbs, man viena alga.

— Jūs ejat atpakaļ uz mājām?

Grāvracis bij ļoti pašgudrs un dūšīgs.

— Tikai uz mājām! Ko es te mežā darišu? Vai vācieši tāpat nav cilvēki? Man lai nestāsta, es pašaulē esmu redzējis. Japaņu karā es esmu bijis. Tām avīzēm es neticu — izdomā tikai, lai satracinātu tautu. Man, lai tikai dod darbu. Mūsu pašu saimnieki arī labi prot dīrāt, man lai nestāsta!

Puika piekrizdams pamāja ar atmestu galvu. Tad paraustīja tēva roku.

— Jā... Un mūsu pulkstenis palika mājās.

— Jā... Pavisam dulnu pataisa cilvēku ar to savu skriešanu. Kā pie sienas nagliņā pakārts, tā arī palika. Tāds pulkstenis — trešo gadu bez remonta.

Puika paraustīja atkal.

— Tikai stikls mums pušu.

— Jā, kabatā tagad nevar bāzt, ka rādītājus nenolauž. Iesim, dēls.

Viņi sāka atkal soļot. Grāvracis pacēla savus rīkus, aplūkoja tos kā neatvairāmu drošumu, pārsvieda uz otra pleca.

Kaut kur patuvu pēkšņi nodārdēja vēl viens šāviens. Grāvracis instinktīvi sarāvās, tāpat kā tie citi, tad izliecās vēl vairāk.

— Tas nekas. Man nav bail. Es japaņu karā esmu bijis...

Dēls vēroja viņu un izliecās tāpat.

Stīgu krustīs Vilnis ar Krišupi sastapa Lomani.

— Savējos meklējat? Mēs neesam manijuši. Kad tikai viņi nav aizgājuši krieviem līdz. Bet mežs ir liels, kas nu te visu uz reizes var apredzēt. Pastaigājat, apprašņājat, gan jau kāds zinās. Aiz sausās egles viss biezoknis pilns. — Vācieši vēl nav redzami?

Nācēji, protams, par to nekā nezināja teikt. Lomanis bij stipri norūpējies.

— Pūru divdesmit vecu rudzu man vēl palika mājās. Izbadējušies viņi ir, tos tūliņ izgrābs. Es gribu paskatīties vai vēl nevar aizbraukt pakal.

— Labāk jau neejat. Man šķietas, ka tā vienam staigāt ir riskanti. Vācieši var iedomāties, ka jūs palikuši spiegot.

— Bet kad es viņiem parādu: lūk, tās te ir manas mājas, es te esmu tas saimnieks?

— Vai jūs tā pratīsat ar viņiem izrunāties?

Lomanis sašļuka.

— Tā ir tā nelaime. Ar krieviem bij pierasts. Divi gadi pie mums pulka štabs nodzīvoja mājās. Lai kā gāja, bet sapratāmies gluži labi. Itin nekā neaizkara — citiem laukus noganīja — man pat pļavas stūrītī zirgs netika iegājis. Nu, Vanda jau prata ar viņiem apieties... Bet dievs viņu zina, kas tagad būs. Ech! Mulķības vien laikam bij ar to mežā bēgšanu. Cik ilgi mēs te tomēr slapstīsimies.

Kā visiem, arī viņam tagad sava rūpe tā tuvākā. Viņš pagāja gabaliņu, tad atgriezās vēl.

— Nākamā šķērsstiga, pa labi — tur mēs esam apmetušies, ja gribat. Vanda tur ir pie lopiem, pasprāt, lai dod jums paēst.

Vecais zemnieks neprasīdams zināja, kas ceļa gājējiem tas vajadzīgākais. Tagad arī viņi paši sāka sajūst, ka nejauki, dzīvnieciski izsalkuši un noguruši līdz nejēgai. Lieknā grāvis rāvas ūdens pilns, bet riebās skatīties uz to. Lopi sabradājuši un piegānījuši, brūnas dūņas no ieminumiem dibenā mutuliem guldzēdamas vira augšam.

Lomaņu nometni atrast nenācās grūti. Uzkalnī, stigu krustīs, pašā malā, milzīgs celms — no tā vēl nesen sausā egle slējās visam mežam pāri, gadiem ilgi līdz pus pagastam redzama. Ziemu malkas ceļš, tagad šaura, gludena, skujām nobirusi taciņa necaurlienamā sīku pusauga eglu un blīgžņu biezoknī. Brūnais paklājs aitu cietajiem nagiem no vienas vietas nobakstīts. Kaut kur jau sadzirdama lopu čaloņa, pa starpām cilvēku balsis.

Mazā klajumiņā ar retām eglēm un bērziņiem sabraukti abi vezumi. Zirgi piesieti, auzu kulēm galvā, ēda šņakstinādami. Tālāku govīs — vecākās piesietas, jaunākās un teles tāpat ap tām sadzītas. Aitas stāvu un guļus vienā pudurītī saspiedušās. Pamulka puisis vilka egļu zarus būdai. Mazs ugunskurs tievu dūmu strūkliņu kūpināja gaisā.

Brūns suns nikni metās svešajiem pretī. Vanda ar pilnu slauceni no govju pulka atsauca to, pati nāca tuvāk, neuzticīgi vērodama. Kad Vilnis pacēla cepuri sveicināt, viņas ovalā nodegusi seja atplauka smaidā.

— Vilņu Mārtiņš! Un es tīri sabijos, domāju, ka sveši. Mēs tagad esam tā ietramdīti, ka baidāmies katra nepazīstama cilvēka. Kas tevi atdzinis te mežā? Labos laikos mājās trīs gadi netiki redzēts. Tēvs arvienu bēdājās.

Vilnim šādas valodas nebij patīkamas, viņš zināja labi, par ko tēvs bēdājās. Sarunu novērdams, iepazīstināja ar savu svaini.

Vanda pasniedza roku, Krišupi pētīdama.

— Bet jūs jau nemaz neizskatāties pēc tik briesmīga sagrāvēja, par kādu jūs saimnieki tur un kā pēc jūsu runām var spriest.

— Jūs taču neesat dzirdējusi?

— Nē, bet lasījusi «Cīņā» un «Brīvajā Strēlniekā». Jūs taču esat strēlnieku izpildu komitejā, bet staigājat civilā.

Krišupis vaicājoši paskatījās Vilnī.

— No Vandas nav ko slēpt, viņa ir mūsu cilvēks.

Un viņš īsi pārstāstīja, kas notiekas Rīgā un kā viņi te nokļuvuši. Vanda klausījās, stāvu grumbu dziļi pierē.

— Es baidos, mēs atkal uz ilgāku laiku esam zemē. Vai vācieši mums pavisam vairs ļaus piecelties?

Krišupis sāka attīstīt savu kara un revolūcijas teoriju—uzmanīgi, vārdus meklēdams, nezinādams, cik šī jaunava saprot. Viņa to nepacietīgi pārtrauca.

— Tie ir vārdi, minējumi un nākotne... Patlaban mums jālūko, kā paglābt lopiem un pašiem savu dzīvību. Kā redzat, mūsu patversme te nevar būt ilgākam laikam.

Veca radniece atnesa uz stigas saplūktu zāļu nastu. Govis, nikni šņākdamas un badīdamās saklupa ap to. Vanda aicināja viesus piesēst, pacienāja ar maizi, ceptu gaļu un pienu. Pat šajā postā viņa bij laipna un gādīga, apvaicājās par Vilņa sievu un bērnu, bet tomēr viņā nomanāms kaut kas neizteikts, vēsāki atturīgs. Krišupim likās, ka pie tā vainīgs viņš, bet viņa ikreiz novirzīja sarunu garām, kad tas gribēja atsākt savus tekošā momenta skaidrojumus. Viņa nekā nepārmeta, tikai Krišupis domājās pamanījis viņas acīs kaut ko dzēlīgi pazībam.

Pārnāca Lomanis, saguris, notriekts. Nosēdās un brīdi skatījās sprakstošā ugunskurā. Pārlaida acis savam lopu pulciņam un mantu paliekām vezumā, tad itin kā nule tikai ieraudzīja svešos.

— Klāt viņi ir.

Un atkal klusēja labu brīdi.

— No mežmales gar Brieža ataugu var redzēt — zila strīpa stiepijas pa lielceļu; laikam lielgaballieki brauc krieviem tuvāk. Mūsu mājas aiz kalna, bet ap Vilņiem jau jādelē. Un kaut kas tur kūp.

— Tā ir jūsu salmu kaudze. Jūs neredzējāt, pirmiņ granata aizdedzināja.

Vecajam saimniekam notrīsēja rokas. Viņš pacēla acis un vēroja koku galotnes. Vilnis saprata, ko viņš domā.

— Nē — vējš nes rijām gaļām, taisni uz mūsu mājām. Viņa vairs nedeg ar liesmu, tikai grūzd.

Vecais vīrs atplauka, itin kā kādu prieka vēsti izdzirdis.

— Jā, tīrais brīnums: pat gluži sausi salmi nedeg ar liesmu. Es reiz redzēju, kad bērni ar spičkām blēnodamies bij Zelmeņiem aizdedzinājuši divas salmu kaudzes. Pirmo acumirkli, kamēr tas vaļējais apsvilst, vēlāk tikai grūzd. Kūts turpat desmit soļu — šindeļu jumts karsts, ka kājas deg. Tomēr nosargājām. Četras dienas gruzda — labi, ka vēja nebij nekāda. Nu zināms, pērngada krāvums, cieti sagulis, dziļāk vēl pamitrs...

Viņš piebāza pīpi, bet aizmirsa aizpīpot. Gandrīz vai jūsmoja par nedegošām kaudzēm.

— Man pašam meža pļavā siena kaudzei viens bij pielaidis — kāds palaidnieks blēnodamies, vai stirnu mednieki, agrāk jau to mums te bij vai cik. Mēs nekā nezinājām. Ziemu braucām pakal — jau pa gabalu redzams, gluži melna. Es jums saku, līdz kārtsgalam apsvilusi, bet iekšā viss vesels, kā nekas nebūtu bijis. Mēs tikai kņaujam ragavās...

Viņš pat pasmējās, kā aplaimots. Vilnim ar Krišupi palika neizturami klausīties vecā vīra bērnišķajos smieklos.

— Pērn salmu kaudze, tas nav nekas. Šogad man labi rudzi — divpadsmit pūravieras, viss šķūnī. Citiem zaldāti pa naktīm pus statu aiznesuši prom. Man pulka štabs visu laiku mājās, man neviens kūlis nav aiztikts. Plēsums uz pirmdienu jau rīko kuļmašinu. Celmiņiem, Pumpuriem, un tad mums. Uz trešdienu, vēlākais, ceturtdienu jātaisās. Pāris jēru būs jānokauj — —

Piepēži viņš atgīdās no saviem pierastās saimniecības plāniem un apmulsušu skatu palaida apkārt. Vanda stāvēja viņā pusē ugunskuram sakniebtām lūpām, miklumu acīs. Lomanis atmeta ar roku.

— Ko tagad var zināt... Kas būs, kas nebūs... Viena zila strīpa stiepjas pa lielceļu... Ko mēs, kā neprāši, te to uguni kurinām! Dūmi kāp pāri galiem, no gabala droši vien var ieraudzīt.

Viņš izārdīja ugunsкуру, pagales nomina ar zā-

Vilnis apstājās, asi aizkarts.

— Kas tev to saka? Un vispāri — kāda tev daļa? Kas tev uzdevis kontrolēt manas attiecības?

Viņš tikko neiekoda mēlē, atguvies, ka neapzinādamies aizskar un pazemo arī savu sievu. Ko šis svešais cilvēks jauca viņa dzīvē, kas pašam sāk likties dūmakaina, dulķaina, pārmetumu pilna, līdz galam neizdomāta...

Gandrīz naidīgi viņi paskatījās viens otrā. Šis pulvera piesmirdušais gaiss pamazām iespaidās smadzenēs un saģiftēja dvēseles.

Bet sasprindzinājums nepaguva izpausties asākā sadursmē. Abi reizē viņi pamanīja zilpelēkus stāvus slaistāmiešus mežmalā.

Aiz pīlādža atvašu cera noslēpušies, viņi brīdi vēroja.

Vācieši meklēdami ložņāja pa zemnicām, vilka ārā visu, ko krievu zaldāti tur pametuši. Viens patlaban purināja kājām samītu noskretušu mēteli. Otrs atgāzies klēpī stiepa šauteņu patronu kasti. Cits ar dzelzs urķi bakstīja mēslu un saslauku čupā, laikam apslēptas mantas cerēdams. Mājeles priekšā sakrauta grēda neizšautu maza kalibra granatu.

Acīm redzami, daudz viņu te vēl nebij? Kaut kur aiz apmalas krūmiem sprauslāja zirgi. Dzirdami pareti saucieni neparastā svešā valodā. Vilnis ar Krišupi novērsās cirtumā.

Viņi līda pa ošu un pīlādžu atvašu ceriem un paržu klāņiem, saliekušies tā, ka rokas reizēm skāra celmus un ciņus. Bezgalīgā pazemojuma, trenkāta suņa likteņa apziņa lieca viņus vairāk, nekā bailes no vāciešu lodēm.

Tikai lielajā mežā aiz lazda aizsarga viņi atliecās stāvus un noslaucīja sviedrus. Un turpmākā ceļā turējās tālāk no malas — nevarēja zināt, kur zilpelēkie jau paspējuši aizsirot.

Divus kvartalus pret austrumiem nogājuši, sastapa trīs izlūkus atgriežamies no klajuma. Tie zi-

nāja stāstīt, ka vācieši jau jādelējot pa visām mājām, malu malas izokšķerēdami. Viens apgalvoja redzējis, ka kraujot rudzus vezumā un vedot kaut kur projām. Otrs, paresns, tam nikni pretojās.

— Vācieši kārtīga tauta, viņiem nav ne revolūcijas, ne lielinieku, paši ciena privatīpašumu un citiem to nelaupīs. Es jums saku, pie vāciešiem nebūs tā kā līdz šim, kad zaldāti zaga, kur tika klāt. Kad katrs bosiks bij lielais vīrs, balsotājs un spriedējs. Komisari! Vācieši viņiem parādīs revolūciju! Rītu ar gaismu es eju atpakaļ uz mājām. Man nav bail, gan es ar viņiem satikšu.

Uzбудināts, gluži sarkans, viņš bij raudzījis pārlicināt tos citus, varbūt, arī pats sevi.

No šiem meklētāji arī puslīdz uzzināja, uz kuŗu pusi aizgājuši Vilņi. Pa labi saskatāmām sliedēm viņi steidzās ošiem un melnalkšņiem pieaugušā dūksnājā. Metās krēsla, biezoknis attālāku jau drūmi melnoja pretī.

Lopu īdēšanu un pazīstamo knakstoņu viņi sadzirda jau pa labu gabalu. Māte iekliedzās, dēlu ieraudzījusi, no pārsteiguma nevarēja vārdu parunāt un tūlīn sāka raudāt, tikai nevarīgu roku aplaīda triju govju un piecu sešu aitu pudurītim. Apaļš veprītis aiz kājas virvē piesiets raustījās paklusu kliegdam. Vecais, bērais, Vilnim vēl pazīstamais zirgs negribīgi plucināja lapoto melnalkšņu ceru.

Tēvs patlaban nobeidza divu kāršu sētiņu no metnei apkārt, jo lopi bij nemierīgi, dzirdēdami maūšanu kaut kur tālāki ar varu lauzās mežā. Viņš nelikās dēla sevišķi pārsteigts, vienaldzīgi, bez izbrīna un sirsnības paskatījās pienācējos un turpināja piegriezt pēdējo klūgu.

Māte tā nevarēja. Vēl acis priekšautā slaucīdama, viņa sāka savu bēdu stāstu. Neskaitāmas reizes dzirdētais stāsts par granatu briesmām, un slēpšanos kartupeļu pagrabiņā un grantsbedrēs. Par rekvizīcijām, zaldātu laupīšanām, lopu nonīkšanu,

mantas putināšanu un dažādo padomju un komiteju patvarībām. Viss viņai kā tikai viņas vienīgās piedzīvots — kā neticama, neiespējama, nepieļaujama varmācība, par ko jādabū gandarījums. Imperialismu, militarismu, revoluciju — tādu apzīmējumu viņa nezināja. Viņai nebij daļas gar to, ka dēls un tas svešais paši sēdējuši Bezzemnieku Padomē, aģitējuši pret kara turpināšanu un par revolūcijas padziļināšanu. Visi šīgada notikumi viņai tikai tukša skaņa, no krievu valdīšanas un karaspēka viņa vēl vienmēr gaidīja glābiņu.

Krišupis te sajūtās nevarīgs un lieks. Reizu reizēm viņš sarozījās, itin kā saltu vai fiziski ciestu. Te bij pasaule, reāla, neatraidāma un nenoliedzama, kur viņš tomēr nevarēja atzīt un pieņemt. Viņš lūkojās meža melnumā un domāja savu drūmo domu.

Ar tumsu atkal sāka liņāt. Divi izpostīti zemnieki un divi padzīti revolucionari gulēja uz skuju paklāja zem piekrautiem ratiem. Zirgs klusu grauza melnalkšņu ceru, govīs stenēja smagi, suns snauzdam smilkstēja vienā laidā.

Bet uz rīta pusi arī viņš bij piemidzis, gulēja savai saimniecei cieši piespiedies, tikai reizu reizēm aizkunkstējās grūtos sapņos. Piepēži uzlēca un kā negudrs riedams un kaukdams metās eglājā.

Gulētāji kā pēc komandas bij sēdus.

No biezokņa rēgojās laukā milzīga tumšbēra zirga galva līdz ar priekškājām. Melnās krēpes vilnī nogulušās uz vienu pusi, visi muskuļi kā centauram redzami izspiedušies. Kaut kur Belģijā nolaupīts lops, smags un neveikls vezumnieks, skatījās lielām, labsirdīgām, vienaldzīgām acīm, drebošās nāsis ošņāja laikam tīkamo lopu mitekļa smaķu.

Zirgam mugurā sīciņš leitnantiņš raga brillēm uz deguna, gludiem nospodrinātiem zābaku stulmiem kājās. Dzīslainais kakliņš zila samta apkaklē iezmaugts, caurspīdīgās ausis kā sikspārnim uz abām

pusēm. Dzeltēna pīta ādas pātadziņa pliušķinājās gar spīdošo zābakstulmu.

— Augšā-a!

Lietus piemirkušais mežs nemaz neatbalsoja komandu. Pieši iedūrās zirgam sānos, tas, astikrustodams, izvirzījās klajumiņā. Tad tika redzams vēl otrs jātnieks, kaulainā gaŗkaklī baltiņā, bez pātadziņas un bez zvaigznītēm pie apkakles.

Leitnants pacēla pātadziņu.

— Uz mājā-ām!

Likās, kāds viņu samiedzis sauja un izžņaudzis to beidzamo, kas vēl iespējams. Acis taisījās izlēkt no orbitām, ausu gali nokrāsojās sārta.

Pātadziņa nopliukšķēja pret cieto stulmu. Leitnants lūkojās stāvētāju galvām pāri, likās, ari lopiem pāri mežā iekšā. Tas otrs uz balteņa bij izjājis vairāk priekšā. Ar pirkstu pamezdams skaitīja govīs, tad atkal aitas. Izskaitījis, piezīmēja blokā.

Leitnants atbraucīja savazātu baltu cimdu, paskatījās četrkantīgā, rokas stilbam apsprādzētā pulkstenītī.

— Pusseši. Septiņos tu man viņus gādā mājās.

— Kā pavēlat, virsleitnanta kungs.

Baltenis spēji pasniecās paplūkāt bērzu. Jājējs, acīm redzami vēl nepieradis zirga mugurā, abām rokām tvarstīja sedlu priekšējo izcilni, tikko pavadu nepalaida no rokām. Lapām spurkšķinādams, bloks kā liels taurenis nolidoja zemē. Jājējs nikni saraustīja iemauktus, bezpiešu papēžiem nikni bukšņija baltenim kaulainos sānus.

— Pacel!

Brēciens bij tieša leitnanta imitacija, tikai vēl skarbāks un kategoriskāks. Vecais Vilnis automātiski metās pacelt. Cepure viņam palikusi zem ratiem, sirmos matus vējš slaistīja pāri plikajam galvīvirsum, bārda skujām piebirusi.

Leitnants apgriezta savu smago belģieti un aizāja. Balteņa jājējs pavirzījās no metnes vidū un

pārlūkoja vēl reiz visu no gala. Noliecās, mēģināja pērnajai telei pataustīt paslēpenes, kad tā neļāvās, sarāva atkal baltenim iemauktus un pagrieza ūdenainās acis pāri bēgļu pūlitim.

— Iejūgt, es saku! Negulēt!

Vecais Vilnis tvarstīja, sakas, loku, grožus — kā apdullis, nekā nevarēja saturēt rokās. Vācietis skatījās viņā kā kādā ērmā, kā hampelmanī, kuŗam locekļu mechanisms drusku maitājies. Dēlam bij jāpiepalīdz aizjūgt.

No meža izlīda divi zilpelēči, durklotām šautenēm rokās, zemu pār acīm nogulušām kaskām galvās. Septiņpadsmit, astoņpadsmit gadu veci puikas, sīki, aizvārguši, platām siksnām apstīpētām pazo-dēm. Atrasisīja govīs, ar kāju pasperdami aitas sacēla kājās.

Suns iekaukdamijs pieklupa flaneļa lupatu notītam stilbam. Zaldātiņš nolādējās, pacēla ieroci un labi nomērķējis izšāva. Suns apmeta kūleni turpat Vilņa saimniecei pie kājām, labu brīdi vēl tirinājās brūnu asiņu pelķē. Lopi šņākdami spiedās pudurī. Tas no balteņa muguras pasmiedamijs paspēra ar kāju uz vecā Vilņa pusi.

— Na! Uz mājām, vecais! Uz mājām, es saku!

No meža laukā tikuši, lopī žirgti steidzās atpakaļ uz mājām. Pēdējās krustceles, katrs ceļa likums viņiem zināms, it kā te dienām staigājuši. Abas teles pa priekšu, govīs šņākdamas rindā — ne grāvjiem pāri labībā lēca, ne bij mudināmas, aitas ciešā pūlī spiedās viņām uz kājām. Vecais zirgs ar vezumu palika gabalu iepakaļ.

Pie Vilņu robežām lopī vairs nebij novaldāmi. Sajuka pūlī un maudami, blēdami traucās kalnā. Vecais Vilnis bij uzmetis grožus vezumam, pats ceļa vidū palicis stāvam, skatījās kā apdullis.

Viņa rudzu statos iebraukušas divas vāciešu ores. Pa trīs zaldāti plikām galvām svieda kūlus vezumā, trešais ķepurojās pa augšu, nemākulīgi kņaudams, lāgu lāgiem līdz kaklam pazuzdams savā kņavā. Žirgī šņākdami rija no vārpainiem galiem, sausos stiebrus pa visu lauku izstaipīdami.

Smagiem kūliem rokās, krāvēji acumirkli atskatījās. Vecs vīrs pliku galvvīrsu, plīvošiem sirmiem matiem, skujām piebīrušu bārdu, rokām vēcinādamies, svešā valodā kaut ko kliegdams, skrēja no ceļa puses? Savu statu vidū apstājās, griezās apkārt, mājieniem un žestiem lūkoja ieskaidrot to, ko vārdiem nespēja.

Krāvēji jau atkal turpināja darbu. Rudzu kūli starp ceļiem iemiedzis, viens aizkūpināja apdzisušo cigaru. Šauras smaidīgas acis ar labpatiku noraudzījās uztrauktajā vecī.

— Tas, laikam, ir tas saimnieks. Nabaga vīram tā lieta nav vis patīkama.

Jauns invalids sašautu labo roku, ar kreiso mocījās pārsiet vezumam pakulotu džutas auklu.

— Manam papam pie Augsburgas pushektara

zemes. Mēs audzinām burkānus un salatus. Māte katru rītu ar diviem kurvjiem uz tirgus. Piecpadsmitajā gadā bij ļoti laba vasara, vēl trešo kazu mēs nopirkām.

Ūsains meklenburgietis augšā mēģināja nostāties taisni uz apaļā rudzu kūļa. Nikni blisinājās pāri piena baltām ūsām, kļiedza rokām vēcinādamies.

— Ko tas ķēms te valkājas apkārt! Dodat viņam vienu, lai vākas pie malas!

Bet jaunie krāvēji tomēr nesita. Nosodoši noskatījās dulnajā vecī, pamācija to un turpināja darbu.

Vilnis bij palaidis acis arī tālāku un atmetās pats. No Zelmeņiem, no Aizpuriem no Krijām pār kalnu uz Lomaņu pusi brauca diviem zirgiem aizjūgtas, rudziem piekrautas ores. Lomaņu laukā divdesmit zaldāti plūca nost tikko pārziedējušu līnu lauku. Četri nāca no meža puses, krievu pamestām mantām apkrāvušies. Vilni nudzēja laužu pilni.

Lopi saskrēja kūtīs un velti meklēja pierastās vietas. Siles izmestas, sienamās ķēdes noraisītas, saites nogrieztas. Vecie rati no piedarba izvilkti pagalmā, divi zaldāti rīkojās ap tiem, oša un kļavas lietas koku pagales iekšā kraudami. Istabas durvīs stāvēja resns majors kailu galvu, atpogātu mundieru un spiedoši kļiedza kaut ko rīkodams.

Vilnis ar Krišupi palūkojās iekšā. Acīm redzami, istabā kaut kāds štābs nometies. Gultās un uz krēsliem virsniņu mēteļi, attaisīti koferi, atvāztas kārbas, pelēkas katuna veļas saiņi. Viens māla podā mazgājās sprauslodams, otrs staigāja svārciņā bez apakšbiksēm, rokas pret izbāztām krūtīm izvingrinādams, dzīslainas, spalvaini noaugušas pērtiķa kājas tirinādams. Uz galda spirta vārāmā trauciņā sīca kafeja. Drukns feldfebels ar nikelā kniebavām skaitīdams rindoja sacharina tabletes grēdā.

Pa durvīm iespraucās vakar mežā sastaptais sārtais pagastvecākā tips. Ārkārtīgi uztraukts, ro-

kām mētādamies lūkoja kaut ko ieskaidrot par saviem zirgiem, kuļmašinu un vēl kaut ko. Bezbiksis bij uzcēlis kāju uz krēsla, nekautrēdamies ciniski slaucījās Vilņu mātes divielī. Resnais majors, istabā atgriezies, uzskrullēja Viļuma ūsas, vienu aci piemiedzis, brīdi noskatījās uztrauktajā saimniekā, tad pameta feldfebelim ar galvu.

Tas nesteigdamies norindoja pēdējās sacharina tabletes, nolīdzināja aizplēsto nagu, ar pirkstu pavilka cieto apkakli pret rīkli vaļīgāki. Pienāca, vienaldzīgi pagrābāja zemniekam aiz svārkapakles. Bet kad tas sāka vairīties un ķepuroties pretī, palika nikns, sagrāba cieši, aizvadīja līdz durvīm un pagrūda sliekšnim pāri. Spalvainais, kāju pirkststarpas patlaban tīrīdams, atskatījās un pasmējās, kad zemnieks četrpūs vilkās tālāk pagalmā, ar roku ripojošo cepuri ķerdams.

Atpakaļnākdams, feldfebels paskatījās Vilnī un Krišupā. Viņu sejas tam nepatīkās, viņš sakliedza uz tiem, tad divus kaskaiņus nostatīja pie durvīm. Tie stāvēja kaklus izstiepuši, platām siksnām ap pazodi, šauteņu resgaļus zābaku purnam piespieduši.

Viens pa redzeļu trepēm rāpās no klētsaugšas, piecas, sešas vistu olas cepurē ielasījis. Otrs iznāca ap kūts stūri gaili padusē iemiedzis. Kakls putnam apgriezts, galva ļengani kūlājās gar zilpelēko piedurkni. Plānā sekste pa pažobelēm spraucoties asiņaini noplūkāta.

Pagalmā sakurta uguns. Vilņu saimnieces lielais katls kārtiņā uzstatīts pāri, seši zaldāti pār to galvām noliekušies. Viens maisīja ar baltu koka lāpstu, otrs, novērodams un skaitīdams kaut ko meta no sauļas. Pārējie, vērodami, rādīja pirkstiem.

Vilņu saimniece stāvēja pret kūts durvīm pastieptām rokām. Viens patlaban aiz pakalkājas izvilka laukā trekno pērngada aunu, otrs nāca nogriezto galvu aiz raga turēdams, ar pirkstu asiņaino griezuma vietu spaidīdams.

Vilnis ar Krišupi kā dieva nepieņemti klīda pa mājām. Vācieši neaizskāra viņus, likās, tikko pamanīja. Bet kad viņi mēģināja labības maisus izcelt no ratiem, druknais feldfebels pa istabas logu nikni sakliedza. Pienāca trīs zaldāti šautenēm rokās un atbīdīja viņus nost. Gaŗš sausnējs zemesargs sagrozīja tievās vēža ūsas un labsirdīgi pasmaidīja.

— Vāķās nu, vāķās nost! Mūsu majors joku neprot.

Krišupim pēc ilgāka laika mute bij atraisījusies.

— Bet uzklausāties, draugi, ko jūs darāt? Vai jūs gribat mūs pašus pavisam atstāt bez maizes?

Tas īsais, sprogainais, čiganam līdzīgais, piesita šautenes uzgali.

— Jūs pašus, jūs pašus! Kas tie ir tādi — jūs paši? Te viss pieder vācu armijai. Vācu armija ir iekarojusi un patur to, kas viņas.

Das deutsche Militār... Das deutsche Militār... viņi čivināja nu visi trīs, cits caur citu. Sausnējais zemessargs vairāk ar izbrīnu un nožēlu noskatījās šajos divos savādniekos, kuŗi neprata pienācīgi respektēt šo brīnišķo vārdu.

Vilņu labības maisus pārkrāva divjūgu orē. Pa klēti rīkojās vesels bars. Pēdējo sauju labības izgrāba, bēra ballās un kastēs, sēja paunās. Vācieši ņēmās noputējuši kā mori, tomēr smējās priecīgi. No kūtsaugšas dābolu blāķiem gāza zemē, viens vezums patlaban bij pilns, četras ores vēl gaidīja rindā.

Vecais Vilnis kā apmāts maisījās pa vidu. Kailu galvu, plaši ieplestām bērna acīm, idiotisku smaidu seņā piestāja vienā, otrā vietā, pavēcinājās rokām, mēģināja kaut ko ieskaidrot savādi lauzītā izrunā, ko, pēc viņa domām, vāciešiem vajadzētu saprast labāki nekā pareizu latviešu valodu. Zaldāti nebij pārāk rupji pret viņu, atbīdīja nost, ja viņš uzplījās pārāk cieši, galvas nepagrieza uz to pusi, kur dru-

knais feldfebels pa istabas logu izliecies nikni lamājās.

Padzīvojis vīrs, varbūt, arī pats zemnieks, draudzīgi uzsita vecajam Vilnim uz pleca.

— Nebēdā nekā, vecais, gan būs labi. Mūsu ķeizars dos maizi visiem.

Krišupis ļauni skatījās tam taisni sejā.

— Kāpēc tad tagad vispirms ņem nost?

Vācietis rādījās pārsteigts par tādu naivitāti.

— Kā, kāpēc? Vācu armija taču stāv pirmā vietā. Hindenburgs ir pavēlējis: vispirms zaldātam, un ja paliek, tad civilajiem. Tagad katram jānes savs upuris, citādi tas nevar būt.

— Jūs, laikam, diezgan esat dabūjuši badoties?

— Ū, nē! Mums visa kā diezgan, tikai tauku kaloriju kādreiz neiznāk. Jums jau tē ceļu nav, nevar piegādāt. Un kad piebrauc vezumi, mēs jau esam projām. Mums tas iet ātri.

— Bet kā jūsu piederīgiem Vācijā?

— Ū, viņi dzīvo labi! Mums viss ir nokārtots. Pārtiku izdala uz kartiņām, drēbes uz kartiņām, ogles uz kartiņām. Pirms diviem gadiem es pa ziemas svētkiem biju mājās — tad pa puskuo margarina familijai. Un katram bērnam bez tam vēl divi simts gramu mannā putraimu.

— Tad jūs gan vēl ilgi varēsāt izturēt.

— Mēs? Divi gadi, trīs — desmit gadu, ja vajadzēs.

Tas nu vairs neskanēja tik braši. Viņš domīgi palūkojās mežam pāri, mazliet tā kā sapīka.

— Velns zina, kas jums te par zemi! Ne jums šoseju, ne dzelzceļu. Dubļi, ka izbrist nevar. Mums stilbu zābaki vēl nav pienākuši, tikai septembrī būs. Bet tad mēs arī iesim mājās. Nu ir beigas! Krievija kaput, Itālija kaput, Serbija kaput, angļi vairāk negrib karot, franču armijā ir dumpis — —

— Tā jau jūs visi rakstāt cits par citu. Un kas

jums galu galā tiks no visiem tiem iekarojumiem?
Vai vācu zaldātam kas paliks?

— Vācijai paliks!

Bet tad viņš ciešāki paskatījās Krišupī un Vilnī un palika atturīgāks.

— Vācijai paliks! Nevienu pēdu zemes mēs neatdosim no tā, ko esam paņēmuši!

No Lomaņu puses pagalmā ienācis leitnants pār-
žmaugtā īsā mētelītī, samta apkakli un cepures loku,
brīdi bij vērojies runātājus. Nu atskanēja skarbs
sauciens.

— Breitkopf! Šurpu!

Tas apsviedās, kā aiz auklīgas parauts. Tiem
abiem niknu skatu uzmetis, aizsteidzās tecīņus — kā
labi dresēts suns, ko gans gaida ar riksti rokā. Un
tad viņi redzēja to stīvi sastiepušos, rokas gar sā-
niem nolaidušu, galvu atmetušu atpakaļkāpjamiem.
Leitnants mina viņam uz pirkstiem, liecās arvienu
tuvāki, strostēdams vēcinājās tam gar pašu seju.

Vilnis pavilka Krišupī aiz klēts stūra.

— Nāc! Nebāz galvu tišu prātu cilpā.

Krišupis nosplāvās tā, it kā visu rūgtumu ar
reizi gribētu dabūt laukā.

— Tie nav cilvēki! Pērtiķi, kara mašīnas — au-
tomati bez smadzeņu un gribas.

— Tāpēc nav brīnums, ja Hindenburgs ar vi-
ņiem pārstaigā visu Eiropu.

— Aizrīsies, es tev saku! Lieluma mānija ir
drošākais ceļš uz krišanu.

— Un cerība vienīgais, ja cits nekas vairāk
neatliek.

Ar nenoslēpjamu ienaidu viņi paskatījās viens
otrā.

Māte ratu nojumē saklupusi uz drēbju nastiņas,
ieplestās acis tukšā sienā pavērsusi, dzirdēja, kā kūti
mauj izbiedētie lopi, kā vistas pa pažobelēm muk-
damas kladzina, dābola vāli būkšēdami gāžas no
augšas un vācieši strādādami smejas. Resnu cigaru

mates kaktā iespraudies, zaldāts noliecās un pataustīja jauno dzeltenstrīpoto gultas segu. Bet sieviete atgrūda roku ar tādu sparū, ka viņš pat nevilus atkāpās soli atpakaļ. Pa visu viņu kopējai parašai iebolīja acis, bet tomēr savaldijās un pasmējās.

— Paskat tik', vecā ragana!

Tagad Krišupim Vilnis bij jāpievalda.

— Nepaliec dulns! Nāc!

Dābola vezums pamests pusē. Zirgi līdz sāniem sabriduši vālā, ēda pilnām mutēm un samina kājām. Ari tie no klēts, no istabas priekšas, no maisiem piekŗautiem ratiem bij prom. Ap katlu cieši sablīvējies pūlis skārda un māla traukiem un karotēm rokās. Daži, turpat maurā uz ceļiem saklupuši, taukus gaļas gabalus sauļā samieguši, strēba aizgūdamies, acu vairāk sāpus nepagriezdami. Leitnants pāržmaugtā mētelītī ar samta apkakli un cepures loku bij pienācis nomēģināt zaldātu ēdienu. Trim pirkstiem cēli paņēma garā sausnējā pasniegto, nicīgi saņemtām lūpām aplūkoja skārda bļodu, pielika pie deguna un viebdamies paoda. Izvilka zila katuna mutautiņu, noslaucīja aluminiņa karoti, viebdamies, lūpu galiem palūkoja. Nogrozīja galvu un palūkoja vēl. Tad knaši nosēdās uz Vilņa ratu ilkss, trauku starp ceļgaliem iemiedzis, sāka strēbt tāpat kā tie, galvu nepaceldams, neapskatīdamies, aitas ribas gabalu sauļā samiedzis.

Pirmītējais, zemniekam līdzīgais, trešo bļodu iztukšojis, svētlaimīgi izšļaucījās. Ieraudzījis Vilni ar Krišupi skatāmies, paņēma zemē nomesto trauku, iesmēla katla dibenā vēl palikušo šķidrumu ar plēvju lēveriem un kaulu drumstalām un atgriezās pasniegt. Bet tie jau bij gabalā.

Viņi gāja pa nokalni uz Lomāņiem.

Simts zaldātu rāpoja kartupeļu laukā. Raka grozos, spaiņos vai tāpat savās tērauda kaskās. Nenobrieduši pusauga augļi apspūrušu mizu, zemi aplipuši turpat ceļmalā čupās sabērti. Divi kurināja

lielu uguni, garām nūjām bakstīdami cepa pelnos. Pierakto trauku izbēris, katrs pieskrēja klāt, apsvīlušos, pelniem apvārtītos kartupeļus sauļā pagrābis, pūzdams, sprauslodams, rīdams steidzās atpakaļ uz savu vagu. Unteroficiers malā vēcināja rungu.

Krišupis nosplāvās.

— Mirlas! Aizbadojušies kā vilki. Izēdīs viņi mums to Latviju sausu.

Jau pa gabalu Lomaņos bij dzirdama savāda kņada.

Tāpat kā Vilņos, pagalmā ugunskurs un kārti uzmaukts katls uz tā. Bet te neviens vairāk nestrēba. Bataljona komandiers sirmām ūsām, jājam pātagu rokā, visus atdzinis nost. Zaldātu katliņi un karotes pa mauru izmētātas, zaldāti žņaudzījās zemē sasēduši, zālē izlaidušies, pret sētu atkrituši. Rindā skrēja ap klētsstūri, bāli, vēderus sažņauguši nāca atkal atpakaļ. Vējš nesa no turienes nepanesamu smirdoņu. Resns ebreja tipa ārsts sarkansirmi noaugušu bārdu pētīdams grozīja tikko nodīrātu taukainu cūkas ādu. Komandiers griezās rinkī un draudīgus skatus nezin kam meta visapkārt.

Istabas priekšā Vanda starp diviem sargiem. Tie stāvēja apsikšņotām pazodēm, pār acīm nošļukušām kaskām, smagām šautenēm pieslējušies. Vanda, pret laukā iznestu galdu atspiedusies, rokas uz krūtīm savijusi, neizteicamu riebumu sejā.

— Tie ir kustoņi, ne cilvēki. Nelabi skatīties, ko viņi te aprij. Tā ir jau trešā cūka — tikko kā nokautu, tāpat neatdzēsētu katlā iekšā. Liekas, kārtīga ēdiena gadiem nav redzējuši.

— Lai atriņas latviešu labuma, varēs pieminēt zemi, kur reiz dabūjuši pāest.

Zaldātiņš sakustējās. Viņam jāuzrauga, lai tā te nesarunājas, bet pametis acis uz nikno, nemaz

nenobijušos jaunavu, sakaunējās, piesarka un pagrieza galvu prom.

Jauns, smalcinš, kā no stearina izlipināts oficerītis zilām auklas cilpām pār svārciņu, milzīgu skārda zobena maksti pa mauru līdz vilkdams, spīdošiem zābakiem čikstinādams uz pirksta galiem steidzās šurpu. Jau pa gabalu māja sargiem aiziet. Dzeltēni cimdotu roku piedūra cepures lokam, vēlīgi, atvainodamies smaidīja. Ari vīriešiem džentlmeniski pameta ar galvu.

— Komandiera kungs ļoti lūdz, lai jaunkundze atvaino. Ārsts konstatē, ka nekādas ļaunprātības nav. Mūsu zēni tikai drusku pa daudz ēduši.

— To jau es tūliņ sacīju. No paša rīta bij redzams, ka labi tas nebeigsies. Liekas, ka viņi veselu gadu nebūtu ēduši.

Oficiers sajūtās neveikli svešo vīriešu klātbūtnē.

— Tas nu nē, jaunkundz, tas nu pavisam nē. Mūsu armija vispāri tiek pietiekoši apgādāta. Francijas frontē mums pat pirmajās līnijās katru rītu siltas brokastis. Bet pēdējās divās dienās mēs esam nogājuši gandrīz astoņdesmit kilometru, transporti netiek līdzī. Un te pa tiem jūsu ceļiem — tas ir kas šausmīgs. Tas ir taisni kas šausmīgs!

Vanda bij pusgalvu garāka par šo Eiropas iekarotāju. Pārāk daudz cieņas nebij tai skatā, ar ko viņa to nomēroja no galvas līdz pat piešiem.

— Jā, mēs esam gan bijuši tik nepieklājīgi, ka neesam parūpējušies par labām šosejām šķērsām Kurzemei un pāri Vidzemē.

— Bet mēs te ierīkosim. Mums tas iet ātri. Pēc pusgada jūs Vidzemi vairs nepazīsat. Krievi te valdīja simts gadus un neļēdza nekā. Pie mums būs pavisam citādi. Mums visur asfaltētas šosejas, papeļu alejas gar malu.

Krišupis pavirzījās tuvāk.

— Tā nemaz neizskatās, ka jūs te rīkotos uz valikšanu.

— Nu, draugs, karā iet visādi. Mums jācīnās pret visu pasauli, tāpēc mūsu armijai jābūt elastīgai. Mēs atkāpjamies vienā vietā, lai otrā dotu izšķirošu triecienu. Bet pēc tam atkal ejam uz priekšu, vienmēr tikai uz priekšu!

Neviltota, gandrīz bērnišķa jūsma apstaroja viņa svaigo, saules un pulvera dūmu vēl neiededzināto seju.

— Bet Francijas frontē jums neiet vis tik ātri.

Acīm redzami, tas Rietumu frontē nebij bijis. Atmeta ar roku tikpat lielīgi, kā to parasti darīja vienkārši zaldāti.

— Tas tikai pagaidām. Kad mēs te ar krieviem būsīm pabeiguši, tad jūs dzirdēsāt. Hindenburgs zina, ko viņš dara. Parīzi mēs jau esam apšaudījuši, Beļģija visa mums rokās, Verdona kritīs šodien vai rīt. Tirpics savu darbu turpina braši. Viņi būs spiesti lūgt mieru.

— Ja tikai jūs spēsāt tik ilgi izturēt.

Oficiers mazliet sabozās.

— Das deutsche Militär... tas izturēs. Par sevi mēs nebēdājam, patronu mums vēl netrūkst, un vecās vācu dūšības arī nē. Bet mājās iet pagrūti. Ko jūs gan domājat, mūsu imports ir pilnīgi apstājies, mēs esam nogriezti no visas pasaules.

Bet tad viņš apķērās, ka oficieram nenākas izpaust tādas lietas. Viņš atkal atmeta galvu.

— Bet ko ar kolonijām esam zaudējuši, to kompensējam ar ieņemtiem apgabaliem. Polija, Leitija, tagad Austrumjūras provinces — o! tur mēs esam tik daudz ieguvuši! Mums ir sava sistēma, un mēs viņu stingri izvedam.

Bet tad viņš samanija divas tumšas acis salti iedzeļam savējās un mainīja toni. Piemeta roku cepures lokam, pastirkšināja piešiem.

— Atvainojat, jaunkundz! Es ļoti labi saprotu arī jūsu stāvokli, bet pagaidām citādi nav iespējams. Arī jums jānes savi upuri, lai vācu zobens drīzāk tiktu pie uzvaras un mēs visi pie miera. Cita līdzekļa taču nav. Vai nav taisnība, jaunkundz?

Šajā acumirkļī viņu sauca prom pie zaldātiem. Viņš pastirkšīnāja piešiem, apsviedās un aizgāja viegliņš, kustīgs, kā līgas atsperes dzīts.

Vanda pavadīja kaimiņus.

Pārēdušies zaldāti vēl vienmēr stāpījās pagalmā un strīpām skrēja ap klētsstūri. Ārsts turpat maisījās pa vidu, komandēdams un rādams. Trīs gājēji pameta likumu apkārt un pamanījās laukā no mājām. Pārāk riebīgi Eiropas iekārotāju tuvumā.

Vilnis nogrozīja galvu.

— Hindenburgs un Tirpīcs, Tirpīcs un Hindenburgs... Lūk, kur ir tauta, kurai vēl savi elki!

— Un pie tam dzīvi vēl. Tāpēc viņiem arī nevajag nekādu utopiju, nekādas politiskās metafizikas, nekāda teoretiska izdomājuma.

Krišupis atkal saduga, vecā vārīgā vietā aizkerts.

— Elku liktenis nemaz nav tik apskaužams. Kad kādreiz nonāk tik tālu, ka tie nevar vairs pārbarot ar dīrātām cūkām — viņus met sārtā un velk uz upi. Utopijai, mazākais, tā labā īpašība, ka viņu nevar ēst.

Vanda sajuta rupjo dzēlienu. Tā cilvēka acīs viņa vienkārši pelēkā barona meita, kas trīs par savu īpašumu. Lai arī tā — tomēr viņa bij kaut kas. Viņai bij par ko trīsēt, par ko ienīst pasaules izlaupītājus, šos huņņus eiropiešu apgērbā. Bet ko tagad šie nozīmē šis brāļošānās un miera sludinātājs, šis dzīves īstenības izsmietais fantast un zila gaisa lidotājs? Latviešu zemniekam prūšu papēdis uz kakla — viņš nāca te vēl norāt un izsmiet.

Pat roku viņa tam nepasniedza. No Vilņa atvadīdamās tikai nicinoši pameta ar plecu uz tā pusi.

Aizgāja atpakaļ slaida, paceltu galvu — kā mocekle, kurai tikai spītība un neapvaldāms naids pret saviem spīdzinātājiem.

Krišupis drūmi nolūkojās pakaļ. Vilnis saprata, bet neteica ne vārda. Juta, ka arī viņam mostas naids pret šo cilvēku, kas taču tik tuvs radnieks. Vai Vanda tad nebij tuvāka... Bet viņš satrūkās pats no šādas iedomas. Ko viņš tik daudz sācis domāt par Vandu? Kas viņam Vanda? Kas viņam tā taču varēja un drīkstēja būt?

Vilnis strauji apsviedās un gāja atpakaļ, Krišupi soļi desmit iepakaļ pamezdams.

Lomanis sēdēja, kājas grāvī nolaidis, galvu plaukstās atspiedis, noņēmiem skatījās savu kartupeļu racējos.

— Paskatāties, kā viņi strādā. Lakstam aiz gala, cik iznāk līdzī, tos uzlasa. Bet pusaugā viņi taču tik viegli notrūkst. Viss labums paliek zemē. Tā ir tīrā lauka nogānīšana.

Viņš runāja gluži uztraukts. Varēja domāt, ka nolikts te uzraudzīt, lai viņa lauks tiek pamatīgi nokopts.

Vēl pie sevis pukodamies, viņš automatiski cēlās kājās un nāca līdzī. Apdzisusi pīpe palika grāvmalā, kā kādu nupat sveicinājis, vai gaidīdams sveicināmu, cepuri viņš nesa rokā.

Jau tā pašiem sava smaguma par daudz — vēl tas nāca ar savu. Vilnis to apstādināja.

— Vanda jūs mājās gaida.

Lomanis ar pūlēm sadzirda, bet tad tūlī arī klausīgi griezās atpakaļ. Pagājis, apstājās, roku kratīdams, kļiedza tīrumam pāri.

— Nesajaucat kopā — šitas ir mans, bet tas Vilņu! Man mēslots un sēta zāle!

Aiz kartupeļu tīruma nolejā Lomaņu un Vilņu pļavas. Robeža taisni pār augstāko izcilni — vienā pusē divas, otrā viena kaudze. Vācieši piebrau-

kuši, patlaban krāva četrus vezumus. Atskatījās uz kliezdēju veci, pasmējās un turpināja darbu.

No Vilņu kalna brauca divas ores ar tikko plūktiem liniem. Vācietis sēdēja galā, pusguļus izlaidies, kājas pār malu nokāris. Vezums piekrauts par smagu, lejā, kur ceļš grambaināks, zirgi sāka raustīties un stāties. Braucējs laiski paslējās uz ceļiem, ar vienu roku cigaru mutē pieturēdams, ar otru zaļās sauļas svieda zemē. Nemākulīgi sasieta, tās juka un nostiepās pa visu ceļa malu — gājējiem pinās kājas.

Gabaliņu aiz linu vezumiem viņi satika savādu grupu.

Liels ūsains vācietis veda sarkanraibu iebūvieša goteli, saiti vienai rokai aptinis, ar otru rāgiem pieķēries. Acīm redzami pilsētnieks, neprata apieties, govš viņu raustīja un mētāja, kā nejēga puika viņš pa ceļa grambām tenterēja no vienas puses uz otru. Pakausī atšļukušu cepuri, nomocījies, slapjš nosvīdis, aizelsies, viņš izskatījās pavisam nelaimīgs. Iepakaļus vilkāš vienace sieva slapjiem brunčiem, izjukušiem matiem — kā neredzamā pavedienā līdzī vilkta, ne soli neatstādama, acu no sava lopa nenovērsdama. Aizkaltusi mute viņai nemitīgi kustējās, balss iesmakusi, bez skaņas kā mehāniski runātājam lellim.

— Zieda!... Ziedaliņ manu! Tpru, tpru!..

Vācietis atspērās abām kājām, mēģināja noturēt govī, kuŗa, mājas saodusi, kā negudra rāvās uz priekšu.

— Palīdzat, draugi! Ar to velna lopu viens netiek galā. Un tā vecā vēl velkas līdzī. Pasakāt, lai iet uz mājām, manis viņa nesaprot.

Savilkta dūrēm Krišupis bij nostājies viņam ceļā. Noliektu galvu urbās tam sejā tik uzmācīgi, ka tas attapās un sāka atstiept savu milzeņa augumu. Vīlnis noprata, ka te var izcelties kļūmīga sadursme.

Draudzīgi viņš uzsita kara laupījuma īpašniekam uz pleca.

— Klausāties, kaimiņ — kam jums šī govys vajadzīga? Jūs taču redzat, ka viņa pavisam vāja.

Ūsainis palūkojās, mēģināja pataustīt govij sānos.

— Taisnība gan. Vāja viņa ir.

— Bet tur jūsu biedri ēd tauku zupu un cūkas cepeti.

Vācietim notrīsēja ūsas, apaļās acis palika vēl platākas un atspīda nīprāki.

— Vai patiešām cūkas cepeti?

— Kad es jums saku. Mēs patlaban nākam no turienes. Zināt, nodirāta cūka, pagalmā ugunskurs un katls uz kārtiņas. Ārsts tur arī rīkojas. Man liekās, citi būs iebaudījuši pa daudz.

Vācietis atņirdza divas rindas dzeltenu zobu.

— Ā! To es pazīstu! Tā arvienu ir, kad ar reizi salādē par daudz. Un galvenais, kad karstu — karstu nekad nedrīkst par daudz. Tā mums gadījās pie Vilņas. Zināt, leišiem ir zosis — katrā sādžā pieci tūkstoši zošu. Mans goda vārds, es nepārspīlēju! Un treknas! Tīrie tauki, es jums saku! Zosu tauki uz kviešu maizes ar sāli un sipoliem — na, es jums saku! Un ja vēl drusku piparu, ko uzkaisīt virsū...

Plakanajā sejā bija izplaucis laimīgs smaidis. Jaukās atcerēs roka palaidusies vaļīgāk, govys izrāvās un lēkšiem aizskrēja uz Lomaņu pusi, sieva, saukdama, plusku pluskām pakal.

Vācietis sakustējās uz ķeršanu, bet tad atmeta ar roku un apīmās.

— Na, lai ķeļ tā vecā ragana. Man jau viņš nekur neizspruks.

Aizsāktais temats pārāk interesants, viņš nevarēja tik drīz atlaisties.

— Jā, es saku... Tikai karstu nevajag par daudz. Zupu, to vēl var, bet cepetis labāk atdzisis.

Aukstu var trīs reizes vairāk. Kaut kur Polijā mēs ar biedri pagājušo gadu piecas vistas par diviem. Mans goda vārds! Ā! Polijā bij dzīve! Cepts cālis allaž maisā, vārītas olas pilnas kabatas...

— Te jums gan būs jāapmierinās ar cūkas cepti. Krievu karaspēks mūs arī krietni noplucinājis.

Svētlaimīgās atcerēs vācietis dzirdēja tikai pa pusei.

— Krievs... ko krievs! Krievs ir kaput! Beļģija ir kaput, angļus mēs izmērdēsim badā. Mūsu Tīrpics nevienu kuģi vairs nelaiž uz Angliju...

Viņš paliecās un skatījās, kur sieva klaigādama un labinādama govi tvarstīja ap Lomaņu mājām.

— Bada zeme te ir! Nekā te nav! Vāczemē visām govīm gredzeni purnā. Vāczemē visi prot runāt. Vāczemē mums ir vīns — ō! Kas mums ir par vīnu!

Divi dābola vezumi izšķīra viņus. Ūsainis aizgāja savējiem līdzī. Divi socialisti, divi imperialisma, militarisma un aneksiju principieli ienaidnieki, tautu sabrālotāji un starptautiskās solidaritātes propagandisti lēnām vilkāms kalnā. Itin kā viņi būtu apzagušies, it kā ieklīduši svešā zemē, kur jāslapstās un jādomā tikai, kā ar veselu kaklu tikt projām...

Klusajā krēslā vakarā visapkārt dzirdama lo-pu bļaušana un vārgas sieviešu klaigas. Tarkšēja rati, pa visiem ceļiem smagi piekraudī vezumi vilkāms uz Daugavas pusi. Aiz mājām skanēja izkaptis, tur vācieši plāva jau labi pabalsnījušu miežu lauku. No Lomaņiem gruzdošās salmu kaudzes dūmi strēlainām strūklām sniecās Vilņu kalnam pāri, pāri Zemeņu āboļdārzam līdz pat mežmalai, kur atdūrās, izlīda plaši, izpletās pār upes līčiem un kā balts mākonis.

Pagalumā ugunskurs liesmoja augsti. Zaldāti sēdus un puszvilus blāķī rinkī apkārt. Dzīļa apmierinājuma tīksme laistījās viņu sartaļās sejās. Citi dungāja sentimentalū mīlestības vai dzimtenes dzie-

smiņu, citi stāstīja anekdotes. Reizu reizēm atskanēja smieklī labi trāpītam jokam.

Istabā uz gaŗa galda dega karbida lampa. Virsnieki, kreklos izmetušies, spēlēja kartis. Druknaiss feldfebels ienesa Viļņu saimnieces sviesta spainīti no tikko atraktā kartupeļu pagrabiņa piekalnē. Spēlmaņi nosvieda kartis un saklupa ap laupījumu. Sajūsmas saucieni bij dzirdami tāli ārpus mājas. Zaldāti ap ugunsgrēku aprāva savu izpriecu un pagrieza galvas uz istabas pusi, uzzinājuši vērtīgo ķērienu, jūsmoja līdzī savai virsniecībai.

— Bravo, Knigge! Hoch!

Viņi applaudēja feldfebelim, kas patlaban parādījās durvīs, ugunsgrēka atblāzmas blāvi apspīdēts, krēslā liels un lācīgs kā no vecās Nibelungu cilts.

Pa mauru izmētātas plakanās iešūtās pudeles. Iekaroņtāji pienācīgi nosvinējuši šīs dienas uzvaras.

Krišupis ar Vilni par tuvu piegājuši ugunskuram, viņus ieraudzīja. Aizdomas uz viņiem neturēja nekādas, par viņiem neinteresējās — pārāk niecīgi un nenozīmīgi viņi te mētājās apkārt. Un taisni šī neievērība visskaudrāk lika viņiem sajūst savu pigmejisko niecību. Viņi bij pazaudējuši savu cilvēka veidu, palikuši par ēnām, par tārpiem maura zālē, kam tikai jāvairās, lai naglotais papēdis neuzmin un nesašķaida.

Visā nelielajā gaŗumā izstiepies, apaļš večuks gludenu smaidīgu seju pameta viņiem ar rādītāju pirkstu.

— Ei, brālīt! Panāk šurp!

Ja Krišupa acīm bijis zibens, apaļais tagad gulētu trāpīts, kājas tirinādams. Bet viņš laikam tomēr saprata, kas šiem svešajiem prātā. Acumirkļī bij kājās.

— Šurp, es teicu!

Un paspēris pats pāri soļu, galvu atlauzis, kratīja savu rādītāju Krišupim turpat pie deguna.

— Kad vācu zaldāts pavēl, tad tev ir jānāk! Verstanden? Un kad viņš teic: marš! apkārt pa labi! — —

Viņš spiedza nelabā balsī — gluži tāpat, kā ofi-
cieri viņu pašu komandēdami. Garais, baltiem ma-
tiem un ūdeņainām acīm, pasniedzies aiz flaneļa lu-
patu aptītā stilba pavilka viņu atpakaļ.

— Liecies nu mierā. Tiem nabaga velniem ta-
gad nevar būt diezcik jautri ap dūšu.

— Es mācīšu viņus pasmaidīt!

Apaļais bramanīgi piesita plaukstu sānos pie-
kārtam duncim.

Trešais, manāmi grīļodamies, nāca, plakano pu-
deli sauļā samiedzis.

— Na, iedzer draugs! Paliks jautrāks prāts.
Vācu zaldātam konjaka nekad netrūkst, un šodien
ir divkāŗša porcija. Nu, kas ir? Dzer, kad tev
saka!

Krišupis sajuta slapju nozišļātu, pēc prasta ci-
gara smirdošu pudeles kaklu atduramies pret zo-
biem. Gandrīz ar varu viņam ielēja malku riebī-
gā, konjakam drusku līdzīga šķidrums.

— Tas otrs arī lai dzer!

Ari Vilnim iegrūda pudeles kaklu mutē un ielē-
ja. Bet viņam palika tik nelabi, ka dzira izšļacās
atpakaļ, neizturami pretīgi slapinādama notecēja
gar kaklu aiz krekla.

Pūlis smējās. Citi pa starpām ņurdēja īgni vai
draudīgi. Kāds kļiedza garšļauku izlaidies, muti zā-
lienā iespiedis.

— Lai viņi mums padanco! Ei, latvieši! Vai jūs
mākat kazaku dancot?

Bet gadījās arī kāds, kas aprāja jautros dzīro-
tājus. Vilnis ar Krišupi kā nopērti suņi aizvilkās
pa krēslu.

Vecie Vilņi pievietojušies ratnicā. Māte gulēja
uz drēbju sainīša kņupus sakļupusi, segas stūri gal-
vai pārvilkusi. Tēvs vēl pamanījies kažociņu iz-

tos divus stūrgalvjus, kas negribēja dzert un kazaku dancot uzvarētāju pajautrināšanai.

Bet pelēkai gaismai svīstot, kāds meklēdams, uz vienu otru pusi laukā pabradādams, tuvojās gulētājiem, līdz beidzot pienāca klāt.

Tas bij padzīvojis kalsnējs vācu zaldāts apspurušā svārciņā, bez dunča pie sāniem. Noskatījās gulētājos, pameta ar galvu, tad apsēdās uz stirpas gala un sāka ar spalvas nazīti apgraizīt nagus.

— Labi, ka esat te apgūlušies: tur augšā jūs vakar meklēja pa visām mājām. — Vai jūs nerunājat vāciski? Es protu arī drusku krieviski.

— Saprātīsim.

— Liekas, es jau vakar dzirdēju jūs runājam. Visu laiku es jūs novēroju.

Tad viņš savāza nazīti un atspieda galvu plaukstā.

— Paliekat vien guļam, man tas ir viena alga. Bet no tiem tur gan uzmanāties. Tie ir veci kaŗa zirgi, pie Marnas bijuši, Beļģiju izbradājuši, Karpatos zem Makenzena kāvušies. Kad cilvēks trīs gadus šāvis un laupījis, tad tas jau zināmā mērā palicis viņam par profesiju. Der Mensch ist, was er isst — kā savā laikā Feiebachs teica.

Krišupis tomēr bij uzcēlies sēdus. Tāpat zodu plaukstā atbalstījis, urbjoši skatījās runātājā.

Tas pameta ar galvu un pavīpsnāja.

— Es neesmu maldījies — cilvēku no pirmā acu uzmetiena var pazīt. Bet jūs mani nepazīstat, tāpēc ka es esmu zaldāts. Jūs redzat, nulles mums pierē pie cepures, un nulles esam mēs paši. Nulle allaž ir līdzīga nullei. Jūsu neuzticība pilnīgi vietā, tur augšā pie mums ir arī spiegi. Katrā nodaļā savī ieņemtā apgabala politiskai uzraudzīšanai un citi, kas izspiego zaldātus pašus. Prūšu sistema ir ļoti sarežģīts aparats, mēs uzticamies tikai saviem lielgabaliem, citam nekam.

— Jūs esat visai vaļsirdīgs.

— Jā gan, tāpēc ka es redzu, ar ko man darīšana. Bet jūs vēl nezināt — tāpēc atļaujiet priekšā stādīties. Es esmu no Ķelnes, pēc profesijas kara tipografijas korektors, beidzis realskolu un tehnikumu. Es varētu būt leitnants, un spēlēt kartis tur ar tiem augšā — ja nebijis neatkarīgo socialdemokratu partijas biedrs. Tā — un tagad šie mana roka.

Viņi sasniedzās rokas, gan vēl mazliet atturīgi. Krišupis savējo tūlīn atvilka atpakaļ.

— Jūs sakāties socialdemokrats, un tomēr esat līdzi, kur mūsu iedzīvi izlaupa un ar pašiem apietas kā ar suņiem.

Zaldāts skumji pasmaidīja.

— Kamerad! Jūs esat ļoti naivs. Ko es pēc jūsu domām varu darīt? Man dzīvība vēl nav apnikusi. Mani dzen, un es eju līdzi. Es esmu nieks — es esmu niecīga skrūviņa lielajā kara mašīnā, skrūviņai jāpaliek tur, kur viņa reiz iedzīta. Mūsu pulkā mēs esam pavisam tikai trīs biedri, ko mēs varam iesākt? Tikai vārdu pačukstēt kādreiz pagūstam, un to pašu ar lielu risku. Uz katra soļa mūs uzmana — te katrs izspiegots un zināms. Mums bij vēl ceturtais biedrs — krietns biedrs, tas labākais no mums, izglītots cilvēks, partijas laikraksta līdzstrādnieks. Bet viņam pienāca vēstule no mājām — visas vēstules tiek cenzētas. Par to viņa tēvs, Berlīnes advokats ir notiesāts uz desmit gadiem katorgas cietumā, bet viņu pašu nosūtīja uz Verdenu. Ja no tās elles kāds tiek laukā, tad tikai ar vienu roku vai vienu kāju — dažreiz arī bez vienas.

Viņš nogrima drūmās atmiņās. Viņa sejā redzams arī tas, ko mute vēl nepateica.

Krišupim izklīda arī pēdējā neuzticības palieka.

— Bet jūsu starpā taču ir arī šeidemanieši.

— Šeidemanieši!.. Neizrunājat šo vārdu tā, it kā jums būtu darišanas ar socialdemokratiem. Tie ir Hohencollernu galma einuchi, tas ir pasaules proletariata apsmieklis. Tas apaļais gludaīs tur vakar arī bij šeidemaniētis — ar ko viņš atšķiras no kuŗa katra Meklenburgas sādžas zemnieka. Mūsu deputāti reichstagā visvairāk cīnās pret šiem Šeidemaniem un Ebertiem, tie izrādās lielāki patrioti un militaristi, nekā prūšu ģenerāļi.

— Bet tauta taču tāpat cieš zem kara sloga.

— Tauta cieš un nīkst, asinis viņai noplūst pa lāsei. Bet kas ir vācu tauta? Dzelzs krekļā iekalts milzenis notirpušiem locekļiem, uzvaru blāvieniem apdullinātām smadzenēm, nākotnes tēlojumu apreibinātu fantaziju. Ak, jūs nepazīstat prūšu militarisma sistemu! Pirms tā no ārienes nebūs laužta, tauta gulēs, maksās nodokļus un pēdējo skolas puiku dos prom uz tranšējām.

— Cik ilgi jums tomēr pietiks, ko gāzt iekšā franču-angļu-amerikaņu frontē?

— Mēs sen jau būtu izkusuši kā margarīna piķa uz sarkanas pannas, ja jūs te šinī pusē tik laipnā kārtā nesteigušies mums palīgā. Jums šogad te labi audzis — kā redzat, mēs esam ieradušies pašā istā laikā ievākt ražu.

— Mūs jūs gribat pamest pilnīgi badā?

— Kāpēc gan nē? Vai mēs esam solījušies jūs pabarot? Bez tam, es vēl nezīnu, vai jūs vispārī te pamestīs. Mūsu vadonībai ir kaut kādī plāni, es tā nomanu, ka uz palikšanu mēs te patlaban neierīkojamies. Es tikai gribēju jūs brīdināt: uzmanāties. Nejaucaties ar vācu zaldātiem un neplāpājat niekus. Visprātīgākais būtu, ja jūs pagaidām pazustu no šejienes. Mūsu priekšniecība ar aizdomīgām personām lielās ceremonijas netaisa.

Augšā pagalmā atskanēja kaut kāda komanda. Runātājs kņāši plecēlās un tāpat neatsveicinājies steidzās kalnā.

Stundu vēlāk tie visi izvācās no mājām. Kad Vilnis ar Krišupi atgriezās, vecie saimnieki bij jau pārvietojušies istabā. Kā jaunus viesus gaidīdami sēdēja pie galda saliktām rokām un mulsas pilnām acīm. Istaba piemīdīta un piemēslota, visas durvis vaļā, abas palikušās aitas izmīsušas blēja kūtī.

Pa visiem ceļiem, pār visiem kalniem uz Daugavas pusi brauca labības un mantu vezumi. Šur tur redzēja arī lopus dzenam. Dīvaina Jurģu diena visapkārt...

Vilņos karaspēks vairāk nenometās, arī Lomonos redzēja tikai cauri jādelējam. Lielgabali ziemeļos tiklab kā pavisam noklusuši, pa visu dienu tikai trīs šāvienu nobūkšēja kaut kur Ogres pusē.

Bet otrā rītā sāka dārdēt Daugavas pusē. Zemnieki klausījās pilnīgā nesapratā. Vai tikai krievi nav notikuši vāciešiem aizmugurē? Bet tie te mierīgi jādelēja pa mājām, izokškerēja visas telpas un laukā krāva vezumos. Nebij ne mazākās zīmes, ka viņus baidītu uzbrukums.

Krišupis pazina šos rībienu. Viņš parādīja Vilnim, kur pelēks dūmu vai putekļu mākonis pēc sprādziena pakūpa gaisā.

— Ko viņi tur spridzina?

— Tas ir stacijā. Tad acīm redzami palikt te nedomā.

— Ja viņi taisītos tālāku Vidzemē, tad pašiem savu aizmuguri izpostīt nebūtu nekādas jēgas. Viņi ies atpakaļ, Daugavai pāri.

Abi klausījās, vai ziemeļos nav dzirdams krievu uzbrukums. Bet mežs ziloja rāmi, visa pamale klusa.

Sprādzieni nemitējās visu priekšpusdienu. Vilnis ar Krišupi norunāja iet izlūkot, kas īsti tur notiekas. Pa upmales krūmājiem, pļavām un ataugu paliekām tās piecas verstes bij noejamas nemanītiem. Šur un tur jau varēja redzēt iztramdītus klaiņotājus, vācieši tiem nepiegrieza nekādas vērības.

Savādi likās, ka upe manāmi uzplūdusi. Tikai pāra reižu šajās pēdējās nedēļās nosmildzinājis sīks lietņš, bet kārkli vietām līdz pusei ūdenī, zemākos līčos baltas ūdens lankas, lielie noteku grāvji pilni līdz malām.

Vilnis bij pilnīgā nesapratā.

— Skaidra lieta: vācieši aizdambējuši upi. Bet kādam nolūkam tas viņiem vajadzīgs?

Krišupis šoreiz nebij gudrāks, arī viņš te nezināja atbildi.

Ūdens auga arvienu augstāk. Mazā upīte, ko citkārt zēni pārbradāja, bikses līdz ceļiem atrotījuši, izplūdusi pāri laukiem, atvaros peldēja izceltu tiltu koki, gar malām mirka dābola atāla stirpas. Gājējiem bij jāturas klajā piekalnē, stacijas nolejā plētās vesels ezers, vītoli un ievas tikai galotnēm vēl snieca ūdenim pāri.

No Grāveļu kalna visa stacijas apkaime pārskatāma. Ūdens virmoja tikai pāra pēdu zem dzelzceļa dambja līnijas — tā tad caurtekas granita pusloks aizbērts cieti. Stacijas miestīņa vietā vēl tikai pieci seši skursteņi rēgojās, visus pāra simts koka nameļus krievu kaņaspēks noārdījis malkai vai iebūvējis tranšējās.

Mūra ēkām tikai jūmti noplēsti, palikušo vācieši tagad spridzināja kopā. Stacija jau sagrauta, patlaban zilpelēki stāvi tekāja ap biedrības namu. Cits pēc cita trīs sprādzieni, bet radžu mūra sienas turējās sīksti. Kad noplaka putekļu mākonis, galvenā korpusa stūros tikai nelieli robi rēgojās. Pusstundu bij dzirdama kalšana un laušana, pēc tam atkal trīs sprādzieni, tad divu logu rindu un sarkani švītrotās fasades vietā no pelēkā mutuļa iznira ķemīgi apskramstīta mūra skelets.

Brīdi vēlāk vācieši parādījās uz dzelzceļa dambja virs aizbērtā tilta. Tas tikai pāra akmeņa sviēdienu attālu — Vilnis ar Krišupi pamanījās piegult avota dobulī. Kad viņi pēc brīža pabāza galvas pār zāliena apmalu, dzelzceļš bij klajs, zilpelēkie nīrbēja pusversti attālu ap bijušā semafora vietu.

Krišupis lūkojās rinkī apkārt.

— Kādam velnam viņiem tas ezers domāts?

Vilnis paplēta muti, bet atbildēt nepaguva. Drausmīgs sprādziens sacirta viņam zobus un aiztrieca ausis. Gaisā paslējās ūdens šlakata un izlija uz visām pusēm, loka strūklām varavīksnas krāsās pret sauli zalgodama.

Vai tas pats sprādziens joprojām plēsa ausis, vai nepārtrauktā laidā stiepts pārkoņa grāviens drebināja kalnu pašos pamatos. Upes uzplūdi, milzīgiem guldzieniem aizrīdamies, slaistīdamies, cits citam pāri lēkdami, atsizdamies, un atkal virpuļos griezdamies gāzās sešas asis dziļajā izgrautā spraugā. Acumirkli tā pletās platāka, smilkts un akmeņi dzelteniem vāliem vēlās viņā pusē lejā, šajā pusē ūdens spēji noplaka, vītoli un ievas iznira virspusē, visu, kas viņā līdz šim rāmi šūpojies, straume meta arvienu plašāki plešamā dambja riklē.

Rūkoņa plūda tālāk uz Daugavu. Akmeņu žņirkstoņa, laužto koku kraukstēšana un ūdens šalkšana sajuka dimdošā jūklī. Pa spraugu redzams, ka viņā pusē upes grāvā zem skrejošiem mutuļiem pazuda āboldārzi, pazuda lielceļa tilts, pazuda lielā, kraujai pārkārusies egle. Tad visa leja piekūpa ar sīku ūdens putekļu miglāju, aiz kura dobajā rūkoņa ātri traucās uz Daugavas pusi.

Vācieši pa dzelzceļu atkal tuvojās. Vilnis ar Krišupi manījās pa piekalni prom. Aiz viņiem palika noplacis ezers un spēcīgā straume, vidū pušu pāršķeltais dambis ar sarautām sliežu cīpslām virsū.

Labu laiku viņi nerunāja ne vārda. Ausīs vēl dūca sprādzienu dārdiens, nervi smeldza no drausmīgā satricinājuma.

Vilnim kājas sametās, viņš piesēda laukmalā.
— Pagaidi, lai es mazliet atvelku elpu.

Patiešām, brīdi viņš elsoja smagi, kā no pārmeņa nastas savus locekļus tikko atsvabinājis.

— Par tuksnesi viņi mums šo zemi grib pārvērst.

Sakostiem zobiem, tumši degošām acīm Krišupis lūkojās apvārksnī, it kā zīmētu tur ko vēl ļaunāku un riebīgāku nekā tas, kas te rinkī apkārt.

— Mums!.. Vai tad mums vairs kas pieder? Kas tagad esam mēs? Es gandrīz vairs nešaubos, ka viņiem nodomā iznīcināt šē visu nedzīvo un tāpat arī dzīvo.

— Tu taču nesāksi ticēt tam, ko ļaudis melš?

— Es nekam neticu. Es redzu savām acīm.

Un atkal pa vecai parašai viņš sāka teoretizēt.

— Modernā kultūra un humanais karš... Asiņu atsvaidzinātājs, cilvēces atjaunotājs, varonības audzinātājs karš!..

Aprāvās un metās projām pa piemirkušo dubļiem un gļotām pienesto upmali. Vilnis palika labu gabalu iepakaļ.

Aiz viņiem paretumis dārdēja rībiens. Daudz spridzināmo vielu jāpatērē uzvarētājam Eiropas kultūrai, kamēr sagrauj to pēdējo, ko latviešu zemnieks uzcēlis...

Tomēr tas vēl nebija pēdējais.

Rītu, gaismai svīstot, Vilņus tukšajā istabā pamodināja skarbi kliegzieni, zirgu zviedzieni, lopu maurošana un ratu rīboņa. Šautenēm grīdu dauzīdami, naglotiem papēžiem klabinādami pa durvīm grūva iekšā kaskotie uzvarētāji.

— Augšā! Augšā!

Nikni ielūkojās visos stūros, it kā te paslēpušies sen meklēti, pie karātavām dzenami noziedznieki.

— Laukā!

Tikai pa roku galam viņi paguva pakert to drēbes lupatu, uz kuņas gulējuši. Viņus izgrūda pagalmā.

Tas pilns zaldātu, apkārtnes kaimiņa ļaužu, lopu un vezumu. Lielās divjūga ores piekļautas zemnieku mēbelēm, traukiem, labības maisiem un lopbarību. No Vilņu istabas nesa laukā ķirmju izgrautās

gultas, pēdējo veco solu. Speciāli kapli un laužamie bij darbā, māja brīkšēja un dārdēja, iemūrētos katlus lauza laukā, durvīm noplēsa atslēgas, pa izdauzītiem logiem svieda ārā nabadzīgās nevērtīgās saimniecības piederumu paliekas, ko pats pēdējais iebūvietis no ceļmalas neceltu augšā.

Drūzmu pagalmā pāršķēla jauna braucēju rinda no Lomaņu puses. Vezumos sakrauti arkli, atspēru ecēšas, piesietas līdzī vilka plaujamās un sējāmās mašīnas. Tarkšēdama, dārdēdama kaŗa laupījuma straume virzījās lejup pa nokalni, tukšajiem laukiem cauri, uz meŗa pusi rietumos. Džinkstēdamas dunēdamas pakal aizvilkās zemnieku zirgiem aizjūgtas trīs lokomobiles. Viena apgāzās grāvī un palika tur guļam, zirgus aizjāja braucēji.

Pagalmā augošais jūklis vairs neietilpa. Oficiers milzīgā zirgā, roku sānos iespiedis, norīkoja savus ļaudis ķēdē rinkī apkārt. Cilvēkus, lopus, pārā desmit pajūgus un laupījuma vezumus vienā barā dzina lejā pa ceļu un nopļautiem, noplūktiem un noraktiem laukiem abās pusēs.

Meŗmalā, lielā plankotā kaŗa ceļa galā pie seŗām bijušām krievu zemnicām no visām pusēm saplūda kopā kaut kur dzenamie latvieŗu zemnieki ar savām mantu paliekām pēdējā zirdziņa aizjūgtā vezumā. Neredzēta tirgus jūklī paņirba un tūliņ atkal pazuda kāda pazīstama, nomocīta, izbailu, neziņas un izmisuma pārvērstā seja. Sievietes lauŗija rokas, bērni ņerkšēja, bet ņis klusās sāpes un sīkie trokŗņi apslāpa lopu mauroŗanā, ratu klaboŗā, kas kaino apsargu niknos blāvienos rinkī apkārt un aiz laupījuma augsti piekrauto vezumu grēdām.

Vilnis drūzmā bij atklīdis viens pats. Viņŗ maiŗijās drūzmā, spraucās cauri apjukuŗo lopu pūliem, kāpa pār darvainām riteņu rumbām, nobridās dubļos un izmetumos. Tēvu ar viņa aizjūgu un māti ar vienīgo pamesto veco govī viņŗ te nevarēja uziet. Taujātie nedzirdēja, vai arī tikai paskatījās

stulbām acīm un nogrima paši savā nelaimē un sāpēs.

Kurp viņus dzina? Kas ar viņiem nodomāts? Vācieši tikai jādelēja pūlim apkārt, gainīdami atklīdušos lopus un zemniekus atpakaļ barā. Kad Vilnis mēģināja pajautāt kādam kuslam kaskotam zēnam, kas skumji nolūkojās šajā satramdītā kustoņu barā, tas tikai ar roku atmāja uz viņu pusi, kur lielā zirgā, pārskaities, sarkans, kaut ko bļaudams jādelēja oficiers.

Nejauši Vilnim patrāpījās Vanda. Viņa turēja balto klibo zirdziņu pie galvas, uzmanīja ratus ar pāra maisiem un dažādām grabažām, ko apdraudēja stumditie un gāzelētie kaimiņu vezumi. Ari tā Vilnim tagad likās svešāka un vienaldzīgāka. Uz jautājumu par vecajiem Vilņiem, viņa tikai galvu pagrozīja.

— Kad es zinātu, kur manas pašas tēvs. Viņš slikti redz, un kāja viņam no vecās vainas atkal uzpampusi.

— Bet kurp viņi mūs dzen?

— Es kaut ko esmu dzirdējusi. Kam lopu nav, bet piederīgie Rīgā, tos laidīšot ari turp. Pārējos uz Kurzemi.

— Klaušās un verdzībā.

Vanda paraustīja plecus.

— Vai tagad nav viena alga. Te mēs tā kā tā dzīvotāji nebūsim. Vecie vairs neatgriezīsies, bet mēs, jaunie, neesam no līdumnieku sugas. Ko mēs iesāksim klajā laukā un tukšās mājās?

— Tagad skaidri redzams: Vidzemi viņi grib atstāt Krievijai, Kurzemi paturēt savos nagos. Kurzeme ir tukša, viņiem vajaga jaunu vergu.

— Viņi nesadalīs Eiropu pēc pašu zīmētās kartes. Mūs viņi var iznīcināt, bet pasauli pārvalda neiznīcināmi spēki. Vai tas te ir spēks? Tā ir kaila vara, bruņota dūre un varmācība. Ar mums viņi var kaņot — jā, un ar krieviem, ar sapuvušo

carisko Krieviju. Bet tomēr mēs vēl redzēsim, kā viņi reiz muks, šie kaskotie varoņi!

— To jau arī Krišupis nebeidz apgalvot. Es tikai baidos, ka tā nav zemē pamīta tukša cerība!

— Es neceru uz to, ko apgalvo Krišupis. Revolūcijas fanatisms, varbūt, nav utopijs, taču pāragsrs viņš ir, bet mums viņa palīdzība nāks par vēlu. Līdz kamēr Krievijas revolūcija pārsniegs Eiropu, mēs būsīm noslāpuši zem teutoņu zābaka. Viņi ir izsalkuši un aprij mūs bez sāls. Bet tur, tajā pusē, viņi jau mēnešiem graužas tērauda sienā. Tur viņiem lauž zobus.

Acis viņai zvēroja kā kaķei, kam bērni noslīcināti. Ar neizteicamu ienaidu viņa skatījās, kur virsnieks lielajā zirgā jādelēja gar malu, dzidams pūli arvienu ciešākā blīvā.

— Vakar un aizvakar es noklausījos ko viņi runāja aiz sienas. Par Francijas fronti viņiem ir citāds tonis, nekā šiem latviešu zemnieku uzvarētājiem un ceļa laupītājiem. Lai viņi samīn mūs ar savu zirgu pakaviem — tur viņus pašus mērks dubļos.

Necilvēcīgs, riebīgs brēciens piepēži pārskanēja visus drūzmas trokšņus. Vakar iepazītais tuklais saimnieks pakāpies uz vuzuma, augstu izslējies, kaklu pret pagasta klajumu sastiepis, vēcinājās rokām kā putns, kas pāršautiem spārniem vēl mēģina celties un skriet, bet netiek no vietas.

Mute viņam vēl arvienu vaļā, sēja saraukta atbaidīgā grimasā — laikam, vēl arvienu viņš kaut ko kļiedza. Bet viņā jau vairāk neklausījās. Ļaudis cēlās pirkstgalos, sniecās garām vāciešu vuzumiem — visas acis pievērstas vienai vietai.

Verstes trīs tālu, viņā pusē pagasta klajumam pret tumšo meža joslu dega mājas. Divas ēkas jau liesmu apņēmtas, divus dūmu stabus augšā savērpa vienā smagi mutuļojošā kamolā. Patlaban no stūra sāka kūpēt trešā, acumirkli vēlāk ceturtnā un visbeidzamā maza, tikko saredzama, laikam pirtiņa

palejā. Lēnais vējš dūmu strūklu lieca ieslipi mežam pāri, tā vēlās melniem vāliem, lejas galā uzvirpuļojošām juntu skaidām dzirkstīdama.

Kaskoto ķēdes ieslēgtā nometne palikusi dīvaiņi klusa. Ļaudis pirmajā brīdī vārda nedabūja pār lūpām. Bez kādām šaubām, tas nebij nejaušs ugunsgrēks, vācieši tīšām dedzināja mājas nost. Kara laikā daudz pieredzējuši zemnieki palikuši mēmi no pārsteiguma un šausmām. Tā drausmīgā aina pārspēja visu, kas tikai ļaunā sapnī redzēts.

Kad degošo ēku jumti iebruka un sarkans liesmu un dzirksteļu mutulis uzšāvās augstu cauri dūmu mākonim, gūstekņu drūzma sakustējās no jauna.

Dedzināmo māju saimnieks bij nozudis no vezuma, lauzās pūlim cauri nezin uz kurieni, kā apreibis mētadamies pa lopu pūļiem un vezumu spraugām no vienas puses uz otru. Viņa vietā gandrīz uz visiem ratiem rāpās saimnieki un saimnieces, lai labāki redzētu pāri vāciešu vezumu grēdām. Kaklus pret savām mājām staipīdami, saklaigājās kā putni, kam vanags laidelējas ap ligzdu.

Pār klajiem uzkalņiem redzēja aulekšojam zilpelēkus jātniekus. Pa pāriem, pa trim viņi tur laidās kā spārnaini zirnekļi un ienira latviešu zemnieku dārzu puduros. Šur un tur dzirdams kādas sievietes kliedziens, visapkārt bērnu raudas un aitu žēla blēšana. Cits, roku pār acīm turēdams, vēl lūkojās ar beidzamām izmisuma cerībām.

Bet pār Vilņu kalnu stacijas puses pamalē jau vēlās gaisā trīs jauni dūmu vāli. Un tad tālāku pa labi vēl viens, un tad pa kreisi vēl divi. Mežmales ugunsgrēks jau dūmoja baltāki, bet pāri tam plūda milzīga darvas melna blāva no degošiem sausiem skaidu un salmu jumiem.

Viss pagasta klajums kūpēja, itin kā lauki izverduši degošu piķi un pļavas sēru aplaistītas. Debesis zili melni aizdūmojušās pāri zenitam. Kad vējš salocīja biezo aizklāju, uz brīdi izpeldēja liela vara

brūna saule un atkal ātri nonira tumsā. Spokainiem, cilvēka nerviem neizturamiem intervāliem meža ielokā mainījās sarkanas atblāzmas mirkli ar zilu kvēpainu krēslu. Egļu un bērzu stumbri, brūnie un melnraibie lopi, augstu piekļautie vezumi un cilvēku sejas atviza sārti un atkal satumsa zemes peļēkas un nedzīvas.

No tuvākajām aizdedzinātām mājām dūmi jau smagi pieplaka vispārējai blāvai — tikai melnākas vērpātu švītras ar strēlainu plīvošu spīdumu lejas galā vertikāli švītroja pret ziemeļrietumiem lēnām slīdošo debess fonu. Lāgu lāgiem gaisu pāršķēla dobji ribieni — tur sprāga kādā palieveni vai nojumē aizmirsta krievu granata. Atsevišķo ugunsgrēku sprakstoņa un liesmu rūkoņa saplūda kā gigantiska slāpstoša kustoņa gaŗi vilktā kaucienā. Likās, ka svelmaina elpa atplūst meža ielokā, lai gan gūstekņu miroņa sejas nesajuta ne to vieglo vēju, kas lēnām locīja suloti lapainos kokus.

Vandai līdzās vezumā pakāpies, Vilnis piepēži manīja, ka ledus auksta roka satver viņējo. Un acīm pameklēdams, tūliņ saskatīja, ka no Lomaņiem patlaban sāk celties augšup melna mutuļaina vērpata. Bet tad jau viņam vairāk nebij jāmeklē. Viņš lūkojās tajā pašā virzienā, līdz kamēr Vilņu koku pudurim cauri uguns paspīda trijās vietās uz reizi. Pirmajā uzliesmā vecais baltais skurstenis vēl pabāza galvu, pāri saviem zaļajiem draugiem palūkoties šurpu uz mežmalu, tad spēcīga vēja pūsma no Lomaņiem applūdināja to melnu palu vilņiem.

Vilnis novērsās — neizturamā riebumā pret kaut ko pilnīgi neaptveramu, vārdiem neformulējamu. Aukstas trīsas nodrebēja viņam muguru. Noguris viņš nokāpa no vezuma.

Ari Vanda nokāpa pakal. Balss šajā dūmakā viņai palikusi dobja un vārga.

— Kurina uguni, kuŗā viņus pašus reiz ceps.

Dīvainā kārtā, Vilnis šajā acumirkli pat sevišķu naidu nejuta pret vāciešiem. Ar pūlēm viņš tvarstīja savas neskaidrās domas un klīstošo sajūtu plīvas.

— Vai viņi tie kurinātāji un cepamie... Vienas tautas, viena pasaules kara par maz priekš tāda nozieguma. Tas ir universals atavisms. Atilas, Tamerlana un viņu pašu sentēvu barbaru mantojums jānes šiem nelaimīgajiem uzvarētājiem. Zeme ir vēstures puvešu pilna. Vācija nav vainīga, ja taisni tur tie izlauzušies.

— Vēsture, vēsture... Tukša fraze, aiz kuņas paslēpjās, kam kauns rādīties pašam savā sejā. Paskatieties uz tiem tur un neplāpā par vēsturi.

Taisni kā rindā uz grīdas nostatīti spēļu zaldātiņi, vācieši desmit soļus atstatu ciešā lokā ieslēdza gūstekņu noimetni. Tramīgākie lopi velti mēģināja izspraukties cauri — šauteņu sitieniem, reizēm pat durkļiem tos atdzina atpakaļ. Cilvēki prasījās pēc ūdens, grāvis tepat gar mežmalu redzams brūnganas rāvas pilns — sargi nelaida neviena. Ari savas dabiskās vajadzības bij jāapmierina turpat barā.

Tuklais saimnieks, beidzot no bara izkļuvis, meimurodams, žestikulēdams, savā īpatnējā vācu valodā kaut ko vēstīdams vai lūgdams, tuvojās jātniekam lielajā zirgā. Tas sēdēja Napoleona pozā — tikai roka nebij vestei aizmetināta, bet sānos iespriesta. Likās pamanījis veci tikai tad, kad tas pie-skārās viņa zābakam. Sānos iespriestā roka atliecās un pamāja pret zaldātu loku. Bet tā kā žests nenorādīja tieši, sargi palika savās vietās, acis sāņus pavērsuši. Parāk nožēlojams un pretīgs tas vecais vīrs, kas murmināja kaut ko necilvēcisku. Tad jātnieks pats strauji pagrieza zirgu, tas lēnām uz priekšu virzīdamies priekšējām bīdīja veci atpakaļ, līdz tas atplaka pret vācieša siena ores riteni.

Jājamo pātagu pār gūstekņu galvām kratīdams,

oficiers mācīja viņiem paklausību un kārtību, stūrgalvīgajiem piedraudēdams visstingrāko sodu.

Kas bij vēl kājās un tuvāku, tie stāvēja gluži kā tie zaldāti apkārt — rokas gar sāniem, zodu uz priekšu pastiepuši. Viņu sejas saule aplāzmoja sarkanbrūnas, tad atkal dūmu padebesis uzmeta tām zemes pelēku ēnu.

Vanda atkal piedūra Vilnim.

— Un palūko tos te!

Turpat uz vezuma pakritusi, sieva raustījās konvulsijās. Divas mazas meitenes brēkdamas ķērās viņai pie drēbēm. Vīrs stāvēja turpat, nevarīgi ratu malai pieķēries, pastiepies skatījās stulbi, it kā vērodams, cik ilgi tāda lēkme var vilkties.

Starp lopu kājām mēslos sakņupusi vecene, rokām acis pret sarkanmelno ugunsklājienu aizslēpusi, idēja gluži tāpat kā izbaiļu pārņemtās govīs uz degošo māju pusi ošņadamas.

Cirvi rokā, spēcīgs jauns vīrs dusmu ārprātā lauzās pūlim cauri:

— Nolādēti! Nolādēti! Nolādēti!

Sieva izmisusi turēja viņu aiz svārkciem, zēns ar meiteni ķērās ap kājām. Kaimiņi palīdzēja apvaldīt neprātīgo un atņēma cirvi.

Uguns rūkoņas un tuvējo sabrūkošo māju brakstoņas satrakots jauns zirgs slaistījās pakalkājās, mīnāja kopā pūlītī sablīvējušās drebošās aitas, kā salmu kūli mētāja sirmu sīku večuku. Pārskaities pieskrēja pusauga dēls, ar rupju dūres triecienu atsvieda tēvu nost, pats saķēra zirgu aiz iemauktiem.

Večuks apsēdās turpat zemē un raudāja. Galva drebēja, lielas spodras asaras krita kā pa kāpieniem — no gažām skropstām uz asajiem vaigu kauliem, no turienes bārdā un tad uz ceļiem.

Bet turpat gandrīz līdzās, pret mantām piekrautu redeļu ori atspiedies otrs, tikpat vecs, gludu zilgandzīslainu seju, rāms, ciets un svinīgs, saņem-

tām rokām, augšup pagrieztu seju. Balss cieta un skanīga.

— Un kad jūs redzat tās zīmes pie debesīm — —

Invalids ar vienu roku zaldāta šinelī un zvēra acīm pieliecās un iekliedza viņam tieši sejā.

— Klusu tu, vecais pērtiķi!

Bet tad visu chaotisko kņadu pārskanēja griezīgs, neizturams brēciens, it kā kādam dzīvu miesas gabalu plēstu nost. Pēc maza starpbrīža vēl — un atkal — un tad vienā nepārtrauktā laidā.

— Ā-a-a...

Vējš pagriezies, biezus smirdošus dūmus dzina pār gūstekņiem. Lopi nebij valdāmi. Visa nometne vilņojās kā vēja sakults ezers.

Vanda bij rokām aizspiedusi ausis. Aizvērtām acīm elsoja slāpdama. Tad viņa atslējās.

— Nē... Tas vairs nav izturams! Es to ilgāk nevaru!

Un ar nedabīgu spēku ceļu pašķirdama, viņa spraucās turpu, kur oficiers pātagu vīcinādams, arvienu vairāk iekaisdams, pūlim arvienu ciešāk uzjādams, mācīja paklausību un disciplīnu.

Aprāvās, gar zirga kaklu paliecies paskatījās, kur pie viņa kājām iznīra slaida jauna sieviete.

— Dzenat taču mūs tālāk! Vai jūs esat kareivji vai inkvizitori? Baudāt paši, ja jums prieku dara tādi Nerona skati!

Par brīnumu, tam roka ar pātagu nolaidās gar zirga sāniem. Sievietes pozā un balsī tāds ienaidis, nicinājums un pārdrošība, ka pat pasaules kara uzvarētājs mazliet apjuka.

Atskatījās uz saviem zilpelēkajiem.

— Ko tā furija grib?

Tā ar savu mazo roku iesita zirgam pa purnu. Ari tas, kā apkaunējies atvilka atpakaļ pacelto kāju.

— Savām furijām jūs neizbēgsat — gaidāt tikai. Bet tagad dzenat mūs tālāk. Vai jūs tos visus

te ārprātīgus gribat pataisīt? Laižat taču viņus prom un rijat tad, ja te vēl palicis ko rīt.

Protams, šai pārgalvībai nebūtu nekāda panākuma. Bet dūmu vāli arvienu biežāki gāzās meža ielokā, lopi vairs nebij apvaldāmi, arī sargiem pašiem grūti palika elpot.

No degošā klajuma atlēkšoja dažī jātnieki. Un acumirkli vēlāk jau gūstekņus rīkoja tālākā ceļā. Kautkādam nolūkam sadalīja atsevišķos pulkos, neprasīdami pēc piederīgiem, nešķirodami lopus un vezumus, neklausīdamies atsevišķi nošķirto vaimanās.

Sargi ieslēdza katru grupu par sevi. Vāciešu vezumus izbrauca atsevišķi, abas lokomobiles pašā priekšgalā. Un tā divu mašīnu vilkts, šis izpostīto un notiesāto gājiens vaimanādams, maudams, nikni kliegdam un durkliem sārtenā dūmakā spīguļodams, pa kaņaceļu lēnām ienira meža spraugā.

Govis ar varu traucās prom no uguns šausmu vietas. Jaunie ērzeli stāvu sliedamies pārrāva ap-sargu ķēdi un aizlēkšoja atpakaļ uz savām vecājām māju vietām. Teles pārlēca zaldātu pleciem un maudamas metās šķērsām mežā. Nebij vairs klāt saimnieku, kas tos pielabina un apvalda, viss izjaukts un samaisīts juku jukām.

Viņā pusē, kaimiņu pagasta klajumā, pāri meža iekarēm un birzēm Daugavas pusē tāpat dūmu vāli vēlās gaisā. Te to bij mazāk un mazākus gūstekņu barus redzēja pa sānu ceļiem tāpat aizvirzāties uz Ogres pusi.

Vilnis svešā grupā palicis viens. Ne Vandas, ne Krišupja, ne vecāku — neviena tuvāka pazīņas. Kājas noberztas, iet bij smagi un sāpīgi. Tepat līdzās brauca pustukša redelu ore, viņš gribēja uz brīdi piesēst. Bet paskatījās kaulainajā pelēcītī, kas vilka, purnu gandrīz līdz zemei nokāris, paskatījās sirmajā večukā, kas atsēļai pieķēries palīdzēja zirgam, un sakaunējās kā nelietīgā darbā pieķerts.

Kad Vilņa grupa nokļuva pie Ogres, bij jau manāma krēsla. Citā vietā, labi tuvāk Daugavai, nekā viņi ar Krišupi pārnāca šurp.

Citi jau priekšā — šajā un viņā pusē upei priedulājā spīdēja ugunskuri. Sargu lokš ap viņiem paplētās plataks, te bij jāpaliek uz naktsgulām.

Izsalkušie lopi kāri metās vārgajā zālienā, viršos un melneņu mētrājā. Smagās, līdz nāvei nokušušās govīs saklupa uz vēdera, kaklus sūnājā izstiepušās gulēja nekustēdamās un lielām valgām acīm skatījās svešā krēslā.

Gūstekņiem atļāva sakurt uguni un noiet pie upes. Četri zaldāti gatavām šautenēm uzmanīja, kā gūstekņi ar spainiem, bļodām un citiem smelamiem kāpa lejā un pilniem traukiem atkal atgrīezās no metnē. Bet satumsa ātri, ārpus ugunskuru loka upes virss vairs nebij lāgā pārredzams, ūdens nešanu pārtrauca. Daļa lopu palika nepadzirdīti, ūdens tuvuma iekaitināti mauroja neizturami.

Vilnis bij sadabūjis prāvu māla podu ūdens traukam. Tikai krastā uzkāpis un remdenu dzelteno šķidrumu strēbdams atguvās, cik pārāk aizslāpis.

Kaut kas viņam pieskārs, viņš atskatījās. Pārplecu sniecās mīksts purns ar elpas norasotām sirmām ūsām — pirmīt ceļā redzētais pelēkais ores vilcējs. Salmu klēpītis nolikts turpat zemē pie priedes, bet viņš bij novērsies pie tā, kam ūdens trauks rokās.

Vilnis palūkojās lielajās, kārajās acīs.

— Nekā, draugs. Šoreiz tev jāpaciešas, tu uz savām četrām kājām vari ilgāk turēties, nekā es uz divām.

Ūsainais purns uzmācīgi sniecās vēl tuvāk. Vilnim sanāca dusmas. Tam mulķa lopam, mazākais salmu klēpis nolikts priekšā, viņš pats šodien tikai to druscīņu dzeltenā šķidruma podā dabūjis. Ar elkoni viņš stingri atbīdīja zirga galvu.

— Liecies mierā. Mums, cilvēkiem, ir tādas pašas dzīvības tiesības kā tev. Jeb vai tu domā, ka tava ore vairāk vērts nekā es? Tā kā tā tu viņu velc vācietim.

Lielās acis joprojām skatījās tikpat kāri.

Tad Vilnis vairāk nevarēja sprediķot morali šim stulbajam kustonim. Platais purns iespraucās traukā, Vilnis sajuta, ka lūpas sūc vēl sauso dibenu. Viņš pagrieza zirgu atpakaļ pie sāmu klēpja.

— Nu, redzi nu, ne tev lāgā tika, ne man.

Ugunskurs meta patālu apkārt priēžu ēnām švītrotu gaismas plankumu. Bārdainis večuks nāca atpakaļ pie sava zirga un vezuma.

— Manis nelaiž, es nezinu, ko lai daru.

— Uz kurieni jūs gribat?

Večuks pamāja ar roku augšup gar upes krastu, kur patālu spīdēja četras ugunis citā noietnē.

— Mans Jānis esot tur — ar mūsu jauno zirgu. Viņus sūtot uz Rīgu. Ko es te viens iesākšu? Parunājat jūs ar viņiem, lai palaiž mani turp. Bēdzējs es taču neesmu, tikai savu Jāni gribu atvest.

Vilnis piegāja ugunskuram, ap ko izlaidušies vācieši. Kaskas nomestas aiz muguras, šautenes saslietas pudurī, svārki valā, sejas pret uguni nokaitušas un apmierinātas. Vidū sviesta pods, tikko pieslaukta piena spainis, nevīžīgi apgraizīti, tāpat zemē nomesti rudzu maizes rīki. Kārtiņā uz uguns katls kūpēja taukainiem garaiņiem, turpat priedē uzmesta jēla telāda.

Unteroficiers ar šautenes galam noskrūvētu dunci bakstīja katlā. Uzdūris, izcēla gaļas gabalu un paknaibīja.

— Zupa ir gatava, bet gaļai vēl piecas minūtes jāvārās.

Cienīga izskata zemessargs, amata meistars vai traktiernieks kādā prūšu provinces pilsētiņā, gulēja uz muguras izstiepies, rokas zem galvas sa-

viņš, sarkani-spalvainās krūtīs un apaļo vēderu sil-
dīdams.

— Vēl piecas! Pie velna, man gribas ēst! Tā
jau nava gaļa, tas ir koka gabals. Pat teļu viņi te
neprot nobarot!

Unteroficiers bij ieraudzījis pienācējus. Dunci
rokā, no pavāra tūlīņ pārvērtās kungā.

— Nō! Kas ir?

Vilnim no šī kundziskā uzkliedziena sāka mu-
tulot kā tur tajā katlā. Tomēr bij jāsavaldās un
jārunā pazemīgā lūdzēja balsī.

Acīm redzami, vācietim stipri imponēja lūdzēju
pieņēmēja loma. Viņš rādīja pārnopietnu seju un
nogrīma dziļās domās, pārējie respektābli vēroja
viņu šādā pārdomas stāvoklī.

Beidzis domāt, unteroficiers pakratīja galvu.

— Nē. Nav iespējams. Aizliegts vazāties no
viena ešelona uz otru. Katram ir savs maršruts, un
bez tam staigalējot var aizbēgt.

Vilnis ņēmās galvot, ka večuks nebēgs un vēl
reiz pārstāstīja viņa nepieciešamo vajadzību.

Vācietis palika sarkanāks un pēc vispārējās pa-
rašas bāza seju lūdzējiem tuvāk. Nu tas vairs ne-
bij kungs, bet bargs pavēlnieks.

— Nō, es teicu! nevar! Verstanden?

Bet tad piepēži no desmit soļu attālās sargu
rindas vai tepat no krēslas iznira pazīstamais Ke-
nes korektors kaskā un šauteni pār plecu.

— Nu palaižat viņu, Kafka. Es eju līdzī un
pārvedīšu atpakaļ.

Unteroficiers brīdi vēl tielējās un rājās, it kā
runa būtu par veselās divīzijas pārvietošanu, bet
beidzot tomēr pielaidās. Ka Vilnis arī ietu līdzī,
pret to viņš kategoriski bij pretī. Te viņam arī
amata meistars vai traktiernieks nāca palīgos.

— Kas tas tāds ir par subjektu? Kāpēc viņš
runā vāciski? Kafka, liekat nogādāt viņu pie ko-
mandanta.

Bet Kafkam patlaban katls sāka kūstāt pāri, viņš atmeta ar roku un metās glābt zupu. Vilnis pamānījās nozūst.

Tālāk klīzdams viņš ievēroja, ka nometne ierīkota pareiza četrstūra veidā. Katrā stūrī vāciešu ugunskurs, gar malām sargi. Pat šajā vienas nakts mītnē matematika, aprēķins un kārtība. Pat pār šiem nomocītiem, līdz nejūtībai vienaldzīgiem gūstekņiem un viņu lopu paliekām modra cietumsarga acs un pielādētu šauteņu draudi.

Otrā stūrī ap ugunskuŗu gāja jautrāki. Zaldāti paēduši, tāpat izlaidušies, plīkas krūtis un vēderus ugunskuŗam piegriezuši. Plakanās pudeles vālājās sūnā, bet likās, viņiem vēl cits krājums. Šādā sirojumā priekšniecība tik stingri neskatījās. Lomaņu padumjais kalps arī iedzirdīts — ar mutes harmoniku uz celma nosēdināts, spēlēja viņiem. Gulētāji dungāja līdzī, divi, svārkus nometuši, griezās dejā.

No nometnes jūkļa patlaban nāca citi divi — un meita starp viņiem. Parastais zemnieces tips, padrukna, sārta, mazliet vēl atturīga, bet nebūt ne bikla, krievu kaŗaspēka skolu jau caurgājusi. Un vācieši nebij rupji un uzmācīgi. Viens galanti pieturēja to zem elkoņa, otrs, blakus iedams, nolocījās tā, it kā viņam mugurā nemaz nebūtu kaulu.

— Nö... Neesat taču tik lepna, Fräulein Marusja!

Tā gan bij vienkārši Koču Marija, bet vācietis, ielāgojis vienu krievu vārdu, gribēja ar to padīžoties jaunkundzes priekšā.

Tie ap ugunskuŗu visi saslēja galvas un sastiepa kaklus — kā zosu bars, kad saimniece nāk ar graudu vāceli. Amata meistars vai traktiernieks savu trekno augumu tāpat sēdus pavirzīja tālāk.

— Lūdzu! Še būs vietas!

Piena puika baltiem matiem, lieliem izlocītiem

zobiem, norāva svārku un paklāja zemē. Iztaipīgais kavaliers klanījās atkal.

— Lūdzu, sēžaties, Fräulein Marusja!

Ķoču Marija acumirkli vēl palika stāvam, pasmīnēdama aplaida apkārt brūno skropstu apslēptu pazinējas skatu.

Vilnim roka bij satvērusi sausu priedes zaru. Tas pārlūza brīkšēdams — viņš manījās pazust no metnes tumsā.

Ari tur pa vezumu spraugām, cauri lopu pūlim vietvietām spīdēja uguns. Mātes, klēpī šūpodamas, midzināja bērnus, lielākie paši bļodinā sildīja pienu. Rugainās, bārdainās, sastingušās vīriešu sejās vēsi plīvoja sarkana atblāzma.

Šur tur redzēja ložņājam kādu zilpelēko bez kaskas un šautenes. Tie lūkoja ko derīgu noraut, vai pa vezumiem čamdīja meitas. Tumsā viena iespiedzās skali. Tūliņ no turienes ugunskura lokā zem sevis lādēdamies izlīda zaldāts. Ieraudzījis jauno, vēl glīto sievu ar bērnu klēpī, piestāja turpat.

— N'Abend!

Ari šis locījās tā, kā noskatījies no sava leitnanta dāmu sabiedrībā.

— Liekat to kverpi ratos un paplāpāsimies.

Un pieliecies tuvu, siltām gaļasēdēja acīm skatījās uz jaunās sievas pilnīgām krūtīm.

Bet kad neviens viņam neatbildēja, atlicās, Vilni ieraudzījis, pamāja ar roku, nākt tuvāki.

— Kāpēc tie cilvēki nerunā?

— Viņi sajūtas pārsteigti par tik augstu apciemojumu.

Vācietis, glaimots, paškielēja uz savu apkākli ar otrās dienesta pakāpes uzšuvu.

— Ū! Mēs neesam lepni! Ar mums tikai vajag iepazīties. — Sakāt, Frauchen, vai jums nav auksti tādā vieglā uzvalkā? Tas jau nemaz nav sezonai piemērots.

No tumsas pakārās ragaina galva, izbrīnā pašņāja nelepna viesā mugurpusi un nikni pašņākdamās atrāvās atpakaļ. No otras viņam nenovērsās ietramdīta, sitienu gaidīdama dzīvnieka acis.

Bet viņš taču bij gatavs tūlī izkust no laipnības, kā tauku pika pie šī pašā ugunskura. Zēnu, kas sildīja pienu māla bļodiņā un tēvu otrā pusē viņš nemaz neredzēja.

Atkal viņš pamāja Vilnim, šoreiz jau ar jūtamu pavēlētāja nepacietību.

— Prasāt viņai, kāpēc viņa nerunā ar mani.

Vilnis paspēra soli tuvāk un runāja asi, it kā pats no sevis vārdu pikām ko netīru laukā mezdams. Un pie tam urbās vācieša sejā, vērodams, vai tā instinktīvi nesajūt viņai mērķētos sviedienus.

— Viņš prasa, kāpēc jūs negribat runāt ar viņu? Kāpēc jūs nesviežat savu bērnu nost un pati nesēžaties viņam klēpī. Paēdis viņš ir, šis pasaules uzvarētājs, piedzēris kroņa brandvīna ari. Bet nu viņam vēl vajaga sievietes — kā citreiz romiešu leģionaram pēc kaujas pie ugunskura kaut kur Galijā vai Helvēcijā. Viņš tik ilgi nav gulējis zem pēla pie savas pašas sievas...

Taču kaut ko vācietis bij nojaudivis. Roku ar likumīgās laulības gredzenu viņš noslēpa aiz muguras. Tad viņš pirmo reizi pamanīja vīru, otrā pusē ugunskuram paslējušos uz rokām — kā ievainotu kustoni, kas taisās lēkt acīs savam vajātājam. Un projām bij viņa kavaliera laipnums. Viņš piesita flanelu lupatu notīto kāju.

— Mēsli! Vāci zaldāts runā ar jums! Vācu zaldāts! Verstanden? Uz Kurzemi mēs viņus vedam, pašst mēs viņiem dosim — viņi vēl bola savas teļa acis!

Viņš pasviedās pret to vietu, kur Vilnim vajadzēja atrasties un tvēra ar roku sānos pie dunča spala. Bet Vilnis bij jau prom.

Viņš kāpa pār gulošiem, smagi elsojošiem lo-piem un sūnā pakritušiem cilvēkiem. Spraucās gar vezumiem, kur ņerkšķēja bērni un sievas šņukstēja. Aizgāja garām ugunskuram ar sakņupušiem, sa-gumzītiem augumiem, pār kuriem priedītes izstie-pušas nokaltušas zaru rokas.

Vecais ores braucējs tomēr atradis savu Jāni. Sakūruši maziņu uguni, abi sēdēja rokas ceļiem ap-ņēmuši, tā, it kā gadiem jau valodu aizmirsuši.

Vilnis piesēda turpat. Kur viņš vēl tālāk lai ietu?

— Un jūsu jaunais zirgs?

Jānis pat nepaskatījās viņā.

— Vācieši. Visus jaunus ņem nost. Runā, ka rītu noņemšot visu, mūs pašus dzīšot uz Rīgu kara darbos.

Tēvs mierinādams noglauda viņa piedurkni.

— Nekas, lai ņem. Gan vēl dzīvosim, kad ti-kai mēs abi esam kopā.

Bet dēls bij pavisam salauzts.

— Kas nu vairs par dzīvošanu... Zirgs pa-galam, mājas pagalam.

— Lai viņas ir. Man bij četrdesmit gadu, kad Skalderus sāka būvēt — tev nav vēl deviņpad-smit... Kad tikai abi esam kopā, kad tikai to mīlo dzīvību atstāj!

Varēja domāt, ka viņš šodien pazaudējis kādu nieku, par ko nav vērts atminēties. No kaimiņa ve-zuma krēslā klusiņām paplēsis klēpi siena, viņš to rūpīgi novietoja zirģelim priekšā. Ievērojis, ka dē-lam krekls vaļā un vējš skurina matus gar ausīm, aptina tam savu vilnas lakatu. Un pie tam vēstīja Vilnim.

— Tā viņam būs siltāki, viņš tāds pavājš uz krūtīm — katru ziemu klepo.

— Nemuldi! Cik tad es pagājušo ziemu kle-poju? Pa ziemas svētkiem, un tad februārī drusku. Bet tad es biju apsaldējies.

— Jā, jā — tīrelī pēc siena braukdams tu kājas biji apmērcējis. Sēsties vairāk uz šo pusi, tur tev dūmi nāk virsū.

Un atkal pagriezās pret Vilni.

— To nemaz nevar domāt, cik viņš man dūšīgs. Mums tā māja nav liela, bet pļavu trīsdesmit pūravietas. Un to viņi divi vien ar to latgali! Es tev saku, lai tikai dažs veselais tura līdzī!

Dēlam šī pļāpāšana redzami nepatika. Viņš atvirzījās nostāk, atmeta muguru pret priedi un īgni aizvēra acis. Tēvs tūliņ sāka runāt tikai pusbalsī.

— Nu viņš drīz aizmigs. Pie darba tā nē, bet gaŗākā gājienā viņš ātri aizkūst. Kad tikai neuznāk lietus...

Pamanījis grumbu ievēlcamies dēlam pierē, aplkusa pavisam, brīdinādams arī Vilnim pakratīja ar galvu.

Kaut kas smeldzošs, neizturams bij šajā tēvišķi-bērnišķā gādībā. Vilnim acu priekšā tas, kā viņš pirmiņ no dēla dūres atkrita zemē. Un tomēr tveras pie tā, pie pēdējā, kad viss ir sagāzts un salauzts.

Viņš pameta acis. Ari vecis snauda tāpat sēdus. Galva lēnām slīga leju, tad pēkšņi parāvās augšup un slīga atkal. Divi lieli rāsas pilieni spīdēja sirmajā bārdā.

Ari Vilnis mēģināja gulēt. Ugunskurs sildīja kājas, bet pašam bij auksti. Sakostiem zobiem, ar varu viņš gribēja aizmirst, kas patlaban ap viņu un pašā. Bet smadzenes dienas drausmīgo pieredzējumu un iespaidu pilnas kā ūdenī līdz dibenam iemērķts švammis. Pa krūtīm kāds grābājās cietiem pirkstiem, vārīgāko vietu taustīdams. Viņam likās, ka iekliedzas pilnā kaklā un spiež seju zemē no tā melni mutuļojošā, sarkani liesmainā, kas veļas pāri, bet atjēdzies sadzirda tikai vāju kungstu.

No augšas sāka rasiņāt — sākumā sīki, vēja trenkciem jomiem. Nometne mocījās smagu murgu pilnā snaudā. Gar ugunsķuru izlaidies, Vilnis iespieda ausi plauķstā, bet otrā tomēr divtik jūtīgi tvēra beidzamo skaņu.

Kaut kur tepat aiz muguras nepārtraukti, vienādiem laidiem vaidēja sieva — laikām tā dzemdēja. Pa starpām varēja saklausīt tā kā aizmītas peles vārgu pīkstoņu un neveiklu iesmakušu vīrieša aijināšanu. Bet tad visu nometni skarbi pārskanēja mutes harmonikas pļerkstoņa — iespiedzās sievietē, zaldāti smējās. Govis elsa smagi, viņu nelāgā dvaša un izmetumu smaka palika arvien grūtāka.

Otrā pusē liesma no ugunsķura uzvijās augstu caur priežu izplestām nokaltušām rokām.

Vijolēti sārtenā debess bij nolaidusies uz koku galiem un šūpojās vēja locīta.

Ģari stiepta, miegaina, zemē grimdama skanēja piedzērušu zaldātu dziesma.

— Morgenrot, Morgenrot
leuchtest mir zum frühen Tod — —

Uz rīta pusi jau lija spēcīgs nepārtraukts lietus. Nometne pirms gaismas bij kājās. Visgažām vēkšēja bērni, vīrieši pūlējās uzkurināt apdzisušās ugunis, sievas pa tumsu grābstījās izslaukt govīs. Īgni un ļauni zaldāti lādēdamies stājās savās sargu vietās.

Rītam ataustot pa nometni kustējās divaini radījumi — lupatu segām pārklātām galvām, bērnus zem lakata paslēpuši, dubļiem un mēsliem nobrīdušies, līdz kauliem samirkuši, pelēki nosaluši, trīsoši, sagulētām, pussnaudas izmocītām sejām. Lopi lauzās ganībās, zaldātu niknie blāvieni apslāpa mežonīgā kņadā.

Gūstekņus sadzina upes malā. Likās, no visām nakts nometnēm atkal bij kopā. Svešas sejas vien apkārt, tikai retumis kāds kaimiņš pamanāms, bet tas pats tūlīt atkal pazuda burzmā.

Trīs stundas viņus te saturēja krastā, vēja joprojā lietū, lipīgos māla dubļos. Laikam, lai viņi noskatītos labi, kā aizved latviešu zemnieku mantu.

Trīs stundas vezumi nepārtrauktā rindā brauca pa stāvo krasta nogāzi lejā, akmeņainai seklai upes gultnei pāri un viņā pusē atkal augšām. Labības maisiem piekrautas divjūga ores, divriči ar karaspēka piederumiem — ķirpju izgrauztas gultiņas ar visām cisām, soli aplauztām kājām, veļas baļļiņas, mucas, ķēķa trauki — viss vācietim noderēja.

Pastarpām vezumi ar polstētām mēbelēm, kāda rakstnieka biblioteka smagās kastēs, kāda skolotāja skapji izdauzītiem stikliem un čupā sabirušiem mācības līdzekļiem. Vienā divriči kā lielmāte iesēdināta kalēja lakts resnā ozola blukī — jāteniski uzsēdies zaldātiņš turējās uz tās. Labības un siena

plaujamās mašinas, riteņoti arkli un kultivatori. Tarkšķēdams, skanēdams, palēkdams upei pārbrauca zirgu grābeklis, kā uz neatliekamu darbu steigdamies. Tad orei šķērsām pārguldītas, divu zirgu vilktas apdomīgi virzījās lejā koncerta klavieres. Oficiers jāja blakus, ar vienu roku pieturēdams, kučieri rādams un rīkodams. Lietus mazgāja melni pulēto virsu un straumītēm notecēja lejup gar malu. Jaunais īpašnieks redzami noraizējies, ka manta var sabojāties.

Mazs pārtraukums, tad iekustējās abas lokomobiles. Pa nakti izmirkušā mālājā dziļi iegrimušas, tikai nemitīgiem pātagu un vicu cirtieniem pa astoņu zemnieku zirģeļu mugurām un nikniem kliegzieniem dabūjamas uz priekšu. Krasta piegāzē tikušas, sāka slīdēt nīprāki. Bet tur atkal gandrīz notika traucējums.

Kur gadījies, tuklais zemnieks gludi noskūtu seju izlēca nobraucamās vietas spraugā. Cepures viņam vairs nebij, rokas dubļiem notraipītas — kaut ko šķindoņā dārdoņā nesaprotamu kliegdams, metās pirmajam zirgu pārim pie galvas. Viņš jau varēja arī būt šīs lokomobiles īpašnieks, bet tam taču tagad vairs nebij nekādas nozīmes.

Brauciens viņa pēc neapstājās. Lokomobile bij jau krasta kņraujui pāri un ātri slīdēja lejup, zirgus dzīdama rikšiem, otrā nāca uz pēdām pakal.

Upmalā sadzītie skatītāji tikai pamanīja, ka tuklais augums apmet kūleni un pakrīt zirgiem zem kājām. Reizes divas viņu tur vēl apvēla rinkī, tad viņš pazuda pavisam.

Arī kad pirmā lokomobile jau kāpa pretējā krastā, bet otrā gāzelējās Ogres vidū, viņš tūlīn vēl nebij ieraugāms. Zēni gaišākām acīm to saskatīja pirmie un parādīja lielajiem. Tas varēja būt arī dubļiem apvārtīts koka klucis — cilvēka pazīmju viņam nebij nekādu.

Bet tad no šī kluča kaut kas paslējās — roka, vai kāja, tas vēl nebij nosakāms. Nu paslējās arī galva — tā patiešām bij galva, jo viņā pavērās melna sprauga un no tās izšļacās dubļi un aizslāpis guldziens.

Tie tur krastā neievaidējās viņam līdzī — paši par sevi viņi jau nevaidēja vairs. Divi zilpelēki kaskotie, šautenes pie priedes pieslējuši, nočāpoja lejā. Apvēla gulētāju vēl reiz, lūkodami kādu tīrāku vietu, kur roku piekert. Viens atmuguriski saķēra to aiz pleciem, otrs ar profesionāla veiklību samiedza kāju padusē, un tā viņi to stiepa kalnā.

Otrā kāja nestajam vilkās pa zemi. Dīvaini redzēt, ka viņa neliecās vis celgalā, bet augšpus tā. Un lēngājās, it kā kad tā nebūtu kāja, bet zābaku stulmā iebāzts gaļas gabals. Tā lēngājās gluži mierīgi, kamēr pats nestais locījās kā izrauties tīkodams un protestēdams pret to, ka viņu aiznes no iegulētās vietas.

Vācieši bij miegaini un īgni, bet nevis ļauni. Uzkliedza tikai atbrīvot ceļu. Izraidīja no kāda zemnieka ratiem trīs zēnus un iesvieda tur sabraukto. Tas plātījās rokām un nejauki stenēja. Viena acs viņam vēl dubļiem aizlipusi, otrā vaļā — liela un balta, tā skatījās gaisā, nemaz nemirkšīnādāmās no smagajām lietus lāsēm, kas vēja trenktas lija nemitīgi.

Beidzot arī gūstekņus ar viņu lopiem un vezumiem sāka laist pāri. Palaida līdz pašai nobrauktuves spraugai, tad apturēja atkal.

Kaut kur no vidus izbrauca lielo salni aizjūgtais Ķoču saimnieka vezums. Vācietis sēdēja priekšā par kučieri. Kājas pret ilksīm atspiedis, grožiem nemitīgi raustīja klibo slinko lopu. Otrs sēdēja pašā virsū, sāniski, šauteni starp celgaliem iemiedzis — nekustīgs kā naktī uz vakts. Bet atmuguriski, uz apgāztas kumodes dibena, Ķoču Marija,

mazliet piesārtusi, mazliet apjukusi, bet apzinīga un spītīga.

Ķoču Marija gabaliņu papriekšu kā vedēja — aiz viņas dārdēdama, šlakstēdama, ķērkdama un spiegdama, durkļu apsargāta gūstekņu drūzma brida Ogrei pāri.

Vilnim bij mazliet brīnums, kāpēc viņus nedzina pa parasto kara ceļu uz Lubānas šoseju, bet novērsa uz Maskavas lielceļu. Varbūt, tas šajā gabalā vairs nebij tranšejām sarakts un dzeloņdrātīm aizpīnāts un pa to iespējams aiztikt Rīgā.

Viņš maisījās ejošā pūlī, savus piederīgos un paziņas meklēdams. No pagasta ļaudīm bij viens otrs — arī tie meklējās tāpat. Runāja, ka no Ogres daļa nosūtīta pa otro ceļu. Bet kāpēc viņus dzina te? Lietus lija joprojām, lielceļš mūklājam līdzīgs, lopi to sadangāja vienā miklā, cilvēki lēca grāvjiem pāri, meklēdami cietāku vietu apzēlušās norās. Rati grima līdz rumbām, nobrauktie, nepaēdinātie zirdziņi stājās, velti braucēji nopūlējās tos padabūt ātrāk. Salijušie, saīgušie vācieši mina virsū un šķendējās par šo tūlīgo nekulturelo zemi: bez šosejām un dzelzceļiem. Tikai Ķoču Marija uz savas kumodes atpakaļskatīdamās brauca pa priekšu. Zaldāta gumijas mētelis viņai pār galvu uzsegts — pat no lietus viņa pasargāta.

Abi Skalderi mocījās ar savu pelēcīti, jau desmit soļu iepakaļ, un pamazām palika arvien tālāku. Pusores pārkrāvuši pazīstamu vezumos, katrs savā pusē pie atsejām, bet pelēcis tomēr nejaudāja. Sirmāmais purns skāra dubļus, lielās spalvainās ausis pār pieri noļukušas, mēle kārstījās no mutes, sasprēgājušās lūpas aplaizīdama. Bet kāja kā pacelta, tā apstājās — ritenis izbrauktā grambā pret akmeni atdūrīs, ore palika uz vietas.

Arī Vilnis pieķērās klāt. Vācieši, apstājušies, brīdi skatījās nogaidīdami, kas tur iznāks.

Izkustināja, pabrauca pieci soļi, un apstājās atkal. Tad gumijas pelerini applēties, kapuci galvai pārvilcis unteroficiers izņēma slapjo cigaru no mutes kakta un nosplāvās.

— Nav vērts! Izkrout!

Tuvēno braucēju apturēja. Tam pašam jau tā gāja smagi, viņš mēģināja protestēt, kad Skalderu mantas sāka pārkrout viņa ratos. Vācietis to ar šautenes resgali vienkārši atbīdīja malā.

Bet arī tukšu vilkt pelēcis vairs negribēja. Nelīdzēja vecā Skaldera raustīšana ne jaunā sitieni — viņš stāvēja nokārtu galvu, nolukušām ausīm un tikai saraustīja ādu kā dundurus attramdīdams, kad vācietis durkli piegrūda viņam ciskā.

Unteroficiers kaut ko nikni burbulēja. Mute viņam ciet, vaigi piepūsti, jauns cigars sastieptās lūpās, un to viņš nopūlējās pēc iespējas pamatīgāk aizkurināt. Tikai svarīgo darbu pabeidzis, paņēma cigaru divos pirkstos un nikni uzbrēca.

— Atstāt to maitu! Tepat! Lai stāv!

Braucēji jau paši redzēja, ka cits neatliek.

— Izjūgsim viņu, dēli...

Balss vecim trīcēja — no aizkusuma un, varbūt, vēl no kā. Viņš pats metās atraisīt pavadu un somstauklu. Un mierināja jaunos, it kā tie būtu tie uztrauktie.

— Lai viņš var tikt zālē. Tas nekas, zāles te diezgan, un Daugava nav tāli — gan viņš arī padzerties dabūs. Gan viņš aizklīdīs kādās mājās, tur viņu pievāks. Viņš ir gudrs...

Vilnis bij noliecies atraisīt sedulkas siksnu. Atrastā darbā viņa augums, laikam, neveikli saliecies. Vācietis aiz viņa pasmējās un ar plaukstu iesita pa sēdamo vietu.

Vilnis kā iedzelts atsviedās no bezkaunīgā aizskāruma un pazemojuma. Sejā nepārprotami redzams, kas viņam iekšā dega kā kausēta svina šalts.

Vācietis acumirkli pārvērtās. Humoristiskais smaids nozuda, ūsainais purns pielīda gluži klāt, nejaukā rēta šķērsām pierēi pietūka sarkana.

— Wa-as?

Otrs, patālāku, nosplāvās.

— Ko niekojies, Maksī! Smērē tam ķerlim vienu ar resno!

Bet ar resno ūsainis nesita. Noprata, ka te cits kas sāpīgāks. Pārsvieda šauteni kreisajā, ar labo dūri plecā ieogrūzdams, apsvieda Vilni rinkī, tad no visa spēka iegāza plauku atkal tajā pašā vietā.

Un piebāza ūsaino purnu vēl tuvāk.

— Nö-ö?

Vilnim satumsa acis. Viņš atstreipuloja un gandrīz pakrita pār tikko nomesto ilksi. Jaunais Skalders aiz rokas vilka viņu projām.

— Nākat! Viņi jūs nositīs...

Vācietis patiešām pāra soļu padzinās pakal, bet unteroficiera apsaukts atmetās. Un kamēr tie trīs aizsniedza drūzmu, visu laiku dzirdēja, kā viņš lamājās, savā uzvarētāja godā aizkarts.

Pelēča aizjūgu vecais Skalders novietoja pie pazīstamā. Vezums ar viņa pārējām mantām iejucis drūzmā, bet par tām viņš daudz neraizējās.

Pelēcis, grāvim pārtriekts, tūliņ ieklupa garajā lauka zālē ar trīs gadi krājušos veco kūlu apakšā. Bet piekampis smilgām un skābenēm pilnu muti, izlaida atkal laukā. Paskatījās, kur gūstekņu pūlis lēnām aizvirzījās pa lielceļu, nozviedzās, pārkāpa atpakaļ pār grāvi. No vienas vietas apoņāja arī, ko piecpadsmīt gadu vilcis, nozviedzās vēl reiz, tad streipulodams brida pa dubļiem aizdzenamiem pakal. Pārdurtai ciskai pāri nokārusies sarecējušu asiņu lāsteka. Virs tās tikai vienkāršs, balts, zilgani švītrots, plēvaini-dzīslains šķēlums.

Un tomēr viņus nedzina uz Rīgu.

Kad pie Ikšķiles nogrieza no lielceļa un novadīja Daugavas malā, viņi saprata.

Uz Kurzemi!

Bet tagad viņiem viena alga. Lietus lija vēl stiprāki. Caur un cauri izmirkuši, nosaluši, līdz nāvei nomocīti, dubļiem nobridušie, viņi čurnēja Daugavmalā un stulbi skatījās pāri Kurzemes silā, kas svešs un nemīlīgs slēpās aiz bālganā slapjā aizkara.

Cilvēki salīduši ratos, galvas vien rēgojās laukā no salmiem un apsegām. Kājnieki mēģināja patverties zem ratiem, vai no vēja slēpās aiz zirgiem. Lielie un mazie lopī tūlīn blāķī sagula zemē. Ceļā pakritušos vācieši bij aizkāvuši un divjūga orē sakrāutus veda līdzī. Staigāja ap vezumu taustīdami un spriedelēdami — noprotams, viņi runāja par ēdiena gatavošanu.

Bet te ēšana neiznāca. Pār pontonu tiltu lielajā zirgā atjāja ešalona komandants, un tūlīn zaldāti šauteņu resgaļiem un zābaku spērieniem sāka celt lopus augšā un dzīt uz tilta. Pa divi, pa trīs laida pa šauru līgano laipu, vezumus pa vienam, gabalu atstatu citu no cita. Savu mūžu ūdens neredzējušas govis vilkās klausīgi, zirgi meimuroja, vieglajam laivu pārklājam līgojoties, bet tomēr gāja. Vienā dienā kara dresura viņus apvaldījusi un pieradinājusi. Vienā dienā vācu kultura paņēmusi savā varā latviešu zemnieku un viņa lopus.

Tilta galā viņus laida garām kaut kādai komisijai. Oficieri zilganpelēkiem mētelīšiem, kaklus uzslīetās samta apkaklītēs ievilkusi vai gumijas pelerinus plecos uzmetuši. Bargi un nepieejami skaitīja un šķiroja lopus, viegliņi skroderveidīgi skrīverī pierakstīja, notupušies, papīru un tintes zīmuli ar savu augumu no lietus sargādami. Reizēm kāds pabāza liku degunu no gumijas kapuces un kļiedza, kad nokusušais zirdziņš pietiekoši ātri netika kalnā.

Dažā vezumā viņiem likās kaut kas pievilcīgs — to viņi apturēja, sagāja apkārt, taustīdami, bakstīdami apspriedās, galvām cits citam pamādami.

Krievu oficiēru pieraduši, zemnieki skatījās stulbā nesapratā. Tie jau nebij virsnieki, Vidzemes iekarotājas armijas vadoņi, bet gadstīrgū atbraukuši uzkupeči. Kādu veikalu viņi te domāja ar šiem dubļos novārtītiem nabagiem un viņu nožēlojamām mantu paliekām?

Viens pabāza savu putna knābi no kapuces un kniebīgiem nagiem ieģrāba madarotu segu aplātā muskulī. Un tūliņ atrāva kā apdedzinājis. Atskanēja sīks gaŗi vilkts spiedziens, no muskuļa pašāvās laukā gadu pieci veca sapinkājusies meitenes galva miegaini blisinošām acīm, lāsteku zem deguna.

Kā apdraudēta kaķiete pielēca māte un nikni rāva segu atkal bērnam pāri. Oficiērs atkāpās spļaudīdams un roku purinādams, it kā to nevilus netīrumā iebāzis. Citi garšīgi smējās, lielos priekšzobus gūstekņiem rādīdami.

Krastā gūstekņus saturēja, kamēr paši beidzami bij pāri. Skrīverī un unteroficiēri skraidīja apkārt, vēl reiz pārskaitīdami un ar pierakstīto salīdzinādami. Zili sasaluši braucēji turējās pie ratiem vai palīdzēja arī sievām uzrāpties vezumā.

Patī debess saniknojusies uz šiem nevajadzīgajiem, izmestajiem, izdeldējamiem. Mākonis likās nolaidies tepat virs galvām, atvēris visas savas slūžas. Ūdens sīkām urgām tecēja pa krastu lejup. Daugava nīrbēja ziliem aukstiem burbuļiem. Vācu tranšeja pārvērtusies ūdens puspilnā grāvī. Saraiņais drašu žogs no vienas vietas novārstīts lielām pilošām lāsēm.

Ešalona komandants aizjāja priekšā. Viss jūklis atkal sāka kustēties uz priekšu. Tad lietus čaloņai un sila šalkoņai cauri tikko dzirdams aiz muguras atskanēja žēls brēciens. Tikai retais at-

skatījās atpakaļ — diezgan tādu brēcienu pierasts šodien.

Vidzemes pusē, klibu riksi uz vienu otru pusi tekādams, gar pašu ūdens malu kumurojās pelēks zirdziņš.

Iztālēm Kurzemes sils likās nemīlīgs un šņāca nelaipni. Bet dzenamo pūli tuvāk ieraudzījis, aizturēja savu smago elsu. Lietu aizturēt viņš nevarēja, tikai vējam aizplēta priekšā savu biezo skujoto seģeni un ļāva, lai šie vārguļi iet vien pa viņa sūnotos pauguros iegrauzto ceļu.

Drīz pazuda sūnotie pauguri ar priežu brūnganiem stumbriem. Tumsa pieplūda mežu, pārplūda ceļa spraugu, melnā, slapjā, šlakstošā palagā ietina gūstekņus. Cieši pūlī, viņi vilkāms pa Kurzemes lielceļu, ne cilvēki, ne lopi vairs nedomāja bēgt. Kur te lai bēgtu? Visur tā pati tumsa, tas pats liktenis.

Vācieši gāja pa priekšu un tāpat barā nāca pakal, piebikstīdami tiem, kas lāgā vairs netika līdzī. Kaut kur tālu priekšgalā kārtī uzsprausts ceļu rādīdams ligojās aizkvēpis vējlukturs. Pakalnācēji lāgu lāgiem uzzibsnīja elektriskiem kabatas laternīšiem. Tad uz acumirkli šaudīgās gaismas švītrā iznira divains četr- un divkājaino kustoņu jūklis, nezinā, kurp viņu dzen, stulbi vienaldzīgs pret to, kas viņu gaida.

Arvienu biežāki vācieši zibsnīja, smagāki žvakstēja šauteņu resgaļi pret nomocīto lopu mugurām. Pusnakts vairs nevarēja būt tālu. Tad piepēži gājiens vērsās sāpus nost no ceļa. To varēja jaust no sargu kliegzieni, ratu klaudzēšanas nedziļajam grāvī pāri braucot — no manām sajukuma visā pūlī.

Apstājās. Dzinēji uzkurināja uguni. Te bij apzēlis, atmatā pamests lauks. Acumirkli bēgļi ar saviem lopiem un vezumiem sadangāja to mālainu dubļu lipīgā mūklī. Lietus lija vienmēr, ūdens blīkēja, kur soli spēra.

Ugunskuram uzplīvojot augstāki, attālāku saskatāmas papostītas mūra ēkas, laikam kāda muižiņa. Dažai jumts vēl puslīdz vesels, kaut cik patvēruma tur būtu. Bet gūstekņus turpu nelaida — paši novietojuši savus zirgus un vezumus ar lietus vārīgām mantām.

No palagiem un segām gūstekņi lūkoja uzcelt vezumiem apjumas, kur patverties bērniem un veciem. Savāca kādas sētas paliekas, no vāciešiem aiztāpināja pāri degošu pagalu, uzkurināja uguni.

Nosalis, nomocijies, Vilnis līdz ar citiem spraucās sasildīties. Un iekarojis sēdekli uz apgāztas siles gala, turējās siksti, nelaudamies vecākiem un vārgākiem. Kustoņu kārtā viņi nolikti, kā kūstoņi kāpa cits citam pāri un spraucās ugunij tuvāk.

Braucēji lūkoja iebraot zirgus. Sievas bradāja tumsā, meklēdamas un šķirodams kopā sajukušos lopus. Sakumpušie, salijušie augumi ap ugunsroku kūpēja palsiem garaiņiem.

Daži mēģināja ēst, maizes doniņu vienā, bieziņa piku otrā sauja samieguši. Vilnim nebij nekā, neviens viņam arī nepiesolīja. Viņš nesajuta vairs ne sevišķa izsalkuma, ne noguruma, kājas atsildījis snauda, kā pa miglu redzēja to, kas apkārt, kā caur biezu vilnainu aizkaru dzirdēja, ko te runā.

Vecais Skalders spraucās pie uguns, izžāvēt sava pelēca aizjūgu. Vienā pusē atdzīts, izlida otrā.

— Mērkaķis vecais! Cilvēkam nav kur apsildīties, viņš lien ar savām sakām.

Vecis bij ietramdīts, acīm redzami, apzinājās savu nepieklājību, tomēr nepielaidās.

— Man viņas pavisam jaunas, nav vēl trāna piezīdinātas — kad par daudz izmirkst, āda paliek cieta un lūzt.

Rūpīgi viņš izglauda siksas, rokas viņam trānu un dubliem noķepušas, sejā tāpat melnas švītras.

Dēls paliecās pāri, izrāva viņam sakas, īgni nosvieda turpat uz vezuma.

— Neērmojies, tev saka! Apsildi nagus un laid citiem ar'!

Vecis paklausīja kā bērns. Pasildīja rokas pret uguni un atvilkās atpakaļ.

Īdēdamas, smagi pūzdamas govīs gulās dubļos. Bērni pērkstēja ratos, kūpošie cilvēki ap ugunskuru čurnēja snauzdami.

Vācieši vārija kafeju, kavēdamies vecās atmiņās.

— Vai tu atminies, Maksī, kā toreiz bij pie Mazuriem? Simts trīsdesmit vezumu vienā pļaviņā. Visapkārt mežs, bet lietus — visu nakti, gluži kā tagad.

— Kā tagad! Ko tu runā! Tur līst pavisam citādi. Man toreiz bij impregnēts mētelis, gluži jaunu māsa no Breslavas atsūtījusi, arī tas nelīdzēja — cauri līdz ādai. Tagad es esmu tiklab kā sauss. Mugurā vēl, bet rokas ir sausas. Paraugi.

— Jā, ap Mazuriem līst pavisam citādi. Simts trīsdesmit vezumi, es saku. Un no rīta — līdz rumbām. Līdz rumbām, es saku! Skaidrs ūdens visapkārt.

— Viss viens ezers — tur tikai purvi un ezeri, vairāk nekā.

— Tas bij arī vēlāk, oktobrī. Tad tur vienmēr pārplūst.

— Jā, Mazuri—tas ir pavisam kas cits. Te — blēņas, vairāk nekā. Vai tu atceries, Maksī, kā mēs veselu mēnesi nodzīvojām tajā sādžā ar to starķu perēkli bēržā? Kā viņu taču sauca?

— Es to nosaukumu nekad nevarēju izrunāt. Tie poļu vārdi vispār nav izrunājami. Nekā nevar saprast.

— Tāpat kā tie te. Paklausies.

Vācieši paklausījās, kur gūstekņu sievas sasaukājās, pa tumsu bradādamas. Smējās galvas grozīdami.

— Cik tālu tas te nu ir — trīs dienu gājuma no

Vāczemes, un redzi, kādi radījumi. Domāt, pavisam otrā pasaules malā.

— Nu, tagad viņi drīz iemācīsies vāciski.

— Ō, jā! Tagad viņiem būs jāiemācās.

— Mans onkulis ir matrozis Hamburgā. Viņš saka, kaut kur Klusā okeana salās esot tādas mežonu tautiņas. Ta-ta-ta un ti-ti-ti — vairāk viņi neprotot. Un skaitīt līdz trīs.

— Ak ta-ta-ta un ti-ti-ti! Bet tas ir gan jocīgi!

Vācieši smējās korī.

— Atceries, Maksī — tajā sādžā pie Mazuriem? Kā tā Proņa mūs veselu mēnesi izbaroja! Sviests un olas! Kartupeļu biezputra ar speķi! Dien dienā speķis, sviests un olas!

— Jā! Sarunāties nevar, bet parāda tikai, kā ar kaņoti streb. Ko no rīta celies — kakao un kviešu plāceņi galdā.

— Jā! Bagāta zeme tur bij. Kas te!

— Te? Fi! Te nav nekā. Rudzu maize tādiem klaipiem, ka ar vienu roku nevar pacelt. Paskaties, kā viņi ēd.

— Jā. Šķīvju viņiem nav. Nezin, vai pazīst nazi un dakšīņas. — Ei, vecais, vai tu esi redzējis dakšīņu?

Mugurā iebuksnīts, vecais žigli uzcēlās kājās un bikli atskatījās.

— Gābele... gābele...

Nesaprata, vai apgrēkojies, maizes garozu grauzdams. Slēpa to aiz muguras.

Vācieši sirsnīgi smējās.

— Liec, Frici, mierā to veco velnu. Tu redzi, viņš nekā nesaprot.

— Glupa tauta. Paraug, pēc kā viņš izskatās. Un ko viņi auj kājās!

Zaldāts pavilka veci aiz auklu apjosto svārku paldas tuvāk. Kājas bij puslieliem nātniem autiem aptītas, auklām apsietas, pastalas dubļu piesmeltas, izžulgušas, nošķiebtas.

— Fui! Pat koka kurpes viņi neprot taisīt.

Uzvarētāji palaida veci un sāka aplūkot sievu, kurai Vilnis patlaban paļāva vietu uz savas siles gala.

Pelēka, kā tas katuna lakatiņš viņai ap galvu, melnos dobuļos iegrimušām drudža spīdīgām acīm tā nokrita pie uguns, nejēgas pirkstiem tīstīja valā muskuli klēpī.

Bērns divu vīra dūru lielumā, zils un nejauks— kā no pārklā izvēlies putnēns.

Vācieši viebās, galvas purinādami.

— Atradusi laiku dzemdēt!

— Vai tas krupis vēl ir dzīvs?

Viņš bij vēl dzīvs. Plātīja muti, kad uguns uz acumirkli aprimās sprakšēt, dzirdams, ka viņš kļu- su vēkš.

Resnais traktiernaika tips paslējās sēdus. Piere krunkās, visā sejā riebums.

— Tā mātīte lai iet prom! Dzirdat! Ko viņa te lien ar to savu ņergli!

Vīrs pieklupa klāt, ap pleciem apņēmis, palī- dzēja sievai tikt kājās un aizvadija atpakaļ uz ra- tiem.

No tumsas bij dzirdama Vilņa balss.

— Jūs labāk pamēģināt savus durkļus pie tā bērna...

Vācietis uzlēca kājās.

— Ko-o? Kas tur murkš? Kas iedrošinās? Nāk šurpu!

Bet tumsā viņš runātāju nevarēja saskatīt. Biedrs viņu aiz biksēm pavilka atpakaļ.

— Sēsties. Nav vērts.

— Nē, es gribu zināt, kas te iedrošinās! Tāda nekaunība! Nē, bet tā taču ir pavisam izlaista tau- ta! Nu, es viņiem iemācīšu kārtību! Lai tikai at- austa rīts!

Atausa rīts, pelēks, vējains un vēss. Drūmi

mākoņi ziliem vāliem skrēja zemu, lāgu lāgiem vēl nosmildzinādami pār dubļos iegrimušo noietni.

Sievas un bērni ganīja lopus aizaugušā, tranšejām saraktā, dzelondrātīm pārpiņātā Kurzemes muižes laukā. Braucēji jūdza zirgus. Kājnieki, sausākās vietās pietupuši, pārāva izžulgušās pa-stalas.

Divi vezumi pabraukti atsevišķi, patālāku no lielceļa, ap tiem gūstekņu un vācu zaldātu pūlītis.

Tas ar vakar pie Ogres pārbraukto kāju gulēja augšpēdu uz labības maisiem, pārgrieztām acīm kauca nelabi, rokām gaisā it kā ko ķerstīdams. Piebrauca divriču kulba ar audekla apjumu, zaldāti iesvieda slimo tur iekšā un tad ar likumu gar pus-sagrautajām muižas mājām izgriezta uz lielceļa. Dubļiem plīkšot, aizbrauca rikšiem — aizsmakuši klie-dzieni pamazām noklusa aiz parka pudura.

Otrā vezumā sakņupusi dzemdētāja. Elkoņiem salmos iegulusi, rokām galvu apņēmusi, nekustīga kā zemei izlauzts koka celms. Gluži kails, bērna likītis gulēja uz paklāta rūtaina priekšauta. Kuslajā putnēna ķermenī skatoties, gūstekņi sala vēl vairāk, it kā paši būtu kaili izģērbti vēsajam vējam un smil-dzinātājiem skrejošiem mākoņiem.

Ūsainais vācietis bij neapmierināts un īgns. Uz-sita dūri ratu malai.

— Tas ir skandals, es saku! Ko priekšniecība par to teiks! Mēs nevaram to krupi līdzī vazāt. Vā-cu armijā allaž jābūt kārtībai. Kas viņu apraks? Kam te ir lāpsta.

Vilnis pienāca par tulku.

— Viņš prasa kam te ir lāpsta.

Priekšā žigli izspraucās grāvracis ar šķipeli un cirvi. Puika cieši blakam.

— Man ir. Es varu. Man viena alga, kad ti-kai darbs.

Vācietis iedūra viņam ar pirkstu krūtīs.

— Tu viņu apraksi! Verstanden! Panāc līdzī!

Pats viņš aizgāja pa priekšu, pie apkrupuša pīlādžu cera grāvmalī. Ar zābaku pamīnāja zaļajā, latviešu zemniekiem parādīdams, ka tāda bērna aprakšanai jāatrod zemē sevišķa piemērota vieta.

Nu bij atradis. Piespēra amerikāņu gumijas zābaku uz činkura ar zirga skābenes ceru. Rādītāja pirksts svinīgi un pavēloši nodūrās zemē.

— Hier!

To viņš nokomandēja parastā ierindas blāvienā, pats savas pavēlniecības priekšā taisni izslējies. Zemnieki platām acīm skatījās viņa ērmošanos. Vilnis tikko novaldījās. Nebijis te līdzās tā nedzīvā zilā cilvēciņa un sakņupušās mātes, viņš iesmietos tam kaskotajam klaunam taisni acīs.

Kāds piebikstīja racējam.

— Kalvi, sāc nu!

Kalvis jau nometies tupus zemē pie činkura. Nosalušām rokām nervozi knibinājās ap auklu, kas pārāk cieši aptinusi šķipeles un cirvja kātiem.

— Es tūliņ... Man viena alga... Kad tikai darbs un maize...

Puika pikti atbīdīja viņa roku.

— Laid, ko te ķēmojies! Redzi taču, ka aukla sabriedusi.

Viņš pārgrieza auklu. Acumirkli vēlāk šķipele šņirkstēdama jau nošķēla biezu velēnu.

Vācietis pameta zēnam ar pirkstu. Un kad tas vilcinādamies pievirzījās, izņēma no rokas nazi ar baltu spalvu, diviem asmeņiem un korķu vilķi. Aplūkoja, pasvārstīja sauļā un piepēži palika ļoti bargs.

— Ko? Tas ir ierocis. Nav brīv glabāt! Mums uzdots konfiscēt.

Un noglabāja to savā bikšu kabatā.

Puika garī atskatījās uz kaimiņiem, tad dusmu un žēluma asaru pilnām acīm, sakostiem zobiem apsviedās un demonstratīvi aizsteidzās pūlī.

Vācietis bij mazliet piekaunējies, tomēr amata uzdevuma apziņā izlieca krūti.

— Palaidnis! Žagaru vajadzētu.

Tad atkal pievērsās kapa racējam.

— Ach, kam nu tik dziļi! Nu ir diezgan.

Kalvis, laikam, saprata, ko vācietis grib.

— Nē, nē... Vēl vienu pēdu. Tā viņu suņi izkašņās.

Bet tad tas saskaitās atkal.

— Pietiek! Laukā! Eins! Zwei!

Un tāpat ar durkli makstī pieklapēdams, palīdzēja Kalvim iztrausties no pustrēšas pēdas dziļās dobes.

Zaldāts, kas ar šauteni stāvēja pie v ezuma, pastiepa roku, tvert mironīti vienkārši aiz kājas. Bet tad pieklupa jaunais tēvs, visu laiku turpat stulbi skatījies. Satina bērnu rūtainajā priekšautā un nesa izstieptām rokām, it kā sargādamies uzmodināt.

Bedrē ātri sasūcās ūdens. Kalvis bij saplūcis zāles un izklāja dibenā. Tāpat ceļos nometies, palīdzēja tēvam novietot mironi.

— Nekas, te ir diezgan sausa vieta. Tikai tagad, ar to velna lietu...

Kaimiņi atvilka tēvu, kas bez kādas vajadzības vēl grābājās gar bedres malām.

— Nāc nu nost, Sarma, lai var aizbērt.

Sarma uzcēlās gan, bet turpat atšļuka pret pīlādzi.

Kalvis, manāmi apjucis, steigšus bēra bedri ciet, pa grābienu starpām nomurminādams.

— Ko nu es... strādnieka cilvēks... Man — kad tikai darbs un maize...

Vācietis, pamanījis priekšniecību pie muižas ēkām, palika nepacietīgs. Piebikstīja atkal Kalvim.

— Pietiek, vecais! Nu ir labi. Pietiek, es saku! Verstanden?

Bet Kalvis tā nevarēja atstāt, neuzmetis un glu-
di nepieplikējis kopiņu virs bedres.

— Tūliņ, tūliņ, kungs... Nu jau būs...

No muižas puses atskanēja skaļš, garī stiepts,

dziedošs sauciens. Kungs sastiepās kā pēkšņi palaistas atsperes traukts. Un tāpat atbalsoja to pašu blāvienu.

— Vo-orwä-ärrts!

Kaskotie durklotie jau dzina gūstekņus uz lielceļa. Braucēji metās pie saviem vezumiem, sievas un bērni klaigāja ap lopiem.

Kalvis vēl pieklupa pīlādzim, nolauza zaru, zobiem ieplēsa, pataisīja krustiņu un nolika uz kopīņas galvgalī. Tad piedūra Sarmam.

— Ej nu! Nu tev jābrauc. Te viņam būs labi. Vēlāk uzmetīsim riktīgu kapu, krustu lai piespraudīsim.

Darba rīkiem pār plecu, pakaliedams, it kā taisnojās.

— Es — — kad tikai man darbs un maize...

Lielceļš ligojās pelēkā putrā ar ūdens pilnām grambām. Ešalona komandants apjāja gūstekņu baru, vietām piestādams, sakliegdams uz slinkākajiem braucējiem un klibajiem atpakaļpalicējiem. Kad viņš bij klāt, zaldāti izlikās dzenam gūstekņus ātrāki, bet kad tas jāja prom, klusu nošķendējās pakal un lāva pūlīm vaļu. Piesēda paši uz vezumiem un aizkurināja cigarus.

Trijos gados aizauguši, slapji pielijuši, neparasti līdzieni un bezgala vienmuļīgi plētās Kurzemes lauki ar lielu augļu dārzu paliekām un pussagrautām mājām. Jo tālāku, jo biežāk redzēja jau arī apdzīvotas vietas, zemnieki un zaldāti iztālēm nolūkojās bēdīgajā vidzemnieku gājienā. Šad un tad pretim pagadījās augsti karakungi jāšus vai Kurzemes saimnieku atsperu ratos — tad gūstekņus nodzina vairāk pie malas, tie instinktīvi rāva cepures no galvām, sargi atdeva militaru godu. Kungi aizbrauca dubļus šlakstīdami, samta apkakles uzslējuši, lētiem parfīmiem smaršodami, gludi noskūti, jau apalī nobarojušies.

Saule iežēlojās par novārdzināto dzenamo baru. Arvienu ilgāk paspīda mākoņu spraugās, brīnišķi spodra un silta. No ceļa, no ūdens lāmām laukos, no vezumiem un lopiem balti garaiņi sāka kūpēt gaisā.

Tik daudz bij skaidri: viņus dzina Bauskas virzienā — kaut kur aiz Bauskas nodomāts viņus nometināt. To viņi uzzināja no dažiem retiem, ceļā sastaptiem pretim braucējiem kurzemniekiem. Viņi nebij pirmie — veselu nedēļu te tādi paši bari jau dzīti garām.

Otro nakti jau pārlaida ērtāki — kādas lielas muižas šķūņos ar sašaudītiem jumtiem un izceltiem vārtiem. Lopiem te varēja papļaut sēku un visu laiku kurināt uguni. Debess gandrīz pavisam noskaidrojusies, laiks palicis rāms un siltāks.

Vēl veselu dienu viņi vilkās pa Kurzemes lielceļiem, sapampušām kājām, vienaldzīgi pret šo mālaino kviešu zemes līdzenumu ar muižu puduriem un prāvām zemnieku mājām, kur jau skursteņi kūpēja un pļaujmašinas dzelteniem grābekļiem stāvēja laukmalā. Kaut tikai drīzāk galā un pie miera — tā bij vienīgā doma viņu apmiglotās smadzenēs.

Un piepēži novakarē, krēslā, viņi bij klāt. Zemā, līdzenā, tikko pārredzami plašā klajumā milzīga pieplakusi divstāvu pils, nopeleksnējusi, apsūnojusi, ielauzītu jumtu, izdauzītiem logiem. Zaldāti atvēra plaši izšķiebtos smagos dzelzs redelju vārtus starp diviem stabiem ar lauvām galos un sadzina viņus pagalmā.

Rinķī apkārt četrstūrī neredzēta ēka divām logu rindām. Šur tur aiz stikla un ielipināta papīra kvadrātiem plīvojās uguns. Vakar un aizvakar nometinātie iznāca palūkot jaunus.

Līdz vēlai naktij viņus šķiroja. Komandants ar saviem palīgiem staigāja pa pūli, personīgi kārto dams un pārlūkodams. Skrīveri tekalēja papīros de-

gunus bāzdami, lopus skaitīdami un vezumus tau-
stīdami. Tiem ar vezumiem un lopiem bij jāiet vēl
tālāku, tos izvietoja pa kaimiņu mājām un muižām.

Vilnis ar pārējiem kājniekiem palika tepat. Vi-
ņus pierakstīja un pameta pagalmā. Vārtus pie-
vēra un nostutēja. Divi zilpelēkie ar šautenēm pa-
lika ārpusē par sargiem.

Vilnis bij apsēdies uz nogāzta granita kluča,
acīm redzami, kaut kāda apgāzta postamenta. Ne-
parastais klusums pustukšā tumšā pagalmā pēc di-
vu dienu nemitīgās kņadas tikami atveldzēja ner-
vus. Itin kā cieta nasta nomesta no pleciem. Viņš
ierunājās, nevērodams, kas té tuvumā.

— Tā. Nu mēs reiz esam pie vietas. Vācu cie-
tums nemaz neliekas tik slikts.

— Cietums? Par ko cietumā? Es nekā neesmu
darījis.

Tas bij tas pats grāvracis Kalvis ar savu puiku.
Vilnis sajuta, ka jāpīrgājas būtu pašam par sevi.
Tāpēc viņš zoboja to pavieglo vīru.

— Nevar zināt, nevar zināt, kas kungiem prātā.
Varbūt, jūs to kapu šorīt neesat labi rakuši.

— To lai man neviens nemēģina! Es protu.
Trīsdesmit gadu es fon Siversam esmu racis. Visi
meži manis nogrāvoti. Man fon Siversa raksts vēl
kabatā.

— Tā tagad droši vien nav slikta rekomendaci-
ja. Ar to jūs jau rītu dabūsat darbu un maizi.

— Palūdzat gan, Vilni. Jūs jau varāt sarunā-
ties ar viņiem.

— Jūs pazīstat mani?

— Kā tad nu nē. Es pie jūsu tēva strādāju, kad
jūs vēl bijāt šitāds.

Kalva puika arī pienāca Vilnim.

— Pasakāt, lai viņš atdod manu nazi. Kā nazi
sauc vāciski?

Vilnis uzsita viņam uz pleca.

— Liecies mierā, draugs. Simts gadu viņiem

būtu bez algas jākalpo, ja mēs sāktu piedzīt to, kas mums nolaupīts. Un vēl simts par visu pazemojumu un izsmieklu.

No durvju lieveņa aicināja kāds vecāks iemīt-nieks.

— Ko nu kūko pagalmā! Nākat iekšā. Tajā stallī rūmes vai cik. Tikai palūkojat, ka žurkas acis neizgrauž.

Gūstekņi paši jau bij domājuši par to. Visu nakti taču pagalmā nevarēja kvernēt. Gaŗā rindā sāka virzīties uz vaļējo durvju caurumu.

Ārā gluži rāms, bet pa gaŗajiem tumšajiem koridoriem vilka mikla dvēsmā ar pelējuma un kvēpu smirdoņu. Gandrīz visi logi izdauzīti, klons dobuļains izdrupis, piemēslots un glums. Kad uzrāva sērkokciņu, redzamas pelējuma noziedējušas, ar ogli un kritu norakstītas sienas. 4-я рота Коломенского полка. Nemākulīgs cilvēka zīmējums ar pierakstu blakus. Немецъ, перець колбаса. Acīm redzami, krievu kaŗaspēks te savā laikā mitinājies. Visa siena no vietas nosņipota un norakstīta.

Durvis visas vaļā, bet telpa aiz tām tukša, tumša un auksta — vējš nemīlīgi pūta sejā. Soļi spokaini aizdimda šajā zemajā, bezgala gaŗajā alā.

Taisnā lenķī koridoram īsāka atzare ar trijām durvīm katrā pusē. Pa šķirbām spīdēja uguns, arī te, ārā puslīdz gaišs. Dzirdama uguns sprakstoņa un cilvēku balsis.

Pa visām sešām ieejām gūstekņi metās iekšā.

Durvis veŗot, Vilnim pretīm sitās tas pats sapeļējušais, piekvēpušais gaiss, tikai vēl ar cilvēku miesas izgarojumu, piedeguša ēdiena un dūmu smakas piemaisījumu. Telpa likās bezgala plaša, pārējās trīs sienas nemaz nebij saskatāmas. Kaut kur tālu, pie paša klona, plīvoša sarkana uguns, reizu reizēm tai kāda ēna aizslīda priekšā.

Vilnis gāja turp un gandrīz pakrita ūdens pilnā dobē. Un tālāk atkal vienā. Uguns spīdumā nu jau

redzams, ka klons no vienas vietas dzeltenēm pelkēm izrobots.

Ap izdrupušu, kādreiz zaļi glazētu kaminu satupuši, kādi desmit cilvēki lūkojās pienācējam pretim. Starp tiem arī sievietes ar klēpja bērniem un sirmi veči. Vilnis sajuta šos skatus, bez sevišķas ziņkāres un pavisam bez laipnības. Soļus piecus apstājās un sveicināja.

Labvakaru neviens neatņēma. Sieva ar bērnu klēpī, tikko pagales kaminā bikstījusi, žigli atsēdās uz balņa galam nozāģēta kluča, pastiepa vēl kājas, aizšķēršlodama pieeju ugunij.

— Nav, nav! Mums pašiem neiznāk rūmes. Ejat tur otrā pusē, tur viņiem pavisam cieta istaba.

Bārdains vīrs jau pavisam dūsmīgs.

— Es teicu, ka durvis no iekšas vajag aizsist, kādi te pa naktīm nevazājas apkārt.

Braša drukna saimniece likās te tā rīkotāja.

— Ejat pie pārvaldnieka. Te nevar vis tā līst iekšā, kur tikai caurums. Te ir stingra kārtība.

Bārdainis atmāja ar roku.

— Te jau nava kur palikt. Redzat paši, tā nav istaba — mārks. Augšā jumts caurs, vakar visu dienu un nakti gāza caur griestiem iekšā. Pelķē jūs tā kā tā negulēsāt.

Uguns spīdumā parādījās kāds jaunāks sīks sievieša radijums, ierunājās vaigus drebulīgi raustīdams, stipri stostīdamies.

— Tikai te pie krāsns kaut cik var glābties. M-m-mums pašiem neiznāk rūmes.

Šis mums pašiem iedzēla Vilnim visvārīgākajā vietā, kurai tie pārējie vēl nebij pieskārušies. Viņam gribējās iesmieties — kā sīvu splāvienu iemest smieklu šajās īgnajās nenovīdīgajās sejās.

Bet tad viņš pamanīja un sāka saprast. Bārdainis pūlējās paslēpt aiz muguras lopu barojamu ķipi, tas piešķiebās, pa klonu izripoja pelēki vārti zirņi.

Ar dibenu uz augšu apgāzta silķu pusmuca. Viņš nosēdās pamatīgi, it kā tā tikai viņam te nolikta un pastiepa kājas pret uguni.

Stostule kā pūce pielēca klāt.

— T-t-tā ir mana vieta!

Mums pašiem... Mana... Vilnis nolūkoja šos cilvēkus pēc kārtas. Krūtīs viņam spriedās, tomēr viņš pasmaidīja.

— Esat bez rūpēm, es tikai drusku apsildīšos. Jūsu rūmes man nebūs vajadzīgs. Un jūsu zirņu arī nē.

Vīrs atmuguriski ķēra savu trauku un aizbīdīja pavisam tumsā.

— Mums nav nekādu zirņu!.. Tie ir mūsu pašu zirņi. No mājām bij līdzī... Kas jūs te esat par tādu ošpātāju?

Viņš zibsnīja tik ļaunām acīm, it kā iekost gribētu. Druknā saimniece aizspraucās priekšā.

— Viņi neņem nekā. Viņiem uzraugs pats ieber, pa saujai, kad sestdienas vakaros nāk no tīrīšanas. Tie tur otrā pusē, tie Ošiņi — kabatās un aiz zābaku stulma, ko tikai uzraugs pagriežas kur sāņus. Mēs tāpat iztiekam ar savu linsēklu porciju. Piemā sagrūžam un cepam uz pannas. Te jau viņš ir. Lai nāk kungi un paskatās, ko mēs ēdam.

Viņa pabikstīja, paspēra māla bļodu ar riebiņām, brūnām, asiņu plāceņiem līdzīgām linsēklu kotletēm. Otrā kāja paslīdēja klona dobē, dubļains šķidrums iesmēlās koka tupelē.

Vilnim dusmas bij pārgājušas. Kā tvans viņu apņēma smaga grūtsirdība, klausoties šo vergu runās.

— Cilvēki mīlie, kādēļ jūs man visu to sfāstāt? Man nevajag ne jūsu zirņu, ne jūsu sausā kakta. Es esmu tāds pats gūsteknis kā jūs. Pirmo vakaru — es te nekā vēl nezinu, neviļus ienācu, kur uguns. Tikai brīdi apsildīšos, tad iešu koridorā vai pagalmā. Šonakt lietus nelīst...

Sausās vietas, uguns un vārītu zirņu īpašnieki pamazām nomierinājās, noskārzdami, ka svešais viņiem patiešām nav bīstams. Sāka to pat iztaujāt.

Bet Vilni pārtrauca pašā sākumā. Nieks tas pret to, ko viņi paši piedzīvojuši. Mājas viņiem nodedzinātas, aplaupīti līdz kreklam, kā lopīņi dzīti pa nakti un lietu, tagad šajā caurajā kazarmē no rīta līdz vakaram pie labības vētišanas. Un puskiļo sapelējušu linsēklu dienā uzturam. Vēmiens nāk, paskatoties vien uz tām pleckām — pat cūkas negrib ēst. Visi bērni slimo ar caureju... Un ja kāds iepikstas — ar suņa pātāgu, ar rungu, ar zābaku papēdi...

Vilnis klausījās šo nelaiemes stāstu kā no senātnes vergu dzīves. Pa dūmains telpu ložņāja riebigas skrandainas ēnas no Romas latifundiju būdām, no Hamilkara sudraba raktuvēm Kartagas kalnājos... Ķēžu džinkstoņai līdzī žēla dziesma sanēja no galeras smirdošā dibena...

Vilnis uztrūkās. Galva noslika zem, viņš bij sapņojis vaļējām acīm. Zaļa liepu malka čulādama un kūpēdama sīca apdrupušajā kaminā, sīvi dūmi plīvojās tepat virs galvas. Bērni kāšēja ņerkstēdami, kāds vecis, klonā izstiepies, galvu pret mūri atslējis, pa miegam raustīdamies kungstēja.

Tad Vilnis aizsnaudās atkal. Nāvīgs nogurums deniņus žņaudza kā spīlēs, bet neapslāpējamā pusatmaņā acīs maisījās realās apkārtnes miegaini čuksti, bērnu ņerkstēšana, veču nopūtas un sajukušas halucināciju skaņas ar degošu māju sprakstoņu, lopu maurošanu, nikniem komandas kliegzieniem un tālu lielgabalu dārdu...

Nervi pagalam izmocīti, mugura sāpēja, rokas kā atlauztas ik brīdi šluka no klēpja un klaudzoši atsitās pret silķu mucas lipīgiem dēļiem.

Tad kāds viņu paraustīja aiz pleca. Pussapnī Vilnis gulēja kara darbu zemnicā un bij pieskāries

norasojušai dēļu sienai. Pūlējās apgriezties uz otriem sāniem, bet saļodzījās un atvēra acis.

Brīdi skatījās mirkšīnādams, līdz kamēr at-
tapās.

Tas jau atkal bij tas pats Ķelnes korektors, kai-
ļu galvu, zilganpelēkā svārkā ar metala pogām un
papīru rokā. Pieliecies, sapurināja viņu spēcīgāki.

— Jūs! Es jūs tūliņ pazinu. Kā jūs te atklūvāt?

Vilnim smadzenes kā biežā velteņa aptinā. Li-
kās, ka dzird un saprot, bet mute it kā par sevi, viņš
nevarēja to pavērt atbildei.

— Ā! Pārāk noguris esat. Bet te jau nevar
gulēt. Nākat man līdzi.

Vācietis palīdzēja piecelties un pieturēja vēl,
kamēr viņš kājām atrada atbalstu klonā. Domā-
dams vaicājumu viņa pavērstās apmiglotās acīs,
pameta ar galvu.

— Jā — tas es esmu, es pats. No vakardienas
iecelts par šejienes telpu pārziņa palīgu. Šodien
lauku slimnicā komisija man pa otram lāgam kon-
statēja kakla diloni, tāpēc es esmu atsvabināts no
ierindas. Pagaidām divas nedēļas te — tad mani
pārcels uz Rīgu pie cietuma. Un ja tad jums iz-
nāk ciemos pie manis — lūdzu.

Bet aprāva smaidu, redzēdams, ka Vilnis vēl
nav atjēdzies labam jokam.

— Iesim. Šajā gaļas žāvētavā jau var no-
slāpt.

Soli paspēris, vēl atgriezās.

— Man te bij jāpārkontrolē, vai ir visi. Viņi te
diezgan bieži bēgot prom. Bet saguluši, nabaga
velni, netiek modināt. Lai gul, pie vārtiem jau ari
vakts.

Un tad atgriezās vēl reiz.

— Kad tikai viņi te nenoslāpst.

Viņš nogrozīja galvu un uzspīdināja elektrisku
lukturīti.

— Nākat līdzi.

Zem dūmu pārklāja saliecies, sprauslādams gāja pa priekšu — Vilnim likās, pavisam uz citu pusi, ne uz durvīm. Tomēr izrādījās, ka tas pats ir pareizais virziens.

Vēsais smirdošais miklums koridorā spēcīgi sadrebināja Vilni. Noberzto kāju pa klonu šļūkdams, viņš manījās pakal vācietim, kas gāja ļoti ātri, tieviņu gaismas švītru sev pa priekšu šaudīdams.

Viņi uzkāpa otrā stāvā un atkal gāja pa garu koridoru. Klons te līdzināks, bet vēl vairāk pielijis kā apakšā, tikai pelējuma smakas mazāk.

Pie kādam durvīm zaldāts piekļauvēja — vienreiz, tad otrreiz, īsti stipri.

— Laikām, viņa nav mājās.

Aiz durvīm bij gaiša, silta telpa. Uz avīzes lapu aplāta galdiņa lampa, pusdzerta vīna pudele ar glāzi un drēbju suka. Turpat līdzās vecmodīga turku kušete ar kaut kur nozagtu smalku vatētu zīda segu. Pie sienas pat kaut kāda bildele ar Venecijas dāmu spalvotā cepurē zem stikla. Zaldāta mētelis nomests uz ādu pārvilkta polstēta krēsla.

Korektors aptaustīja krēslu.

— Vakar vēl nebij — to viņš šodien kaut kur pievācis. Nelietis, allaž prot ērti ierīkoties. Acīm redzami, atkal aizgājis meitās. Viņam te kur kaimiņos brūte — uz sieviešiem kā bullis.

Viņš ielēja no pudeles glāzē un nobaudīja.

— Liekās, īsts. Kas tādām maitam kaiš. Sviešu un speķi ik pāra nedēļām sūtot sievai uz Frankfurti. Iedzerat jūs arī.

Vilnis izdzēra glāzi skābā Reinas vīna. Tā kā siltāk palika no tā.

Tad viņi atkal gāja pa garo koridoru, nogriezās sāņus, tad taisni un atkal sāņus. Gāja ilgi — Vilnim likās, verstīm tālu, virziena apjēgu viņš bij pilnīgi pazaudējis. Kāja lāgu lāgiem iemina ūdens pilnā klona dobē, reizēm gabalu jābrien pa nedziļu pelki.

Vietām pa valēju durvju caurumiem viņiem uzpūta dzestrs nakts gaiss. Plēves spārniem klusi plīkšīnādami, sikspārņi pārņirbēja lukturīša gaismas svītrā un pieplaka kaut kur augšā melnajā velvē.

Tad koridors izbeidzās. Zaldāts ar kāju paspēra valā smagās izšķiebtās ozolkoka durvis. Dibenā sprakstēja spoža uguns. Krievi iemūrējuši plīti līdzās zilajam kaminam.

Tā bij paprāva, viscauri ziliem toņiem izkrāsota un izgleznota telpa, pēc gleznojumiem spriežot, citreiz kādas dāmas salons vai buduars. Pāri viesiem griestiem Arkadijas aina ar sārtiem kalniem, cipresēm un saldā bezdarbā klainājošiem mīlētājiem. Sienu freskas atlupušas, slapjuma appelinātas, izbālušas, apkvēpušas, kur vēl saskatāma kāda amoreta vai puskaillas sievietes figura, tai ar ogli vai krītu kas bezkaunīgs piezīmēts klāt. Plīvošā pakrēslā riebīgi rēgojās šī modernā barbarisma izkropļotā baroka māksla, izvirtušas fantazijas atnesta šurp svešā slapjā Kurzemes līdzenumā.

Uz sola pie uguns sēdēdams, Vilnis jau atkal bij aizsnaudies. Vācietis sapurināja viņu.

— Ēdat papriekš. Tā jūs varat pavisam aiziet postā.

Vilnis tāpat pirkstiem paņēma no skārda bundžas un mēģināja ēst. Nejauks kustonisks izsalakums, tomēr tikai ar pūlēm norija pāri kumosu.

Zaldāts nogrozīja galvu.

— Neiet pie sirds? Ari man nē. Sauc par zivju konserviem, bet man tā vien liekas, ka šīs zivis savā laikā staigājušas četrām kājām. Tad labāk lūkojāt šo te dabūt dibenā.

Viņš pasniedza kaut ko maizei līdzīgu no miežu, auzu un zirņu maisījuma. Saus un sājs, tomēr uzdzerdams no zaldātu katliņa aukstu kafeju, Vilnis apēda gabaliņu šī spurainā cepuma.

Zaldāts ierīkojās uz salmu paklāja sienmalī.

— Varbūt esat ievērojuši — šīs pils iemītnieki

dabū puskilo linsēklu vai auzu dienā. Racionāla diēta prasa dažādību ēdienu kartē... Tā, kas jums rokā, ir vietējo iedzīvotāju oficiālā maize, tā stāv redzamā vietā, kad kungi ierodas uz revīziju. Var teikt, tāds parādes cepums pēc obligatoriska noteikuma. Tomēr vispāri kurzemnieki nedzīvo slikti. Mēs viņus esam izmācījuši ideāli zagt un noslēpt. Man ir aizdomas, ka viņi pa naktīm laukā rokām izberž kviešus, samal kafejas dzirnaviņās un izcep karašas. Es vakarā te vienās mājās biju pēc salmiem, tur ķēķī pat cepti tauki smaršoja. Vai mēs katrai vistai varam izstāvēt klāt, kad viņa dēj? Neklausāt, ko Vācijas ienaidnieki melš? Gluži visu iedzīvotājiem noņemt mēs nemaz nespējam. Ar šo zemnieku viltību un izmaņu pat vācu kultūra lāgi netiek galā.

Viņš šovakar labā omā, pasmējās pa saviem salmiem užinādamies.

— Pagaidāt tikai, lai es sapazīstos un ierīkojos. Pēc nedēļas es jūs pacienāšu ar ceptu šķiņķi un omleti. Bet vai jūs pēc nedēļas te vēl būsat?

— Es gribu tikt atpakaļ uz Rīgu.

— Es par to domāju tūlī, līdz ko jūs ieraudzīju lejā, tur tajā caurumā. Jūs taču nevarat te labību vētīt, maisus nest un pārtikt no linsēklu biezputras un sutinātām auzām.

Rokas zem pakauša savijis, viņš skatījās grieštos.

— Kā īsti jūs sauc? Vil-nis? Ko nozīmē Vil-nis?
— Aha, Welle! Tāpēc jau jūs esat vilnis, lai nevarētu aizvēlties tur, kur pats gribat. Es esmu Šmits, vienkāršs Pēteris Šmits, viens no tiem desmittūkstošiem Šmitu, kurus jūs sastapsat katrā Berlīnes kvartālā un katrā zemnieku sādžā. Pēc divām nedēļām mēs katrā ziņā satiksimies Rīgā, tad zināt, kā mani sauc.
— Bet kā jūs nokļūsat Rīgā?

— Es vienkārši pa nakti aizbēgšu.

Šmits nogrozīja galvu.

— To es jums neieteiktu mēģināt. Tas ir pārāk tālu, visi ceļi tiek labi apsargāti. Ja citur nē, pašā Daugavmalā jūs saķers. Te blakus ir kāda cita muiža — es vakar redzēju, ka tur pēra vīru un sievu, kuŗi bij mēģinājuši aizbēgt.

— Vai tad lieto arī tādus līdzekļus?

— Jūs zināt, ka visi līdzekļi ir labi, ja tikai viņi ved pie mērķa. Mums jau ir sava prakse no Kamerunas un citām kolonijām, kur mēs izplatām vācu kulturu. Bet šie mums pašiem nav jāsmērē rokas. Civilās lietas, starp tām arī zemniekus, šie pārzin priekšnieki no jūsu pašu vecās kungu sugas.

Viņš pēkšņi aprāva un ar kāju pikti iespēra salmos. Liela sirma žurka palēca gaisā un zaļganām acīm zibinādama gar kaminu aizskrēja kaktā.

— Nolādētās! Taisni acīs lien iekšā. Pagalam bezkaunīgas palikušas. Jūs labāk atstiepjaties turpat uz sola.

Kaut kur tumsā žurkas grauza izmīto parketu. Ari virs griestiem pārskrēja skrapstinādamās un pīkstēdamas.

Šmits lāgu lāgiem pagriezās no vieniem sāniem uz otriem.

— Kā mēs to varētu iekārtot?

Un pēc laba brīža, kad Vilnis jau bij piesnaudis, viņš pacēla galvu.

— Tikai tur esat uzmanīgi. Mēs jokus neprotam. Ļaujiet, lai lietas iet savu gaitu. Ilgi jau mēs te nesirosim. Es šodien dabūju dzirdēt — angļi mums atkal ir devuši pamatīgu spērienu...

Svārkus zem galvas savīstījis, neērtā guļas vietā izstiepies, Vilnis skatījās plīvošā krēslā. Atlaidās sikspārnis un taisni virs galvas pielipa pie griestiem. Kas zin, vai tie bij sikspārņi? Varbūt seno pils kungu melnās dvēseles laidelējās, miera nekur neatrazdamas. Un kas tur grauza šņakstošiem zo-

biem — varbūt vecie stārsti un vagari lauzās no zemes, latviešu zemnieku jūgā un kalpībā atkal saoduši...

Rītu Šmits izvadīja Vilni pa žurku un sikspārņu apsēsto pili. Kur vien vēl kaut cik varēja patverties no lietus, visas istabas gūstekņu pilnas. Lielās zālēs ar apdrupušiem apdauzītiem, citreiz zeltītiem karniziem, ģipsa puķu vijām un reljefiem gar sienām un ap logu nišām, tagad labību piebērtas, aizputējušas, dubļiem piemītas. Gūstekņi strādāja pie vētamām mašinām, sargi soļoja gar sienmalām, aiz gara laika zaļus zirņus grauzdami. Pelavas kūpēja koridorā laukā, ūdens lāmas klonu dobuļos pārklājās pelēku putekļu plēvi. Pagalmā sabraukti vāgumi, rinda maisu nesēju kāpa pa trepēm augšstāvā. No parka stiepa augšam parka liepu un ošu malkas klučus priekšniecības telpu apkurināšanai. Sievas slaucīja sargu istabas un mazgāja apsūbējušos aizkvēpušos logus.

Garāmiedams, Šmits piekļāvēja sava priekšnieka durvīm. Kad tās atvērās, bij redzams feldfelbelis kreklos un apakšbiksēs, marlas saikli uzsiētām ūsām, jauniem šnorzābakiem kājās. Vilnis pamanīja uz kušetes sēžam latviešu meitu zilā katuna jakā, sapinkotiem matiem. Šmits ar žestu raidīja viņu prom, pats iegāja iekšā nodot raportu un saņemt rīkojumus.

Pie vārtiem sargu vairs nebij. Starp vāgumiem, maisu un malkas nesējiem un pagalmu tīrītājām spraukdamies, Vilnis izgāja parkā.

Tur rēgojās appiepējuši un vēl gluži svaigi celmi. Krūmāji zariem piesvaidīti, pa aizaugušiem apzēlušiem celiņiem mētājās apgāztas, aplauztas, apdauzītas ģipsa un cementa statujas. Pieglumējušā, aizglotojušā baseina vāzē samestas tukšas pudeles, konservu bundžas, papīru atkritumi, dzeloņdrāšu muskuļi — vienā pusē piebērtā vesela čupa mēslu.

Likās, barbari te ar nolūku postījuši un gānījuši, lai pēc iespējas riebīgāku padarītu šo bijušo augstmaņu mītni.

No pils stūŗa ar roku mādams Šmits sauca Vilni atpakaļ.

— Vai jums ir nauda?

Vilnis vēl neapķēra, kam te nauda vajadzīga. Palūkojās savā makā. Cara divdesmitpiecnieks tur bij.

— Es domāju, pietiks. Uz naudu viņš ir traks. Kupcis caur un cauri — pašam trauku tirgotava Frankfurtē. Es tā aplinkus ieminējos—viņš kasa pakausi. Bet, varbūt, tā lieta ies. Redzēsim, kādu iespaidu uz viņu atstās šis papīra gabals.

Nauda bij atstājusi labu iespaidu. Pēc pusstundas Šmits nonesa papīru, ka Mārtiņš Vilnis norikots pie vedējiem, kas šodien pēcpusdienā ar kartupeļiem brauc uz Rīgu.

Šmitam bij uzdots nogādāt jauno vezumnieku uz muižu, kuŗas sarkanie jūmti redzami sešas verstis tālāk uz Jelgavas pusi.

Labības kulšana bij pilnā spēkā. Puszaļu vasarāju plāva nost un turpat uz lauka veda pie mašinas. Zemnieki strādāja, pie maisiem pielikts vācu zaldāts. Vai nu tepat kur saglabājies, vai no Vācijas atvests vietējais barons staigāja apkārt rīkodams un uzraudzīdams, ka ko nenoslēpj. Apjosts samta svārciņš mugurā, sieviešu zeķes kājās, zaļa platmale ar gaiļa spalvu, — lokans niedras spieķītis lēkāja no vienas rokas otrā. Tievajos lielos šūpodamies, viegls un apsviedīgs, barons tekāja ap klausniekiem.

— Vēl vēn meit pie tō vezum! Bet žigl!

Pēc pussimts gadu Kurzemes laukos atkal reiz skanēja īsta kunga balss. Pats viņš acīm redzami pilnām izbaudīja neaprobežota pavēlnieka tīksmi. Pagrābstīja maisā, pasvārstīja graudus sauļā, tad aizsteidzās iztaustīt salmus, vai mašina labi krata

un kaut kas neaiziet stirpā par zaudējumu vācu armijai un valstij.

Muižas gaŗajā ūķūnī ar baltiem mūŗa stabiem un trijiem vāŗtiem ierīkota slimnica. Armijas virsvadonība un zemes pārvalde skatījās stingri, lai neizplatītos infekcionās slimības.

Piebraukti sanitaru divriči, no tiem patlaban kādu slimnieku stiepa laukā. Otrā pusē lielceļam, uzkalnī pie palaistas smēdes rīkojās Kalvis, līdz padusēm bedrē iekāpis. Puika, kreklos nometies, atdzina tēva izmesto mālu tālāk no malas. Tā jau ceturtā ūŗorīt rokamā bedre, visas taisnā līnijā, pauguru rindas galā. Vēl trīs tādas, katrā pa piecpadsmit kapiem.

Pienācējus ieraudzījis, pazīstamu sazīmējis, raķējs acumirkli aprimās. Bez kādiem ievadiem ziņoja.

— Kam piederīgie, tos izdod apglabāt kapsētā. Bet te jau ir arī tādi, kuŗiem neviena nav. Nezin no kādas malas atdzīti. Visvairāk mirst ar asinsērgu un plaušu karsoni... Ko nu es. Man — kad tikai darbs. Tikai maize nu gan tāda... Ja tā vien bāro, es nezīnu, cik ilgi te izturēs...

Viņš bikli pablenza dēlā, kas bij pagalam saīdzis.

— Es jau nu te neķēpāšos pa tiem slapjiem māliem... Lai dod kārtīgu darbu.

Tēvs pakasīja pakausi.

— Cūcīga lieta jau nu ir. Jāprasās labāk, lai laiŗ pie dzelzceļa. Tur, varbūt, cilvēks var ko nopelnīt.

— Nopelnīsi te, pie badmirām... Pielūko tikai, ka paŗu neaplaiŗ ar slimību. ūķūnī jau iekŗā nevar ieiet, smird kā no laidara. Metīs tikai ūķīpeli nost un uz Rīgu — kad nav darba, lai nav.

Grabēdami gaŗām aizbrauca divriči ar gaŗām dēļu kastēm vezumā un piegriezta lauku slimnicai. Pavērās vieni vāŗti, vējš no turienes atnesa asu chlora, zublīmata un karbola smaku.

Baltā ķitelī ietērpies feldšers ceļa malā kaut ko stāstīja sirmai vācu dāmai. Tā, laikam, arī atnākusi painteresēties par veselības apstākļiem gūstekņu lazaretē. Trekns dzeltens āpšelis turpat pa kviešaitu laiski dzenāja zvirbuļus.

Divdesmit pieci kartupeļu vezumi jau rindā. Četri zaldāti novietojušies uz tiem, kam labākie zirgi. Skrīveri papīriem rokās vēl skraidīja pārkontrolēdami un maisus skaitīdami. Muižkunga mājas durvīs Hindenburga tipa virsnieks sarunājās ar padevīgā likumā saliektu vietējo mežkungu. Pa gabaliņu stāvēja bijušais pagastvecākais, acu nenovērsis skatījās, vai kungiem nebūs kaut kāds rīkojums. Kad kungi pavērsās pret braucējiem, pagriezās arī viņš, viņa pozā bij redzama gatavība pakalpot, cik viņa spēkos.

Šmits ar savu uzdevumu drīz bij galā. Hindenburga tips pamāja ar roku, vezumos sēdētāji zaldāti kaut ko uzkliedza braucējiem, arī Vilmis ķērās pie grožiem. Atskatījās, kad Šmits garāmiedams vēl piebikstīja.

— Au revoir, biedri! Rīgā tiksimies.

Vilmis nepaguva atbildēt. Kartupeļnieki sāka braucienu uz Rīgu.

Vācieši jau strādāja pie satiksmes ierīkošanas pār Daugavu. Dzelzs tiltiem izslietās fermas nogāza pavisam ūdenī, lai ielāpam būtu vietas. Pontontilta vietā sita pāļus pastāvīgam koka tiltam. Malā nogāztas milzīgas aptēstas brusas. Balķu vezumi cits pēc cita vēl brauca klāt.

Daugavas tirgus tukšs kā izsalis. Aiznaglotās būdas stāvēja sarāvušās, pelēkas nolijušas. Tikai ielu stūros tupēja vecenes ar papīra zābakšporēm, smēra bundžām un zobu bakstekļu buntēm grozos. Veči tirgojās ar vācu tabāku un cigaretēm, māla pipēm un skārda kabatas nazišiem.

Tikai no Svaru ielas lejup redzēja bezgala garu sieviešu rindu ar groziem uz rokas. Pa divi simts gramu reņģu uz galvas tur izdalot. Klaigādami un kārtodami gar rindu staigāja kaskoti zilpelēkie šautenēm pār plecu. Laikam, jau ilgi gaidīts, vecākās sieviņas turpat uz bruģa tupēja zemē sarāvušās.

Rīga bij nomierinājusies. Zaldātu ielās redzēja maz, tiem pašiem sajūsmināti sveicēji vairs netekāja līdzī. Gar Daugavmalu slaistījās bezdarba cilvēki, noskatīdamies vāciešu tiltu būvē un gaidīdami, vai arī viņus neaicinās.

Vācu kungi un dāmas pastaigājās pa bulvariem, pašapzinīgi, tomēr arī bez pirmās lielās sajūsmas. Ielu stūros visas sienas nolipinātas paziņojumiem un rīkojumiem, visur ļaužu pūliši sastieptiem kakliem klusi lasīja šorīt izlipinātos, vēl klīsterā slapjos. Tikai retumis kur kāds ormanis kluknēja uz savas bukas — stingrie obligatoriskie noteikumi tiem atņēmuši pelņu. Visās rekvizijās izbrāķētie zirgēļi stāvēja pinkaini, nolaistām ausīm. Pa Suvorova ielu vācieši brauca ar balķiem no Biķernieku meža.

Pa Aleksandra ielu aizmārkšēja kurzemnieku kartupeļu vezumi.

Jau no pašas Daugavmalas Vilnis lūkoja izdevīgu acumirkli aizmukt. Sargi, acīm redzami, pirmo reizi Rīgā, paši ziņkārī skatījās apkārt, braucējus tikai pavirši uzmanīdami.

Ķimmēla alus brūža pagalms Nikolaja un Bruņnieku ielu stūrī kartupeļnieku pilns. Divas rindas aizstiepās vēl garām pirmai pilsētas slimnīcai. Vācieši uzraudzīja tikai, lai kāds vezums neaizšmauc prom, braucēji nebij sargājami, tie paši cieši turējās pie saviem zirgiem. Uz trotuara sastājuši gājēji, skatījās pa vaļējiem vārtiem, kā zemnieki nesa maisus izbērt brūža plašajās telpās.

Vilnis pameta savu zirgu plūkājam priekšējo vezumu un iejaucās pūlī. Savādu izmaņu piesavinājies pa šīm pāra dienām. Nobridies un savārtījies viņš bij, bet te jau neviens nestaigāja viksētiem zābakiem un gludinātu apkaklīti.

Tieši dzīvoklī viņš tūlī negāja. Sētnieks pie vārtiem rokām mētādamies kaut ko stāstīja garāmgājējam. Vilnis pa otru pusi pamanījās garām līdz Tērbatas ielai un iedams jau izdomāja, ko melos mājas atbildīgajam uzraugam. Zināja pats, ka melos veikli un ticami. Vācu kulturas iespaids iedarbojās brīnum ātri.

Apmeta likumu pa Matīsa un Suvorova ielām, tad sabāza rokas kabatās, sataisīja bezrūpīgu lojala pilsoņa seju, vācu policistiem sirsnīgi acīs ieskatīdamies, nāca atpakaļ uz savu dzīvokli.

Izdauzītie logi visur aizsisti dēļīšiem un papes gabaliem. Šur tur jau redzēja izliktus vācu fabrikātus — ziepju pulverus, parfimeriju surogatus, traukus, spurainas zāles vijuma auklas, skārda pogas, cigaru kastes, ģipsa figuriņas, Hindenburga ģimētnes, šnabja pudeli... Tikai no ēdamā neredzēja nekā — ne kripatiņas, ne zīmes no tā, kas noderētu cilvēka pārtikai.

Zvans vairs nedarbojās. Vilnim bij ilgi jādaudzās pie durvīm, kamēr kāds nāca atvērt. Tā bij māte ar mazo Martu. Māte tūlīņ apraudājās, dēlu ieraudzījusi, meitēns gribēja klēpī un ķērās ap kaklu. Anna aizgājusi uz Daugavas tirgu, tur izdalot renģes. Tēvs sēdēja ķēķī uz apgāztas kastes un ar spieķīti bikstīja pagalgalus plītē.

Vilnis noklausījās gaŗu nesakarīgu stāstu par to, ka viņiem pie Ogres nolaupīts viss, bet paši atvesti un izmesti Rīgā. Paziņas atveduši šurp. Auksts te esot, trepes pārāk gaŗas un stāvas, pēdējais maizes kumoss jau vakarrīt apēst.

Viņi neinteresējās par to, vai arī dēlam pa šo laiku nav bijuši savi pārdzīvojumi. No pierastās apkārtnes izmesti, šie vecie cilvēki dzīvoja tikai savas zaudētās mantas atmiņās. Nekādas daļas viņiem nebij gar to, kas patlaban uz ielas un kas rītu te notiks.

Marta kā putnēns glaudās klāt sildīdamās. Vilnis bij nācis šurp pukstošu sirdi, it kā pēc ilgu gadu šķiršanās. Tagad jūta, ka arī viņam te paliek auksti, sirds grūta, visi locekļi smaga noguruma pilni.

Dienu un nakti viņš nebij nekā ēdis. Bet kauns pavērt pieliekamā durvis. Viņš taču te nekā nebij ienesis. Padzērās pie krāna, lai atveldzētu izkaltušo muti, bet ūdens likās negaršīgi sājs.

Anna pārnāca tikai pēcpusdienā. Pa pievērtām durvīm dzirdams, viņa nebij viena — kāds vīrietis runāja. Viņa trieca žirgti, pat pasmējās — laikam labi šodien devies. Visu laiku Vilnim bij tāda kā neizprotama, neizskaidrojama vainas apziņa, tagad palika vieglāk.

Viņa pavēra durvis un palika tajās stāvam. Lielā pārsteiguma nemanīja, tikai izbrīns uz acumirkli paplaiksnījās viņas novājējušā sejā. Bet tūlīņ tā atkal palika vēsa, kā jau visu pēdējo laiku. Ko viņa glabāja sevī, tas Vilnim vairs nebij pieejams.

— Ā! Tu arī esi mājās.

Tas bij viss, ko viņa teica. Vilnis gribēja stāstīt, kur bijis un piedzīvojis, bet vēl laikus atguvās. Viņa jau nekā nevaicāja un negribēja zināt. Vīra gaitas un kļūmas viņai jau sen skaidras, nevērtīgas un vienaldzīgas.

It kā tiši viņa stāsta vairīdamās, steigšus sāka kravāties pa savu grozu.

Avīzes lapā ietīts reņģu muskulis likās gaužam niecīgs. Viņa to pasvārstīja rokās un nogrozīja galvu.

— Divi simts gramu uz cilvēka... Vai te var būt divas mārciņas? Es noskatījos, kā tas vācietis sver: uzsviež šķīvī, lai ar sparū nospiež lejā, un tūlīt manās raut nost. Lai pašam paliek pāri. Rūnā, ka pusi nozogot. Zem rokas par naudu varot dabūt, cik tīkas.

— Vajadzēja uzstāt, lai sver pareizi. Viņam taču ir savs noteikums.

— Noteikums — — Ej, noteic. Viena mēģināja iebilst, to policists vienkārši izgrūda no rindas. Mežoni tie ir, ne cilvēki.

Viņa sadalīja reņģes piecās vienādās daļās, rūpīgi samērodama pēc lieluma, prāvākās Martai atlikdama. Abi vecie skatījās skaudīgi, ar dzīvnieceisku kāri. Un tad sāka ēst, itin nekā nepamezdam, bezzobu mutēm šmakstinādami, pirkstus aplaizīdami.

Anna piemeta viņiem vēl pa vienai no sevis. Vilnis savu daļu visu atstāja Martai un novērsās. Pretīgi viņam bij un kauns. Un atkal viņš sajūtās kā vainīgs pie šo cilvēku salkuma un viņu neglītās rijības.

Meitenei piepalīdzēdama, Anna atkal ieminējās vēsi, lietišķi.

— Tev arī vajadzēs dabūt kartiņas, Uz rītu atkal izziņota pieteikšanās Gildē. Saka, ka ar jaunnedēļu arī maizi sākšot dalīt. Un reģistrēties tev jāiet. Tur jau rinda stāv augu dienu.

Durvīs iestājās kāds vīrietis. Anna atgriezās.

— Tas ir Aizpuru Kārlis — tev vajaga viņu pazīt: mūsu kaimiņš, tūliņ aiz Lomaņiem. Viņš tēvu un māti arī atveda šurp.

Vilnis mazliet atcerējās. Spēcīgs, trīsdesmit astoņi gadi vecs atraitnis gludu zemnieka seju, kupliem matiem, siksnu sasprādzētiem gaŗiem zābaku stulmiem. Vilnim tikai pavirši pasniedza roku, tā piedzīvojumi arī viņu nemaz neinteresēja. Paša liktenis, tas taču tas svarīgākais. Runādams allaž pameta ar galvu, it kā visu teikto neapstridami apstiprinādams.

— Jūsu papu ar mammu atstāja bez kaut kā. Es, mazākais, divas govis atkarāju. Tepat Bruņinieku ielas galā pie dzelzceļa esmu novietojis. Tikai posts ar barību — sienu nekur nedabū pirkt. Pienu, to vācieši ņem nost. Gluži par velti grib dabūt.

Anna atkal pasmējās savu pirmitējo vieglo smieklu.

— Nu, cik viņi no tevis dabū.

— Jāizmanās ir, citādi viņi tevi badā nomērdēs. Man savi kundes turpat kaimiņos. Kad vācietis atnāk klātu stāvēt, Māre man jau viņas paslauskusi. Es esmu aprunājis pļavu pie Juglas. Ja tikai laiks metas sausāks, vēl varēs sapļaut ziemai.

— Te taču jau pļauj.

— Pļauj, bet nezin, kā būs ar izkaltēšanu. Dienas tagad īsas un rasa no rītiem ilgi. Nav vairs vāsaras saule.

— Nu, gan jau tu to izdarīsi.

— Jāizmanās ir.

Anna pameta viņā paļāvības pilnu skatu. Aizpurs patiešām bij cilvēks, kas visādos apstākļos prot izmanīties. Otrās šķiras zemessargs, bet ar lauku lazaretēs ārstu piepalīdzību izdabūjis balto biļeti, visām pārbrākēšanām laimīgi cauri ticis. Jau no zirgu krievu armijas piegādātājiem tāpat zem rokas izdevīgi pārdevis. Ar oficiēru kluba pavāriem

Zelmeņos draugos, visu laiku kaimiņiem piegādājis cukuru un Rostovas miltus. Ari patlaban neizskatījās pārāk satriekts un dūšu zaudējis.

Viņš izvilka prāvu vīstokli no mēteļa apakšas.

— Te man ir drusku maizes. Turpat mūsu mājā bodnieks. Pagrabā izraudzē un pa naktīm cep. Es viņam pienu dodu pretim, tā mēs iztiekam. Pameklē, Anna, nazi.

Veselīgi zobi viņam spīdēja aiz sārtenām lūpām. Viņš nogrieza pusklaipam prāvu riku Martai, pārējiem katram drusku mazāku.

Brīdi ķēķī bij dzirdama tikai četru ēdāju šņakstināšana. Vilnis gribēja atturēties, bet nespēja. Zobi kāri kodās dzeltenajā skābenā maizes gabalā, salkums likās pieaugam ar katru norītu kumosu. Dzīvnieciskā daba pārmāca apdomu, aprēķinu un grību.

Vecais Vilnis abām saužām turēja gludo brūngano garozu.

— Maizīte... Kas to agrāk būtu domājis, ka rupja maize tik laba...

Viņš grauza, neglīti slapinādams, kā bērns nosmulēdamies, abām rokām mutē dzīdams.

Māte smagi nopūtās.

— Kādi laiki nav jāpiedzīvo...

Aizpurs smaidīdams pameta ar galvu.

— Ēdat vien, es nogriezīšu vēl.

Anna atkal pameta viņam savu pateicīgo skatu, bet tomēr pretojās.

— Paldies, Kārli. Bet nu ir diezgan. Jūs paši arī esat divi ēdāji.

Vilnim palika nepatīkams šis smaidošais bažotājs. Viņš pacēlās un iegāja istabā. Palikušie vēl runājās labu brīdi, bet viņš neklausījās. Viņam pašam galva pilna smagu tukšu domu.

Vakarā viņi ilgi rikojās uz gulēšanu. Vecie arī pie plīts sala, tos novietoja turpat ķēķī. Pēdējo lieko drēbes gabalu jādod viņiem ko apsegties. Anna izģērbās vīra itin kā kāda sveišnieka kautrēdamās.

Bet viņš arī neskatījās. Gulēja uz savas salauztās kušetes, griestos skatīdamies gaidīja, kamēr nodziest lampa.

Tumsa un klusums. Mājās... Te nu bij tās mājas... Zaļpelēkais slogs gulēja pār visu dzīvi...

Vilnis nedzirdēja, bet juta, ka arī Anna neguļ. Un arī to, ka viņa domā pavisam citu. Sen jau pagājis tas laiks, kad viņi nerunādami ik acumirkļa zinājās abi uz tās pašas domu tekas.

Tad atskanēja sievas svešā tālā balss.

— Brālis arī ir pilsētā. Vakar es viņu satiku pie biržas. Apvaicājās par tevi.

Vilnim bij jāpiespiežas atbildēt.

— Nesacīja, ko viņš te dara?

— Ko viņš var darīt? Laikam, slapstas tāpat.

Slāpstas... Nosodāmi viņai likās, ja pat šādā laikā slāpstas. Pēc viņas saprašanas īsts vīrietis piemērojas un ierīkojas visādos apstākļos.

Kā Aizpurs... Vilnim ienāca prātā. Viņš strauji apgriezās uz sāniem.

— Rītu iešu reģistrēies, lai dara ko grib.

Uz to Anna nekā neatbildēja. Pēc brīža ierunājās atkal.

— Pa kādam no tiem citiem tavējiem arī redz. Aizvakart viens te bij atnācis — liekas, vai tas nebij tas Olševskis.

Tas Olševskis... Tavējie... Jā, protams, Kas viņai gar tiem daļas. Viņa dzīvoja pati savā pasaulē.

Un atkal pēc brīža viņa vēl ieminējās.

— Ar to manu piena bodnieci nekas neiznāca. Viņas piegādātājam Bierinos vācieši noņēmuši govis — tagad tikai ar kaut kādām saknēm pazagšus tirgojas. Pašai maizes nav.

Un piepēži pa vaļējām durvīm un koridoru no ārā ieplūda spēcīga, nepārprotama un kairinoša septu kartupeļu smarša.

Anna arī to zināja.

— Tas ir pretim, no Galējiem. Viņš dabūjis darbu brūzī pie kartupeļu svēršanas. Vakaros pilnas kabatas nes mājā.

Vienam pilnas kabatas kartupeļu, otram maizes klaips zem mēteļa... Vilnis apzinājās nevarīgs, niecīgs un lieks šajā laikā, kad liekas un smieklīgas palikušas visas teorijas, bet noderīga vienīgi tikai izmaņa kailās dzīvības uzturēšanai.

Sieva vairāk nerunāja. Ari Vilnim nebij ko teikt.

Vecie kēķī dudināja nemitīgi. Pa vārdam varēja saprast — viņi runāja par savu mantu un izpostīto dzīvi. Par savām mājām un aizvestiem lopiem, tikai par to.

Nabagi tie — uz visiem laikiem... Vilnim kaut kas it kā pāršalca. Tad taču vēl bij kaut kas, ko pat pasaules iekarotāji un izlaupītāji nespēja atņemt. Ari viņam vēl bij kaut kas!

Savilktām dūrēm viņš gulēja zem plānā mēteļa apsegas un skatījās tumsā.

No lejas, no iebraucamās sētas, no kāda luktura zilgana gaismas švītra kā meklēdamās pārslīda griestiem.

Varbūt tomēr ari še atkal reiz būs gaišs... Būs! Saule nav apdzēšama. Visi prūšu lielgabali to neaizkvēpinās. Sakostiem zobiem Vilnis aizmiga — pirmo nakti pēc gaŗa gaŗa murgu un nemiera laika.

No rīta viņš jau agri bij uz ielas.

Kā paralizēta, kā pamirusi dzīve vilkāš pa Rīgas ielām.

Kā lāgā neizgulējušies, kā garlaikā noguruši laudis lēnām staiguloja pa trotuariem. Kaut ko meklēdami, kaut ko gaidīdami skatījās, stājās pie logiem, mēģināja izlasīt vācu uzrakstus uz dažādām raibām papīra un skārda kārbām.

Apdilis amata meistars cieto apaļo platmalīti

galvā, iedzeltējušu uzkrekla priekšu bez apkaklītes aizlicies, bij saīdis un zobgalīgs.

— Paskaties tikai! Uz šitādiem raibumiem viņi ir lieli mākslinieki. Kārbas apzeltītas, nezin kādiem tituliem. Bet attaisi — iekšā mēsli vien ir.

Viņa kaimiņš, padzīvojis strādnieks, pilnīgi piekrita.

— Mana sieva vakar pārnes mājās paku ziepju pulvera. «Fortuna» saucas — ko jūs gan domājat: «Fortuna»! Šorīt klausos — lamājas, ka viss ķēķis skan. Veļu saķēzījusi. Smilks, un vēl kaut kāds dranķis piejaukts klāt. Tīrie dubļi.

Vecene garām steigdamās iemeta starpā.

— Tiem — ziepes! Paši nav redzējuši. Zaldāti ar pelniem berž rokas.

Ebreju tirgotājs stāvēja tukšā veikala durvīs un klausījās. Laikam pirmo reizi mūžā nopēla pats savu preci.

— Nākat iekšā! Man to dranķi te ved vezumiem. Kur es viņu likšu?

Un apkārt apskatījies, nolēca uz trotuara. Pieļiecās un pačukstēja noslēpumaini.

— Krievi nāk atpakaļ.

Strādnieks skeptiski nogrozīja galvu.

— Tā jau runā no pirmās dienas. Es vairs neticu.

— Kad es jums saku! Es zinu! Žīdi visu zin labāki.

Kā lielākā prieka ziņu viņš to čukstēja svešiem cilvēkiem. Un tomēr viņam no krievu laikiem dēlītis durvju stikla vietā un plaukti pustukši. Tikai vāciešu raibās kārbas stūros iekrautas.

Meistars nevarēja palikt mulķāks par kaut kādu ebreju bodnieku.

— Krievi — ko krievi! Tie guļ ap Cēsīm un Piebalgu. Krievi slēgs mieru un atdos mūs vāciešiem. Krieviem pašiem zemes diezgan. Bet zviedri neļaus. Zviedri nāks šurp un dāņi palīdzēs.

Ebrejs ausījās tramīgi.

— Zviedri — tas ir Schweden? Jā, jā, tas arī var būt. Zviedri ir bagāta tauta. Ko šitie plikadīdas! Ne pašiem, ne citiem ko dot.

Strādnieks grozīja galvu. Bet tomēr, acīm redzami, arī viņam gribējās ticēt.

— Kāpēc zviedriem bāzt galvu tajā jūklī? Ar velna fričiem nav joks. Redzat, kā franči, angļi un amerikāņi viņiem nekā nevar padarīt. Bet te jau nu gan ir veca zviedru zeme.

Meistars bij cieši pārliecināts.

— Pie miera līguma zviedri neļaus. Tagad tā nevar — visa Eiropa runās līdzī. Tad Baltiju jau nu vācietim neatstās. Viena alga — krievs vai zviedris, bet friči te nepaliks.

Saruna aprāvās, visi trīs sāka skatīties ielai pāri, kur seši vācu zaldāti izvilka pa vārtiem stumjamajos ratēļos sakrāutu mēbeļu vezumu. Ebrejs mīnājās, it kā trotuars zem kājām būtu karsti nokaitēts.

— Tas šorīt jau trešais vezums. Tur ir viena bagāta vācu kunga dzīvoklis. Pašu krievu valdība izsūtījusi uz Sibīriju — tagad šie iztira beidzamo.

— Tā viņi ošņā pa visām mājām. No mums vakar aizveda viena advokata klavieres. Pats viņš jau piecpadsmītā gadā aizbrauca uz Maskavu. Tagad vācieši rikojas kā savās mājās.

— Pa visu pilsētu tāpat. Vezumiem vien ved uz sarkanajiem spīķeriem — kad tilts būs gatavs, tad skapēs prom uz Vāciju.

Tirgotājs uztraucās vēl vairāk.

— Bet tā taču ir laupīšana! Kā viņiem to pieļauj.

— Jā — ej vien, aizliedzi!

— Gertrudes ielā vienā mājā kungi aizbraukdami sētniekam uzdevuši pieraudzīt, simts rubļu mēnesī solījuši maksāt. Bet kā šis mēģinājis protestēt, vienkārši piekāvuši un nolaiduši pa trepēm

lejā. Vēl tagad, cilvēks, guļot uz gultas. Sūdzēt — kam tu sūdzēsi? Tā pati banda vien ir. Visi uz vienu roku.

— Laupītāju banda, vairāk nekas!

Vilnis klīda tālāk. Tās pašas novārgušās naida pilnās sejas, tādas pašas valodas visur. Pat vācu tipa ļaudis staigāja domīgi. Nekur ne zīmes no pirmo dienu sajūsmas un gavilēm.

Zaldātu uz ielām redzēja maz — tikai kaskoti šucmaņi ielu krustos. Šur tur ielas malā krāva mēbeļu vezumus. Gadu desmitiem par ģimenes svētumu glabātas servizes grabēja kastēs. Klevera gleznas smagos rāmjos ārā pie sienas pieslietas. Ampira pulkstenis ar stikla kupolu vienacim zaldātam padusē pasists. Ducis salona krēslu zeltītām kājām uz trotuara rindā nostatīti... Pūlītis ļaužu pa gabalu noskatījās, kā aiziet Rīgas manta.

Bet pa Avotu ielu to atkal vāca iekšā. No Rumpmuižas ceļa puses skrīnēm nāca sievietes un vīrieši ar nesamiem. Vienam piecas pusauga kāpostgalviņas klēpī. Otram lopu bietes ar visiem lakstiem nastiņā. Trešam piemangots maišelis pār muguru. Āgenskalna kuģīša kapteinis ar jūrnieka kokardi pie cepures vilka ratelus ar dubļainiem kartupeļiem, kundze nomītās lakkurpēs, šķipeli pār plecu, palīdzēja stumt.

Sika sieviete no trotuara nolēca viņiem klāt.

— Kartupeliši! Sakāt kungs, kur jūs viņus ņēmāt? Es skatos, te šorīt jau vairāki brauc.

Kapteinis, sapūties, nemaz negribēja runāt ar vienkāršu strādnieka sievu.

— Ko nu prasa! Ej, pameklē pati!

Kundze bij laipnāka.

— Ejat tikai tur — pa Rumpmuižas ceļu laukā — tur kur tas mežs sākas, gandrīz līdz pašai Ulbrokai. Tur ir viens liels, liels lauks. Vācieši novākuši, bet vēl jau var dabūt, kad ar šķipeli parok.

— Un viņi ļauj?

— Jā-a! Neviena vārda nesaka, paši vēl pārāda, sak', rokat te, te vairāk būs. Šorīt no sešiem kā sākām — paskatāties, te jau būs savs puspūrs.

— Vairāk, mīlie! Tur daudz netrūks no visa pūra. Es zinu, es uz tirgus esmu stāvējusi. — Un tad var gan vēl dabūt?

— Nu, kad es jums teicu! Bet tad manāties, tagad jau daudzi iet.

Kapteinis, viebdamies, visu laiku bij mētājis galvu atpakaļ.

— Ko nu tarkš kā tāds mērnieks! Tev jāzin! Lai iet pats un meklē. Nu, piestum! Te jau tas bruģis kā arumi.

Rateļi aizgrabēja pa ielas vidu. Vilnis uzkāpa, piezvanīja pie Olševska durvīm.

Vecā saimniece gudrām acīm galvu purinādama aizdomīgi nolūkojās svešajā.

— Nav, nav. Viņš jau te sen vairs nedzīvo. Vācieši arī viņu jau divas reizes nomeklēja.

Bet tad kāda jaunāka sieviete pabīdīja viņu nost. Sveicinādama pamāja.

— Biedrs Vilnis? Olševskis par jums runāja, gribēja satikt. Te viņš vairs nedzīvo — vācieši viņu meklē rokā. Es domāju, Jēkaba ielā jūs viņu sastapsat.

Vilnis gāja prom.

Visur tās pašas naida pilnās sejas, tās pašas paslepenās sarunas, tās pašas cerības un gaidas. Smaga zābaka zemē piemītā, badā mirstošā Rīga gaidīja kāda glābēja. Krievs, zviedris — kaut turks vai tatars viena alga!

Pa Tērbatas ielu pilsētā iekšā brauca gaŗa vācu vezumu rinda. Stīpām apliektās, audeklu pārjūmtās kulbas piekrautas līdz augšai. Labība maisos un tāpat sēkā nopļauta. Vienkāršas zemnieku istabietas, arkli, ecēšas, ratiņš, šujmašina, velosipeds. Diviem vezumiem kokasu rati piesieti pakalā, vieniem baltraiba tele. Vienā kulbā blēja ai-

tas, otrā gailis izmisis nodziedājās skaļi. Rindas beigās šķībs zaldāts ar diviem zemnieku zirgiem pavadā.

Paresns kungs gaišā ūdens mētelī, pašā malā piestājies, zodu ar labi koptu bārdu iecirtis, ļauni smīnēdams acīm pavadīja katru vezumu.

— Iztīra tagad Vidzemi... Ir gan bagāts tas latviešu zemnieks! Visas pasaules sprāgoņas viņš pabaros. Lai tikai salasās šķībi un greizi.

Šucmanis, laikam, noprata, ka nekas labs tas nevar būt, ko šis bārdainis runā pār visu ielu. Pie-sita šautenes resgali.

— Izklīst! Uz mājām! Neaizšķēršlot trotuaru!

Uz sienām šorīt atkal trīs jauni plakati izlipināti. Citi, lietus atmieķšēti, jau pludurājās vējā.

Sekošas atklātas augstākas un vidusskolas tiks drīzākā laikā atvērtas, tiklīdz būs notikusi pietiekoša pieteikšanās. Mācības valoda šinīs skolās būs vāciska, viņu mācības programma pieslienās attiecošām prūšu mācības programām. Hauptmanis Mackenzen... Gubernas Pārvaldei steidzami vajadzīgas priekš karaspēka lazaretēm dažādas istabas lietas, gardīnes, tepiķi, bildes. Pilsētas vācu piekritēju aprindas tiek lūgtas šādas lietas pieteikt Komandantūrā. Generalštaba priekšnieks Buchfinck, oberstleitenants... Nodarbošanās ar zveju bez likumīgas zīmes tiek sodīta ar naudas sodu līdz 100 markām. Tirgotājiem un privatpersonām jāpieteic cigaru krājumi vairāk par 5 mārciņām. Nepieteikšana tiek sodīta ar naudas sodu līdz 10.000 markām, uz katrām 20 markām nāk 1 diena cietuma soda. Gubernators fon Alten, Generalleitenants... Ormaņu takse... 5000 strādniekiem jāpieteicas darba apgādāšanas vietā... Guberņa caur šo apķīlā visus krājumā esošos elektriskos apgaismošanas materialus... Visas Rīgā un apkārtnē atrodošās šujmašīnas un rakstāmmašīnas tiek apķīlātas... Rīgas pilsētas darbnīcās nesen ievestā astoņstundu

darba diena ir atcelta... Visi drudžaini zarnu katarī ar gļotiem un asinīm izkārnījumos ir jāpiemeldē kā asinssērga. Nepiemeldēšanas gadījumi tiks ar naudas sodu līdz 2000 markām, vai ar cietuma sodu līdz 3 mēnešiem sodīti. Hopf, hauptmans... Rīteņu gumijas riepas jāuzdod. Materials, kas nebūs uzdots, tiks rekvizēts un bez tam vēl tiks uzlikts naudas sods līdz 30.000 Mk., jeb cietuma sods līdz 2 gadu laikam... Tālrunas aparāti un viņu daļas, kas atrodas dzīvokļos, tiks noņemti. Kas noņemšanai turas pretī, tiks sodīts... Kas telegrafa un tālrunas ierīkojumus tišām samaitā, tiek nošauts... Dēļ trakuma sērgas parādīšanās tiek priekš Rīgas guberņas iecirkņa noteikts suņu aizliegums... Aizliegta zirgu pārdošana Rīgas guberņas iecirknī. Pārkāpšanas tiks ar naudas sodu līdz 30.000 markām vai ar brīvības sodu līdz 3 gadiem sodītas. Abi sodi var arī kopā tikt uzlikti. Turklāt notiek zirga atņemšana...

Vilnis paguva izlasīt tikai to, kas tuvāku. Uz vienu un otru pusi, augšā un lejup vēl zem logiem lielāki un mazāki, kvadratformas un garenī ziņojumi un rīkojumi, daži pat uz noplukuša ietinamā papīra.

Acis viņam apreiba. Galvā maisījās atņemšana, rekvizīcijas, apķīlāšana, trīsdesmit tūkstoš markas, brīvības sods, cietuma sods, nošaušana...

Neviļus viņš palūkojās apkārt. Kādā peklē viņš te iemaldījies? Likās, visi noziedznieki, kas te vazājās, ikvienam kādā lapelē nodomāts pienācīgs sods.

Visos ielu stūros pūlītis ļaužu. Kaklus sastiepuši, viņi tur stāvēja stundām, mēģinādami iegauvēt, kas viņiem aizliegts, ko vēl drikst.

Madama tecīniem rāva vīru aiz rokas ielai pāri. Tas ķepurojās pretim, zinādams, ka viņa korpulentajam augumam tāds plebejisks rīksis nepiestāv.

— Nu nerausties tokš, mamma! Vēl jau nedeg.

— Ak tad gaidīs, kamēr sāk degt? Nāc, kad tev saka!

Un elkoņiem atbrīvojusi ceļu līdz pašai sienai, dūra ar pirkstu rozā papīra strēmelē.

— Nu, skaties nu! Lasi nu! Ko es tev saku?

Kungs lasīja plecus raustīdams.

— Bet tas taču jau vakarvakarā te bij.

— Nu izlasi tak, kad tev saka! Vakarvakarā bij par piecām mārciņām cigaru, šitas ir par grieztu pīpējamo tabaku un papirosiem. Nu — ir vai nav?

Vilņa vaibstos viņai kaut kas nepatika, viņa palika pikta.

— Jā, tā jau ir. Cits te nāk tikai acis blisināt un pasmieties. Bet kam savs veikals, tas tā vis nevar, tam jāzin, kas kārtība. Mums krievu laikos tikai vienu reizi atrada bez banderoles — mēs uz šiverēšanos neizejam, kad nav, lai nav. Ko valdīšana prasa, tas jāpilda.

Mangaļsalas zvejnieks, spurains apaudzis, brūns nodedzis, ar savu kaimiņu jautrs iztrausās no pūļa.

— Ar simts markām, vairāk tur nav teikts. Es jau tūliņ domāju. Bet mani biedē — trīsdesmit tūkstoši!

— Nu, kāpēc tu labāk neizņēmi atļauju?

— Vai tad es atstāšu tīklu jūrā un skriešu pēc atļaujas? Un tā ari bij: kā izvelkam malā, tā žandarms klāt. Ne par ko nepielaižas — protokols!

— Duraks tu esi. Iegrūdis viņam desmit rubļu rīklē.

Zvejnieks pamirkšināja acīm.

— Nesaki nekā. Turpat Bolderājā viņš dzīvo. Šovakar jāiet parakstīt. Gan es zināšu viņam parakstīt.

Palicēji noskatījās, kā viņi viegli ielīgoja restoranā uz Elizabetes ielas stūra.

Grāmatsējējs no Nevas ielas pamāja ar galvu.

— Nemaz nav tik traki ar tiem tūkstošiem. Mūsu saimniekam atraduši mēslu kasti — taisnība

ir, pa visu kara laiku nez vai pārā reižu tīrīta, smaka uz ielas, apakšstāvā logus nedomā vaļā taisīt. Šorīt vācieši iekšā — kas šim te esot, pagalms vai kloaka? Un nu tik' arī rakstīt. Šis — piecas markas sauja, un cauri. Pat zirgu vēl pagādājuši ārko izvest. Piecas markas! Es jums saku, uz naudas kā nelabie. Pagalam izbadējušies...

Arī pa Aleksandra ielu kulbas ar laupījumu brauca mājās. Apgabaltiesas fasadē piekērušies divi zilpelēkie, krievu ērgli noplēsuši, tā vietā krāsoja putnu izspurušiem spārniem un vienu pašu galvu. Laukumiņā iznācis, ierēdnis kailu galvu un spožos stulmos iespīlētiem ikriem, galvu atlauzis skatījās augšā un komandēja.

— Astei vēl drusku piekrāsot! Vairāk uz leju, vairāk uz labo pusi!

Turpat apstādījumos no dēļiem pataisītu paaugstinājumu apsvieda ar stukaturu, lai viņš izskatītos pēc cementa. Gaŗāmgājēji prātoja, uz tā celšot pieminekli Hindenburgam vai Viļumam.

Vācu karogi plivinājās pie visām mājām bulvarī. Trešā stāvā dienestmeita, pašai kundzei piepalīdzot, pār balkona margām izklāja sarkanu, kožu labi pagrauztu grīdsegu ar ragainu briežu zīmējumiem. Katru dienu ieradās kāds augstāks kara kungs, Rīga nebeidza izrotāties atsvabinātajiem par godu.

Strādnieku krājkases telpās Vilnis atrada kādus desmit paziņas. Tikai pēc ilgas klauvēšanas viņu bij ielaiduši iekšā. Revolūcijas ievēlētā Strādnieku Deputatu Padome un likumīgā pilsētas dome jau iedzīta pagrīdē. Tieši gan vēl neaiztika, bet vecie nelegalisti nojauca kaut ko tuvumā un labāk jau laikus turējās pie malas.

Kase izdalīja savus kapitalus starp biedriem. Daudzi aizgājuši krievu karaspēkam līdzī, palicēji zināmi, zināms arī, ka visi pēdējā trūkumā. Viļņa daļai piekrita astoņi simts piecdesmit cara rubļi.

Tagadējā laikā tas likās vesels kapitāls. Pirmo reizi Vilnis īsti sajuta naudas varu. Vācu kultūra prasīja cieņu arī pret šo labas iekārtas neatņemamo pamatu.

Daži biedri jau reģistrējušies, tie apgalvoja, ka neesot nemaz tik riskanti. PAGRŪŽOT vāciešiem kaut kādu krievu papīru — galvenā kārtā viņi meklējot tos, kas bijuši kaŗadienestā. Par citiem pārāk neinteresējoties. Citi, turpretim, zināja stāstīt, ka sīki izpētot arī vecumu un politisko krāsu.

Olševskis skatījās pavisam skeptiski.

— Es viņiem neuzticos un neiešu. Valstsvāci ir pietiekoši stulbi, no tiem nebūtu ko baidīties. Bet vietējie gribēs iztirīt Rīgu no socialistiem.

— Bet mēs taču vienīgie viņus aizstāvējām valodas aizlieguma un visu kaŗa spaidu laikos. Mūsu avīzes visu laiku bij pret stulbo šovīnistisko patriotismu un vācu iedzīvotāju spīdzināšanu.

— Buržuju šovīnisti viņiem tomēr tuvāki. Radniecīgas dvēseles pat ienaidā saprotas labāki. Ar latviešu pilsoņiem tie drīz vien sadzīvos pavisam labi. Veinberģisti jau tagad luncinās gar viņu durvīm. Varat būt droši, slepenpolicijā dažs labais atradis darbu un maizi. Bez latviešu spiegiem viņi neiztik. Bez sulaiņiem, piķieriem, stārastiem un vagariem arī nē. Drīz mēs viņus redzēsīm vienotā frontē pret socialismu.

— Un atkal drīz mēs redzēsīm, ka izšķīdīs šī fronte.

Vilni tāds optimisms uzbudināja.

— Beidzāt jēl teoretizēt un liekat pie malas šo tukšo drīz. Salinieks gribēja vēl drīzāk — kur tagad ir Salinieks? Es esmu viņus tuvāk aplūkojis un zinu. Ari latviešu zemnieku es esmu redzējis. Viņš ir izpostīts, samīts, par vergu pataisīts. Vergu dumpi jūs gribat rīkot? Varbūt arī — citādi prūšu ložmetēji šē var sākt ierūsēt.

Viņu pārtrauca jauns pienācējs — Krišupis.

Svešā uzvalkā, noskuvies, tikko pazīstams. Vilnis tūliņ noskārtā, ka tas jau pilnīgi pārgājis uz nelegālu dzīves veidu.

Caur zaļo sietu logā viņi vēroja, ka pa ielu garām arvienu biežāk sāk staigāt vācu zaldāti un, apkārt un logā skatīdamies, arī dažādi šaubīgi subjekti. Zināja paši, ka aiz ielenkto, paslēpušos nervozitātes iedoma iztēlo arī neesošas briesmas, bet tur nekas nebij līdzams. Dzīvniecisks dzīvības instinkts tomēr spēcīgāks kā prāts un revolucionārā griba.

Viņi izklīda pamazām un pa daļai. Vilnis ar Krišupi ieslida vecpilsētas likumainajās spraugās.

Krišupis pirmais pārtrauca klusumu.

— Tu tomēr ej — katrā ziņā. Kara dienestā tu patiešām neesi kalpojis, es domāju, tevi viņi neņems ciet. Bez reģistrēšanās un dokumentiem tu tā kā tā nenodzīvosi. Tev ir ģimene...

Laikam pamanījis, ka Vilnis sakustas, pasteidza iebilst.

— Tu domā, es māsas dēļ? Nieki. Tas man vismazāk prātā. Zini taču, cik sveša viņa man — un pie tam viņa pati pratīs iztikt. Bet tu neiztiksi. Tu neesi pieradis. Iekritīsi un iegāzīsi citus.

Vilnim tas iedzēla.

— Par ko tu mani turi?

Krišupis palika ciets un atklāts pretī.

— Tikai par to, kas tu esi. Es cienu tevi, kad tu esi avīzes redakcijā pie savas tintes pudeles. Bet konspiratīvai praksei tev nav piedzīvojumu — es gribētu teikt, arī rakstura tev nav.

— Saki labāk taisni. Es esmu mietpilsonis.

— Nē, to es nesaku. Bet mikstāks tu esi kā mēs. Šis laiks prasa tērauda nervus, un tu jau par daudz pa šīm dienām esi pieredzējis. Tavā augumā jau redzams kaut kas, kas tevi liec. Tev jāpieliecas, lai laiks un apstākļi paslīd pāri. Spalva ir tavs ierocis, un pat to tu tagad nevari lietot.

Vilni dziļi sarūgtināja un sāpināja šī mazciņa, šis protežētāja tonis. Ko šis vienkāršais deviņsimts piektā gada meža brālis uzmetas viņam par aizbildni?

Bet īsto vārdu viņš nevarēja attapt.

— Es gribētu redzēt — jūsu ieročus.

Krišupis brīdi klusēja.

— Tos tu redzēsi piektdien Martas ielā. Savu ieroci mēs nekad nepazaudējam. Nevaram pazaudēt, tāpat kā zemi zem kājām. Bet tu esi valgā piesiets un valā netiksi.

— Tu domā?

Krišupis sarauca uzacis.

— Ak, nedīžojies! Tas tagad ir lieki. Es redzu un zinu, ka no Annas tev atbalsta nav. Bet es nerunāju viņas, tikai tevis dēļ. Bez balsta tu nevari noturēties šajā jūklī. Bet tas nav vajadzīgs. Pienāks arī tavs laiks, tad tu mums atkal būsi noderīgs sava paša vietā.

Viņš jau nogriezās sānieliņā, bet tad vēl apstājās.

— Tā tava kaimiņiene — tā, no tiem Lomaņiem arī ir Rīgā. Lāču ielā ar tēvu.

Viņš padomāja un pateica arī numuru.

Zodu iecirtis, Vilnis aizgāja ātri. Sajuta, ka palicis glēvs un jūtelīgs kā bērns. Drausmīgie pārdzīvojumi, bezdarbs un garlaiks, smagā neziņa un nemiers viņu mētāja kā mikls vējš atrautu lapu.

Kāpēc Krišupim vajadzēja ieminēties par Vandu? Kā savādi viņš izvairījās to vārdā saukt... Un kāpēc viņam pašam tik tīkami bij dzirdēt, ka arī viņa šepat, pilsētā, ārpus tās nabagu un vergu pasaules?.. Viņš atkal ieraudzīja vācieti ar ūsu apsēju pāri sejai un aiz tā uz kušetes pinkainu sievieti katuna jakā... Un tad Ķoču Marija brauca kājas gar apgāztu kumodi kūlādama, izaicinošus skatus mezdama gūstekņu pūlī...

Ar varu Vilnis atrāvās no šīm negribētām halucinacijām.

Bij iznācis uz Valņu un Vēveru ielas stūra. No Teatra bulvara patlaban iegriezās tukšu ratu rinda. Acumirkli viņš pazina: viņa vakarējie kartupeļu vedēji. Pirmajam braucējam divi kaskotie ratos — tas ar vienu roku sarāva grožus, otru pastiepa sāņus. Ieraudzījis!

Vilnis metās atpakaļ. Atstatums par mazu, iela gandrīz klaja, tikai ēkas stūris viņu aizslēpa no tiem. Turpat ieejas durvis — viņš atgrūda tās un devās pa trepēm augšā.

Bet tūlīņ redzēja, ka pārrēķinājies. Otrā stāvā viens dzīvoklis vaļā, vācieši no turienes mēbeles krāvāja trepju laukumīnā. Viņā sevišķi nenolūkojās, bet ievēroja bez šaubām. Ja gūstītāji iedomāties še iegriezties, katrā ziņā pateiks.

Līkumu apliecis, viņš pa izklātām trepēm divus kāpšļus pārlēkdams skrēja augšam. No krēslājiem stūriem pretī spīdēja krāsainiem stikliem izlikti logi ar idiliskiem ciema skatiem. Lejā draudoši noklaudzēja durvis. Dzirdamas balsis.

Vilnis bij augšā. Divējas divpusu ozola durvis — kā negudrs, viņš piezvanīja pie vienām. Tad it kā ko pārlicis, metās pie otrām un zvanīja tur. Gaŗi un skaļi iekšā šķinda zvans.

Atvēra kalpone latviete. Vilnis atvilka elpu.

— Vai še nedzīvo — — Ozols... Ozola kungs?

Kas viņam bij iečukstējis šo mulķīgo frazi?.. Kalpone grozīja galvu.

— Ozola kungs? — Nē, tāda te nav. Bet es pavaicāšu.

Viņa pazuda dibenā. Vilnis iegāja iekšā un aizvēra durvis. Vairāk atpakaļ klausīdamies, mēģināja saņemties.

Priekšā paspīda atkal. Parādījās kungs baltā vestē, asiriski nošķeltu pilnbārdu uz tās.

— Was — wünschen Sie?

Vilnim likās, ka ieskrējis taisni lamatās.

— Herrn... Herrn Eichenbaum...

Ārā uz trepēm viņam šķitās kāds aizdomīgs troksnis. Atbildi viņš nedzirdēja, bet zināja jau tāpat.

Cietiem papēžiem parketu klabinādams, kungs iesāņus pasteidzās gaŗām un atrāva durvis.

— Heraus!

Protams, viņš to neteica, bet Vilnis dzirdēja tāpat bez teikšanas. Ari tāpat iesāņus, viņš virzījās laukā.

Trepes bij tukšas, lejā tikai mēbeļu vairāk aizkŗautas. Viņš ne par ko nevarēja ar reizi — pabāza galvu pa āra durvīm un atrāva. Divi zilpelēkie patlaban tuvojās.

Bet tie aizgāja savā nodabā runādamies. Pēdējie tukšie rati patlaban aiztarkšēja spraugā uz Daugavas pusi. Acīm redzami, neviens viņam nav pakalĶdzinies. Varbūt, vācietis nemaz nesaprata, ko vedējs viņam stāsta. Droši vien nesaprata.

Vilnis bij piesarcis no uztraukuma un kauna, piere sviedros. Nolādētie! Par ko viņi pataisa cilvķeku... Vai tad nu viņam vienmēr te būs jādzīvo par tekuli un bēguli? Par ko? Par kādiem grēkiem? Ko viņš te noziedzies.

Ar smagu vilni atkal uzvēlās neizturama paze-mojuma sajūta. Apsplaudīts, lieks, izmests — kā tas, ko sētnieks pa braucēju sliedi patlaban slaucīja uz sava skārda mēŗamā...

Saule spīdēja gaiŗa un jauŗa, — bet tā tagad sveŗa, tāŗa, vienaldzīga. No policijas nama gar pastnamu seŗi kaskotie dzina divus, rokām kopā saslēgtus. Tie, laŗkam, lieli noziedznieki — dzinēji ŗautenes turēja gatavas un jau pa gabalu kļiedza gājējiem griezt ceŗu. Ekspresis ar skalu grozu uz muguras nebij viņus pamanījis tuvumā un tāpēc dabūja ŗvakstoŗu triecienu sānos.

Bet ŗodien, laŗkam, bij kāds savākŗanas ter-

miņš citadelē. Pa Suvorova ielu dzina veselu baŗu, tāpat vaļēji. Lielākai daļai somiņas, paunas un maišeli pār muguru. Frontes pārbēdzēji, tepat pilsētā pakerti obligatorisko noteikumu pārkāpēji, vienkārši aizdomīgas personas, ko drošības labad ar citiem novāc pie malas. Tūkstots vairāk vai mazāk, tam taču nebij nozīmes.

Dzirnavielas stūrī vēl viens bars, sargu cieši ieslēgts. Uzraugs uzbudināts skraidīja apkārt skatīdamies un ar savu papīru salīdzinādams. Apstājās pie dzinēju vecākā, izmisis paplēta rokas.

— Viena trūkst! Četrdesmit deviņi pierakstīti, bet ir tikai četrdesmit astoņi. Pārskaitāt jūs.

Vecākais pārskaitīja un ari paplēta rokas.

— Četrdesmit astoņi...

— Nu, es saku. Tam vienam jūs esat ļāvuši izbēgt!

Viņš atmeta atpakaļ savilkta dūres, pats saliecās tā, it kā taisītos tam otram ar visiem zābakiem ielēkt acīs.

Gluži nelaimīgs, tas atkāpās soli.

— Bet feldfebeļa kungs! Mums taču ir prakse. Viņā mēs veselu gadu ik dienas dzinām — pa simtam un vairāk gadījās partijā — nevlens netika izbēdzis. — Viņi to vienkārši būs aizmirsuši cietumā.

— Aizmirsuši — ko jūs runājat! Priekšniecība nekad neaizmirst. Turpat sētā es pats vēl pārskaitīju — četrdesmit deviņi bij. Es jums saku, tas viens ir aizbēdzis. Šie latvieši ir viena nolādēta tauta!

Un piepeši viņš metās klāt, ar revolvera spalū ievēla pa krūtīm jauneklim, kas mazliet atvirzījies no pirmo četru rindas.

— Rindā stāvēt! Du — cūka!

Viņš vairāk izsplāva, nekā izrunāja šo vienīgo latviski ielāgoto vārdu.

Bara viņā galā bij maza burzma. Noraudājusies sieva, iespraukusies zaldātam starpā, sniedza vīram

būksnī salocītu kreklu un apakšbikses. Sargi grūda to atpakaļ.

Vecākais patecēja turp, paslējās pirkstgalos.

— Ko tas sieviets tur lien? Dodat viņam!

Bet tad ģeniala iedoma piepēži apstaroja viņa seju.

— Ak tā! Viņa ari vēlas. Labi. Nemat to ari līdz!

Sieva, kā murdā iesprukusi līdaka, metās atpakaļ — sargu šauteņu sēta priekšā. Vaimanādama viņa skrēja apkārt gar visu rindu — izejas vairs nebij.

Ģenialais izdomātājs lielīgi pagriezās pret uzraugu.

— Labi, feldfebeļa kungs?

Tas, apķēries, atplaucis, smaidīdams pameta ar galvu.

— Labi, Frōman! Tagad mēs viņiem nodosim visus četrdesmit deviņus.

Un nokomandēja krūti izliecis, atkal sava pienākuma augstumā apzinādamies.

— Rindā! Vor-wārrts!

Gājēji no trotuariem bēga uz abām pusēm. Iela acumirkli palika klaja. Pat vienīgais ormanis savelēja zirģeli ar pātagas kātu, lēkšiem aizbrauca pāri Suvorova ielai.

Gadus desmit veca meitene patecēja arestantu baram līdz, tad apķērās luktura stabam un palika tur kā piesieta.

Pat vācu publika nejūsmoja vairs. Kalsēna madama piegāja meitenei, bāza šokolādes gabaliņu sauja.

— Neraudi vis, mazā. Mammu atkal palaidīs. Vakarā viņa būs mājās... Nu, neraudi, kad tev sāka! Kungi bārsies.

Kungi ar saviem četrdesmit deviņiem bij jau gabalā. Gaŗām viņiem neviens nedrīkstēja. Sma-

gais automobilis turēdamies un tarkšēdams lēnām brauca nopakaļ.

Tur saslānīti krievu gūstekņi, tāpat stāvus, kā lopiņi cits citā. Malējie, noliekušies, visā spēkā turējās pie apskretušiem dēļiem. Noplīsuši, dubļiem apķepuši, bāli un truli no pabeigtā Juglas tilta brauca mājās. Ar likumu viņus veda — Aleksandra ielā viņi ar savu izskatu bojāja apkārtni un traucēja vācu oficiēriem promenadi ar Rīgas patriciešu meitām un kundzēm.

Romanova ielā Nr. 25 visi logi vaļā. Tur ierīkots kareivju klubs. Svaigas zupas smarša saožama tālu. Zālē klavieres spēlēja dejas muziku. Daži, uz palodzēm sasēduši, dziedāja līdzi. Citi, laikam, dejoja — smagi zābaki brikšēja uz grīdas.

Atskrēja zēns ar papīru žūksni, nostājās pret vaļējiem logiem un kļiedza.

— Ekstrā telegrama! Lielas kaujas pie Pelkapes un Sonnenbekas!

Uz palodzes sēdētājs atskatījās, atmeta ar roku un turpināja dziedāt, visu augumu takti līdzi locīdams.

Reģistrācijas punktā Nikolaja ģimnazijā Vilnis ieradās noteiktā laikā, taisni pulksten desmitos. Tomēr rindas gals jau liecās ap stūri Puškina bulvarī. Viņš piestāja galā un sāka gaidīt.

Līdz vienpadsmitiem viņi vēl nebij no vietas pakustējušies, rinda pieauga ar katru acumirkli, aizstiepās garām ģimnazijas dzelzs redelju sētai līdz Pēterā realskolai.

No sākuma viņi domāja, ka kungi vēl nav ieraušies un reģistrācija sāka. Bet tad pagalmā parādījās kaskotie sargi un tūlīņ pēc tiem izgruva laukā vakar un aizvakar aizturētie gūstekņi. Pāri tiem redzams, ka pa pusstāva trepēm nāca klāt patlaban iekritušie.

Lielākā daļa izvilkās labprātīgi, galvas nokāruši, uz katra kāpšļa stādamies, sprosta kautrēdamies, mulķa prātā it kā gaidīdami, vai viņus vēl nesauks atpakaļ.

Paretam kāds acīm redzami bij iedomājies pretoties — to izgrūda grūšus. Viņš klupa uz trepēm, pie margām ķerdamies noturējās, kaut ko kliegdam un dievodamies metās atpakaļ. Tad pavērās durvis, nesteigdamies iznāca zilpelēkais, ar labi mērķētu žvakstošu šautenes resgaļa sitienu notrieca viņu atpakaļ.

Tie bij speciali apmācījušies sitēji. Pa galvu viņi nesita — katrreiz pa krūtīm, vairāk pie pleca. Bet trāpītais, kājām kāpšļus jocīgi taustīdams, atmuguriski krita lejup, līdz izstiepās augšpēdu zemē.

Ja kāds tomēr noturējās kājās, otrs zilpelēkais durvīs norāja neveiklo sitēju, rokām plātīdamies, tam ar pirkstu plecā, krūtīs un vēderā iebikstīdams pamācīja, kā tas īsteni darāms.

Vakar un aizvakar iekertie likās jau samierinājušies ar savu likteni. Slaistījās gar redelēm lūkodami, vai sievu, māsu un bērnu pūlī pāri pretīm pie krievu teātra neieraudzīs savus piederīgos. Dažiem arī palaimējās — žestiem, klusiem saucieniem tie aicināja klāt, vai lūdza rindā stāvētājus pasaukt. Sievas spraucās gar rindu, nopūlēdamās pāri vārdu parunāt, it kā ar to vēl būtu kas lūdzams.

Sargi te bij jauniņi, tāpēc vēl samērā labsirdīgi. Uzmanīja tikai, lai no tās puses nerāpjas sētai pāri un šajā nesastājas pārāk liels pūlis. Tikai kad kāda sieva sāka pārāk skaļi vaimanāt, viņi saskaitās un visu pūli atdzina nost. Taču pamazām tas salīpa atkal ap redelēm.

Rokas apķertas melnajiem stieņiem, pa spraugām rēgojās jaunas un bārdainas sejas. Pavirši acis uzmetot likās, ka tie nav cilvēki, bet zvēri krātiņā, kas kārstās pēc barības kumosa. Viņi skatī-

jās tā, it kā pēc gadiem pirmo reizi ieraudzījuši brīvu ceļu, it kā vēl vakar un aizvakar paši pa to nestaigājuši.

Divi pārsistām pierēm, asiņu apkaltušām sejām — tie visvairāk biedēja rindiniekus. Pelēki un mēmi viņi skatījās šajā zvēru sprostā, šajā lopu kautuvē, kur pašiem jālien iekšā.

Bet pamazām pierada arī pie šīm asiņainajām sejām un pie tiem, kas tur tvarstīdamies rāpās pa trepēm lejā. Tikai pie savu pašu neziņas mokām nevarēja pierast. Sāka izvaicāt tos viņā pusē, kas jau šķirošanai cauri.

— Par ko īsti viņi ņem ciet?

— Mani par šito.

Tas, redeļu spraugā, novilka roku pār savu zaldāta mēteli.

— Es saku, ka jau no sešpadsmitā gada jūnija esmu invalids. Lode man mugurkaulā un kreisā puse noņemta — redzat, kā es pievelku kāju. Nekā, nemaz neklausās, sātani. Totiesu man tā otrā esot lokana. Nīrgājas vēl.

Viens pabāza pirkstu spraugā pret rindinieka cepuri, kuņas lokā vēl skaidri redzama norautas kokardes vieta.

— Tu ar šito nemaz nerādies. Tad jau labāk tūliņ tepat pār sētu kāp zvēru dārzā iekšā.

— Par ko? Mani nevar ņemt. Es nevienu dienu dienestā neesmu bijis. No piecpadsmitā gada braucu kara darbos. Olainē drātis vedām, pie Ikšķiles ceļus plankojām. Tā mana dēla vecā cepure — tas gan strēlnieks. Kas ir, tas ir, es neiešu slēpt. Man ir papīri, ar lieciniekiem es varu pierādīt. Vai tad viņi papīrus neskatās?

— Kā kuņam — dažu pēc papīriem, citu tāpat pēc acu mēra. Kas tiem daļas par cilvēku. Es esmu izbrāķēts, velns mani grūda biļeti nozaudēt.

Abi pārsistie nostājušies atsevišķi, it kā ar savām riebīgām sejām gaidītājus tišām biedēdami.

— Tie ir dezertieri no strēlnieku pulkiem. Plēguri! Atnāca piedzērušies, par to viņus piekāva. Un par to, ka tūliņ nav gājuši pieteikties. Ādu viņiem novilkis, tas ir skaidri.

— Un vajag ar'! Krievu armijā nevīžoja — pastrēbsies nu vāciešu cūkēdiena. Domāju — ak, nu šos te saņems kā kungus!

— Vai tad ēst arī dod?

— Gan jau pats redzēsi. No rīta tādu melnu zupu ar naža galu marmelades uz papīriša, tā viņiem esot kafija. Vakaros runkuļu putra — vēmiens nāk, kad ieņem mutē.

No vienas ēkas spārna uz otru pāri pagalmam aizdzina pūlīti gūstekņu.

— Kur viņi te visus tos liek?

— Nelabais zina. Te neviens nekā nesaka. Runā, ka šķirojot. Citus citadelē, citus pāri Daugavai uz koncentrācijas nometni Kurzemē.

— Laba Kurzeme tev būs! Līdz Torņkalnam nāk vilcieni, lādē iekšā un uz Vāciju prom.

— Nekas, dabūs reiz Vāczemi redzēt.

— Iever pirkstu durvīs, redzēsi tepat.

Pagalmā iznācis kāds augstāks kungs. Gūstekņus pie sētas pūlī ieraudzījis, sāka nejauki kliegt. Sargi metās klāt, aizdzina visus pie pašas ēkas un vairāk nelaida klāt. Iznāca divi kaskotie, arī sievietes aiztrenca no ielas prom. Sakārtoja rindu taisni, paši palika turpat.

Vilnim likās, ka arī Lomaņu dumjais krātiņā. Bet īsti pārliecināties viņš nepaguva. Rinda sāka virzīties uz priekšu un aiz mājas.

Augšā logi bij vaļā, dzirdamas vāciskas runas un smieklī. Tur ēda apelsinus un mizas svieda stāvētājiem uz galvas. Jēkabielas stūrī, augšā, izkā-

rusies vecāka dāma un skuķis. Mainīdamās, viena un otra ar operas tālskatu aplūkoja rindiniekus.

Kāds nosplāvēs nikni.

— Atradušas teatri, kur glūnēt. Novilcis tik' un parādījis...

Ap vieniem Vilnis bij vairs tikai soļu desmit no ieejas durvīm. Bet tad ieradās vesels bars vācu jaunkungu gariem kakliem, žokejcepurēm galvās, sieviešu zeķēm kājās. Parunāja ar sargu pie durvīm un čalodami sagāja iekšā.

Veselu stundu rinda nekustējās atkal. Vārgākie nevarēja nostāvēt, sēdās rensteles malā un kvērņēja, galvas rokām apņēmuši.

Beidzot durvis no iekšpuses tika atgrūstas vaļā. Rinda spiedās turpu. Sargs skaitīja — desmit, un atkal cieti. Vairāk uz reizes nelaida.

Tajā dienā Vilnis aizkļuva tikai līdz koridora vidum. Pulkstenis bij trīs, kungi pārtrauca reģistrāciju.

Otrā rītā viņš jau piecos bij kājās. Sešos atslēdza mājas vārtus, viņš steidzās, cik jaudāja. Un tomēr jau cilvēku piecdesmit atrada rindā priekšā. Tie no tuvākās apkārtnes varējuši atsteigties pirmie.

Piecas minutes pirms deviņiem sāka sarasties reģistrācijas kungi oficiēru uzvalkos un civilā. Rindinieki rāva cepures nost un stāvēja kailām galvām. Bet tie, sapūtušies, svarīga darba gaitā, pieglaimojošos sveicinātājus nelikās redzam.

Taisni deviņos durvis atvērās gaidītājiem. Bet šodien nāca sevišķi daudz vāciešu pa vienam, pāriem un pulciņos tie bez rindas tūliņ tika iekšā. Tikai ap vienpadsmitiem rinda atkal palēnām sāka virzīties uz priekšu.

Vilnis ap diviem tika iekšā. Gar letu ejot, četrās vietās bij jāpiestāj. Vienā skaitīja un pierak-

stīja, otrā pusē uzspieda zīmogu, trešā noņēma papīrus un kontrolēja, ceturta tos izsniedza atpakaļ.

Aiz kara ierēdņiem slaistījās subjekti civilā, citi padilušu baronu izskatā, citi cara laiku slepenpolicistu tipa — glūnoši, smīnoši, it kā viņiem te darīšanas tikai ar sen meklētiem blēžiem vai izbēgušiem katordzniekiem. Divdesmit šaudīgi acu pāri apglūnēja katru pienācēju. Tiešām, visi šie līdz nāvei nobiedētie, uztrauktie, sviedriem norasojušie, tūlīgi, stostīgie cilvēki izskatījās pēc tādiem, kam smagi noziegumi slēpjami.

Nodedzinātā apgabala izdzītie zemnieki diezgan viegli tika cauri. Bet jaunākos pilsētnieku drēbēs tincināja ilgi. Vācieši raustīja plecus un brīnījās, ka tik daudzi nav bijuši iesaukti aktivā kara dienestā. Dažiem papīri pa trijiem lāgiem staigāja no viena galda uz otru un atpakaļ. Abi kaskotie uzmanīgi sekoja kungu vaibstiem un gaidīja mājienu.

Vilnis jau bij ceturtajā piestātnē. Resnais briljotais ierēdnis tomēr vēl vilcinājās pasniegt viņam papīrus. Pasniedza un vilka atkal atpakaļ.

— Kad jūs esat bijuši kara darbos, tad jums vajaga būt sevišķai apliecībai. Kur jums viņa ir?

Barona tips, izspiestās acis mirkšīnādams, tūlīņ bij blakus.

— Jā, tad jums vajag būt šitād zīm. Kur jums viņ ir?

Viņš pagrūda Vilnim zem deguna hidrotehniskās organizācijas pazīstamo astotdaļloksnes lielo papīra strēmell.

Tikai tagad Vilnim ienāca prātā, ka savu apliecību pirmajā dienā atstājis tam virsniekam Pauluči ielas stūrī.

— Man bij Centralās Samierināšanas Kameronas apliecība. Es viņu esmu nozaudējis.

Viņa apmulsums un stostīšanās katram izliktos aizdomīga. Barona tips žirgti pārlicās letai pāri.

— Ā! pazaudējs! Dzirdat, fon Hānenfelda kungs? Viņi visi ir pazaudējuši.

Vilnis dzirdēja kaskotos tepat jau aiz muguras. Ierēdnis pārmetoši noskatījās viņā.

— Un jums, inteligentam cilvēkam, nav kauna melot!

Viņš apsviedās, kā personīgi dziļi apvainots, nosvieda papīrus uz galda.

Bet tur sēdošā jaunkundze tagad pagrieza galvu. Pirmajā acumirkli Vilnis nevarēja atcerēties, kur viņš jau redzējis šīs tumšās acis, kalsnējo seju un iemelnējušo priekšzobu. Bet tad viņam atausa atmiņā. Agrs rīts tajā dienā, kad krievi atkāpās un dezertieri laupīdami daudzījās pa ielām... Vārtu iedobums Bruņinieku ielā un viņš ar šo nikno, vēlāku nobijušos vācieti sarunā...

Glābiņa lūgdams, viņš skatījās tajā.

Tā enerģiski pāršķirstīja viņa papīrus, tad ilgi kaut ko skaidroja barona tipam un ierēdnim. Beidzot tas nosvieda viņa papīrus priekšā uz letas un pamāja.

— Ejat!

Vilnis nejuta grīdu zem kājām. Neredzēja stāvētāju rindu apkārt ģimnazijas stūrim un tālu vēl pa Puškina bulvari, ne abas vācietes, kuņas atkal skatījās no balkona. Nedzirdēja, ko viņam prašņāja gaidītāji.

Pase viņam apzīmogota, viņš bij brīvs.

Brīvs?.. Viņš apstājās uz kanala tilta aiz teatra.

Brīvs tikai cilvēks, kam tiesības brīvam būt. Viņš te bij aiz tās vecās vācietes žēlastības... Kas viņam vēl atstāts no cilvēka? Kustonis — tramdiņš,

vajāts un apsmiets. Tārps, kuŗš domājās brīvs, ja izdevās paspraukt galvu no smagā zābaka apakšas un paskatīties saulē. Bet cik ilgi? Kas rītu atkal gaidāms?

Viņš ievaidējās kā fiziskās sāpēs.

Pirmās daļas beigas.



Andreja Upīša raksti.

1. Noveles un romani.

- Darba laikā. Noveles. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Vēju kauja. Noveles. A. Gulbja izd.
Skaidas atvarā. Noveles. Kulturas Balss izd.
Aiz Paradīzes vārtiem. Noveles. Daile un Darbs izd.
Metamorfozas. Noveles. A. Golta izd.
Kailā dzīvība. Noveles. Kulturas Balss izd.
Pilsoņi. Stāsts. (Izpārdots.)
Pēdējais latvietis. Romans. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Sieviete. Romans. A. Gulbja izd. (Izpārdots.)
Jauni avoti. Romans. A. Golta izd.
Ziemeļa vējš. Romans. Daile un Darbs izd.
Zelts. Romans. A. Golta izd.
Renegāti. Romans. A. Dūņa izd.
Pērkoņa pievārtē. Romans. Daile un Darbs izd.
Pa vaļavīksnas tiltu. Romans. Valtera un Rapas izd.

2. Drama.

- Dzimumdienas rītā. Komēdija 1 cēl. Der. gr. nod. izd.
Ragana. Komēdija 1 cēl. R. Millera izd. (Izpārdots.)
Pārcilvēki. Bilde un karikatūra. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Nanniņa. Komēdija 1 cēl. J. Pētersona izd.
Privatīpašums. Komēdija 1 cēl. J. Pētersona izd.
Salauztā sirds. Komēdija 1 cēl. Daile un Darbs izd.
Lapas viesuli. Drama 1 cēl. Kulturas Balss izd.
Balss un atbalss. Drama 4 cēl. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Viens un daudzie. Traģikomēdija 4 cēl. A. Golta izd. (Izpārd.)
Saule un tvaiks. Drama 4 cēl. A. Gulbja izd. (Izpārdots.)
Peldētāja Zuzanna. Komēdija 4 cēl. J. Pētersona izd.
Laires lācis. Reāla pasaka 4 cēl. A. Gulbja izd.
Atraitnes vīrs. Komēdija 3 cēl. A. Gulbja izd.
Mīrabo. Trāģēdija 4 cēl. 11 ainās. Daile un Darbs izd.
Kaijas lidojums. Komēdija 4 cēl. Kulturas Balss izd.
Cēloņi un sekas. Komēdija 3 cēl. 8 ainās. Kulturas Balss izd.
Vesela miesa. Paradoksalā komēdija 4 cēl. Valtera un Rapas izd.

3. Kritika un literatūrvēsture.

- Studijas un kritikas 1. un 2. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Dzimtenes Vēstnesis un viņa loma. (Izpārdots.)
Jaunā paaudze. A. Golta izd. (Izpārdots.)
Rainis un viņa dzeja. Dzirciemnieku izd. (Izpārdots.)
Proletariskā māksla. Literāriski-kritisks apcerējums.
Vārds I un II. Dzirciemnieku izd.
Latv. jaunākās rakstniecības vēsture. 2. sēj. A. Golta izd.

Zem naglota papēža II d. iznāks decembrī.

II daļā revolucionārā strādniecība un inteliģence mēģina sacelties pret smago „nagloto papēdi“, bet panākumā ir cietumi, koncentrācijas nometnes, nāves sodi. Badā un postā sairst vecie etiskie pamati, dzimtas šķeļas un jūk, kustoniski instinkti draud iznīcināt visu cilvēcisko. Bet tad vācu militarisma sakaušana Rietumu frontē, Vācijas revolūcija, Krievijas sarkanās armijas iebrukums no Austrumiem iznīcina „naglotā papēža“ varu, kam seko Latvijas valsts proklamēšana un Padomju varas nodibināšanās Latvijā. Šis romans izsauks atmiņā pārdzīvotā vēsturiskā laikmeta tēlus un ainas, kas interesēs katru vērtīgas literatūras lasītāju.

Mūsu apgādienā iznākuši vēl šādi Andreja UPIŠA darbi:

Kopoti raksti:	I sēj.	Kalnā kāpēji.	Stāsti	Ls 5,—
„	II	„ Tūkstošnieces.	Stāsti	6,—
„	III	„ Gāju putni.	Stāsti	5,—
„	IV	„ Mazās komedijas.	Noveles „	6,—
„	V	„ Nemiers.	Noveles	4,—
„	VI	„ Pēdējais Latvietis.	Rom. Sagatav.	
„	XI	„ Zīda tīklā.	Romans	Ls 5,—

iesietos glītos vākos katrs sējums Ls 2,— dārgāks.

Kailā dzīvība.	Noveles	Ls 1,50
Skaīdas atvarā.	Noveles	1,60
Kaijas lidojums.	Komedija 4 cēltenos	1,40
Cēloņi un sekas.	Komedija 3 cēltenos	1,—
Lapas viesuli.	Viencēliena drama.	—,50

Ieteicamas vērtīgas lēto seriju grāmatas.

Daiļliteratūras sējums maksā Ls 1,50:

Anatols Franss — Pingvīnu sala. Jaroslavs Hašeks—Droširdīgā kareivja Šveika piedzīvojumi I d. II d. Preti liesmojošiem apvāršņiem. III d. Kā Šveiks krita gūstā. Pols Morans— Desmit nakts. Augusts Strindbergs— Sarkanā istaba. Herberts Uelss — Kad pamostas guļošais. Etele Voiničs — Dundurs I un II daļa. Sagatavošanā: Elza Krauze-Ozoliņa — Virpuļu durvis. Romans. Jaroslavs Hašeks, IV gr. Šveiks gūstā.

Populāri-zinātniskās grāmatas maksā Ls 1,—:

Aug. Celmiņš — Kā dievi cēlušies, II ilustrēts izdevums. Džileja — Tiesa un taisnība.

Dr. K. Mazurs — Normalā dzimumdzīve.

Dora Švikul — Bistamais vecums.

R. Drillis — Jaunākie tehnikas brīnumi (drukā).

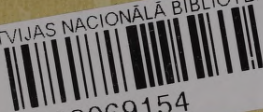
Dora Švikul — Kā uzturēt veselību un ilgu mūžu (sagatav.).

Pieprasāt prospektus un katalogus!

Izgl. Kooperatīvs «KULTURAS BALSS».



LĀTVIJAS NACIŅĀLĀ BIBLIOTĒKA



0309069154

Váku zíměle
N. STRUNKE

8. DEC. 1928